

T.C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
HALKLA İLİŞKİLER VE TANITIM ANABİLİM DALI
HALKLA İLİŞKİLER BİLİM DALI

KİŞİLERARASI İLETİŞİMDE DANS VE BEDEN DİLİ İŞLEVİNİ
ETKİLEYEN ETMENLER VE BİR ALAN ARAŞTIRMASI

DOKTORA TEZİ

DANIŞMAN
Prof. Dr. Nükhet GÜZ

HAZIRLAYAN
Kamile PERÇİN AKGÜL

KONYA 2006

ÖNSÖZ

“Kişilerarası İletişimde Dans ve Beden Dili İşlevini Etkileyen Etmenler ve Bir Alan Araştırması” adlı bu çalışma Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Halkla İlişkiler ve Tanıtım Anabilim Dalı’nda doktora tezi olarak hazırlanmıştır.

Bir tür beden dili olan dans, sanatsal alanda yaşama özgü önemli ipuçlarıyla bireyin yaşam sanatında gösterebileceği verim düzeyini ve yaşam başarısını artırıcı bir işlevle varolmaktadır. Sınırlara ilişkin farkındalığın geliştirilebilmesi sonucu birey, artan bilinçle yaşamın taşıyabileceği olumsuz etkilerden daha az etkilenerek, yaşama karşı daha dirençli ve mücadeleci yaklaşımla yaşamsal doyuma erişebilecektir.

Bu araştırmada öneri, yardım ve yüreklendirmeleriyle çalışmamı yönlendiren Danışman Hocam, Kültür Üniversitesi Sanat ve Tasarım Fakültesi Dekanı Prof. Dr. Nükhet GÜZ’e, tez izleme jürimde yeralan Sayın Hocalarım Prof. Dr. Şermin TEKİNALP ve Doç. Dr. Rengin KÜÇÜKERDOĞAN’a, desteklerini her sayfada yanımda duyumsadığım biricik ailem ve özellikle sevgili oğluma, onların zamanlarını çalışmama harcamamı hoşgören tüm sevdiklerime sınırsız teşekkürler etmek isterim.

Kamile PERÇİN AKGÜL

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
ÖNSÖZ	ii
İÇİNDEKİLER	iii
ÖZET	vi
ABSTRACT	viii
GİRİŞ	1
BİRİNCİ BÖLÜM: DANS VE BEDEN DİLİ EĞİTİMİ	3
1.1. Temel Kavramlar	3
1.1.1. İletişim	3
1.1.2. Kişilerarası İletişim	10
1.1.2.1. Sözlü İletişim	17
1.1.2.2. Sözsüz İletişim (Beden Dili)	21
1.1.3. Dans	37
1.2. Akademik ve Özel Kurumlarda Verilen Eğitim	51
1.2.1. Akademik Eğitimler	52
1.2.1.1. Anlatım Yöntemi	54
1.2.1.2. Rol Oynama	55
1.2.1.3. Benzetim	56
1.2.1.4. Kendi Kendine Öğrenme	59
1.2.1.5. Uzaktan Öğrenme	63
1.2.1.6. Gözleyerek Öğrenme	66
1.2.2. Özel Kurum Eğitimleri	69
1.2.2.1. Kurslar	71
1.2.2.2. Sertifikasyon Eğitimleri	71
1.3. Dans ve Beden Dili Eğitim Gereksinimi	72
1.3.1. Eğitim Gereksinimini Ortaya Çıkaran Nedenler	79
1.3.2. Eğitim Gereksiniminin Belirlenmesi	82
1.3.2.1. Örgüt Düzeyinde İnceleme	86
1.3.2.2. Kişi Düzeyinde İnceleme	89

	Sayfa
İKİNCİ BÖLÜM: EĞİTİMDE DEĞERLENDİRME VE DANS İLE BEDEN DİLİ İŞLEVİNE ETKİ EDEN ETMENLER	92
2.1. Dans ve Beden Dili İşlevi ve Değerlendirilmesi	92
2.2. Eğitimin Etkinliğinin Ölçümünde Kullanılan Yöntemler	107
2.2.1. Test-Tekrar Yöntemi.....	107
2.2.2. Önceki Sonraki Performans	108
2.2.3. Deney Kontrol Grubu	108
2.3. Eğitimlerin Etkinliğinin Ölçümünde Kullanılan Değerlendirme Türleri.....	109
2.3.1. Başarının Değerlendirilmesi	109
2.3.2. Programın Değerlendirilmesi.....	109
2.4. Eğitim Etkinliğinin Değerlendirilmesine İlişkin Modeller	110
2.5. Dans ve Beden Dili İşlevini Etkileyen Etmenler	110
2.5.1. Bireysel Etmenler	111
2.5.1.1. Duygusal Zeka.....	113
2.5.1.2. Öğrenme İsteği	118
2.5.1.3. Mutluluk Beklentisi	123
2.5.1.4. Kişilik Özellikleri	125
2.5.1.5. Yaşamsal Doyum	133
2.5.1.6. Beklenti	135
2.5.1.7. Eğitime Karşı Tutum	139
2.5.1.8. Eğitime Katılma İsteği.....	141
2.5.2. Çevresel Etmenler.....	143
2.5.2.1. Yazılı ve Görsel Basın.....	146
2.5.2.2. Toplumsal-Ekinsel Değerler.....	149
2.5.2.3. İş ve Yaşam Koşulları	151
2.5.2.4. İş Arkadaşlarının Desteği	152
2.5.2.5. Kurumsal Destek	154
2.5.2.6. Eğitimci tutumu	154
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM: BİR ALAN ARAŞTIRMASI	156
3.1. Araştırmanın Amacı ve Önemi.....	156

	Sayfa
3.2. Araştırmanın Modeli	157
3.3. Araştırmanın Kapsamı.....	158
3.4. Veri Toplama Aracı.....	158
3.5. Anakütle ve Örneklem.....	159
3.6. Kullanılan İstatistiksel Yöntemler.....	159
3.7. Varsayımlar	160
3.8. Bulgular ve Değerlendirme	161
3.8.1. Ortalama Değerler	161
3.8.2.Eğitime Katılan Dansçılara İlişkin Özellikler	162
3.8.3.Eğitimin Etkinliğine Etki Eden Etmenlere İlişkin Tanımlayıcı Çözümler.....	164
3.8.4.Dans ve Beden Dili Eğitiminin Etkinliğine Etki Eden Bireysel ve Çevresel Etmenlere İlişkin Korelasyon Çözümlemesi.....	166
SONUÇ	170
EKLER(SORMACA)	172
KAYNAKÇA	176

ÖZET

Bu araştırmada, akademik ve özel kurumlarda verilen dans ve beden dili eğitimlerinde, eğitilenlerin bu kapsamdaki bilgi, beceri ve davranışlarında hedeflenen değişiklikleri yaratmasına etki eden **bireysel etmenler**;

- Duygusal zeka,
- Öğrenme isteği,
- Mutluluk beklentisi,
- Kişilik özellikleri,
- Yaşamsal doyum,
- Beklenti,
- Eğitime karşı tutum,
- Eğitime katılma isteği

ve **çevresel etmenler**;

- Yazılı ve görsel basın,
- Toplumsal-ekinsel değerler,
- İş ve yaşam koşulları,
- İş arkadaşlarının desteği,
- Kurumsal destek,
- Eğitmen tutumu

incelenmiştir. Veri toplama aracı olarak sormaca yöntemi seçilmiş araştırmada bu ondört etmene ilişkin yetmişdört ifade kullanılmıştır. Erek öne sürülen **varsayımların doğruluğunu belirlemek ve en iyilerle iyiler arasındaki farkı ayırıtıran etmenleri vurgulamak** olmuştur.

Ayrıca bu araştırma, dans ve beden dili işlevinin nasıl ölçümleneceğini inceleyen çeşitli araştırmalara, söz konusu işlevin ortaya çıkmasına neden olan etmenleri inceleyerek katkıda bulunması ağıısından önem kazanmaktadır.

ABSTRACT

In this doctoral dissertation, some factors affecting the objected changes in knowledge, skills and attitudes of students' dance and body language education in academical and private institutions examined.

Those are **individual factors** such as:

- Emotional intelligence,
- Demand of education,
- Expectation of happiness,
- Personal characteristics,
- Vital satisfaction,
- Expectation,
- Attitude towards education,
- Demand of participation to education

And **environmental factors** such as:

- Written and visual media,
- Social-cultural values,
- Working and living conditions,
- Support of the colleagues,
- Institutional support,
- Instructor's attitude

examined. Questionnaire is chosen as the method of data collection and in the research, seventy four expressions related to these fourteen factors are indicated. The purpose of the research had been **to determine the accuracy of the suggested assumptions and to emphasize the factors dividing those who dance at the expected level and others who exceeds it.**

Furthermore, this dissertation examines the factors that reveal the functions of dance and body language. Thus, it gains importance at the point of contributing to the studies that analyse the estimation of the dance and body language functions.

GİRİŞ

İletişimle ilgili olarak yapılan kaynakça taramalarında kişilerarası iletişimde iletişimi etkili kılan bireysel ve çevresel etmenlerle ilgili çalışmaların yetersizliği ayrılmıyla, alandaki çalışmalara yeni bir yaklaşım taşıyabilme umudu belirmiş ve bu çalışma tasarlanmıştır.

Başlangıçta dans edenlerle etmeyenlerin karşılaştırmaları düşünülmüş bu araştırmada dans eden yüz kişi ve dans etmeyen yüz kişiyle yapılan sormacada dans etmeyenlerin verilerinde iç tutarlılığın elde edilemeyişi bu grubun araştırma dışında tutulmasına neden olmuştur. Böylece halen dans eğitimi almakta olan özel bir dans topluluğuyla yapılan sormacada dans ve beden dili eğitimine istenilen düzeyde yanıt verenlerle, istenilen düzeyin üzerinde yanıt verenleri birbirlerinden ayırtıran etmenlerin neler olduğu vurgulanmaya çalışılmıştır. Tümünden gelimli bir yöntem uygulanarak tümü kapsayıcı ve gözleme dayalı araştırma, sormaca ile desteklenmiştir.

Üç ayrı bölümden oluşan çalışmanın birinci bölümünde konuya ilişkin kavramların ele alınmasının yanısıra, eğitimin önemi vurgulanmış, öğrenme yöntemleri üzerinde durulmuş ve eğitim gereksinimini ortaya çıkaran nedenlere dikkat çekilmiştir. Çalışmanın ikinci bölümünde eğitim etkinliğinin ölçümünde kullanılan yöntemler ve değerlendirme türlerine değinilmiş, dans ve beden dili işlevi vurgulanmış, bu işlevi etkileyen bireysel ve çevresel etmenler açıklanmıştır. Çalışmanın üçüncü ve son bölümünde ise araştırmanın amacı, önemi, modeli, kapsamı ve sayısal değerlendirmeler sunulmuş ve uygulanan sormaca sonucu varsayımlar öne sürülmüştür.

Kişilerarası iletişimde dans ve beden dili işlevini etkileyen etmenlere ilişkin yapılan alan araştırmasında sekiz boyut bireysel etmen, altı boyut çevresel etmen olmak üzere toplam on dört etmene ilişkin yetmiş dört ifade kullanılmıştır. Bu yaklaşımla aşağıdaki varsayımlar üretilmiştir.**V.1:** Dansı öğrenenlerin, dansı öğrenmeleriyle duygusal zekaları arasında ilişki vardır.**V.2:** Dansı öğrenenlerin, dansı öğrenmeleriyle öğrenme istekleri arasında ilişki vardır.**V.3:** Dansı öğrenenlerin, dansı öğrenmeleriyle mutluluk beklentileri arasında ilişki vardır.**V.4:** Dansı öğrenenlerin, dansı öğrenmeleriyle kişilik özellikleri arasında ilişki vardır.**V.5:** Dansı öğrenenlerin, dansı öğrenmeleriyle yaşamsal doyumları arasında ilişki vardır.**V.6:** Dansı öğrenenlerin, dansı öğrenmeleriyle beklentileri arasında

ilişki vardır.V.7: Dansı öğrenenlerin, dansı öğrenmeleriyle eğitime karşı tutumları arasında ilişki vardır.V.8: Dansı öğrenenlerin, dansı öğrenmeleriyle eğitime katılma istekleri arasında ilişki vardır.V.9: Dansı öğrenenlerin, dansı öğrenmeleriyle eğitmenin tutumu arasında ilişki vardır.V.10: Dansı öğrenenlerin, dansı öğrenmeleriyle yazılı görsel basın arasında ilişki vardır.V.11: Dansı öğrenenlerin, dansı öğrenmeleriyle toplumsal ekin sel değerler arasında ilişki vardır.V.12: Dansı öğrenenlerin, dansı öğrenmeleriyle yaşam koşulları arasında ilişki vardır.V.13: Dansı öğrenenlerin, dansı öğrenmeleriyle arkadaş desteği arasında ilişki vardır.V.14: Dansı öğrenenlerin, dansı öğrenmeleriyle kurumsal destek arasında ilişki vardır.

Varsayımlarına olanak tanıyan bu sormacanın her bir etmene ilişkin iç tutarlılığı olup olmadığını ölçmek için cronbach alpha değerlerine bakılmış ve ulaşılan olumlu sonucun ardından sormaca uygulanmıştır. Öğrenmede önem taşıyan bireysel ve çevresel etmenlerin vurgulanması ereğiyle tasarlanmış bu araştırmada eğitim aktarımına olanak tanıyan bu etmenler, Kirkpatrick’ in “tepki, öğrenme, davranış ve sonuçlar” biçimindeki dört aşamalı modeline dayandırılarak, çalışmanın modeli elde edilmiştir.

Teknolojik yeniliklerin insan yaşamına kazandırdıklarına karşılık kaybettirdiklerinin bıraktığı izin etkisini azaltabilecek çözüm arayışları kapsamında, toplumsal ve kişilerarası iletişimsizliği giderebilmek adına; insan insana iletişimin yoğunlaştırılması gereği gündeme gelmiştir. İşte bu doğrultuda dans ve beden dilinin kişilerarası iletişimde oynadığı olumlu işlevsel öneme dikkat çekilerek, bu yolla gittikçe azalan insan ilişkilerine yeni bir boyut kazandırılması hedeflenmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

DANS VE BEDEN DİLİ EĞİTİMİ

1.1. Temel Kavramlar

1.1.1. İletişim

Toplumsal yaşamın en temel gereksinimlerini barındıran iletişim kavramı, yapılan her yeni tanımla yansıtılan farklı bakış açıları ışığında, içeriğinin farklı yönlerinin ön plana çıkmasına olanak tanımıştır. “Bilgi alışverişi karşılıklı ileti aktarımı, iletim eyleminin çift yönlü görünümü. Bir taraftan öbür tarafa bir bilginin, bir duygunun, bir düşüncenin aktarımı.” (Güz N, Nükhet; KÜÇÜKERDOĞAN, Rengin ve Arkadaşları, 2002, **Etkili İletişim Terimleri**, İnkılap Kitabevi, s, 184, İstanbul) gibi farklı tanımlamalarla değerlendirilen bu kavram, insanoğlunun birincil gereksinimlerinin hemen ardında yeralan bir önceliğe sahiptir.

Olan bitenden haberdar olabilme gereği olan iletişim, kişinin kendi iç dünyasıyla olan iletişiminden, çevresindeki kişi ya da kişilerle, yani toplumla olan iletişimine dek hep bir kurallar zinciri çerçevesinde yürütülmüştür. Toplumsal yaşamı koruma ereğini güden bu kurallar, toplum-insan ilişkisini de düzenler niteliktedir. Toplum, en küçük birimi insanla öyle bir ilişki içindedir ki, ne insansız bir toplumun varlığından söz edilebilir, ne de toplumdan uzak sağlıklı bir insandan. Önemli bir etkileşimin yaşandığı bu ilişki de, insanın doğası gereği gereksinim duyduğu toplumsal yaşama uyum çabası, onun toplumsallaşmasını gerekli kılarken, öte taraftan değişim geçiren insanla değişen ve benzeşen toplumların oranının artışına da ortam hazırlamış olur. İnsanın iletişebilme yeteneği sonucu söz konusu bu değişimler, gerçekte iletişimin amacına ulaştığının göstergesi niteliğindedir. Davranış değişikliği yaratılmasını hedefleyen iletişimin ortak dünya ekinine doğru başlattığı yolculuk, küreselleşme yolunda atılan önemli adımlardan biri konumuyla yorumlanabilir.

Toplumsallaşma gereği iletişim; “birbirlerine ortamlarındaki nesneler, olaylar, olgularla ilgili değişimleri haber veren, bunlara ilişkin bilgilerini birbirine aktaran, aynı olgular, nesneler, sorunlar karşısında benzer yaşam deneyimlerinden kaynaklanan, benzer

duygular taşıyıp bunları birbirine ifade eden insanların oluşturduğu topluluk ya da toplum yaşamı içinde gerçekleştirilen tutum, yargı düşünce, duygu bildirişimleridir.” Aynı zamanda “belirli bir coğrafya parçasında aynı doğa koşulları içinde varlıklarını sürdürmek için araç ve gereçler bulan, bu konuda çeşitli bilgiler üretmiş bulunan, bunları belirli iş bölümü yöntemlerine göre kullanan, kendi aralarındaki bu iş bölümünden kaynaklanan farklılaşmaları haklılaştırmak için çeşitli değerler ve inancalar üreterek toplumun farklı kesimlerini ortak üst kimlikler içinde kaynaştırmayı amaçlayan insanların etkinliğidir”(OSKAY, Ünsal, 1997, **İletişimin ABC’si**, s,15,16, Der Yayınları, İstanbul) tanımlamalarıyla da yorumlanabilir.

Tarih kadar eski iletişim kavramının insan yaşamındaki uzun yolculuğunda üstlendiği rol, toplumsal yaşamın sürekliliği için yaşamsal bir önem taşımaktadır. “İnsanlığın geçmişinden günümüze ve geleceğe uzanan, bireyin doğumundan ölümüne, yaşamının her aşamasında ve her an etkin olan iletişimin başı ve sonu yoktur. Ekonomi bilimine göre insanın gereksinimleri sonsuz, yararlanabileceği kaynaklar sınırlıdır. Ekonomik davranış, bu gereksinimlerin karşılanması için kaynakların nasıl ve ne kadar kullanılacağını belirleyen davranıştır. Aynı biçimde insanın iletişim gereksinimleri de değişken ve sınırsızdır. İletişim bu gereksinimlerin karşılanmasında kullanılan araç gereçlerin, tekniklerin ve dağarcığın sürekli olarak değiştirilip geliştirilmesi çabasıdır”. “İletişim bir süreçtir. Nedeni de, oluşum ve gelişim açısından yazıyı söz ve çizimden, tiyatroyu dans ve müzikten, sözsüz iletişimi sözlü iletişimden, propagandayı söz sanatından bağımsız düşünemeyeceğimiz gibi, bunları da toplumsal/kültürel değişim ve gelişimlerden ayrı ele alamaz oluşumuzdur. Tüm bunlardan ötürü, iletişim toplumsal/kültürel gelişim ve değişim süreçleriyle bağlantılıdır. <İletişim toplumsal-kültürel değişim süreçlerinin hem sonucu hem de nedenidir. Bir başka anlatımla bir “üst süreçtir””(GÜZ, Nükhet, 1998 **Ulusal Savunma ve Ulusal Güvenlik Yapılanmasında İletişim Stratejileri**, s,51, <http://www.iku.edu.tr>(22 Mart 2005’de alındı)).

Pek çok kez, pek çok değişik biçimde tanımlanmış olan iletişim kısaca; “Yüz yüze konuşmadır, televizyondur, enformasyon yaymadır, saç biçimimizdir, edebi eleştiridir”(FİSKE, John, 1996, **İletişim Çalışmalarına Giriş**, Çev: Süleyman İrvan, Bilim Sanat Yayınları, s,15, Ankara). Yahut “iletilmek istenen materyalin, ilgili herkes tarafından tamamen anlaşılabilmesi amacıyla bilgi, kanat ya da düşüncenin, yazı, konuşma ve görsel araçlarla ya da bunların bir arada kullanımıyla iletilmesi, alınması ya da

değiştirilmesi”(SİLLARS, Stuart, 1997, **İletişim**, Çev: Nüzhet Akın, 2. Baskı, Milli Eğitim Basımevi, s,1, İstanbul) dir.

İletişimin tanımına yönelik bunca değişik yaklaşıma ek olarak “aslında iletişim, bazı tanımların birleştiği, anlam transferi, sosyal değerlerin iletilmesi, deneyimlerin paylaşılması gibi noktaların hepsini kapsamaktadır. İletişimi statik değil, dinamik ve belirli bir amaca yönelik bir süreç olarak düşünmek onun anlaşılmasını kolaylaştırmaktadır, öyleyse iletişim, anlam transferiyle sosyal değerlerin iletilmesi ve deneyimlerin paylaşılmasını sağlayan dinamik bir süreçtir.”(PELTEKOĞLU, Filiz Balta, 2004, **Halkla İlişkiler Nedir**, Beta Basım, s,178, İstanbul).

Kabul etme ilkesi iletişimin en temel ilkelerindendir. Öncelikle iletiye yanıt vermeyi(/yorumlamayı...vb) kabul etmek, bunu kabul etmek için de başkalarını oldukları gibi kabul etmek, ilişkilerin güçlenmesinde ve uzun soluklu olabilmesinde önemli bir etkindir. Eğer birey, karşısındaki kişiye istenildiği denli ilgiyi, anlayışı ve hoşgörüyü sunup ona kendisini güvende hissedebileceği bir ortam yaratabilmişse, karşısındakinin kendi özüne uygun davranışlar sergileyebilmesine olanak sağlamış sayılır. Bunun sonucu ise herhangi bir ilişkide diğer kişi olumlu yönde değişim gösterebilip, sorunları çözmeyi öğrenebilir, ruh sağlığı düzelebilir daha üretici ve yaratıcı olabilir. İletişimde kişiyi etkili kılan, insanlarla yapıcı bir yaklaşımla konuşabilmeyi başarabilmektir. Buna karşın, iletişim yalnızca konuşmak değil, aynı zamanda kişinin;

- * iletinin içeriğini düzenlenmesi ya da ne söyleyeceğini bilmesi,
- * iletiyi aktaracağı süremi düzenlemesi ya da bunu ne zaman söylemenin daha uygun olduğunu anlayabilmesi,
- * iletiyi aktaracağı doğru uzamı saptaması ya da nerede söylemenin doğru olduğuna karar verebilmesi,
- * iletinin biçimi ya da biçimini saptaması ya da en iyi nasıl söyleneceği konusunda düşünce üretilebilmesi,
- * iletinin içeriğini algılanabilir yalınlıkta düzenlemesi ya da olayları basite indirgeyerek sunabilmesi,
- * iletini iletişime yol açabilmesi için sözlü/sözsüz yöntem ve yordamlardan yararlanması ya da akıcı bir dille ve karşısındaki kişiyle göz kontağı kurarak konuşabilmesi,

* ileti atarımı sürecinde ve sonrasında algılanıp algılanmadığını denetlenmesi ya da dikkatini yoğunlaştırabilmesi ve karşısındaki kişinin verilen iletiyi anlayıp anlamadığını kontrol edebilmesidir. (YAVUZER, Haluk, 1999, **Çocuk Eğitimi El Kitabı**, Remzi Kitabevi, s,11,12, İstanbul)

İletişimin oluşumu ancak, iki olgunun varlığıyla gerçekleşebilirken, bu olguların her ikisinin de etkinlik düzeyi önemlidir. Bir tarafın edilgen rol üstlenmesi, iletişimi sona erdirecektir. İletişimden söz edebilmek için geri bildirimin dikkate alınması zorunludur. Daha açık bir anlatımla, her iki olgunun da edilgen olmadığı etkinliktir iletişim tıpkı dans gibi.

Dans iletişimin sanatsal boyutta varoluşudur. Bir iletişim sanatıdır. Varoluş ve yaşayış nedeni doğurganlığıdır. Yüzyıllardır bu iletişim biçiminin varoluş temelinde yatan da bu özelliştir. Toplumsal gerçeklerin yansıması, sanatın temel taşlarından biridir. Dünya toplumlarının ortak tutkusu, sınıf, dil, din, ırk ayrımlarını ortadan kaldıran, sanatın iki önemli olgusu hareket ve müziğin bileşkesidir. Tutku gerekçesi insanlık tarihi boyunca insanoğlunu yalnız bırakmayan dansın ve müziğin dayanışmasıdır. Gücünü toplumları arkasına almış iki sanat dalından alan bu iletişim sanatı, yalnızca bireylerin değil, toplumların, ekinlerin ve üstelik kuşakların bile iletişimine tanıklık etmiştir. Dansçının dansçıyla ya da dansçının seyirciyle iletişiminin binlerce yıllık geçmişi, yaşanmış sağlıklı ileti aktarımlarının bir göstergesidir sanki.

İletişim için gereken iki olgunun bir yanında bir kişi, diğer yanında ise kişiler ya da kurum olabileceği gibi, kurumlar ya da kişiler arasında da iletişim gerçekleşebilir. Tek önemli koşul, iki tarafın varlığıdır. Herhangi bir iletiyi yollayan, yayan öge kaynak, iletinin ulaşması gereken öge ise hedef olarak tanımlanmaktadır. Zaman zaman bu iki öge arasında iletiyi getirip götüreren araçlar olsa da, kimi zaman araçsız, kimi zaman da mekanik araçlar toplulukları vardır. “Bu durumda iletişimi, ortak semboller yoluyla bireyler ya da kurumlar arasında anlamların değiş tokuş edildiği bir süreç olarak tanımlayabiliriz.” Söz konusu süreçte temel erek, en az iki ya da daha çok kişi ya da grup arasında belirli konuları ortak kılmak ve bunun sonucunda da kendi aralarında ortak olan simgeler dizgesini genişletme ve daha farklı simgeler dizgesi yaratabilmek amaçlı çalışmalar yapabilmektir(KAZANCI, Metin, 1997, **Kamuda ve Özel Sektörde Halkla İlişkiler**, 2. Bası, Turhan Yayınevi, s, 51, Ankara).

İletişim, insanoğlunun doğumla başlayan yaşam olgusunun vazgeçilmezidir. Daha anne karnında annesiyle iletişim kuran sağlıklı bir bebeğin, doğumun ardından “çevre uyarılarına” yanıt vermemesi nasıl olası değilse, iletişimsiz bir yaşantı da o denli olası değildir.

İletiler trafiği biçiminde değerlendirilebilen iletişim; “insanın varlık sürdürme biçiminin bir ürünü ve insanın varlık sürdürme biçimindeki gelişmelere göre değişimlere uğrayan insana özgü bir olgu”(OSKAY, Ünsal, 1997, İletişimin ABC’si, s.7, Der Yayınları, İstanbul) olarak, insan yaşamında önemli bir yer edinmiştir. İçeriğinde gizli bir amaç barındıran bu olgu, “bireyin diğer insanların davranışlarını ve tutumlarını biçimlendirmek amacıyla sözel ya da görüntüsel semboller şeklinde ifade edilen iletiler” (OKTAY, Mahmut, 1996, Davranış Bilimlerine Giriş, Der Yayınları, s. 221, İstanbul) olarak da yorumlanabilmektedir. Gerçekte tüm bu tanımların içerdiği ortak özellik, iletişim olgusunun, karşı taraf üzerinde bir etki bırakmak hedefi, bireyin bilgilendirilmesinin yanı sıra, inandırılıp, sunulan bilgiler ışığında yönlendirilerek, onun varolan davranışları üzerinde bir değişiklik yaratmaya dek uzanabilmekte yatmaktadır. Öyleyse öğrenme de bir iletişim örneğidir. Öğrenme sürecinde de tıpkı iletişim sürecinde görüldüğü gibi bir taraftan diğer tarafa bir bilgi, duygu, düşünce aktarımı ve bireyin iknası söz konusudur. Sonuçta bir davranış değişikliği beklenir. Bu durum, gelişebilmenin yolunun iletişibilme becerisiyle ilgili olduğunu koyar ortaya.

İletişime ilişkin yapılan tüm araştırmalar ortaya koymuştur ki, iletişimin temeli kaynak-alıcı ikili söyleşisi üzerine kuruludur. Bu durum, pek çok iletişim bilimcinin aynı yaklaşımdan, farklı açılımlar yaratarak, kendi modellerini geliştirmelerini öngörmüştür. Bu anlamda Gerbner tarafından geliştirilen genel iletişim modeli; kişilerarası iletişim düzeyinde kullanılabilirliği ve tanımladığı iletişim durumuna, türüne bağlı olarak farklı biçimler alabilmesi ve bir döngü niteliğindeki işleyişi nedenleriyle ilgi çekicidir. Ayrıca bireyin eğitim sürecinde karşılaştığı aşamaları ayrıntılarıyla vurguluyor oluşu nedeniyle de önem taşımaktadır.

Modelde kişi bir olayı algılar ve tepki gösterir. Bu tepki, belirli koşullar çerçevesinde bazı araçlar kullanılarak gerçekleşir. Kullanım öncesi bu araçların kullanılabilir hale getirilebilmesi için biçimlendirilmesi ve içerik kazandırılması gereği vardır. Tüm aşamalar sonunda bir sonuç elde edilir(McQUAIL, D., WINDAHL, S., 1993,

İletişim Modelleri, s,26, Çev.:Mehmet Küçükçurt, Ankara: İmaj Yayınları). Bu sonuç yaşama kazandırdıklarıyla varolur. Eğitim sürecini yansıtmaması nedeniyle araştırmamızın modeline ilişkin ip uçları veren bu model, dansın eğitim aşamasında da aynı aşamaları vurgular. Dans ve beden dili öğrenimi sonucu bireyin tepkisi, davranış değişikliği biçiminde ortaya çıkar, bu değişim bireye olumlu yaklaşımlar kazanma olasılığını sunarken mutlu yaşamı güvence altına alır.

Gerbner, modelinde, kişilerarası ilişkilerde yer alan toplumsal etkileşimi ön plana çıkarırken, iletişimi, “mesajlar aracılığıyla yapılan sosyal etkileşim” olarak tanımlamıştır(McQUAIL, D., WINDAHL, S., 1993, **İletişim Modelleri**, s,5, Çev.:Mehmet Küçükçurt, Ankara: İmaj Yayınları).

İnsanın toplumsal varlık olabilmesinin ön koşuludur iletişim, ancak, bu gerekliliğin giderilebilmesi sonucu, iletişilebilen toplumsal bir varlığa dönüşebilir insanoğlu. Bu varlığın fiziksel yaşamını sürdürebilmesi nasıl beslenmesiyle ilintili ise, ruhsal yaşamını sağlıklı bir biçimde sürdürebilmesi de iletişim yoluyla olanaklı kılınabilmektedir. Sağlıklı toplumun en temel gereksinimi sağlıklı bireylerdir. Sağlıklı bireylerin yetişebilmesi ise, kurulacak sağlıklı iletişimlerle sağlanabilmektedir. Hem ruhsal, hem biyolojik, hem de toplumsal varlık insanoğlunun sağlıklı iletişilebilmesi, iletişimin türlerinin her birinin birbirleriyle olan ilişkileriyle de ilgilidir.

Ruhsal alanda dört ana başlık altında toplanabilen iletişim türleri birer inceleme alanı sayılırken, aynı anda birer çatışma türü olarak da değerlendirilebilmektedirler:

1. Kişi-içi iletişim ve çatışma; kişi kurduğu iletişimlerde gerek kaynak, gerekse alıcı iken bilgi üretmek ya da bilgileri yorumlamak biçiminde bir iç iletişim gerçekleştirmektedir. Bu bakımdan iletişimin türü her ne olursa olsun, öncelikle kişinin kendi içinde başladığı varsayılmaktadır. “Bir insanın düşünmesini, duygulanmasını, kişisel gereksinimlerinin ayırdına varmasını, iç gözlem yapmasını, düş görerek kendi içinden ileti almasını ya da kendine sorular sorarak bunlara yanıt üretmesini bir iç iletişim” olarak tanımlamak doğrudur.

2. Örgüt-içi iletişim ve çatışma; “örgüt iş ve işlev bölümü yaparak, bir yetki hiyerarşisi içinde ortak bir amacı gerçekleştirmek için bir araya gelmiş insanların

etkinliklerinin eşgüdümü” biçiminde tanımlanabilmektedir. Örgüt bünyesinde yeralan bireylerin başlangıçta belirlenmiş olan rollerini belli bir düzen çerçevesinde uygulamaya sokma biçimleri olarak da niteleyebileceğimiz bu iletişim türünde işleyiş sırasında örgüt üyeleri arasında bir takım çatışmaların oluşabilme olasılığı söz konusu olabilmektedir. Bunlar pek çok farklı konuyla ilişkilendirilse bile en yaygın olan çatışma türü; “rol çatışmaları” ve “ast-üst” ilişkilerinden doğan çatışmalar olarak sınırlandırılabilir. Bu iki farklı tür çatışma biçimleri gerçekte birbirinden çok farklı gibi gözüküyor olsa bile aralarında gerçekte girişik bir ilişki varolmaktadır. Bu gerekçeden olsa gerek, rol çatışmaları ve ast-üst ilişkilerinden doğan çatışmalar, çoğunlukla birlikte oluşabilmektedir. “Roller ve ast-üst konumları, birer sonuç değil çatışma nedenidir.” Öte yandan gerek roller gerekse ast-üst konumları, örgüt bünyesinde yeralan bireylerin sahip oldukları kişilik özellikleriyle birlikte bazı kişi-içi ya da kişilerarası çatışmalara da neden olabilmektedir. Çatışmalara temel oluşturabilecek diğer gerekçeler ise, başlangıçta gereği gibi tanımlanamamış roller ya da örgüt kapsamındaki bireylerin iletişimleri sırasında kendilerini anlatış biçimleri olarak değerlendirilebilmektedir.

3. Kitle iletişimi ve çatışma; “birtakım bilgilerin/göstergelerin (gösterge türlerinin), birtakım hedefler tarafından üretilmesi, geniş insan topluluklarına iletilmesi ve bu insanlar tarafından yorumlanması süreci” olarak değerlendirilen kitle iletişim, kitle iletişim araçları olarak tanımlanan ve konum itibarıyla kaynak ve hedef arasında yer alan kanallarla sağlanmaktadır. Kitle iletişim araçları kapsamı her ne kadar radyo, televizyon, gazete, dergi ve benzeri yayınlar olarak sınırlandırılıyor olsa bile gerçekte bu kapsamın olduğundan daha geniş tutulması ve her türlü basılı yayının dahil edilmesi gereği söz konusudur. El ilanları, romanlar, çizgi romanlar, tiyatrolar, öykü kitapları, masal kitapları gibi yayınların tümünü aynı kapsamda barındırmak olanaklıdır. Kitle iletişim araçları sahip olduğu etkileme gücüyle toplumsal yaşamda reform niteliği taşıyabilecek birtakım değişimleri, ince ve derin politikalarla topluma benimsetebilecek güçtedir. Yüzyılların bozmadığı ekinsel değerlerin bile, bir çırpıda altüst edilebilme olasılığı söz konusu olabilmektedir. İşte yaşanmış, yaşanan ve yaşanacak olan böylesi değişimler, kişilerarası iletişim ve çatışmaları da etkileyebilecek gücü içermektedir. Kişilerarası iletişim gerek kitle iletişim araçlarının varlığıyla, gerek kitle iletişim araçlarının verdiği iletiler sonucu, farklı biçimlerde etkilenebilmektedir. Kitle iletişim araçlarının insan yaşamına bu boyutta girmesi sonucu, bireyler arasında oluşabilme olasılığı söz konusu farklılıklar “ilişki örüntüleri”nde de pek çok farklılığı beraberinde getirdi. Kitle iletişim araçlarına artan

talep, azalan insan ilişkilerinin başlangıcı oldu. İlişkiler azalırken, değişimler çoğaldı, ancak ilginç olan, artan değişimlerin beraberinde benzerlikleri getirmesi oldu. Artık neredeyse tek tip giyinen gençler ve benzer şeylerden hoşlanan insanlar sardı her yanı. Kentlerde artık “Barbi”siz kız çocuk, Action Man” siz erkek çocuk kalmaz oldu. Bilgi iletmenin dışında davranış modelleri de sunan kitle iletişim araçları böylece tek tip insana yolculuğu da başlatmış oldu. Gözlem yoluyla gerçekleşen modelden öğrenme, diğer öğrenme türleriyle karşılaştırıldığında hem deneme yanılma üstünlüğü gerekçesiyle, hem de gözleme dayalı eğitimlerin dışında tutulması durumunda herhangi bir baskının varolmayışı gerekçesiyle, daha kullanışlı sayılmış ve yeğlenmiştir. Bu gerçeğin ön planda tutulması ve kitle iletişim araçlarında sunulan modellerin ve iletilerin niteliğinin önemsenmesi gereği söz konusudur.

4. Kişilerarası iletişim ve çatışma; kişilerarası iletişime ilişkin yapılan tanımların pek çoğu bu iletişimin psikolojik nitelikte bir bilgi alışverişi olduğu yönündedir. Söz konusu iletişimde aranan şart katılımcıların “kendi adlarına” iletişim kurmaları gereğidir. Kişinin “birtakım rollere bürünerek ya da toplumsal ve kültürel kalıplara girerek sürdürdükleri iletişim, kişilerarası iletişim tanımının dışında bırakılır. Bu yüzden tanıma geniş tutarak, kapsamı ve sürdürülüş biçimi ne olursa olsun, kişiler arasında gerçekleşen iletişimlere **“kişilerarası iletişim”** diyebiliriz. Bu tanım, gruplar arasındaki ya da kişiyle grup arasındaki iletişim, kişilerarası iletişim tanımının dışında bırakılmaktadır.” Bu bilgi ışığında konferans sırasında gerçekleştirilen iletişim, kişilerarası iletişimden ayrı tutulurken, yüz yüze yapılan tüm iletişim; mektup ya da telefonla yapılan görüşmeler dahil “kişilerarası iletişim” sınıfında değerlendirilmektedir. (GÜZ, Nükhet,1998, Ulusal Savunma ve Ulusal Güvenlik Yapılanmasında İletişim Stratejileri, s,114, <http://www.iku.edu.tr>(22 Mart 2005’de alındı)):

1.1.2. Kişilerarası İletişim

Genel olarak bir tanımlama yapmak gerekirse, “kaynağını ve hedefini insanların oluşturduğu iletişimlere “kişilerarası iletişim” adı verilir. Karşılıklı iletişimde bulunan kişiler, bilgi/sembol üreterek, bunları birbirlerine aktararak ve yorumlayarak iletişimi sürdürürler”(DÖKMEN, Üstün, 2004, **İletişim Çatışmaları ve Empati**, s,23, Sistem Yayınları, İstanbul). Kişilerarası iletişim süreci sırasında kaynak olarak tanımlanan kişi, “mesajları yaratan kişidir”(MUTLU, E. 1994, **İletişim Sözlüğü**, Ankara: Ark Yayınevi).

Daha geniş bir anlatımla kaynak; “hedeflediği kişi ya da grupta alıcıda davranış değişikliği oluşturmak üzere iletişim sürecini başlatan kişi” olarak da tanımlanmaktadır(ERGİN, A. & Birol, C. 2000, **Eğitimde İletişim**, Ankara: Anı Yayıncılık).

Varolan sınıflamalar dikkate alınarak, daha kapsayıcı bir sınıflamaya gidilmesi halinde aşağıdaki biçimde bir tablo oluşmuştur(DÖKMEN, Üstün, 2004, **İletişim Çatışmaları ve Empati**, s,26, 27, Sistem Yayınları, İstanbul):

<u>Kişilerarası İletişim</u>					
<u>Sözlü</u>		<u>Sözsüz</u>			
Dil	Dil Ötesi	Yüz ve Beden	Bedensel Temas	Mekan Kullanımı	Araçlar
-----		-----			
-Niyet Edilmiş		-Niyet Edilmiş			
-Niyet Edilmemiş		-Niyet Edilmemiş			

Kişilerarası iletişim, yapısı gereği, iletişim sırasında kişinin ruhsal durumunu göz ardı etmeyen bir niteliğe sahiptir(GÜZ, Nükhet; KÜÇÜKERDOĞAN, Rengin ve Arkadaşları, 2002, **Etkili İletişim Terimleri**, İnkılap Kitabevi, s,213, İstanbul). Söz konusu bu yapısal özellik, kişilerarası iletişimin yüz yüze gerçekleştirilmesi durumunda iletişimin olumlu ya da olumsuz yönde etkilenmesine yol açabilmektedir. Bu etki, bir yandan bireyin, içinde bulunduğu ruhsal duruma ilişkin sergilenen ipuçları nedeniyle, iletişim içinde bulunan kişi ya da kişiler tarafından daha iyi anlaşılmasına olanak yaratırken, öte yandan, gerçekte bireyin açığa çıkarmak istemediği kimi duygularının kolay ayırımına dayalı, olumsuz sonuçlar yaratabilmektedir. Oysa her şeye karşın, insanların birbirlerine açık olabilmeleri ancak, duyguların perdelenmemesi durumunda söz konusu olabileceği için, kurulacak iletişimlerde karşı tarafın ruhsal durumunun dikkate alınması, bireyleri duyarsızlıktan uzaklaştırarak, eşduyumu duygularının gelişebilmesine yardımcı olabilecektir.

Her ne kadar azalan insan ilişkilerinin yarattığı korku, yüzyüze iletişimin önemine dikkat çekiyor olsa bile, hızla gelişen teknoloji ve makineleşen Dünya’da, insan insana konuşan gözlerle, küçücük dokunuşlarla kurulan iletişim, ne yazık ki, belki de aynı

"internet cafe" de birbirlerinden habersiz "chat" yapanlara bırakmıştır yerini. Bu tehlike karşısında alarma geçen insanlığın gösterdiği direnç ise, bir süre sonra ulaşılamayan hedeflerin arkasından boşu boşuna harcanan çabaya dönüşmüş ve insanı yenilgiye boyun eğme zorunluluğunda bırakmıştır. Hemen ardından kabullenışı beraberinde getiren bu zorunluluk, ancak, insan ilişkilerine daha iyi hizmet ereğiyle geliştirilmiş olan ve gerçekte tüm bu olan bitenden sorumlu olan muhteşem iletişim ağıyla çözüme kavuşturulabilmiştir. Bu arada azalan insan ilişkileri de iyileşme olanağı yakalayabilmiştir. Gerek ülkelerin, gerekse ekonomilerin büyümesinde lokomotif görevini üstlenen iletişim sektörünün, bir yandan insan ilişkileri üzerinde olumsuz etkiler yaratması, öte yandan bu etkileri giderme çabasına karşın, insanoğlu; beyninin yarattığı güce tapmak yerine, o gücü insanlık adına kullanmayı başarmalı ki, yaşamı, daha sağlıklı, daha anlamlı, daha kolay ve yaşanılabilir duruma getirebilsin.

Toplumsal bir varlığın, toplumsal çevresiyle kurduğu iletişim, varlığın hangi oranda toplumsal olduğunun da bir göstergesidir gerçekte. Birey, dahil olduğu grubun sahip olduğu değerleriyle büyümüştür, bu değerler bireyin kişiliğinde önemli ölçüde etkindir, oysa zamanla bireyin diğer gruplarla oluşacak iletişimi, onun gerçekte ait olduğu çevreyle çatışmasına yol açabilmektedir. Bu anlamda bireyin çevresiyle olan ilişkilerinde uyum sağlama girişi, onun diğer bireylerle kuracağı ilişkilerini daha da güçlendirebilecek, kişilerarası çatışmalardan uzak tutabilecek ve bireyin daha toplumsallaşmasına katkı sağlayabilecektir.

Kişilerarası ilişkilerde çatışmaya yol açan etmenler arasında bireyin iletişime girmekten kaçınması, varsayımlarda bulunarak, hemen bir sonuca varmak istemesi ve insanların ne söylendiğini anlamakta güçlük çekecekleri niteliklerde zor iletiler gönderme eğiliminde olması gibi gerekçeler sıralanabilmektedir. İnsanoğlu, duygularının kendisini yönetmesine izin vermesi durumunda, duygular, kolaylıkla öfkeye dönüşerek açığa çıkabilmektedir. Halbuki, böylesi durumlarda bir yandan dikkatle dinlemeye, öte yandan bağırmadan, suçlamadan ya da savunmacılığın sessizliğine bürünmeden durumun atlatılabilmesi için, öz denetimin korunmasına özen gösterilmeye çalışılmalıdır. Bu doğrultuda gösterilebilecek çaba, çatışmaya ortam yaratan herhangi bir kıvılcım sonrasında bile, çatışma çözümünün ayrıntılarının daha iyi irdelenmesine olanak tanımış olacaktır(GOLEMAN, Daniel, 2004, **Duygusal Zeka(Neden IQ'dan Daha Önemlidir?)**, Çev:Banu Seçkin Yüksel, Varlık Yayınları, 25. Basım, s, 332, 333, İstanbul). Böylece

bireyin toplumsal yaşamı çerçevesinde ilişkide bulunduğu diğer insanlarla olan ilişkilerinde daha başarılı olabilme olasılığı, bireyin karşılaştığı sorunlarla başa çıkmada gösterebileceği başarı oranında artış gösterebilecektir.

İnsanlararası iletişim; kişilerin birbirlerine bilinçli ya da bilinçsiz olarak iletmek istedikleri duygu ve düşüncelerini aktardıkları bir süreçtir. Bu sürecin başarısı, bireyin yaşamındaki mutluluğun temelini oluşturur. Başarılı bir iletişim için:

1. İletişim halinde olan kişilerin birbirlerini oldukları gibi kabullenip, belli bir saygı çerçevesinde birbirlerinin varlıklarına değer verdiklerini yansıtabilen tavırlar sergileyebilmeleri,

2. Gerçekçi, abartıdan uzak, ve doğal davranabilmeleri,

3. İletişim için oldukça önem taşıyan eşduyum olgusunun, kişilerarası kurulabilen duygu ortaklığını güçlendirdiği bilinciyle, iletişimi doğru yönlendirebilmeleri gibi ön koşullar gerekmektedir(YAVUZER, Haluk, 1999, **Çocuk Eğitimi El Kitabı**, s,11, Remzi Kitabevi, İstanbul).

Önceden de vurgulandığı gibi toplumsal yaşamın vazgeçilmezi olan “iletişim, gerçekte hem kişisel, hem de toplumsal bir süreçtir. Bir başka deyişle, iletişim, iki kişiyi ilişki içine sokan psikososyal bir süreçtir. Toplumsal sonuçların altında bireysel davranışlar yatar; sosyal gerçek, bireyin kişisel yaşamından geçerek biçimlenir.”(CÜCELOĞLU, Doğan, 2002, **Yeniden İnsan İnsana**, s, 13, Remzi Kitabevi, İstanbul)

Kişilerarası iletişimde gönderilen iletiler gerçekte bireyin kimliğini yansıtmanın yanı sıra, karşı tarafı etkilemek istemi kaynaklı olsa gerek, “kişilerarası iletişim” kavramı kimileyin "toplumsal etkileşim" niteliğiyle de adlandırılabilir. Oysa bu kavram toplumsal iletişimle farklı anlamlarda kullanılmaktadır “Hem alıcı, hem de gönderici birer insan ise, bu iletişim biçimine sosyal iletişim denir. Sosyal iletişimde, gönderici ve alıcı arasında, zaman ve mekan birliği bulunması şart değildir. Örneğin, bir salonda konferans verilmesi ya da yıllar önce yaşamış bir yazarın eserlerini insanların bu gün okuması sosyal iletişimdir. Gönderici ve alıcı arasında zaman ve mekan birliğinin bulunması durumunda ise, “Sosyal etkileşim” adı verilir. “Sosyal etkileşim” olarak adlandırılan davranış şekline

“Kişilerarası iletişim” adı verilir.”(ALTINTAŞ,E.,&ÇAMUR,D., 2004, **Beden Dili Sözsüz İletişim**, s,42,43, İstanbul:Aktüel Basım Yayın)

Toplumsal etkileşim, bireylerin çevrelerinde bulunan insanlarla belirli yaşantı biçimlerini ve süreçlerini paylaşması ve onlarla gereken durumlarda düşünce alışverişinde bulunmaları olarak da tanımlanabilmektedir. Çocuklar daha bebeklik dönemlerinden başlayarak çevrelerindeki diğer çocuk ve yetişkinlerle etkileşim kurmaya başlarlar. Bu etkileşimler sırasında çocuğun birçok sözcük, kavram, ilke, kural, vb. öğrenme ortamı yakalamasına olanak tanınmış olur. Daha sonraki dönemlerinde ise çocukların toplumsal etkileşimi en yoğun bağlamda yaşayacakları alanlar okullar olacaktır(SELÇUK, Ziya, 2000, **Gelişim ve Öğrenme**, 7. Baskı, s, 81, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara) .

Kişilerarası iletişimin gerek “toplumsal iletişim” gerek “toplumsal etkileşim” bağlamında taşıdığı önem dolayısıyla, üzerinde durmak ve sınırlarını iyice belirginleştirmek gerekir.

1974 yılında Tubbs ve Moss bir iletişimin kişilerarası iletişim sayılabilmesi için üç tür ölçütü yerine getirmesi gerektiğini ortaya koymuşlardır:

1. Aynı ortamı paylaşmak, aynı bağlamda karşı karşıya durmak ya da kişilerarası iletişime katılanların, belli bir yakınlık içinde yüz-yüze olmaları gerekmektedir.

2. Her iki taraf katılımcılar arasındaki iletişimin tek yönlü değil, karşılıklı iletişim alışverişi durumunda olması gerekmektedir.

3. Söz konusu iletilerin sözlü (verbal) ve sözsüz (nonverbal) nitelikte olmaları, sözlü ya da sözsüz iletilen iletiler dışındaki iletişimlerin örneğin yazışmaların, kişilerarası iletişim sayılmaması gerekmektedir(DÖKMEN, Üstün,2004, **İletişim Çatışmaları ve Empati**, s,24, Sistem Yayınları, İstanbul).

İnsan ilişkilerine oldukça olumlu kazanımlar sağlayan kişilerarası iletişimin gerçekleşebilmesi için söz konusu olan gerekliliklerden olan zaman uzam birlikteliği, gelişen teknolojiyle önemli bir değişim yaşamıştır. Farklı ülke, ya da kentlerde yaşayanlar bile bir yana, aynı kentte yaşayıp da yüzyüze iletişim olanağı yakalayamayanlar, artık

çözümü internet kamerasında bulmuşlardır. Böylece zaman-uzam birlikteliği, yani aynı anda aynı ortamda bulunma zorunluluğu, teknoloji üstünlüğüyle aşılmış olmaktadır. Artık aynı anda ve aynı ortamda bulunamayan insanların mekanik de olsa yüzyüze iletişim kurabilmelerini olanaklı kılan teknoloji, bu noktaya da yine iletişimle erişebilmiştir.

Öyleyse bugüne değin yapılmış iletişim tanımlarına yeni bir boyut kazandıran teknoloji, artık tanımda başka ayrıntılara gereksinimi de gerekli kılmıştır. İletişim halinde bulunan bireylerin ileti aktarımları sırasında, gerek sözlü, gerek sözsüz iletilerle iletişimlerini sürdürürlerken, gereksinim duydukları durumlarda dokunarak enerji aktarımlarını sağlayabilme olanağı yakalayabilmeleridir kişilerarası iletişim. Örneğin ağlayan çocuğuna telkinde bulunmak isteyen annenin dokunuşlarıyla şefkat gösterebilmesi olanağını sunabilen tek koşul, aynı anda aynı ortamda bulunmaktır.

İletişim türleri arasında “iletişimin başarılı ve etkin gerçekleşmesi başka bir deyişle istenilen yönde tutum ve davranış değişikliği sağlamanın, vericinin kendisini en iyi biçimde karşısındakine anlatmanın en etkili yolu kişilerarası iletişimdir. Kişilerarası iletişimde, bireyler konuşma dillerini en iyi biçimde kullanarak, konuşma yetilerini, beden dilleriyle birleştirip, karşı taraf üstünde daha etkili olma olanağını bulurlar. Bu bağlamda, kişilerarası iletişimin bir başka tanımı da yüz yüze iletişim olsa gerek. Örneğin bir iş görüşmesi sırasında, iş verenle adayın birebir ve yüzyüze kurdukları iletişim biçimi ya da doktorla hastası arasında doktorun muayenehanesinde gerçekleşen karşılıklı konuşmanın ağır bastığı iletişimdir”(ZEYBEK, Işıl, 2004, **Topluluğa Seslenme**, Metin Analiz Kitabı, Id, Kitap, s, 18, İstanbul).

Kişilerarası iletişimin diğer iletişim türlerine oranla daha etkin ve etkili iletişime olanak tanınması, yapısı gereği daha çok duyuya seslenmesiyle ilişkilidir. Tıpkı öğrenme olgusunun etkinliğinin seslendiği duyu oranıyla artışı gibi, iletişimde ne denli çok duyuya sesleniyorsa o denli etkili olabilmektedir. Yalnızca duyma duyusunun kullanımıyla gerçekleşen öğrenme gibi, iletişimde daha az etkin oluşmaktadır. Kişilerarası iletişim bireye görme (bu yolla fiziksel görünüşe ve beden dilini kullanımına özgü ipuçları), duyma (bu yolla bireyin dile hangi ölçüde egemen oluşuna ilişkin ipuçları), koklama (bireyin kullandığı parfümden aldığı içeceğe ilişkin ipuçları (nesnel iletişim)), dokunma (tokalaşma biçiminden bile bireyin kişilik özelliklerine ilişkin ipuçları) duyularını etkin kılan bir iletişim türüdür. Kişi iletişim durumunda bulunduğu kişiyi görür, duyar, yaydığı

kokuyu algılayabilir, ilişkinin türüne bağlı olarak dokunma gereksinimi duyar ya da duymaz. İşte bu nedenlerle diğer türlerden daha etkili ve de etkin bir rol üstlenen kişilerarası iletişim, toplumsal varlığın toplumsallığı gerekçesiyle ödün veremediği bir olgudur.

İletişim süreci içeriğinde her alt iletişim türü, bir diğer tür için temel oluşturmak koşuluyla bütüne katkı sağlamaktadır. Örneğin; kişi içi iletişim gereğince sağlanamamışsa, kişilerarası iletişimde de sorunlar baş gösterecek ve birey, çevresindeki diğer bireylerle kimi çatışmalar yaşayabilecektir. Böylesi bir tehlikeden uzak kalabilmenin çözümü, bireyin kendisini tanımasında gizlidir. Bu ise, bireyin kendi içine yapacağı dürüst bir iletişim yolculuğuyla olanaklıdır. Sağlıklı olarak geçirilebilecek bir kişi içi iletişim evresi, sağlıklı kişilerarası iletişim evrelerine alt yapı oluşturabilecektir. Zaten sağlıklı bir bütün elde edebilmenin sırrı da, bütünü, ancak sağlıklı parçalarla oluşturabilmekle ilişkilidir.

Her insan kendi geçmişi, ekini, eğitimi, duygu ve düşüncelerinden kurulu bir iç dünyayla donanmıştır. Kişilerarası iletişimlerde kişi içi iletişimin öneminin ön plana çıkması gereğini vurgulayan iç dünya olgusu, gerek kişi içi iletişimin gerekse kişilerarası iletişimin birincil öncelikteki saygı olgusunda buluşur. Çift taraflı işlemesi gereken bu olgunun, hem kişinin kendi değerlerini, hem de kişilerarası ilişkilerde karşısındakinin değerlerini koruyup kollaması gereği söz konusudur. Ters durumda oluşabilecek iç dünya çatışmaları, ilişkilerin henüz kurulamadan son bulmasına nedendir. Oysa her şeye karşın sürdürülmesi gerekli ilişkilerde, sıkıntılar, karşılıklı tarafların değerlerini önemsemeleri sonucu daha da azalabilir. Kimi durumlarda aynı özellikleri taşıyan iki kişinin bile sağlıklı iletişim güvenceleri bulunmayabilir. Önemli olan, belli bir hoşgörü çerçevesinde ilişkileri sürdürebilmek için gereken çabayı harcamaktır. Ancak bu anlamda kişinin kendi ilkelerinden sürekli özveride bulunarak ödün veriyor oluşu, kişinin kimliğinin sürekliliği açısından kimi sakıncalar oluşturabilir. Kişilerarası iletişimi doğrudan etkileyen iç dünyalararası iletişimin önemi bu noktada kendini göstermektedir. Bu anlamda kişiler nasıl kendi dünyalarından vazgeçmek, özveride bulunmak istemiyorlarsa, başkalarından da özveride bulunmalarını bekleyerek, sürekli bir beklenti içinde olmamalıdır. Israr edilen böylesi bir yaklaşım, her iki tarafı da çözümsüzlüğe itmekten öteye gidemeyecektir.

1.1.2.1. Sözlü İletişim

İletişim ve dil, iki toplumsal olgunun birbirleriyle olan ilişkisi sonucu ortaya çıkan sözlü iletişimin, etkili bir biçimde kurulabilmesi için, her iki olguyu da ayrı ayrı irdeleme gereği vardır. “Duygu düşünce ya da bilgilerin akla gelebilecek her türlü yolla başkalarına aktarılması”(GÜZ, Nükhet; KÜÇÜKERDOĞAN, Rengin ve Arkadaşları, 2002, **Etkili İletişim Terimleri**, İnkılap Kitabevi, s, 184, İstanbul) biçiminde tanımlanabilen iletişim, özellikle sözlü iletişimin söz konusu olduğu durumlarda, aktarımın sağlıklı bir biçimde gerçekleştirilebilmesi için dil olgusu gerekmektedir. “Dil toplumsal bir yansımadır daha da ötesi dil düşünceyi , düşünce de dili etkiler.”(GÜZ, Nükhet; KÜÇÜKERDOĞAN, Rengin ve Arkadaşları, 2002, **Etkili İletişim Terimleri**, İnkılap Kitabevi, s,v, İstanbul) İşte bu noktada bireyin kendisini doğru bir biçimde dile getirebilmesi, yani aktarımı sağlıklı gerçekleştirilebilmesi, dil kullanım gücüyle ilişkilidir. Kişilerarası iletişimlerde sözlü iletişimin etkili biçimde kullanımı, kişilerarası iletişimi sağlayan ölçütlerin de gereği gibi kullanımı halinde daha mükemmele ulaşabilecektir.

Sözlü iletişimin temelini “söz” olgusu oluşturmaktadır. “Sözün varlığı yalnızca bir dilde, bir takım seslerin bir araya gelmesiyle kurulmuş simgeler, kodlar ya da göstergeler olarak değil, aynı zamanda, o dili konuşan toplumun kavramlar dünyası, maddi ve manevi kültürünün yaratıcısı, dünya görüşünün bir kesiti olarak düşünülmelidir.” Yani konuşmanın temelini oluşturan bu olgunun doğru seçimi ve doğru kullanımı son derece önem taşımaktadır. Ters durumunda ileti yoluyla istenilen etkinin yaratılma olasılığı zayıflar. Ünlü dilbilimci F. de Saussure, ilk olarak dil ve söz bağlantılarını irdeleyerek “dil yetisi” kavramını kullanmıştır. Bu kavramı dil olgularının tümünü içeren yani bireylerin, toplumsal, bireysel, fiziksel ve fizyolojik yönlerini kapsayan bir kavram olarak ele almıştır. Saussure’e göre “sözün anlaşılabilmesi ve bütün sonuçlarını verebilmesi için dil zorunludur. Dilin evrimini sağlayan sözdür, dilsel alışkanlıklarımızı değiştiren, başkalarını duyarak edindiğimiz izlenimdir. Demek ki dille söz arasında karşılıklı bağımlılık vardır.” (ZEYBEK, Işıl, 2004, **Topluluğa Seslenme**, Metin Analiz Kitabı, 1. Kitap, s, 37,38, İstanbul).

Sözlü iletişimde, ses tonu şiddeti, kimi anlatımlarda yararlanılan vurgu ya da konuşmaya belirli aralıklarla duraksama eklenmesi gibi kullanımlar konuşmanın içerisinde değişik biçimlerde yer alabilmektedir. Artan bir ses tonu ve hızlı konuşma kaygıyı dile

getirirken, kısa kesmeysen ivediliği dile getirmektedir. Konudan konuya geçilerek yapılan bir konuşma ise genellikle o konudaki karasızlığın göstergesidir(Joint Aviation Authorities, 2001, Theoretical Knowledge Manual, **Human Performance and Limitations**, Published by: Jeppesen, p,13-7, Frankfurt).

Sözlü iletişimde en az söz kadar önem taşıyan diğer öğelerin yerli yerinde kullanımı olumlu yansımalarla geri dönecektir. Beden dilini son derece özenli kullanan bireyin, konuşması sırasında ses tonunu gereken ölçüde ayarlayamaması, yanlış vurgu ve olur olmaz duraksamalar kullanması, çizmek istediği imgeyi olumsuz yönde etkileyebilmektedir. Anlatmak istediklerini ivedilikle, nefes nefese dile getiren birey, duyduğu gereğinden fazla kaygıyı yansıtırken, konuyu kısa kesme çabasıyla da karşısındaki kişiye gereken özeni göstermediğini, giderek o söyleşiyle zaman kaybettiği izlenimini bile yaratabilmektedir. Anlatım sırasında konunun ana izleğinden sıkça uzaklaşılması ve giderek başka konulara geçilip konunun dağıtılması çabası ise söz konusu alanda bireyin yeterli bilgi donanımından yoksunluğunun göstergesi olarak nitelendirilebilmektedir.

Beden dili kullanımında, istem dışı olarak, duyguların açıkça dışa yansıma kaygısı, bireyi bu alanda eğitim almaya yönlendirmiş olabilir. Bu yolla, gerçekte çizilmek istenen kimliğe uygun bir imge yaratılabilir, gerçek benlik daha açık yansıtılabilir, olası yanlış anlaşılma durumlarıyla karşılaşılmamış ve özel yaşamın dışa yansıtılma tehlikesi olanak elverdiğince azaltılmış olabilir. Beden kullanımıyla dışa yansıyan duygulara karşılık, sözcüklerin ustalıkla kullanımı, duyguların daha kalıcı, daha etkili anlatımı sonucu daha öncelik kazanmış olabilir. Bırakılan keskin iz, bilincin dil kullanımında daha etkili olduğu kanısını uyandırabilir. Böylece, beden dilinin sanki tümüyle duyguları, szcklerinse sanki tümüyle düşünceleri yansıttığı yanılgısı gündeme gelmiş olabilir. Sözlü anlatımın, insan ilişkilerinde daha öncelik kazanması, neredeyse evrenin en büyük “keşfi” diye tanımlanabilen dil olgusunun ardından olağan karşılanabilir. Oysa tarihsel bir gerçek vardır ki, o da beden dilinin daha dilin bulunmasının öncesinde varolduğudur. Öyleyse insanoğlu kendini anlatım sırasında bedene olduğa kadar dile de gereksinim duymaktadır. İşte bu nedenle beden kullanımı konusunda gösterilen özenin, dil kullanımı konusunda da gösterilmesi gerekmektedir.

Her işaretin bir anlamı bulunduğu açık ve tek anlamlı olduğu düşünülürken, sözlü bir anlatım, doğası gereği birçok anlam taşıma özelliği taşımaktadır(KARA, Necati, **Kur'an'da Beden Dili**, 2004, s,215, Bilge Yayınları, İstanbul). Bu anlamda her ne kadar sözsüz iletişimin karmaşıklığı üzerinde duruluyor olursa bile sözlü iletişimde de, anlatımın birden fazla anlam içermesi, iletişimi zaman zaman olumsuz yönde etkileyebilmektedir. Bu durum, kaynak tarafından dile getirilmek istenenin, alıcı tarafından yanlış yorumlanmasına neden olabilmektedir.

Kişilerarası sözlü iletişim sırasında zaman zaman iletilerin yansıtılma aşamasında kaynak, aktarmak istediklerinin bir boyutunu öne çıkartırken, alıcı başka bir boyutu üzerinde durabilir. Birbirinde uzaklaşan ve birbirleriyle ilişkisi bulunmayan noktalara ulaşan iletilerle sağlıklı iletişim kurulamamış olur. Özellikle karşılıklı tarafların birbirlerini inandırma çabalarının söz konusu olduğu durumlarda, hangi konuda konuşuluyor olunursa olunsun, taban tabana karşıt düşünceler üretilebilir. Bu denli karşıtlıklarla kimi zaman karşılaşılıyor olursa bile bu güçlükler iletişimin ayırt edici özellikleriyle aşılabilmektedir. Çünkü alınmış ortak eğitim, ekin ve paylaşılan diğer değerler, düşünsel modellerin birbirine benzemesini sağlar. Kimi karşıtlıkların üzerini de kullanılan dil örter. Kimileyin olaylardan farklı sonuçlar çıkarılsa bile bunların aynı sözcüklerle anlatımı, ortak noktada bulunduğu duygusu uyanmış olabilir(YILDIRIM, Ramazan, 2002, **Öğrenmeyi Öğrenmek**, 6. Baskı, s, 54, Sistem Yayıncılık, İstanbul). Bunun sonucu, taraflar kimi farklı noktalarda oldukları durumlarda bile, aynı noktada oldukları yanılgısına kapılabilirler. Bu durum ise çatışmanın son bulmasına olanak tanımış olur.

İletişim sürecinde insanlar, iletiden çok iletinin nasıl aktarıldığını önemsemektedirler. Ses tonu ve görsel etkiyle karşılaştırıldığı zaman, sözcüklerin iletiyi aktarmadaki rolü arka planda bırakılmaktadır. Görsel ileti, hele de konuşulan konuyu destekliyor ve konuyla uyum gösteriyorsa, sözlerle anlatılandan daha etkili bir sonuç elde edilecek ve daha da kalıcılık sağlanacaktır.

Kişilerarası sözsüz iletişimle başlayan ikili konuşma iki biçimde gerçekleşebilir. Ya sözlü iletişimin başlaması sonucu ilişkinin sürdürülebilirliği sağlanır ve yahut herhangi bir nedenle iletişimin bozulması, kopması durumunda son bulur. İnsanlar sözlü iletişim yoluyla acılarını, kederlerini, sevinçlerini, neşelerini dile getirerek ilişki kurarlar. Ancak bu kanaldan duygu düşüncelerini ve kişiliklerini ortaya koyarak kendilerini

anlatırlar(KÖKNEL, Özcan, 1997, **İnsanı Anlamak**, s, 84, İstanbul: Altın Kitaplar Yayınevi).

Kendini doğru zamanda doğru sözcüklerle anlatabilen birey, diğerleriyle kurduğu ilişkilerde daha başarılı olabilecektir. Çünkü sözcükler düşünce ve duygularımızın temsilcileridir. Sözcüklerimizin donanımı ne denli güçlü ise başarı o denli dosttur.

Sözlü iletişimle özellikle bir konuşmanın söz konusu olduğu durumlarda, kalıcı ve etkili bir izlenim yaratılmak isteniliyorsa; sözcüklerin hem iyi seçilmeleri hem de iyi sesletilmeleri ve vurgulanmaları gerekmektedir. Ancak böylece verici amacına ulaşabilecektir. Bu aşamada vericinin yararlanabileceği kişilerarası iletişim, kişilerin aynı zaman ve uzamda bulunmaları üç değişik biçimde gözlemlenebilmektedir:

* Biçimsel İletişim: Yeri ve tarihi önceden belirlenerek, planlanan ve hazırlanan konferans, toplantı, panel, gibi etkinliklerde kişilerin ileti alış veriş. Örneğin eğitim sürecindeki derslerin iletişim türü, biçimsel iletişimdir. Çünkü gerek öğretene, gerekse öğrenene belirlenen yer ve uzamda ileti alışverişini gerçekleştirmektedirler.

* Biçimsel Olmayan İletişim: İnsanın toplum içindeki varlığını sürdürebilmek için, belirli kişilerle belirli ortamlarda kurduğu iletişim türüdür. Örneğin bankada, markette, okulda, taşıma aracında gerçekleştirilen iletişim.

* Rastlantısal İletişim: Günlük yaşantı içinde plansız programsız üstelik tümüyle rastlantısal olarak karşılaşılanlarla kurulan ilişkiler. Örneğin, geçmişte tanışılan birisiyle karşılaşma anı ya da o anki seçimle bulunulan herhangi bir ortamda gerçekleştirilen iletişim türüdür rastlantısal iletişim(ZEYBEK, Işıl, 2004, **Topluluğa Seslenme**, Metin Analiz Kitabı, 1. Kitap, s, 34,35, İstanbul).

Kişilerarası iletişim yapısı gereği kişilerin etkileşimlerine ortam hazırlayan bir nitelik taşır. İletişim sırasında bireyin karşısındakini gerek inandırma gücü, gerek etkileme gücü onun yüzyüze kurduğu bu iletişim türünde kullanacağı beden diliyle ilişkili olduğu kadar, dille de ilişkilidir. Bu anlamda bireyin yaşantısında oluşturacağı nitelik, onun yalnızca oturduğu semt, bindiği araba, giysileriyle değil iletişimde kullanmayı seçtiği dille de kendini göstermelidir. Bu seçim yanında nitelikli ilişkiler getirecektir. Nitelikli

ilişkiler, bireyin içinde bulunduğu toplumsal çevresiyle daha uyumlu ilişkiler geliştirmesini destekleyerek, bireyin yaşam niteliğini önemli oranda olumlu biçimde etkileyecektir.

Sözsüz iletişimle, iletişimin kapılarını aralayan birey, sözlü iletişimle kapıları ardına dek açabilme olanağı yakalar. Konuşabilme yetisine sahip insanoğlu, gerçekte etkili iletişimin sağlanabilmesi için gerekli tüm donanıma sahip olma ayrıcalığını taşır. Böylece doğabilecek olası iletişim çatışmalarının konuşularak çözüme kavuşturulması olanağı varolur. Daha da ötesi henüz çatışma aşamasına gelinmeden sorunun ortadan kaldırılma üstünlüğü yakalanmış olur.

Sanat ancak emekle var edilebilir. Emek için uğraş, zaman, enerji gerekmektedir. Konuşmayı da bir sanat olarak nitelendiren atalarımız bu sözle, söz konusu gereklere dikkat çekmek istemişlerdir. Konuşma, kendini anlatabilme becerisidir. Kendini doğru anlatabilmekse çaba, zaman ve enerji gerektirmektedir. Ancak bu yolla doğabilecek iletişim çatışmaları engellenebilecek ve sağlıklı iletişimler kurulabilecektir.

1.1.2.2. Sözsüz İletişim (Beden Dili)

İnsan toplumsal çevresiyle iletişim kurabilmek için bir dile gereksinim duymuştur. Bu dil, yalnızca sözlü iletişimde sesçil dizgenin (ses telleri, dil, dişler,vb.) aracılığıyla oluşan dil değil, daha insanlık tarihinin başında, insanoğlunun yaşamış olduğu evrim öncesinde kurduğu iletişim sırasında kullandığı beden dilidir.

Yüz ifadelerinden el kol devinimlerine, beden duruşundan uzam dili gibi konuların incelendiği ve sözlü iletişime destek sağlarken sözlü dili bütünlemiş olan devinimlerin incelendiği bilim dalı olarak değerlendirilen beden dili, kısaca “gözün algıladığı kişinin bedenine ilişkin iletiler bütünüdür.”(GÜZ, Nükhet; KÜÇÜKERDOĞAN, Rengin ve Arkadaşları, 2002, **Etkili İletişim Terimleri**, İnkılap Kitabevi, s,47, İstanbul)

Beden dili, yabancı dil kökenli ve eski anlatımıyla kinesik(kinesics), ard arda gelen hareketlerle değer ve önem kazanan, aynı anda ses tonuyla desteklenen ve sözcüklerle biçimlenen karmaşık bir iletişim sürecidir. Yunanca bir sözcük olan kinesğin kökeni incelendiğinde, sözcüğün hareket anlamına gelen bir sözcükten türetildiği, yalnızca hareket anlamına gelen ilk hecesi “kin” den ortaya çıkmaktadır. Kinetik terimi ise buradan

türetilmiş olup, güç kullanma yoluyla elde edilen hareketin bilgisi anlamında kullanılmaktadır(ZIELKE, Wolfgang, 1993, **Sözsüz Konuşma**, Çev:Esat Nermi, s,12, Say Yayıncılık, İstanbul).

Kimi araştırmacılar “kinesik” üzerine yapılmış araştırmalar sonrasında, beden dilini üç ayrı ulama ayırmışlardır(DODD, Carley H., 1987, **Dynamics of Intercultural Communication**, Second Edition, s,175, Wm. C. Brown Publishers, Iowa):

*Bireysel beden dili ya da önkinesik(prekinesics); beden dili ekinel yapıdan ayrı tutularak, kişisel temellere dayandırılmış ve fizyolojik açıdan incelenmiştir.

* Bireysel beden dilinin ekinel anlamı ya da mikro kinesik(microkinesics); tek tek beden hareketleri gruplandırılarak, ekinel yapı içinde taşıdığı anlam incelenmiştir.

*Toplumsal beden dili ya da sosyal kinesik(social kinesics); ekinlerarası farklılık taşıyan beden hareketleri incelenmiştir.

İnsanlık tarihi açısından en eski iletişim aracı olarak bilinen beden diline ilişkin açıklamalara yer vermeden önce, bu konuda gerek Dünya’ da, gerekse Türkiye’ de yapılmış belirli çalışmalara dikkat çekmek, bilimsel düzlemde yerini henüz pekiştirmekte olan beden dili için tarihsel bir özet niteliği taşımaktadır.

Beden dili, zihinlerde her ne kadar yeni bir bilim dalı niteliğiyle yer alıyor olsa bile, gerçekte bu yaklaşımın doğru olmadığına ilişkin pek çok araştırma söz konusudur.

Sözsüz iletişim konusundaki ayrıntılı ve sonuç getiren çalışmalar çoğunlukla Amerika Birleşik Devletleri’ndeki sosyal psikologlar ve antropologlar tarafından gerçekleştirilmiştir. Bu çalışmaların yanı sıra 20. yüzyıl öncesinde gerçekleştirilen bilimsel temel üzerinde fazla durulmadan, daha çok gözleme dayalı araştırmalar da söz konusudur. Sözsüz iletişim üzerinde bu doğrultuda gerçekleştirilen ilk çalışma sonuçları, 1644 yılında, John Bulwer’in Elin Doğal Dili (Chirologia: or the Natural Language of the Hand) adlı yapıtında yer almıştır. El hareketlerinin anlamlarını inceleyen bu ilk çalışma, beden dili konusunda, günümüze gelinceye dek gerçekleştirilen çalışmalara öncülük etmiştir. 1800’lü yıllarda tiyatro oyuncular, özellikle de dram ve pandomim oyuncular, mimikler ve jestler

aracılığıyla duyguları aktarmanın önemini kavramış ve bunu sahneye yansıtmışlardır. Aynı dönemde, doğa bilimci Charles Darwin (1872) İnsan ve Hayvanda Duyguların İfadesi (The Expression of the Emotions in Man and Animals) adlı yapıtında sözsüz iletişimi bilimsel bağlamda incelemiştir. 1900'lü yıllara gelindiğinde beden dili öncelikle, deneysel ruh bilimin temelinin ortaya koyan Alman bilim adamı Wilhelm Wundt tarafından Etnik Ruh bilim (Volkerpsychologie) adlı yapıtının birinci bölümünde ayrıntılı bir biçimde incelenmiş daha sonra 1969 yılında İngiliz Zoolog Desmond Morris tarafından Çıplak Maymun (the Naked Ape) adlı çok satanlar listesine giren yapıtında ortaya konulmuştur. Desmond Morris daha sonra yazdığı kitaplar ve televizyon programları aracılığıyla da insanlar ve hayvanlar arasındaki benzerlikleri vurgulayan sonuçlara ulaşmıştır(LAMBERT, David and The Diagram Group, 1996, **Body Language**, Harper Collins Publishers, s,22,23, London).

1872'de Darwin tarafından yapılan insan ve hayvanlarda beden dili hareketlerinin çözümlemesine dayalı çalışmada duyguların anlatımına ilişkin iletilerde beden dilinin sözel iletilere oranla daha değerli olduğu sonucuna varılmıştır. Yine aynı çalışmada insanların beden dili kökenli iletilerini, karşısındakilerin beden dili kökenli iletilerine göre bilinçsizce düzenledikleri sonucu da elde edilmiştir(DARWIN, Charles, 1872, **İnsan ve Hayvanlarda Duyguların Dili**, Çev. Orhan, Tuncay İstanbul: Gün Yayıncılık).

1945 Wolf'un çağdaş araştırma yöntemleri uygulayarak yaptığı araştırmada beden hareketleriyle insanın iç dünyasının ilişkileri üzerinde durulmuş ve sonuçlara jestlerin ruh bilimi (The Psychology of Gestures) adlı yapıtta verilmiştir. "Ülkemizde de beden dili konusunda bilimsel çalışmalar yapılmıştır. Türkiye'de modern psikolojinin öncülerinden Mümtaz Turhan 1938'den başlayarak konuya eğilmiş, 1966 yılına dek bu çalışmalar yapmıştır. 1968'de Psikolog D. Cüceloğlu yüz ifadelerindeki duygusal anlatımları Türk toplumunun bir kesitinde incelemiş ve çalışmasını kültürlerarası farklılıkların araştırılması şeklinde geliştirmiştir. 1980'li yıllarda bir süre Türkiye'de yaşamış olan Psikolog Ayhan Lecompte duygusal yüz ifadeleri ve klinik psikoloji konusunda bir çalışma yaparak yüz ifadeleri açısından klinik tanı üzerinde çalışmıştır" (BALTAŞ, Zuhale, Acar, 2004, **Bedenin Dili** s,46,47, Remzi Kitabevi, İstanbul)".

Yapılan bu türden çalışmaların hemen tümünde duygusal anlatımların aktarılması sırasında farklı ekinlerde ortak yüz ifadelerinin varlığı ortaya konmuştur. Söz konusu

anlatımların bir bölümünün doğuştan geldiğini dile getiren bu çalışmalar ilk olarak 1940’larda Fulcher, Goodenough ve Thompson adlı araştırmacılar tarafından doğuştan görme özürlü ve gören bebekler üzerinde yapılmıştır. Bu bebeklerin doğumunun hemen ardından ilk aylarda benzer çevre uyaranlarına karşı aynı tepkileri gösterirlerken, daha sonraki aylarda benzerliklerin giderek azaldığı ve de tepkisel özelliklerin değiştiği görülmüştür. Bu tepkilerin bir kısmının doğuştan geldiğinin en büyük kanıtı da, görme özürlü bebeklerin ilk altı hafta içinde gören bebeklerle aynı biçimde gülme tepkisi verişleri olmuştur. “Kültürlerarası ortak ya da farklı davranışlarla ilgili bir çalışmayı da Paul Ekman, ABD, Brezilya, Japonya, Yeni Gine ve Borneo gibi ülkelerde gerçekleştirmiştir. Araştırmalarında yüzdeki duyguları değerlendirme tekniğini kullanmış ve bu çalışmalar sonucunda “İnsan Yüzündeki Duygu” adlı eserini ortaya koymuştur. Daha sonraki çalışmalara örnek teşkil edecek bu eser P. Ekman’ın Psikolog Friesen ve Tomkins’le birlikte geliştirdikleri bu çalışmalar, yüz ifadeleri atlası niteliğindedir”(KARA Necati, **Kur’an’da Beden Dili**, 2004 s,207,Bilge Yayınları, İstanbul).

1982’de Dökmen’in yapmış olduğu bir çalışmada öğretme öğrenme süreci sırasında öğrencilerine gerek beden dili, gerek sözel yolla geri besleme veren öğretmenin öğrencileriyle, bu süreç sırasında geri beslemeyi göz ardı eden öğretmenin öğrencilerinin başarılarının karşılaştırılmasına dayandırılmış bu araştırma, geri beslemeyi gerçekleştiren öğretmenin öğrencilerinin başarı düzeyi diğerlerine oranla daha yüksek bulunmasıyla sonuçlanmıştır(DÖKMEN, Ü. 1982, **Geri Bildirimlerin Öğrenmeye Etkisi**, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi).

Uzmanlar tarafından gerçekleştirilen bunca çalışmanın ardından sözsüz iletişimin ileti taşımada taşıdığı önem konusunda bir düşünce birliğine varılmıştır. Ray L. Birdwhistell yaptığı araştırmalar sonucunda, iletinin %35’inin sözel yollarla, %65’nin ise sözsüz yollar aracılığıyla gerçekleştirildiğini ortaya koymuştur. Albert Mehrabian ise aynı konuya ilişkin yapmış olduğu araştırmasında, iletinin %7’sinin sözel, %38’inin sesçil(sesin tonuyla vb. ilgili), %55’inin sözsüz yollarla iletildiğini ortaya koyan bir formül geliştirmiştir(BERKO, Roy M., Andrew D. Wolvin, Darlyn R. Wolvin, 1989, **Communicating: A Social and Career Focus**, 4. Edition, Houghton Mifflin Company, s,181, Boston).

Kişilerarası iletişimde önemli bir yerde konumlanan sözsüz iletişim, kişilerin, karşılıklı ilişkileri sırasında iletişimi, bedenleri aracılığıyla kurmaları durumudur. Tek bir sözcük bile kullanmadan kurulan bu iletişim türünde, ileti aktarımı yüz ve beden aracılığıyla sağlanmaktadır. Kişinin kendisini anlatımı sırasında gereksinim duyduğu bedeni, sözcüklerle sağlam bir bütünlük oluşturabilmesiyle iletişime son derece önemli katkılar sağlamış olacaktır. Bu durum sözlü ve sözsüz iletişimin örtüşmesi yoluyla etkili iletişimin kurulabilme olasılığını yükseltebilecektir.

Kişinin anlatımını güçlendirmek amaçlı kullanımını seçtiği “beden dili, mekan ve zaman özellikleri, renk ve giyim kuşam kodlarını içeren, daha çok ilişkilerin belirlenmesinde ve/ya da duyguların dile getirilişinde rol üstlenen iletişim biçimi”(ZILLIOĞLU, Merih, YÜKSEL, Ahmet Haluk, 1994, **İletişim Bilgisi**, Anadolu Üniversitesi Ön Lisans Programı, Anadolu Üniversitesi Yayın No:739, Açıköğretim Fakültesi Yayın No:369, s,71) olarak tanımlanabilmektedir.

İletişim becerileri arasında önemli bir yere sahip olan sözsüz iletişim becerilerinin, hak ettiği konumda yer alamayışı, bazı olumsuzluklara yol açmıştır. Bunların en başında, insanın işitmeyle birlikte en çok gelişmiş olan görsel oluklar aracılığıyla çözebildiği sözsüz iletişim düzgülerine gereken önemin verilmeyişi gelir. Bu durum ise sözsüz iletişim becerilerinin, bilimsel düzlemdeki yerini alıştı sırasında süre yitimi yaşanmasına ortam hazırlamıştır. Sözel ve yazılı becerilerin iletişimin temel türlerinden sayıldığı, söz ve yazı sanatının yüceltildiği toplumlarda söz konusu süre yitimi fazla önem taşımamaktadır. Oysa, kişilerarası iletişimde yer alan ses tonlaması, yüz ifadeleri, mimikler, jestler ve beden hareketleri sözlü iletişimin gerek çerçevesini, gerekse anlamını etkilemeye devam etmiştir. Öte yandan, diğer insanlarla ilgili izlenimlerin ve kararların oluşması sırasında görsel kodlar, sezgisel olarak önemli görevler taşımaktadırlar(ZILLIOĞLU, Merih, 1993, **İletişim Nedir?**, Cem Yayınevi, s,178,179, İstanbul).

Günümüzde ise, sözsüz iletişim becerilerinin diğer iletişim becerileri arasında yerini almış olması, bu alanda yapılacak araştırmalara hız kazandırırken, etkili iletişim kurulabilmenin yollarının topluma kazandırılması ve yaygınlaştırılması biçiminde önemli bir hizmete daha katkı sağlamaktadır.

Çocukluktan başlayarak öğrenilen tüm iletişim becerilerinin ardından isteğe bağlı olarak değişim yaşanabilir. Her birey, iletişimin herhangi bir noktasında iletişim sürecine aynı öğeleri taşımaktadır. Bu öğeler; bireyin hareket eden ve bir biçime sahip olan **bedeni**, her bireyin yaşamını sürdürme yöntemi ve iyi yaşam anlayışını yansıtan **değerleri**, geçmiş deneyimlerine ve o andaki deneyimlerine dayanan **beklentileri**, görmesini, duymasını, tatmasını, dokunmasını, koklamasını sağlayan **duyu organları**, sözcükler ve sesler yoluyla **konusma yeteneği**, geçmiş deneyimlerinden öğrendikleri, okudukları, öğretilenler yoluyla oluşan bilgi birikimini taşıyan **beynidir**(SATİR, Virginia, **İnsan Yaratmak-Aile Terapisinin Başyapıtı-**, Çev: Selim Yeniçeri, Beyaz Yayınları, s, 55,56, İstanbul).

İnsanların iletişim içindeyken, kullanmış oldukları sözsüz iletişim iletileri, kullanılan sözlü iletişim iletilerden daha içten ve güvenilir olarak değerlendirilmektedirler. Sözsüz iletişim iletileri aşağıda sıralanan temel özellik nedenleriyle iletişim becerileri arasında önemli bir yer tutmaktadır:

*Sözsüz iletişim algılanma düzeyini yükseltir; kişilerarası iletişimde sözsüz iletişime karşı gösterilen duyarlılık, iletişim kurulan kişi ya da kişilerin aktardığı iletilerin daha iyi anlaşılmasına, yanlış anlamaların ve yanlış anlaşılmanın ortadan kaldırılmasıyla destek sağlamış olur.

*Sözsüz iletişim iletişimi yönlendirir; kişi kurmuş olduğu iletişimde, sözsüz iletişim öğeleri yardımıyla, iletişimi yönlendirebilecek güçte etkin uyarılar gönderebilme yetisini geliştirmiş olacaktır.

*Sözsüz iletişim eşduyumu kolaylaştırır; iletişim kuran kişiler arasında ruhsal bir yakınlık oluşmakta, kişiler bu yolla eşduyum kurma becerilerini de kullanarak, çatışmadan uzak, barışçıl ilişki ortamları içinde yer alabilmektedirler. Sözsüz iletişim aracılığıyla, elde edilen bu kazanımlar sonucu birey, kendi dünyasına çekilmek yerine, daha toplumsal bir birey olabilme olanağını yakalayabilecektir(KER, Müjde, 1998, **İletişimin Sessiz Yönü: Sözsüz İletişim**, Media Cat, s, 18,21, Ankara).

Ancak, yine de her şeye karşın bireyin iletişimde bulunduğu durumlarda beden dili belirtkelerini doğru anlamlandırabilmesi çok da kolay gerçekleşmemektedir. Zorluğu, söz konusu belirtkelerin tek tek gözlemlenebilme olanağının her zaman olanaklı olamayışından

ötürüdür. Nasıl ki bir sözcüğün hangi anlamda kullanıldığını kavrayabilmek için tümcenin tamamını dikkate almak gerekiyorsa, jestler de ancak bedenın tüm belirtkeleri içinde doğru olarak anlamlandırılabilmektedirler (ZIELKE, Wolfgang, 1993, **Sözsüz Konuşma**, Çev:Esat Nermi, s,12, Say Yayıncılık, İstanbul).

İletişim süreci içerisinde, kişilerin bedensel dışı vurumları, onların iç dünyalarının doğal bir yansıması niteliğinde ve kendiliğinden hareketlerle açığa çıkmaktadır. Genel olarak bilinçsizce kullanılan bu hareketlerin, kurulan ilişkideki etkinliği, konunun önemsenmesine dikkat çekmektedir. Kişilerarası ilişkilerde, anlayış ve hoşgörü tohumlarının atılmasını sağlayabilecek güçteki iletişim bilinci, zamanla sözsüz iletişim becerilerinin de artması sonucu, bilinçli uygulamalarla kişinin kendini tanımasından, daha etkili ilişkiler kurmasına dek pek çok katkı sağlayacaktır.

Sessiz iletişim, sesli iletişim ve nesnel iletişim olarak üç ayrı grupta incelenen sözsüz iletişimin bu sınıflaması açık ve anlaşılır olma özelliğiyle önem taşımaktadır:

*Sessiz İletişim: Görsel beden dilinin dikkate alındığı bu iletişim türünde, yalnızca görülebilen beden hareketleri incelemeye alınmaktadır.

*Sesli İletişim: Hem dil ile yakından ilgili olan olguların (vurgular ve konuşma araları), hem de dilden bağımsız olan olguların (sesli bir biçimde gülmek ve iç çekmek) ele alındığı bu iletişim türünde, konuşmanın duyulabiliyor olması gereği söz konusudur.

*Nesnel İletişim: Kişilerin görüntülerini tamamlamak amaçlı kullanmış oldukları olgular (kıyafet ev, çalışma masası, aksesuarlar, parfüm, vb.) incelemeye alınmaktadır(SCHÖBER, Otto, 2003, **Beden Dili (Davranış Anahtarı)**, Çev: Süeda Özbent, s,30, Arion Yayınevi, İstanbul).

Sözsüz iletişim modeli olarak nitelenebilen dans olgusu için de Schober'in sınıflaması aynı biçimde değerlendirilebilir. Dansta görsel etkiyi artırabilmek ereğiyle kullanılan bedensel anlatıma (sessiz iletişim), belirli vurguların eşliği, kullanımı güçlendirecektir. Örneğin dansçı naraları ya da beden devinimleriyle elde edilebilecek bedensel ritimler ya da dansa özgü kullanılan kimi araçlar (sesli iletişim) seyirciyle kurulan iletişimi pekiştirecek ve ilginin artmasına olanak tanıyacaktır. Görselliğin tamamlanması

için sahne sanatlarının hemen her türünde  n koşul olarak yeralan kostüm kullanımıysa, izleēe uygun deēerlendirildiēinde bütünlük saēlanacak ve gönderilmesi hedeflenen ileti, güçlenerek anlam kazanacaktır(nesnel iletişim). Dans sırasında gereksinim duyulan kostüm deēi iklikleriyle de izlenebilirlik yakalanabilecek ve seyirci dikkati sahneye çekilmiş olacaktır. Böylece dikkat yitimine ilişkin kaygı ortadan kaldırılmış ve iletişim niteliēinde hedeflenen artı a ilişkin tüm gereklilikler yerine getirilmiş ve iletişimde süreklilik saēlanmış olacaktır.

Neredeyse insan ilişkilerinin hemen her aşamasında, oldukça önemli yer tutan beden dilini, kendine özgü, iletişimin ayrılmaz bir parçasına dönüştüren kimi özellikler söz konusudur. Bu  zellikleri şöyle bir sıralama sergileyebilir:

*İletişim sırasında kullanılmakta olan jest ve mimikler kimi zaman bilinçsizce uygulanırken, kimi zaman da istenerek bilinçli uygulanırlar. Her şeye karşın tüm bu hareketlerin, bilinçli ya da bilinçaltı temelli bir nedeni vardır. Öte yandan iletişim kurarken kullanılan ileti aktarımlarının diēerleri üzerinde nasıl bir izlenim bıraktıēı, kullanılan jest ve mimiklerin konuya nasıl bir anlam kattıēı, kullanıcı kişi tarafından kesin olarak bilinmeyebilir.

*Toplumsal ve ekinsel bir varlık olan insanın, jest ve mimikleri de tıpkı kendisi gibi ekinseldir. Bu nedenle beden dili kullanımının toplumdan topluma deēi im gösteren ekin gibi, farklılık göstermesi son derece olaēandır. Toplumlar ekinleri gereēi sahip oldukları beden dili daēarcıēını bireylerine, bireysel seçimlerini, zevklerini, duyma ve düşünme biçimlerini yansıtabilecek seçenekler sunmaktadır. Söz konusu seçenekler toplumsal konum, tabaka ve sınıflarla da yakından ilgilidir. Bu nedenle, beden dili çerçevesinde kimi jest ve mimik hareketlerinin kimi ortamlarda kimileri tarafından sık ve abartılı kullanımı, toplumsal konum ve rollerle yakın ilişkisi nedeniyle onaylanmayabilir.

*Aynı anda bireysel bir etkinlik olarak da yorumlayabileēeimiz beden dili, bu gerekçeyle de ki iliēe yansıma  zelliēine sahiptir. Yapısı gereēi, bireyin tarihçesini oluşturan jest ve mimik hareketleri, tarihçenin bilinmesi oranında jest ve ileti boyutunun doēru kavranma olasılıēının artışına olanak saēlayacaktır.

*Özellikle ruh bilimciler, kişinin bilinç dışı olarak uyguladığı jestlerin, kullanıcı tarafından her ne kadar gizlenmeye çalışılıyor bile olsa, duyguların bir çeşit anlatım biçimi olarak değerlendirilmişlerdir. Sıkılmış bir yumruk, titreyen eller buna en keskin örnek olarak gösterilebilecek, yoğun bir gerilimin yansıması biçiminde algılanmaktadır.

*Bir yandan evrensel bir boyutu da olan beden dili, her ne kadar ekinin bir yansıması olarak yorumlanıyor olsa da, bazı dışavurumlarda ortak bir noktada buluşulmuştur. Bu konuyu vurgulayabilecek etkili örnekler, özellikle mimikler de karşılaşılan korku, kızgınlık, mutluluk, ilgi, saldırganlık, vb. temel duygu ve ruhsal durumların iletilme şekilleridir. Bu yaklaşım, temel duygu ve gereksinimlerin sunuş biçimleri açısından güvenilir sayılmaktadır. Tüm toplumlar bünyesinde kendine özgü jest ve mimik kodları barındırır. Günden güne artış gösteren ekinlerarası benzerlikler, beden dilindeki benzerliklerin artışını da desteklerken aynı anda ekinlerarası ilişkilerin yoğunluğu, ekinsel yayılma aracılığıyla beden dilinin zenginleşmesine ve çeşitlenmesine ortam hazırlamaktadır(ZILLIOĞLU, Merih, YÜKSEL, Ahmet Haluk, 1994, **İletişim Bilgisi**, Anadolu Üniversitesi Ön Lisans Programı, Anadolu Üniversitesi Yayın No:739, Açıköğretim Fakültesi Yayın No:369, s,71).

Bireyin öğrenmeye açık güdüsü aracılığıyla, “uygun beden dili öğrenilebilir. Gerçekte bu bir yaşam sürecinde bilinçsiz olarak zaten yapılmaktadır”. (MOLCHO, Samy, 2000, **Beden Dili(Sessiz Diliniz)**, s,14, Gün Yayıncılık, İstanbul). Birey bilmediğini öne sürdüğü beden diliyle ilgili sorulan soruların tümüne yine aynı dili kullanarak doğru tepkiler vermektedir. Daha açık bir deyişle bireyin bilmediğini düşündüğü bu dili gerçekte iç güdülerıyla kullandığı, sadece ayrımında olmadığı açıktır. “Bedenimizle ilettiğimiz mesajlar genellikle bilinçsiz olarak meydana gelen, ruh halimizi ve hislerimizi anlatan belirtilerdir”(SCHOBER, Otto, 2003, **Beden Dili (Davranış Anahtarı)**, Çev; Süeda Özbent, s,21,Arion Yayınevi, İstanbul). Oysa bu farkında olmayışlık kimi beklenmedik sonuçlara da neden olabilmektedir. Farklı ekinlerden bireyler karşı karşıya iken, farklı iki yaşam, farklı birikimler söz konusudur. Nasıl ki ülkelerin konuştukları diller farklı ise farklı ekinlerin beden dilleri de farklıdır. İşte böylesi bir durum, bu noktada bireyin daha bilinçli olması gereğine dikkat çekmektedir.

Aynı jestler farklı anlamlara gelebilirken, farklı jestler de aynı anlamı göstergeleyebilirler(SCHOBER, Otto, 2003, **Beden Dili (Davranış Anahtarı)**, Çev; Süeda

Özbent, s,163, Arion Yayınevi, İstanbul). Örneğin bizim beden dilimizde mükemmel anlamında kullandığımız beş parmağımızı birleştirerek kullandığımız el hareketimiz, başka ekinlerde farklı anlamlara gelebilmektedir. Bu hareket, Arabistan’da yavaşla, Kıbrıs Türkleri arasında “gününü göreceksin”, İtalya’da ise “rezalet” anlamında kullanılmaktadır. İtalya’da yediği bir yemeğin arkasından “yemek mükemmeldi” demek isteyen bir Türk’ün nasıl bir tepkiyle karşılaşacağı bilinemez(İZGÖREN, Ahmet Şerif, 2003, **Dikkat Vücudunuz Konuşuyor (Türkiye’de Beden dili, İş yaşamı ve Renkler)** s,14,15, Elma Yayınevi).

Ekinel farklılıklardan kaynaklı yanlış yorumlamalarda el kol devinimleri utanç verici sonuçlara neden olabilmektedir. Böyle durumlarda kişinin beden dili ve el kol devinimlerinin anlamlarıyla ilgili alelacele karar vermeden önce, kişinin geçmişinin her zaman gözden geçirilmesi gerekmektedir(PEASE, Allan, Barbara, 2005, **The Definitive Book of Body Language**, Manjul Publishing House Pvt. Ltd. p,124, New Delhi, India).

İletişim sırasında kullandığımız beden dili hareketleri arasında evrensel olanlar kadar ülkelere göre değişen yorumlar da oldukça yaygın biçimde kullanılmaktadır. Bu ayrıntıların bilinmesi ayrım yaratacağı gibi, zor durumlarla karşılaşılmasını da engelleyecektir. Bu hareketler ülkelere, bölgelere, uğraşlara, yetiştirilme biçimlerine göre değişiklik göstermektedir. Eğitim ve ekin düzeyindeki artış, beden egemenliğinin de artmasına ortam yaratmaktadır (TOKTAMIŞOĞLU, Murat, ALKIŞ, Cengiz, **İnsan Tanıma Kılavuzu**, Düş Yıldızı Yayınları, s, 200, Ankara).

Ekinlerarası yaşanan değişimler iklimle bile ilintilidir. Sıcak iklimli bölge insanının ilişkileri de sıcaktır. Bu anlamda beden dilinin ısıyla olan etkileşiminde doğru orantıdan bile söz edilebilir. “İbni Haldun, Mukaddime adlı başyapıtında, insanların karakterinin oluşumunda yaşadığı coğrafyanın ve o bölgede hüküm süren iklimin tesiri bulunduğunu dile getirmektedir. Dağlık bölgelerde yaşayanlarla vadilerde ve denize yakın yerlerde yaşayanların huy ve tabiatının farklılık göstereceğini, mizaçtaki sertlik ya da yumuşak huyun, coğrafya ile birlikte iklimin sert ve ılıman olmasıyla da yakından ilintili olduğunu ileri sürmektedir”(ALESKERLİ Alesker, 2003, **Yüz Okuma Sanatı**, s,9, Selis Kitaplar, İstanbul). Üstelik “sıcak iklimlerde yaşayanların, “her türlü musiki nağmeleriyle dans etmeye düşkün” olduklarını anlatırken sevinç ve neş’enin kaynağını sıcaklığın yaydığı buharla açıklamaktadır. Sıcak iklimde yaşamayı “hamama giren insan” örneğiyle

somutlaştıran İbni Haldun, rahatlık ve gevşemenin hamamdaki sıcak ve buhardan kaynaklandığını söyler. Sıcak iklim insanların hayvani ruhlarının da gelişkin olacağı, bu nedenle çabuk sevinip neşelendikleri için oyun ve eğlenceye düşkün olacakları varsayılır”(ALESKERLİ Alesker, 2003, **Yüz Okuma Sanatı**, s,9, Selis Kitaplar, İstanbul).

Toplumsallığı nedeniyle bulunduğu çevre insanına uyum gösteren birey, aynı uyumu bulunduğu çevrenin doğa koşullarına bağlı olarak da göstermektedir. İşte doğası gereği bu tür uyumlara gereksinim duyan birey, böylece Dünya üzerindeki diğer toplumlarla da arasına önemli ölçüde farklılıklar koymuş olacaktır. Bu farklılıkların kaynağının gerçekte ilkel insana dek uzanması, uyumun ve uyum gereği yaşanan değişimin vazgeçilmezliğini vurgulamaktadır.

Birbirlerine neredeyse tıpa tıp benzer belirtke ve davranışları içermekte olan ilkel insanın beden dili, insanlar çoğalıp, gruplara ayrıldıkça; gruplar toplulukları, topluluklar toplumları ve ekinleri oluşturdukça artık, yaşam biçimlerine, alışkanlıklarına, iklimlerine, inançlarına bağlı olarak da beden dillerinde ekin sel farklılıklar yaratmışlardır(KAŞIKÇI, Ercan, 2003, **Doğrucu Beden Dili**, s.95, İstanbul: Hayat Yayıncılık).

Daha da ötesi, aynı ekinin farklı bölgelerinde yaşayan insanların beden dillerinde bile önemli değişiklikler göze çarpmıştır. Bu değişim bireyin yaşadığı bölge ve yaşam biçimiyle ilişkili olarak biçimlenmektedir. “Bir bireyin ihtiyaç duyduğu kişisel alan yetiştirildiği bölgenin nüfus yoğunluğuyla ilgilidir. Nüfus yoğunluğu düşük kırsal alanlarda büyüyen insanların nüfus yoğunluğu yüksek olan kentlerde yetişenlere kıyasla daha fazla kişisel alana ihtiyaçları vardır”(PEASE Allan,2002, **Body Language, Beden Dili, Karşınızdakinin Davranışlarından Düşüncelerini Anlamanın Yolu**, 5. Baskı, s,34, Rota Yayınları, İstanbul). Köyde yaşayan bireyin kişisel bölgesi geniştir. Bu gerçeklikten ötürü bu birey, çevresiyle daha rahat ilişkiler kurar ve kendini ortamd an soyutlamaz. Oysa kentte yaşayan bireyin, kişisel bölgesi daha dardır. Kişisel bölgesinin daralmasından kaynaklı oluşan gerginlik, bireyi, çevresiyle yaşayabileceği yoğun bir iletişimsizliğe taşıyabilir. Üstelik daralan kişisel bölge, onun tümüyle kendi kabuğuna çekilmesine ve dış dünyayla bağlarının güçsüzleşmesine dek gidebilir. Bu ruh halindeki birey, toplumun diğer bireyleriyle iletişime girmekten kaçınacağı için zaten beden dili gereksinimi de duymayacaktır. Böylece farklı ekinlerden insanlarla sağlıklı iletişim kurması bir yana, aynı ekinden bireylere de gereksinim duymuyormuş gibi davranacaktır. “Öyle görülüyor ki,

gerçekten, belli ölçülerde bir mekana gereksinimimiz vardır ve gereksinim duyulandan daha az mekan bulunduğunda ya da bu en az alan işgal edildiğinde, birey saldırganlaşacak ve mekanını savunacaktır"(FREEDMAN,J.L., SEARS,D.O CARLSMITH,J.M., 1998, **Sosyal Psikoloji**, Çev:Ali Dönmez, 3. Baskı, s,589, İmge Kitabevi, Ankara).

Kentsel yaşamda her an karşılaşılabilir bu ve benzeri tür saldırganlıklar yanlarında başka tehlikeleri de taşır. Suç oranının artışı, söz konusu iletişimsizliğin bir ürünüdür. Artık birbirlerine yeteri kadar zaman ayıramayan bireyler, dertlerini paylaşamaz ve birlikte çözümler bulamaz durumdadırlar. Böylece önce toplumdan, sonra kendinden kaçan bireyler sarar her yanı. Oysa toplum olmanın gereği değil midir ekini ve değerleri sonuna dek koruyup kollamak? Toplumsallığı gereği insanlarla iç içe yaşamak isteğindeki insanoğlu, neden dertleriyle bir başına kalakalsın? İnsanın insana ayırdığı süreyi, süre yitimi olarak değerlendiren anlayışların yaygınlaşması, insan ilişkilerinin önemli ölçüde zarar gördüğünün belirtisidir. Böylesi bir tehlikeyle başa çıkabilmenin yoluysa kişilerarası iletişimlerin yaygınlaştırılmasına yönelik çözümler aramaktır.

Oysa ki, iletişilmesi için donatılmış bir varlığın, iletişimsiz bir yaşama boyun eğmesi, gücünü değerlendiremediği anlamına da gelmektedir. Öyle ki, bir tek sözcüğe bile gereksinim duymadan kolaylıkla iletişilebilen bu varlık dil, aksesuar, alan gibi diğer etmenleri kullanmaya başladığında iletişim harikası yaratabilecek güçte olduğunu rahatça ortaya koymaktadır.

Sözsüz iletişim çerçevesinde kişilerin bedenleri dışında kurdukları ilişkilerde kapladıkları alan ve belirledikleri uzaklık, kişilerin birbirlerine verdikleri değeri ve önemi ortaya koyan göstergeler olarak belirmektedir. Bu doğrultuda uzam dili daha açık bir deyişle kişilerin diğer insanlarla aralarına koymuş oldukları uzaklık, diğer insanlara karşı beslemiş oldukları duygularının türüyle ilişkilendirilebilir. İlişkilerde belirlenen bu uzaklık kişinin yalnızca kendi isteği doğrultusunda belirlenmeyebilir. Kişinin iş ortamı, işi, bulunduğu ortam ve zaman belirlenen bu uzaklıkları etkileyen etmenlerdendir. Yine de her şeye karşın bu uzaklık kişiden kişiye, toplumdan topluma, ve ekinden ekine değişiklik gösterebilmektedir. Kişilerarası ilişkilerde oldukça etkin bir rol üstlenen uzaklık kavramı, kişinin bulunduğu konuma göre, ilişkilerini yönlendiren nitelikte bir göstergedir. Bu anlamda dört ana başlıkta sınıflanabilen alan türlerini, her ne kadar genelleme yapmamak gerekse de şunlardır:

“İçli-dışlı (mahrem) alan: Özel, duygusal ilişkilerde bulunan aile bireylerine, sevgiliye ve çok yakın bulunan insanlara açıktır: 15 ile 45 santimetre arasında değişen bir alanı kapsamaktadır bu nedenle. Sıcak ve yakın bir iletişim kurmak amaçlı sırların paylaşıldığı, kişisel sorunlara çözüm arandığı bu alanda, göz ilişkisinin yanısıra bedensel ilişkide de bulunulabilir.

Kişisel alan: 45 ile 120 santimetre arasında değişen bu alan, örneğin iki insanın sokakta, karşılaşmaları, havadan sudan konuşmak için birkaç dakika durmaları duruma örnek oluşturur: eller sıkılır, öpüşülür ve yeniden görüşmek üzere vedalaşılır. Bu alan, kişinin kendisine yakın bulmadığı insanların girebileceği alandır.

Toplumsal alan: 120 ile 360 santimetre arasında değişiklik gösteren bu alan, kişinin çok iyi tanımadığı insanlarla kurduğu ilişkilerde koruduğumuz uzaklıktır. Bu alanda, fiziksel ilişki olmaksızın sözlü iletişim söz konusudur. Bireyin toplumsal bölgesini sınırlayan bu alan, aynı zamanda idari uzaklık/yönetmelik uzaklık olarak bilinir.

Genel alan: Kişileri birbirinden kesin bir biçimde ayıran 360 santimetrenin üzerindeki bu uzaklık, kalabalık bir insan kitlesi karşısında konuşan bir siyasinin ya da derslikteki bir eğitmenin öğrencileriyle arasındaki uzaklıktır. Kişilerarası iletişimin zayıfladığı ve aktarılmak istenen iletinin önem kazandığı, geri bildirimin en aza indirildiği bu alanda, konuşucu toplumsal rolünü yerine getirirken “maske”sini takmıştır. Ve böylece sınırları belirlemektedir.”(GÜZ, Nükhet; KÜÇÜKERDOĞAN, Rengin ve Arkadaşları, 2002, **Etkili İletişim Terimleri**, İnkılap Kitabevi, s, 400,401 İstanbul)

İnsanlarla kurulan ilişkilerde ekinel farklılıklar nedeniyle, farklı uygulamalarıyla karşılaşılacak uzaklık ilişkileri, aslına bakılırsa, bireyin kendini anlatım biçimini yansıtmaları nedeniyle, özellikle etkin ve etkili iletişim kurulmak istendiği anlarda oldukça önem kazanmaktadır. Buna karşın, tıpkı toplumlara özel beden dili hareketleri gibi, küreselleşme sonucu belli değişimler geçirmekte ve baskın ekinlerin etkisiyle yeni kullanımlar dünya çapında giderek yaygınlaşmaktadır. Bu tür değişimlerle karşı karşıya kalınan durumlarda toplumun kendine özgü özelliklerinden fazla ödün vermemesi, sahip olduğu ekinini yaşatabilmesine ortam hazırlayacağı için oldukça önemli bir konudur. “Hem duyguların dile getirilişinde, hem de ilişkilerin tanımlanmasında”(GÜZ, Nükhet; KÜÇÜKERDOĞAN, Rengin ve Arkadaşları, 2002, **Etkili İletişim Terimleri**, İnkılap Kitabevi, s,401, İstanbul)

kimi zaman bilinçli, kimi zamansa bilinçsiz olarak kullanılan “uzam dili” nin etkili iletişimdeki rolü, oldukça önemlidir.

Beden dilinin vazgeçilmezliği, artık kitle iletişim araçları yoluyla kurulan ilişkilere dahi yansımış ve kimi yenilikler getirmiştir insan yaşamına. Özellikle genç kuşağın yoğun olarak kullanımına gereksinim duyduğu beden dili, onların "dolayımli iletişim"(TEKİNALP, Şermin, 2003, **Radyo ve Televizyon**, Camera Obscura'dan Synopticon'a, Der Yayınları, s,16, İstanbul) kurmayı seçtikleri alanlarda kendilerini gereği gibi anlatabilmek için elektronik iletilerinde mimik yerine noktalama belirtkelerinden oluşturdukları simgeleri kullanmalarına dek gitmiştir. Bu çözümün altında yatan gerçek gerekçe; hiçbir sözcüğün bir gülücüğün yerini tutamayacağı gerçeğidir. Bu farkındalık, gerçekte bireyin iletişimleri sırasında yüzyüze olma eğiliminin bir göstergesidir.

Kurulacak yüzyüze iletişimlerde başarılı olabilmek bireyin kendisiyle barışık olabilme düzeyiyle ilişkilidir. Gerçekte, olaylara yön verebilme alabilirliğinin ayrımına varabilen birey daha mutludur. Kendisiyle barışık ve mutlu olabilmeyi başarabilmiş bireyin, sağlıklı ilişkiler kurması da olası değildir. İşte bu noktada beden dilinin gücü çıkar ortaya, böylece birey eğer gerekli çözümlemeleri yapabilecek oranda beden dili eğitimine sahipse çevresinde iletişim durumunda olduğu bireylerin sözcüklerinden kurulu tuzağına düşmeyecek ve gerçekte gizli tutulmaya çalışılan ayrıntıları karşısındakinin beden şifresini çözerek ele geçirebilecektir. Bu durum beden dili eğitimi almış bireye insanların iç dünyalarıyla ilgili önemli ipuçlarını yakalayabilme olanağı sağlarken, bireye de kolaylıkla deşifre olmama şansını sunacaktır.

Düşünceler, duygular, tutumlar ve inançlar gibi soyut kavramların tümü, insanların davranışlarında yakalanabilecek niteliktedir. Nasıl mutlu bir insan gülümseyerek duygularını dışa vuruyorsa, hoşnut olmayan insan da örneğin ayaklarının duruşuyla bile duygularına ilişkin ipuçları verebilir. Beyin, geçmişte kalmış ya da geleceği yaşıyor olabilir. Oysa beden kesinlikle içinde bulunulan anı yaşıyordur. İşte yakalanmak istenen ipuçları için beynin yaşadıklarının bedende tüm açıklığıyla sergilenmesi gerçeği kimileyin karşdakini ayrıntılı tanıyabilmek için çıkara dönüşürken, kimileyin de kişinin kendine özel bilgilerinin dışa yansımaya neden olması bakımından çıkar yitimine dönüşebilir(İZGÖREN, Ahmet Şerif, 2003, **Dikkat Vücudunuz Konuşuyor**, s.43, Elma Yayınevi).

İnsanın varolduğu günden bugüne dek yaşamı yeni arayışlar ve buluşlar içinde geçmiştir. Dünden bu güne insanlık tarihine bakıldığında neredeyse mucize sayılabilecek bir çok buluşta insanoğlunun imzası vardır. Tarihsel süreç kapsamında yaşanan bunca gelişim ve değişim insanlık adına sevindirici ve yadsınamaz bir gerçektir. Ne var ki, yadsınamayacak kadar gerçek, saklanamayacak kadar açık, tarihin tek değiştiremediği ve geliştiremediği bir şey daha vardır ki, o da duygulardır. Çünkü duygular Adem ile Havva'dan günümüze dek değişmeden gelen, gelişim sürecini doğduğu anda tamamlamış en büyük gerçektir. İnsan için bu denli önemli varsayılan giderek insan olmanın gereği sayılabilen duyguları dile getirmek her zaman sözcüklerle olanaklı olmayabilir. Öyle anlarda duyguların en iyi göstergesi özelliğiyle beden devreye girer. Üstelik duygu-beden ilişkisi öylesine yoğundur ki, insanlar kimileyin beden devinimleriyle sahip oldukları, oysa yansıtmak istemedikleri duygularını perdelemenin yollarını bile ararlar.

Yaşadığı toplum içerisinde toplumsallaşma sürecini tamamlayan birey, gerek doğuştan gelen, gerek sonradan öğrenerek geliştirmiş olduğu beden diliyle söz konusu toplumun uygun bulduğu kimliği sergilemektedir. “Yetiştirilme yöntemi konuşulan dili, bu dille birlikte de insanın içinde bulunduğu toplum tarafından paylaşılan belli kavramları, düşünce ve dışa vurum biçimlerini belirler. Belli bir çevrede doğup büyüyen bir insanın kavram ve tepkileri başka bir çevrede yetişmiş olandan daha farklıdır”(FELDENKRAIS, Moshe, 2000, **Bedensel Farkındalığın Yolu**, s,11,12, Okyanus Yayıncılık, İstanbul). Bu doğrultuda farklı ekinlerden bireylerin farklı beden dillerini kullanıyor olması, toplumların ekinel farklılıklarının bireylere yansıması biçiminde ortaya çıkar. Bu ekinel farkların artışı, iletişimin zorlaşmasını önemli ölçüde etkilediği gibi iletişime geçilen bireyin değerlerinin ekinle örtüşmesi oranında da ilişkinin güçlenmesine yolaçabilecektir.

Ekinel farklılıklardan ötürü bireyler arasında ortaya çıkması olası olumsuz durumların, aynı ekin içinde yaşayan bireyler arasında da gündeme gelebilme olasılığı söz konusu olduğu gibi, farklı ekinlerden bireylerin, beklenilenin son derece üzerinde uyum sağlaması durumu da bir diğer olasılıktır. Özellikle bizim toplumumuzda farklı ekinlerden insanlara sağlanan hoşgörünün sınırsızlığı, böyle bir tabloya olanak sağlayabilmektedir.

Bireyde genel olarak çevresiyle kurduğu ilişki sırasında son derece yoğun bir biçimde kullandığı beden dilinin bir dil, bir anlatım biçimi olduğu bilinci oluşmuş değildir. Eğer bu bilinç gereği gibi oluşabilmiş sayılsaydı, insanlar çevreleriyle kurdukları ilişkide daha başarılı olabilecekleri gibi aynı anda kendilerini de daha iyi tanıyabilme olanağı yakalayabileceklerdi.

Bireyin kendi iç dünyasını çözümleyebilmesiyle başlayan bu süreç, bedeniyle verdiği uyarıları değerlendirip duyguların egemenlik kurduğu bir sırada mantığını devreye sokarak kontrol sağlamasıyla son bulacaktır. Mantık gerekli önlemleri alarak daha sağlıklı bir ruh hali yaratılabilecektir.

Her ne kadar insanlar genellikle içlerinden geldiği gibi davrandıklarını düşünüyor da olsalar, yapılan araştırmalar insanların duyumsadıkları gibi davranmaktan çok, davrandıkları gibi duyumsadıklarını ortaya koymuştur(BALTAŞ, Zuhall, Acar, 2004, **Bedenin Dili**, 34. Basım s,17, Remzi Kitabevi, İstanbul). Beden ve ruh arasındaki bu ilginç etkileşimin göz önünde tutulması durumunda birey, söz konusu iki seçenektan kendisini daha mutlu edecek olanı yeğlemekle, mutsuzluğun kölesi olmaktan kaçınabilecek ve yaşamını istediği gibi biçimlendirebilecektir.

Ancak bu ayrışımı yapabilmek, öncelikle bu seçeneklerin farkındalığıyla gerçekleştirilebilecektir. İşte beden dili eğitimi gereği ise bu bilincin oluşumunu sağlayabilmek gereksinimiyle yaşam bulmuştur.

İnsan yaşamının ödün veremeyeceği gereksinimi beden dili kullanımı, onu, yaşamının önemli bir parçasına dönüştürmüştür. “İnsan hayat boyunca çoğunlukla farkında olmaksızın günlük beden dilini son derece etkili olarak kullanır. Ancak bedenini, sözcükleri kontrol ettiği gibi kontrol edemez. Bedenimiz olaylara ya da durumlara karşı çok daha fazla kendiliğinden tepkiler verir. Gerçek duygu ve düşüncelerimizi sözcüklerin arkasına gizlemek belki olanaklıdır ama beden dilimizi gizlememiz çok kere olanaklı değildir. Duygu ve düşüncelerin anlaşılmasında kelimeler değil, beden esastır” (BALTAŞ, Zuhall, Acar, 2004, **Bedenin Dili** s,13, Remzi Kitabevi, İstanbul).

Böylece bedeni hem denetleyebilme hem de denetleyememe beden dilinin gücü sayılmakta, yukarıda da görüldüğü gibi çoğu araştırma tarafından da sözlü dile oranla daha güçlü sayılmaktadır.

Değişen ve gelişen yeni dünyanın yaşam koşulları çerçevesinde önem kazanan beden dili eğitiminin, tıpkı yeni bir dil gibi çift yönlü bilinmeyişinin, iletişimin zayıflaması ve yanlış anlaşılmalara gebe oluşu gibi, tek taraflı alınan beden dili eğitiminin de iletişimde etkin ve etkili sonuçlar yaratması beklenemez. Alınmış beden dili eğitiminin etkinliği için eğitimin çift yönlü hareketine gereksinim vardır. Ancak tek yönlü alınması durumunda da en azından bireyde beden dilinin, duyguların anlatımı sırasında ne denli önemli olduğu bilincinin oluşmasının yanında, bedenin de tıpkı sözcükler gibi kontrol edilebilmesi seçeneğinin varlığına dikkat çekmiş olur.

Beden yoluyla gönderilen iletilerin amacına ulaşabilmesi aşamasında bu eğitim türünün geniş toplumsal kitlelere yaygınlaştırılması yönünde gösterilebilecek çaba iletişimin etkinliğini artıracaktır.

1.1.3. Dans

Beden dilinin en dizgeli biçimi sayılabilen dans, çift eklemliliğin (insan dilinin) daha açık bir deyişle sözlü dilin benzeri bir eklemlilik sergiler sanki. Dar bir bakışla değerlendirildiğinde içeriğine ilişkin yorumun da daraldığı bu olgunun insanoğlunun varoluşundan bu yana vazgeçemedikleri arasında yer almasını anlamlandırabilmek için geçmişin irdelenmesi gerekebilir.

Doğanın önemli parçası insanoğlunun doğayla verdiği yaşam mücadelesinde birincil önceliği temel gereksinimlerini karşılayabilmek ve hayatta kalmak olmuştur. İnsanoğlunun mücadele aşamalarını vurgulayan Marx, bulunan çözümleri ve uygulamış biçimlerini de şöyle dile getirmiştir. “...çalışma en başta insanla doğa arasında bir süreçtir; insanın doğayla kendisi arasındaki madde alışverişini kendi faaliyetiyle sağladığı, düzenleyip denetlediği bir süreçtir. İnsan doğadaki nesnelerin karşısına bir doğa gücü olarak çıkar; beden gücünü temsil eden doğal güçlerini, kollarını, ayaklarını, kafasını ve ellerini doğadaki nesneleri kendi yaşamı için kullanabileceği bir biçime sokabilmek amacıyla harekete geçirir. Bu hareket sayesinde kendi dışındaki doğayı etkileyip; onu

değişime uğrattırken, aynı zamanda kendi doğasını da değiştirir. Kendi doğası içinde uyuklayan güçleri geliştirir; bu güçlerin birbiri üzerindeki etkilerini egemenliği altına alır...”(TEBER, Serol, 2003, **Doğanın İnsanlaşması**, Say Yayınları, 1. Baskı, s,120, İstanbul)

İşte insanoğlunun varoluşundan bu yana doğayla başa çıkma aşamasında yoğunlukla kullandığı bedeni ve duygularının bileşeni olan dans yoluyla kendini anlatımı, tarihin ve ekinin taşıyıcılığını üstlenmiş ve gerçek anlamda insanoğlunun yaşam mücadelesinin bir sonucu olarak oluşumunu tamamlamıştır. Bir tür sözsüz iletişim modeli olarak değerlendirilebilen dans, bedensel bir anlatımdır. İlk olarak insanoğlunun tanrısal güçlerden yardım beklentisi gereksinimi sonucu, tanrıyla iletişim aracı olarak kullanılmış, ilk çağın sonlarında bu ayinsel içeriğinden sıyrılarak, estetiğin ön plana çıktığı yeni bir olgu olarak rol almıştır tarih sahnesinde. Bu rol, insanoğlunun zaman içerisinde sahip olduğu bedensel anlatım olanaklarının keşfiyle daha da geliştirilebilmiş ve sanatsal bir içerik kazanabilmiştir. “İlk insanlar on binlerce yıl önceki o müthiş çözümsüzlükler içinde, doğaya karşı sürdürdükleri ölüm kalım savaşı sırasında olayları yorumlayabilmek için dinsel-metafizik yöntemler kullanmak zorunda kalmışlardır. Doğayla kurulan ilişkilerdeki pratiğin azlığı, bunlardan sağlanan anıların birbirinden kopukluğu, genellemeye gitme olanaklarının kısırlığı, kavramların eksikliği...vb. gibi etkenler bu gereksinimin öz nedenini oluşturmuşlardır.” (TEBER, Serol, 2004, **Davranışlarımızın Kökeni**, Say Yayınları, 12. Baskı, s,24, İstanbul) İşte bu noktada hareket yoluyla kurulan iletişim yani beden dili kullanımı yani dans, insanoğlunun iletişimini sağlayan önemli bir rol üstlenmiştir. Danslı anlatım yoluyla iletişimlerini güçlendiren insanoğlu için bu kullanım, dilin keşfinden önce vazgeçilmez iletişim kaynağı olmuştur.

Önceleri tanrıyla insanoğlu arasındaki iletişimi güçlendirmek ereğiyle insanoğlunun tanrıya kendini beğendirme gereksinimini gidermede kullandığı dans olgusu, tarihsel süreç kapsamında insan-tanrı iletişiminden insan-doğa, insan-insan, insan-toplum iletişimlerine dek uzanmıştır. Farklı her iletişim türüyle boyut değiştirme olasılığı yakalayabilmiş bu olgu, yaşanan değişimler sonrası kimlik pekiştirerek, donanımını geliştirme ve daha kullanışlı bir yapıya bürünebilme olanağını yakalayabilmiştir.

Her ne kadar dansın ne zaman başladığı ya da nasıl geliştiğine ilişkin açık bilgiler elde edilememiş olursa bile, elde edilebilen veriler ışığında, insanlık tarihi kadar eski

olduğu sonucuna varılmıştır. Mağara duvarlarına yapılmış resimler, dans etme güdüsünün insanın yeryüzündeki yaşamı kadar eski olduğunu yansıtmakta ve dansı neredeyse iletişim araçlarının ilk sıralarına yerleştirmektedir. Ne belirli bir dönem, ne de belirli bir insan topluluğuna maledilebilen dans, başlangıçta doğanın sınırsız gücü karşısında zayıflığını kapatabilmek ereğiyle, tanrısal güçlerden yardım istemi doğrultusunda ayinsel bir çerçeve de oluşagelmıştır. “İlk insan doğadaki oyunları, özellikle de mücadele etmek istediği, güçlü gördüğü olayları ve özellikleri taklit ederek avantajlı duruma geçmeye çalışmıştır. Bu, insanın çevreye uyum ihtiyacından da kaynaklanmıştır. İnsanın doğayla savaşında kullanacağı ilk silah, kendisine çevrilmiş olan doğanın silahıydı. Öyleyse, insanın savunma ya da saldırı amacıyla yaptığı davranışlar, çevresinden gördüklerine benzer bir uygunluk içerisinde ortaya koyduğu canlı hareketlerden başkası olmamalıydı. Savaşa yönelik bu davranışların içinde doğanın taklidi de yer alıyor, sık sık yinelenmesinden oyuna varılıyordu”(HAZAR, Muhsin 1996, **Beden Eğitimi ve Sporda Oyunla Eğitim**, s, 4, Ankara: Tutibay Ltd. Şti.).

İlkel insan topluluklarında, “tanrılarına yaklaşabilmek için birtakım mimikli danslar ve belli bir kuralı olmayan ritmik hareketler topluluğu”(SEL, Ruhi,1990, **Her Yaşa Göre Oyunlar, Rondlar, Halk Dansları**, s,1, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları) biçiminde tanımlanan oyun, çoğu zaman dans kavramının yerine de kullanılmıştır ve bu kavram geçirdiği tarihsel süreç içerisinde o denli farklı yaklaşımlarla yeniden ele alınmıştır ki, her ele alınışında kavrama yeni bir boyut kazandırılmıştır.

Tarihin başlangıcından bugüne, insanoğlunun yaratmış olduğu her türlü dans yalnızca bedenin bir takım güzelduyu ve fiziki hareketlerinden oluşmuş değildir. Bunların yanı sıra bir de dansın felsefesi, bir anlamı ve bir iletisi söz konusu olmuştur(ALNIAÇIK, Editha, 1990, **Klasik Akademik Dans**, Mia Matbaacılık Ltd. Şti., s, 1). Adı geçen her bir olgunun yalnızca seyirci tarafından algılanıp irdelenebilmesi kadar, dansı yaşayan birey tarafından da algılanıp irdelenebilmesi hemen gerçekleşmemektedir. Gerek dansla mesleki bağı olan dans sanatçısının, gerekse dansla düşkü olarak ilgilenen bireyin zaman içinde oluşan dans bilinci, onun dans aracılığıyla ne yansıtılmak istendiğini önemsemesine ve eğitimini almış ya da almakta olduğu bu sanat dalını sağlam temeller üzerine oturtmaya çalışmasına olanak tanıyacaktı.(ALNIAÇIK, Editha, 1990, **Klasik Akademik Dans**, Mia Matbaacılık Ltd. Şti., s,1). Böylece, dansın felsefesi, içeriği irdelenmiş olacak ve dansın,

yalnızca eğlence olgusu olmadığı, barındırdığı iletiler ve taşıdığı işlevle de bir bütün oluşturduğu vurgulanmış olacaktır.

İnsanoğlunun varoluşundan başlayarak yaşamış olduğu gelişim ve değişimlerin tümünü içinde barındırıp, yansıtan ve tüm sanatlara analık eden dans, başlangıçta yaşamın vazgeçilmezi sayılabilecek nitelikte iken, zamanla güzelduyusal bir anlayış çerçevesinde insanın toplumsal yaşamının bir parçası niteliğiyle önem kazanmıştır. Geçirmiş olduğu bu tarihsel süreç kapsamında ayinsel içerik taşıyan danslardan, güzelduyusal içerik taşıyan danslara geçişin yine bir dans havasında yapılan hoş geçişi, kendiliğinden gelişmiştir.

Zaman bu geçişi kimileyin değişimlerle, kimileyin de olması gerekeni koruyarak geleceğe taşımıştır. “Rituel hareketler, giderek insan topluluklarında kuşkusuz içinde bulunan toplumsal yapılanmaların ekinel düzeyine uygun niteliksel değişimler göstererek- dinsel törenler, danslar gibi toplu eylemlerde de kendilerini değişik biçimlerde sergileyebilmektedirler”. (TEBER, Serol, 2004, **Davranışlarımızın Kökeni**, Say Yayınları, 12. Baskı, s,157, İstanbul). Ayinsel içerik taşıyan danslarda yoğun biçimde gözlemlenebilen dönüş adımının yoğunluğu, bir trans durumunun oluşmasına ortam hazırlayarak, ayinsel bir hava oluşturmuştur. Türk ekin mozaığının zenginliğini yansıtan sema ve semahın yapısında halen barınmakta olan bu ayinsel hava, zamanın dinamizmine yenik düşmeyen ekinlerin göstergesi özelliğiyle yine zamanın olanakları ölçüsünde yaşam bulmuşlardır.

Gerçekte, yaşamda ve yaşayan canlılarda varolan dizeimli hareketler, doğanın bir dengesi olmuştur. Her biri farklı amaçlar içeren bu dizeimli döngüler mevsimlerin oluşumundan hayvanların eş bulmak için kullandığı hareketlere dek hep belli zaman aralıklarında gerçekleştirilen olgular olarak varolmuştur. Bedenin sınırsız anlatım gücünü kullanarak duygularını dile getirmeyi keşfeden insanoğlu, varoluşundan başlayarak geçirdiği tüm aşamaların yansımalarını dansta açık seçik bir biçimde ortaya koymuştur. Neredeyse insanlık tarihiyle paralel doğrultuda gelişim gösteren dans, bu anlamda tarihin bir bakıma aynası olmuştur. Hem doğa hem de doğadaki canlılar için önemli bir olgu niteliğiyle dizeim, mevsimlerin akışından, canlıların çiftleşmesine dek pek çok oluşuma temel sağlamıştır.

Dans, insanın varoluşuyla varlık bulmuş ve geleceğe taşınabilecek yoğun bir enerjiyle de varolmaya devam etmiş ve edecektir. Çağlarla değişim geçiren insanoğlu gibi dans da tarihsel süreç kapsamında yeni biçimler almaya, değişen insanla değişim yolunda ilerlemeye, bitip tükenmek bilmeyen bir enerjiyle varlığını sürdürmeye devam etmektedir. İnsanı biçimlendiren dans, sanatın en etkileyici dallarından biri olarak, insanın kendiyi yüzleşmesine olanak tanımakta ve bunu en etkili, en soluk kesici biçimde gerçekleştirmektedir. Diğer sanat dallarıyla karşılaştırıldığında sanatçının bedenini en çok kattığı tek sanat dalı olarak nitelendirilebilen dans, bu gerekçeyle özel bir statüde değerlendirilmelidir. Tarkovsky “gerçek bir sanat eseri karşısında baştan aşağıya arındığınızı hissedersiniz” der.(EZGİ, Evci, 2002, **Dans Daima**, s, 349, Favori Yayınları, Ankara) Eğer bu etki elde edilebilmişse, yapının izleyicinin yaşamına yansımaları da duyumsanabilecektir.

Dans ve insanoğlu arasındaki bağ öyle iç içe geçmiş ve bir bütünün ayrılmaz parçaları durumunu almış ki, her iki olgu da birbirinden önemli ölçüde etkilenmiştir. İnsana değişim yaşatan dans, kendi değişimini de, yine insanla yaşamıştır. İnsanoğlunun iletişilemek için bulduğu ilk çözümlerden olan dans, toplumsal-ekinsel yaşamın derinliklerinde yalnızca insan ile insan tarafından ve insana özgü olan bilişsel ve duygusal zekanın ürünü yeteneklerden birisi olarak, insanoğluna, yıllarca dans yoluyla yordduğu ve işlediği bedeninin izdüşümlerini onun yaşantısına kattığı olumlu getirilerle yansıtmıştır. En eski dil ve bedensel anlatım biçimi olan dans, doğası gereği etkileşime açık olan insanoğlulla yapısal değişiklikler geçirmiş, farklı zamanlarda farklı türlerin yoğun popüleritesiyle yaygınlaşmıştır.

Tarihsel süreç kapsamında yaşanan ekinsel etkileşimler yoluyla beslenen popüler kültür, bir yandan toplumların ekinsel kimliklerini tehdit ederken, öte yandan ortak dünya ekinine doğru bir yolculuk başlatmıştır. “Popüler kültürün tanımı ve yaşam içindeki yeri insanların paylaştıkları ideolojiye göre farklılıklar gösterir”(TEKİNALP, Şermin, 2003, **Radıo ve Televizyon**, Camera Obscura’dan Synopticon’a, Der Yayınları, s,310, İstanbul). Toplumların benimsemiş oldukları popüler kültür, gerçekte onların yaşama bakışlarına ve kimliklerine ilişkin ipuçlarını barındırmaktadır yapısında. Evrensel boyutta hızla yayılan popüler kültür, her ne kadar ulusalcılığa gölge düşürüyor da olsa, büyüme hızı yavaşlamamış, gün geçtikçe artan bir hızla yoluna devam etmiştir. Küreselleşme sürecini hızlandıran bu değişim, öyle ki, birbirlerinden habersiz ya da varlıklarını kabullenmek

istemeyen toplumların, farklı ırklarına, farklı renklerine, farklı sınıflarına, farklı ekinlerine, farklı tarihsel geçmişlerine karşın birbirlerini benimsenmelerine olanak tanımıştır. Renklerinden ötürü dışlanan insanların danslarının ve müziğinin bugün ki noktalara erişebilmesi ve geçmişte yapılmış sınıf ayrımlarının giderilmesi aşamasında popüler kültür gerçekte önemli bir işlevi üstlenmiş ve ekinlerarası bir iletişim başlatmıştır.

Ortak dünya ekinine giden yolda ulusal ekinin sahip olduğu özgün kimlik kapsamında varolan geleneksel kaynakların daraltılarak tüketilmesi yerine, çağdaş zenginliklerle buluşturularak güncelleştirilmesi toplum genelinde özellikle genç kuşaklar için ilgi çekici olabileceği gibi dünya ekinleri açısından da özgün yapısı gereği odak haline dönüşebilecektir.

İnsanoğlu, dinamik yapısı gereği yaşamını ve yaşam biçimini yönlendirme eğiliminde benimsediği değişimlerle, gerçekte yaşantısında kurtulma arzusunda olduğu tekdüzelikten, eskiyi, taşıdığı gizemin gücüyle, tekrar gündeme getirerek, özlem duymuş olduğu yenilik arayışına çözüm üretmiş olur. Bu gereksinimin giderilmesinde halen yaşanmakta olanların, keşfedilmiş yeniliklerle ve eskiyle bütünleşmesi sonucu yaratılan yeni oluşumun, arzu edilen doyumu yaratması daha kolaylaşmıştır. Bu anlamda dans da payına düşeni almıştır. İnsanlık tarihinin bir yansıması olarak nitelenebilen bu sanat dalı, çeşitli çevresel etmenler yoluyla bu döngüde farklı zaman dilimlerinde farklı aralıklarla gündem bulmuş ve gelişimini tamamlama yolunda ilerlemiştir. Daha insanın varoluşuyla başlayan beden dili kullanımı, dilin keşfinin ardından yerini sözlü iletişime bırakırken, duyguların anlatımı sırasında dilin yeterli olamadığı anlarda beden desteğine duyulan gereksinim, farklı arayışları beraberinde getirmiş, bunların kesiştiği noktada ise dans yer almıştır. Böylece sahne sanatlarının neredeyse ortak noktası olarak zaman içindeki yolculuğunda tükettiği enerjisini tazeleme olanağı bulan dans, bireyin yaşamsal doyuma ulaşması noktasında önemli katkılar sunabilecek donanımına sahip olmuştur. Söz konusu gerekçelerin farkındalığı ise, dansın her geçen gün artış gösteren popülaritesine neden olarak gösterilebilecek güçle varolmuştur.

Şiir nasıl duyguların sözcüklerle anlatımıysa, dans da; bedeninin sınırsız gücünün ayırdına varan insanoğlunun sözcüklerin yetmediğini düşündüğü durumlarda, duygularını beden yoluyla dışa vurumudur. Her iki sanat türünde de konuşan duygulardır. Şiirde araç, sözcüklerdir, dans ise beden. Gerçeğe bakılırsa

bireyin beden dilini etkin hale getirişinin altında yatan da, yine bireyin kendini anlatımı sırasında sözcüklerin yeterli olmadığı düşüncesidir ve çözüme gelince, çözüm yine aynıdır. Anlatımı güçlendirmek ereğiyle kullanılan beden desteği.

Somut bedenın soyut anlatımıdır dans. Yaşamın ta kendisidir. Bu nedenle yaşamda yeralan her bir olgu, birebir yer alır dansda. Yani gerçekte dansın tek bir yüzü yoktur. Yalnızca güzel duyguların yansıtıldığı izlekler işlenmez. Aynı zamanda insanoğlunun içinde yaşattığı iç savaşın aynı şiddetle dillendirildiği bir araçtır dans. Tıpkı dil gibi insanoğlunun kendini anlatımıdır. Yani dans bir duygu tasarımıdır. Duyular yoluyla dile getirilen bu duygular yaşamın içindeki kadar çeşitli ve zengindir.

Bir yenilenme sürecidir dans. Bireyin bedeniyle arasında kurulan iletişimden oluşan enerjiyle beslenir. Duygu yoğunluklarının bir arada yaşanması sonucu verilen mücadele bireyin dans başarısını keşfiyle, dansla arasındaki bağı ister istemez güçlendirmiş olur. Yenilenen yalnızca bedene ilişkin adımlar değildir. İçine girilmiş olunan yeni bir toplumsal çevredir de. Artık birey, aynı beden dilinin konuşulduğu bir topluluğun üyesidir. Doğada bulunan her canlı gibi toplumsallaşma gereksinimini doğası gereği karşılamıştır.

İçeriğinde barındırdığı yoğun güzelduyu nedeniyle sanatın ta kendisi diye tanımlanan dansın, gerçekte sporla da yoğun bir ilişkisi söz konusudur. Bu açıdan değerlendirildiği anda uluslararası olimpiyat komitesinin, dansı, olimpiyat oyunlarına yeni bir spor dalı olarak dahil etme kararı, dans ve buz pateninin örtüşen benzerliği dikkate alındığında geç kalınmış bir karar olarak gözükmektedir. Pek çok takım oyunu değerlendirildiği anda, göze çarpan şiddet olgusu, bu yönüyle sporun danstan uzaklaştığını vurguluyor gibi gözükse de örneğin; meydan okuma ya da savaş sahnelerinin yeraldığı dans gösterilerine yansıyan şiddet, gerçekte dansın yapısında eleştirel yaklaşımlı da olsa karşılaşılabilen şiddet olgusuna dikkat çekmektedir. Bu anlamda her ikisinin de kesişen ortak yönleri varolmaktadır. Biraz güzelduyu, biraz şiddet, biraz verim, biraz hız, biraz kural, biraz karşılaştırma, biraz mücadele gibi olgular her iki etkinlik arasında girişik bir ilişki olduğunu dile getirmektedir. Üstelik dans için sanatla sporun çocuğu tanımlaması bile olanaklı kılınabilir.

Düşünsel yaratıcılığın bedensel anlatıma yansımaları olan dans, zorlu yaşam koşulları karşısında ayakta kalabilme enerjisidir. Bir duruştur. Ayakta dimdik ve enerjik. Kimileyin

hüzün, kimileyin acı, kimileyin nefret, kimileyin kin, kimileyin de çaresizlik yansır bu duruşa. Bedenle güçlenen bu anlatım, toplumsal yaşamın içinden çıkarak, insana dolayısıyla yeniden topluma yansıyabilen ayrıcalıklı bir sanattır. “Günümüzde dansın tanımı, her yaratıcı için değişkendir. Hemen hemen her sanat dalından yararlanabilen ve yaratıcının tam anlamıyla özgür olabildiği bir seyirlik sanattır dans. Oysa, dansı oluşturan temel öğeler mekan, zaman ve insan bedenidir. Yardımcı öge olarak ritmik vuruşlar ve müzikten yararlanılsa da, dans bağımsız bir sanattır ve işitsel eşlik olmaksızın da varolabilir. Dans, mimarlık ve plastik sanatlar gibi mekan içinde bir düzendir ve mekansal ritmden yararlanır. Müzikte olduğu gibi zaman içinde bir düzenlemedir ve zaman ritminden yararlanır. Dans hem görsel, hem işitsel ritmi kullanan, bir zaman-mekan sanatıdır.”(EZGİ, Evci, 2002, **Dans Daima**, s, 52, Favori Yayınları, İstanbul) Biçiminde tanımlamıştır Koreoğraf Duygu Aykal).

Dans bir bedensel eşgüdumdür. Bu eşgüdümü algılama sürecini tamamlayamayan birey başlangıçta bedeniyle başa çıkamayabilir. Beden denetimini sağlayabilmek uzun zaman gerektirebilir. Oysa zamanla bedeniyle tanışan birey, bu eşgüdümü başarıyla gerçekleştirebilir. Birey bu noktada duyguların aynası biçiminde tanımlanabilen beden dilini daha kolay algılayabilecektir. Duygularını gizleyebilme şansını sözcükler söz konusu iken yakalayabilen birey, beden dilini denetleyemiyorsa bu şansı hiçbir zaman yakalayamayacaktır. “Beden dilimiz kullandığımız kelimelerden çok daha fazlasını anlatabilmektedir. Bir bilge der ki “İnsanlar bedenlerini kontrol altına alamaz.” Bedenimizin reaksiyonları spontanedir, kullanılan kelimeler gibi değişken değildir. Asıl olan bedenimizdir, kelimeler değil”(MOLCHO, Samy, 2000, **Beden Dili(Sessiz Diliniz)**, s,14, Gün Yayıncılık, İstanbul).

Böylece daha önce de değinildiği gibi beden dilini sözlü dilden üstün bulanlar, daha doğrusu sözsüz anlatımı sözlü anlatıma göre daha başarılı bulanlar vardır. Bu araştırmacılar sözcüklere egemenlik sağlanabileceğini sözcüklerin yönetilebileceğini oysa bedenın yönetilemeyeceğini söylemektedirler. Oysa sözsüz dile, bedene egemen olabilmek iletişimdeki başarının temelindedir. Hele de işi bedeniyle olan insanların bu sorumlulukları daha da ağırdır. “Dansçılar bedenlerine egemen olmak durumundadırlar, bedenleri onlara değil. Dans eğitiminde temel amaç, dansçının bedenini istediği gibi kullanmasını sağlamak olmalı, belirli bir üsluba ya da tekniğe şartlanması engellenmelidir”(EZGİ, Evci, 2002, **Dans Daima**, s, 62, Favori Yayınları, Ankara).

Bireyin bedenini tümüyle denetimi altına alabilme zorluğuna dans olumlu etkilerde bulunabilecektir. Beden dansın tek nesnesidir. Birey dans için bedenini tanımak zorundadır. Dansla bedenini keşfedebilen birey, beden dili eğitimine de daha kısa sürede ve etkin biçimde yanıt verebilecektir.

Sanatın insan ruh ve beden sağlığına katkı payı oldukça büyüktür. Müzik ve dansın, tutkular ve ahlak değerleri üzerindeki etkileri konusunu uzun uzadıya ele alan düşünür Eflatun dansı, kişiyi soylulaştıran, uyumlu ve zarif kılan, kendisi ve toplum yararına eğiten bir medya olarak görüyor ve kusursuz “Devlet”inde dansa yer verilmesini istiyordu. (EFLATUN, 1985, **Devlet**, Çev: Sabahattin Eyüboğlu, M. Ali Cimcoz, Remzi Kitabevi, s,100, İstanbul)

Dansın pek çok boyutu vardır. Fiziksel anlamda ele alındığında; “Dans, içimizdeki enerjiyi, ortaya çıkarmamızı sağlar”(ANDREWS, Ted, 2002, **Büyüsel Dans Teknikleri**, s,25, İstanbul:New Age Yayınları). Beyinden aldığı uyarıları kaslar yoluyla enerji biçiminde ortaya çıkaran insan bedeni, böylece dansın oluşumunu gerçekleştirmiş olur.

Dans insan yaşamında varolan sevgi, nefret, aşk, ihanet, isyan, intikam gibi duyguların tümünü içeriğinde bulundurmaktadır. Bu nedenle dans, insan yaşamının önemli öğelerinden biridir. Üstelik yaşamın ta kendisidir denilebilir. Aynı anda insan iletişimini ve bilgilerin yüzyıllar sonrası kuşaklara ulaşmasını sağlaması bakımından da dans, önemli bir taşıyıcı işlevi üstlenmiştir(KOÇKAR, M. Tekin,1998, **Çağlar Boyunca İletişim Sanatı Olarak Dans ve Halk Dansları**, s,3, Ankara:Bağırhan Yayınevi).

İnsan değerlerinin hemen hemen tümünü kendinde barındıran dans, bu yönüyle irdelendiğindeyse ekinel boyutuyla varlık gösterir. Düşünce dizgelerini içinde taşıması nedeniyle sunum sırasında, söz konusu değerler dans aracılığıyla simgelenmiş olacaktır. Böylece dans, içinde bulunduğu ekinin yansımalarını aktarma özel görevini de üstlenmiş olacaktır.

Dans, toplumsal bir uğraştır. Toplumsal bir varlığın toplumsal bir uğraşla ilişkisi sonucu, toplumsal bir yaşam gündeme gelecektir. Toplumsal yaşamın, insan yaşamı için vazgeçilmezliği, insanlık tarihi süresince göstermiştir kendini. Yaşantısının hiçbir aşamasında kendisini toplumsal yaşamın gerekliliğinden soyutlamayı başaramamış

insanoğlu, daha ilk insandan başlayarak fiziksel varlığı olan bedeninin dışıyla, organizmasının içinde olup biteni yansıtmaya çalışarak kendini anlatmayı denemiş ve diğerleriyle bu biçimde iletişebilmiştir. Bu anlatım müzik eşliğinde yapıldığında adına dans, müziksiz yapıldığıdaysa adına beden dili denmiştir. Ve anlatım biçimine bakılmaksızın “iç”in “dış”a yansımalarının çözümlemesiyle uğraşmıştır. Üstelik zaman içinde özellikle dans olgusu, toplumsal organizasyonları etkileme ve yansıtma görevlerini bile üstlenmiştir.

Tüm duygusal oluşumları, anlama ve kavrama olgularını içerdiği için dansın ruhsal boyutu da söz konusudur. Bu duygusal oluşumlar bireyin gerek kişisel gerek toplumsal yaşantısıyla etkileşim içindedir. Dans yoluyla kurulan her türlü iletişim türünde yaşanan etkileşimde ruhsal akış son derece etkin ve karşılıklı bir ilişki içindedir. Bu akış dansçıdan dansçıya olduğu gibi dansçıdan seyirciye, seyirciden dansçıya, seyirciden seyirciye...vb. biçimlerde görülür.

Uğraşsal anlamda varoluşu nedeniyle ekonomik boyutta da değerlendirilebilen dans, kimilerinin gelir kaynağı iken, kimilerinin de gider kaynağı olarak varlık göstermektedir. Toplumsal yaşamı renklendirici ve gerginlikten kurtarıcı yönüyle önem kazanan bu olgu, artık bir sektör durumuna geçiş aşamasındadır. Toplumun önemli bir kesiminin dansa “can simidi” yaklaşımı, onları dans öğrenmeye yönlendirirken, dansa başlangıçta düşkü olarak başlayan kişilerin de eğitmen işlevini üstlenmesi sonucu toplumun beklentisi bir ölçüde olsa karşılanmış olur.

Duygu ve düşüncelerin fiziksel aracı ve simgesi olan dans bir iletişim örneğidir. Özellikle eşli dans tam anlamıyla bir iletişim bütünüdür. Dansın iletişim boyutunda sağlıklı iletişimlerin sağlanabilmesi için her iki tarafın etkin katılımı gerekmektedir. Taraflardan birinin hazır olmayışı ya da edilgenliği iletişimi sonlandırır. İletişimin gereği gibi kurulabilmesi için tarafların aynı zeminde buluşmaları gereği söz konusudur. Bu zemin dans zemini de olsa işleyiş aynı biçimdedir.

Bir sanat dalı ve bir anlatım biçimi olarak gerek insanlık tarihinin gerekse ekinin oldukça önemli bir parçası olma niteliğini taşıyan dans, elbette gelecekte de varlık göstermeyi sürdürecektir. Sözle değil, bedenle açıkçası dansla anlatımın o denli çok olgusu söz konusu iken zamana duyulan gereksinim elbetteki fazladır. Hele de bedenın sınırsız

dilinin daha keşfedilmeyi bekleyen bunca hecesi, sözcüğü, tümcesi varken. Sahne sanatlarının zamanın acımasızlığına neredeyse meydan okuyarak sanatını her defasında yeniden yaratmaya çalışma çabası yaşam sürdürdükçe sürecektir(EZGİ, Evci, 2002, **Dans Daima**, s, 350, Favori Yayınları, Ankara).

Zamana meydan okuyuş, birçok dans türünün neredeyse tümünde dans pisti(uzam) kullanımının saatin aksi yönünde gerçekleşmesi biçiminde de kendini gösterir. Bu kullanım sanki dansın zamana karşı gösterdiği direnci simgelemektedir. Arjantin Tangosundan Türk Halk Danslarına, Flamenkodan Yugoslav Halk Danslarına gerek grup dansı, gerek eşli danslar olsun, uzam kullanımı hep aynı yöndedir. Dansın büyüğü, dansçıda sanki zamanı durdurma duygusu uyandırıyor muşçasına saatin aksi yönünde döner durur. Dans üç göstergenin değişik biçimlerdeki birlikteliğidir: kişi, zaman, uzam.

Dans bir emek işidir. Birey başlangıçta gerek zihin enerjisini, gerek beden enerjisini, gerekse maddi enerjisini dans için ayırmak durumunda kalır. Yapılan özverinin sonunda dans, bireyin hem kendisiyle hem de çevresiyle mücadelesinde elde ettiği utkudur. Toplumsal yaşam koşulları çerçevesinde bireyin bu utkuyu elde etme olanağı zayıf görünmekle birlikte, başarılı olanların sayısı da azımsanamayacak denli çoktur. Galip birey, hasat dönemini başlatmış olur. Verdikleri kendisine neredeyse katlana katlana geri dönmeye başlar. Dans, için harcadığı enerjiyle gerginliklerinden bir ölçüde olsa arınabilen birey, başarıya ulaşabilir. Dansa harcadığı emeğin karşılığını, yaşama karşı edineceği olumlu yaklaşımlar aracılığıyla yakalayarak, artık mutlu yaşamın kapılarını biraz olsun aralayabilme olasılığını yakalar.

Dansçının mutlu yaşamı için onun bedeniyle tanışıklığı ve bedeninin ona gönderdiği iletiler önemlidir. Bu ise doğaçlama yoluyla olanaklıdır. Sanat kapsamında doğaçlama belli bir olgunluğu gerektirir. Daha çocukluk dönemlerinde doğaçlamaya yönlendirilmemiş ya da uzun yıllar kurallara dayalı sanatını icra etmiş sanatçılardan bir anda istenen doğaçlamanın niteliğinin, sanatçının gerçek gücünün altında yer alması şaşırtıcı olmasa gerek. Doğaçlama olgusunun keşfi zaman gerektirmektedir. Hiçbir etki altında kalmadan iç sesle hareket edebilmeyi, müzik, mekan ve zaman gibi olguları lehine çevirebilmeyi başaran bireyin doğaçlamada daha başarılı olabilmesi olanaklıdır. Bu aşamada bilincin bastırılması ve duyguların ön plana çıkarılması, duygu yansıması olan doğaçlamanın daha kolay yaratılabilmesini sağlayabilecektir. Yalnızca içten geldiği gibi,

hiçbir süsleme yapmadan duyguların hem özgün hem de özgür anlatımı gerçek sanatın yaratılmasına olanak yaratabilecektir. “Özgürlük saklı olanı ortaya çıkarmaktadır. Özgürlük ruhu temizleyen, insanı kendinden ve başkalarından nefretten kurtaran bir solukluk taze hava gibidir” (NEILL,A.S.,2001, **Öğretici Ruh**, Çev: Kaan Alp, Kariyer Yayıncılık, s, 204, İstanbul). Özgürleşmiş beden iç ses yoluyla hareketi keşfedebilecektir. “Eğer bir insanın kendi dans adımlarını bulmaya cesareti yoksa, onun kendi dinsel, eğitsel ya da siyasal adımlarını bulmaya cesaret edeceğine de olasılık verilmez” (NEILL,A.S.,2001, **Öğretici Ruh**, Çev: Kaan Alp, Kariyer Yayıncılık, s, 67, İstanbul)

Evrendeki her şeyin mutlak gerçekliğin birer yansıması olduğunu vurgulayan Platon, insanoğlunun bu yansımalar aracılığıyla evrenin “gerçek”liğini algılamak zorunluluğuna dikkat çekmiş ve bu algılama sürecinin varolabilmesi için bireyin kendi içindeki bilgi seviyesini açığa çıkarabilmesinin gerekliliğine değinmiştir. Platon’a göre insanoğlu mutlak gerçekliğe özgü bu bilgiye sahip olarak dünyaya gelir, yapılması gereken insan zihninde saklı olan bilginin yeniden uyanışına olanak tanınması ve bu yolla gerçek mutluluk ve doyumu yakalayabilmesidir.(PLATON, 2001, **Devlet**, Çev: Canan Eyi, Gün Yayıncılık, s,7,8, İstanbul)

Eski yunanda dans eden aktör geleneksel kurallara ne denli uymak zorundaysa, dansına istediği oranda fantezi katmakta o denli özgür bırakılmıştı. Voltaire'e göre ise dans, kurallara uyduğu için sanat sayılmaktadır. (BATUR, Enis, 2003, **Modernizmin Serüveni**, Yapı Kredi Yayınları, 6. Baskı, s,205, İstanbul, Makale, Vsevolod Meyerhold, Tiyatro Üstüne). Oysa bu yaklaşım tepkiye oldukça açıktır. Özellikle dans doğaçlama söz konusu olduğu durumlarda kurallar zinciri olarak tanımlanabilen dansın, kimi türlerinde bu zincirlerin paramparça edilmesi gerekliliği Voltaire’ in yaklaşımıyla örtüşmemektedir.

Sanat şemsiyesi altında yer alan tüm etkinliklerin, insan yaşamını renklendirmesi, beslemesi ve duyguların canlı tutulmasını sağlaması, insana insan olduğunu anımsatması gerekçeleriyle sağlıklı yaşamın güvencesi niteliğini taşıyor olması, sanatın gereği gibi icra edilme zorunluluğunu beraberinde getirmektedir. Toplumsal bir sorumluluk ciddiyetinde önemsenmesi gereken bu olgunun ciddiye alınmaması, insanın ruh ve beden sağlığını, dolayısıyla yaşamını, tehlikede bırakabilecektir.

Sanat adı altında üretilen olumsuz oluşumlara karşılık "gerçek sanat, günlük yaşama yeni bir duygu sokma sonucunu doğurur"(BATUR, Enis, 2003, **Modernizmin Serüveni**, Yapı Kredi Yayınları, 6. Baskı, s,150, İstanbul) bu katkı olumsuzluklar karşısında küçümseniyor gözükse bile, bilinç düzeyi yüksek kişi ve kurumlar aracılığıyla beslenebilmekte ve ticari kaygıdan uzak, gerçek anlamda sanat kriterleri taşıyabilen nitelikli oluşumlar yaratılabilmektedir. "Gerçek sanatın kökeninde, birikmiş bir duyguyu dile getirmenin iç zorluğu vardır"(BATUR, Enis, 2003, **Modernizmin Serüveni**, Yapı Kredi Yayınları, 6. Baskı, s,150, İstanbul) Yaşanan anlatım zorluğunu giderebilmenin çözümünde ise yaratıcılığın cesaretlendirilmesi yatmaktadır. Bir anlamda bireyin içsel donanımını dışa yansıtması olarak nitelenebilen yaratıcılık, gerçekte bireyin bilinci dışında yeralan içsel iletilerdir. Bu bir anlamda bireyin gerçek benliğiyle iletişime geçmesi demektir.

"Sanat, bir haz, bir avuntu ya da eğlence değildir; çok yüce bir şeydir. Sanat, insanların bilincini ve aklını, duygu alanına aktaran bir insanlık yaşamı organıdır"(BATUR, Enis, 2003, **Modernizmin Serüveni**, Yapı Kredi Yayınları, 6. Baskı, s,152, İstanbul. Makale; Leon Tolstoy Sanat Nedir? 1898). Bu organın yaşayabileceği sağlık sorunları, bedenin tümüne yansıyabileceği gibi tedavi edilmemesi durumunda da yaşamsal önem taşıyabilecektir.

İnsan insana, insansal yollardan kurulabilecek bir iletişim türü olan dans, özellikle eşler arasında meydana gelebilecek çatışmaların aşılabilmesi durumlarında kullanılabilecek önemli bir araçtır gerçekte. Dans kapsamındaki paylaşımın yaşanabilmesi için birbirlerine gereksinim duyan eşlerin daha olumlu yaklaşım seçimleri, bu uğraşı için birbirlerine duydukları gereksinimle ilişkilendirilebilmektedir. Eşli danslarda tek başına bir anlam taşımayan birey, eşine karşı hoşgörülü olmakla yükümlüdür. Grup danslarında ise örneğin Türk Halk Danslarında, otuz iki kişinin tek beden gibi dansı, dansçıların her birinin, aynı bedenin organlarıymışçasına üstlendikleri rol gereği, birbirlerini koruma girişiminde bulunmaları gerekmektedir. Bu gereklilik önceleri bilinçli biçimde yerine getirilirken, zamanla oluşan kendiliğindenlik dansın utkuya ulaşması konumuyla nitelendirilebilir.

Daha da ötesi evrensel bir dil niteliğindeki dans yoluyla birbirlerinin anadillerinden tümüyle habersiz kişilerin, bir tür beden dili olarak tanımlanabilen dans aracılığıyla anlaşabilmeleri, iletişilebilmeleri olanaklıdır. Daha dil olgusunun oluşmadığı dönemlerde

kullanılan bu yöntemin, tarih kapsamında yok olmayışı yöntemin geçerliliğiyle ilişkilendirilebilir.

Kişilerarası iletişim yalnızca teknoloji harikaları iletişim araçlarıyla değil, daha insansal yollarla da olanaklıdır hiç kuşkusuz. Konuşarak, bakışarak, dokunarak, ağlaşarak, gülüşerek dans ederek...Bedenin dilidir dans, öyle bir dil ki, sözcüksüz. Beden bedene müzik ve dizem eşliğindeki sınırsızlık. Irk, din, dil, renk ayrımı gözetmeksizin konuşulabilen dildir dansın dili. Dil gibidir. Nasıl ki, her dilin bir kurallar bütünü, biçimsel ve sözcükbilimsel özellikleri varsa her dans türünün de ayrı kuralları ve biçimleri vardır. Kültürlü insandır dil bilen. Birçok dil bilen ise daha kültürlü. İnsanın bilgi donanımını artırmasının sınırları nasıl yoksa, öğrenilecek konuların çeşitliliğinin de sınırları yoktur. Her birinde uzmanlaşmak olanağı bulunmasa bile, edinilen her bilgi, ayrıcalık gerekçesidir. Her yeni dans türü beden için yeni bir dildir. Nasıl ki, her öğrenilen dil bir diğeri için rahatlık sağlıyorsa, öğrenilen her yeni dans türü de bir sonraki için rahatlık sağlayacak ve alt yapı oluşturacaktır.

Son yıllarda yaygın kimi danslar, özellikle genç ve yetişkin kuşakları kapsayan oldukça geniş kitleleri etkilemektedir. Bu durum gerçekte iki kuşağa özgü ortak dans zevki aracılığıyla kuşakların birbirlerini daha iyi anlayabilmesi yolunda önemli bir adım olarak çıkar karşımıza. Kuşaklararası çatışmaların çözümlenmesi demek, insanların kendilerinde, daha korkusuzca iletişim kurabilme cesareti bulabilmesi demektir. Bu ise, birbirlerine zaman ayırabilen, konuşup dertleşebilen, gülüp eğlenebilen, coşup dans edebilen kısaca yaşamı paylaşabilen bireyler demektir. Dertlerinden arınabilmiş, gerginliklerini atabilmiş birey sayısının giderek artışı görülebilmek, gelecekle ilgili yeni umutların filizlenmesini sağlamaktadır. Böylece paylaşımlar artacak, yaşam daha güzelleşebilecektir.

Değiştirme ve dönüştürme gücü yüksek dans, olumlu, başarılı iletişim (etkili iletişim) için önemli bir işlev üstlenmekte ve iletişime kapalı bireylerin yaşama yaklaşımlarında devrim yaratabilecek güçle varolabilmektedir. Dansla ilişkili yaşanan etkili bir süreç sonunda, iletişime açık ve eşduyumu önceliğinin ayrımında bireyler yaratılabilecektir..

Yeni bin yılın getirdikleriyle insan, donanımını artırarak ve toplumsal yaşantıdan ödün vermeden, yaşantısında gerçekleştirdiği devrimlerle yeni yapılanmalar oluşturarak

daha düzeyli, sağlıklı, nitelikli bir yaşantı elde edebilir duruma gelecektir. Bunun için ise birey, yalnızca karşısına çıkan olanakları değerlendirmekle kalmayıp, yeni olanaklar yaratmaya çalışmakla da yükümlü tutulmaktadır.

1.2. Akademik ve Özel Kurumlarda Verilen Eğitim

Eğitim ve öğretim insan yaşamındaki önemi, bu alanda yapılmış çalışmalara doğrudan yansımış olmalı ki, diğer alanlarda yapılan çalışmalarla karşılaştırıldığında büyük ayrımlar elde edilebiliyor. Bu ayrım, eğitimbilimcilerin kendi alanlarına tanıdıkları bir ayrıcalık gerekçesiyle oluşmuş olsa gerek. “Öğretme belli öğrenmelerin planlı olarak gerçekleştirildiği kurumlar olan okullarda özel bir önem taşımaktadır. Okulların, dolayısıyla eğitim sistemlerinin amaçlarına ulaşması o kurumlarda yer alan öğretim etkinliklerine bağlıdır.”(ÜN AÇIKGÖZ, Kamile, 2003, **Etkili Öğrenme ve Öğretim**, Eğitim Dünyası Yayınları, 5. Baskı, s,5,6, İzmir) İşte bu gerekçeyle hedeflenen niteliğe ulaşabilmenin çözümleri bu çalışmalarda aranmış ve yapılan her çalışma bir sonraki çalışmaya dayanak sağlamış ve bugünkü noktaya ulaşılmıştır.

Üniversite ve özel eğitim kurumlarında verilen eğitim niteliğini yükseltmek amaçlı, yapılan çalışmalardan alınan sonuçlarla, evrensel ölçümde kabul görmüş uygulamaların dikkate alınması, güncelleşebilme olanağını sunacaktır. Eğitimin niteliğinin artışı, öğrenme niteliğinin artışı sağlayacaktır.

Öğrenmenin niteliğini etkileyen kimi etmenler aşağıdaki gibi sıralanabilir:

- * Alıcının bilişsel alabilirliği,
- * Verici ve alıcı arasındaki iletişim niteliği,
- * Bilgilerin uygulanabilirliği,
- * Vericinin ve alıcının güdülenmesi,

* Fazladan öğrenme yani kısaca, öğrenme sürecinin kabul edilebilir en alt düzeyi, başarmak için gerekli olandan, daha öteye taşıyabilme becerisi, yalnızca anımsama olasılığını yükseltmekle kalmaz, görev ediminin de gerginliğe karşı daha dayanıklı olmasını sağlar(Joint Aviation Authorities, 2001, Theoretical Knowledge Manual, **Human Performance and Limitations**, Published by: Jeppesen, p, 8-19 Frankfurt).

Bu yaklaşım, eğitimin gerginliğe dayanıklılığı artırdığını ortaya koymaktadır. Birey ancak eğitimin kazandırdıkları aracılığıyla, yaşamın getirdiği zorluklarla başa çıkabilip, daha az zarar görme olasılığını elde edebilecektir. Bu olasılığı insanlığa sunan önemli bir olgu olarak yerini günden güne sağlamlaştıran eğitim, insan yaşamına taşıdığı niteliklerle gerçek amacına ulaşmış olur. Yaşam düzeyini artırabilme, çağı yakalayabilme, sağlıklı bir toplum olabilme gibi pek çok olanağı içinde barındıran eğitimin vazgeçilmezliği, özellikle bu kazanımların ayırdına varabilenler için her geçen gün daha da artmaktadır.

1.2.1. Akademik Eğitimler

İnsanoğlu, doğuştan gelen içgüdüsel davranışların oranının azlığı nedeniyle, çevreye uyum sağlamakta sorun yaşamakta ve bu gerekçeyle yaşamı boyunca belirli bilgiler edinmek durumunda kalmaktadır. Aynı durum, hayvanlar için de söz konusudur. Onlar da iç güdüsel özelliklerini geliştirmek ve sınırlı olsa bile yeni davranışlar edinmek zorunda kalabilmektedirler. İnsanoğlunun konuşmaya başlaması, çeşitli tutum ve davranışları kazanabilmesi, kısacası yaşamının hemen her aşaması öğrenmeyle ilgilidir. Eğitim insan yaşamının her aşamasında yer alır. Sağlıklı bir eğitim, ancak eğitimcilerin öğrenmeyle ilgili yeterli bilgiyi içselleştirmeleriyle olanaklıdır (SELÇUK, Ziya, 2000, **Gelişim ve Öğrenme**, 7. Baskı, s, 121, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara).

Eğitimcilerin öğrenmeyle ilgili yeterli bilgiyi içselleştirmeleri ise onların aldıkları eğitimin niteliğine bağlıdır. Sağlıklı eğitimi yayacak eğitimciden, fiziksel sağlığın koruyucusu doktora, sağlam binaların kurucusu mimardan, gıda mühendisine, en temel gereksinimlerimiz olan barınma, beslenmeyi giderebilmenin, insan sağlığını tehlikeye atan hastalıklardan ve doğal afetlerden korunabilmenin yolları eğitimde gizlidir. Ancak eğitilebilen insan, bilimin sağladıklarıyla yaşantısını kolaylaştırarak, “çağdaş yaşam düzeyini yakalayabilmek” tedir. Tüm bu kazanımları elde edebilmek ise akademik eğitime bağlıdır.

Çağdaş eğitimin gerçek amacı “doğrudan uygulanabilir” bilgiler kazandırmaktan öte, öğrencinin temel bilgi ve becerilerini geliştirmektir. “Sonuç olarak başarıya ulaşabilmek için “öğretme” kavramını “öğrenmeye yardımcı olmak” la sınırlandırmak ve öğrenmeyi öğrenene bırakmak zorundayız.” Bu açıdan bakıldığında yalnızca akademik

eğitimlerde öğretim elemanları tarafından değil, ana-baba ya da yönetici tarafından da öğrenme sürecine üç temel açıdan destek sağlanabilir

1. Öğrenme sürecinin kolaylaştırılması
2. Ruhsal desteğin sağlanması
3. Yöntem ve araç seçiminde yol gösterilmesi biçiminde sıralanabilir(YILDIRIM, Ramazan, 2002, **Öğrenmeyi Öğrenmek**, 6. Baskı, Sistem Yayıncılık, s,133, İstanbul).

Bu gereklerin yerine getirilmesiyle etkin eğitimin sağlanabilmesi uzak bir olasılık değildir artık. Gerek eğitmen gerek aile gerek yönetici zorlayıcı olmaktan kurtulup, destekleyici rolü kendiliğinden üstlenerek, etkin eğitim için gerekli alt yapıya destek sağlayabilir.

Eğitimde eğitmenin çabalarının yanında bireyin öğrenme isteği ne denli önem taşıyorsa, akademik eğitimde de grup eğitimi o denli önem taşımaktadır. Grup iletişimi sırasında öğrenciler birbirlerine bir şeyler öğrettikleri gibi, zaman zaman karşılıklı olarak sağlanan bu bilgi akışı eğitmenin bile yeni yaklaşımları benimseyebilmesine yol açabilmektedir. “Sınıf organik bir sistemdir, fiziksel ve zihinsel enerjinin birleştirilmesinden oluşur. Büyük bir öğretim topluluğunun parçasıdır. Enerji, öğrenime ne denli çok yönlendirilirse, öğrenme potansiyeli de o denli yüksek olur. Negatif enerji boğucudur, üretimi engelleyen psişik uzaklıklara neden olur ve ortalama bir mücadele performansın niteliğini düşürür. Öz güvenden kaynaklanan pozitif enerji, öğrenme arzusu, hassasiyet ve başkalarına saygı duymak, bütünü tek başına parçalardan daha ileri götüren beyin fırtınalarıyla sonuçlanabilir.” Hemen her tür ilişkide söz konusu olabildiği gibi kişilerin yer aldıkları çeşitli büyüklükteki gruplar içinde de kimi sorunlarla karşılaşılabilir. Bu tür sorunlarla başa çıkabilmenin temel yolu ise ancak, grubun elemanlarının baskı altında tutulmaması ve yaratıcılıklarının sınırlandırılmamasıyla olasıdır. Böylece bireyin kendi özellikleri, düşüncelerine olan güvenini geliştirebilmiş olabilir. Oysa öte yandan bireyin kendisini böylesi bir eğitim ortamından soyutlayarak, yöneldiği bireyselleşme girişimleri, onun söz konusu kazanımlardan yararlanamamasına ve belki yeterince gelişim gösterememesine yol açabilecektir. (RAMSLAND, Katherine,1998, **Öğrenme Sanatı**, Çev: İbrahim Şener, Selma Şenol, Beyaz Yayınları, s, 234, 222, İstanbul).

1.2.1.1. Anlatım Yöntemi

Düz anlatım yöntemi olarak adlandırılan bu yöntem, yetkili bir kimsenin bir konuyu, geniş bir dinleyici grubuna anlatması biçiminde gerçekleşir. En eski öğretim yöntemlerinden biri olan anlatım yöntemi, genelde kuramsal konular söz konusu olduğu durumlarda yeğlenen bir yöntem olarak çıkar karşımıza. Anlatma, bir eğiticinin konuya ilişkin bilgileri, karşısında oturan dinleyenlere iletmesi biçiminde gerçekleştirilir. Başka bir deyişle bu yöntemde, eğitimci bilgilerini, edilgen bir biçimde oturarak dinleyen öğrencilere eleştiriyi kapalı bir tutumla sadece anlatır.

Anlatım yöntemi sırasında bilgilerin öğrenciye sunuluş biçimine ilişkin olarak sıralanan bazı ilkeler şunlardır:

1. Anlamli öğrenme sağlanabilmesi için öğretmen ve öğrenci arasında oldukça sık sözlü etkileşim kurma gereğı vardır.
2. Öğretimde tüm ağırlığın konuşma ve anlatımda olmasına karşın sıkça örneklemeler yapılmalı, açıklamalar ise görsel araçlarla ya da çizimlerle desteklenmelidir.
3. Anlamli öğrenmede tümdengelim düşünme yöntemi uygulanmalı yani, genel ilke ve kavramlar önce verilip, ayrıntıların açıklamaları daha sonra yapılmalıdır.
4. Açıklanan konuların, anlaşılır bir biçimde, bütünü oluşturan öğelerin ise birbirleriyle olan ilişkilerinin açıkça yansıtılabileceğı bir sıralama yapılarak konunun işlenmesi gereğı söz konusudur(FİDAN, N., 1986, **Okulda Öğrenme ve Öğretme**, Kadioğlu Matbaası, s,96, Ankara).

Bu yöntemin uygulanması sırasında başarılı olunabilmesi için zorunlu sayılacak gerekliliklerin başında rolü gereğı edilgen durumdaki öğrenciyi, etkin bir dinleyiciye dönüştürme gereğı vardır. Bunun içinse gereken durumlarda öğrencinin konunun önemine dikkatinin çekilmesi gelir. Tersı durumda öğrenmenin beklenen düzeye çıkamaması son derece olağandır. Öğrencinin derse hazırlanma aşamasında gerekli ön bilgilerle donatılması ve dersin amacına ilişkin açıklamalar sırasında, dersten edineceğı bilgileri nerelerde kullanabileceğı belirtilmelidir. Öğrenciye sağlıklı bir öğrenme ortamının hazırlanabilmesi

için rehberlik edilmesi gerekmektedir. Bütün bu çabalar sonucu öğrencinin istenen davranışa ne denli uyum gösterdiği ortaya çıkarılarak bu kazanımların pekiştirilmesine olanak tanınmalıdır. Gösterdiği davranış biçimine ilişkin yorum gereksinimi oluşan öğrenci, öğretmenin tepkisi doğrultusunda davranış değiştirmek ister. Tek amacı onay almaktır. Sağlanan bu iletişim sırasında doğru davranış sergileyen öğrencinin onaylamasının yanısıra, yanlış davranış gösteren öğrencinin davranışınınsa yapıcı bir yaklaşımla düzeltilmesi gereği vardır. Öğrenme sürecinin başarısını ortaya koyan olgu ise öğrenilenlerin hangi oranda yaşam bulduğuyla ilgilidir. Öğrenme sürecini gereğine uygun biçimde geçiren öğrenci, alabilirliği oranında da başarı gösterecektir. Yine de her şeye karşın en eski öğretim yöntemlerinden olan anlatım yönteminin eğitim yaşantımızda bu denli yoğun kullanımının sakıncaları dikkate alınmalı ve edilgen öğrenci modelinden kaçınılmalıdır.

1.2.1.2. Rol Oynama

Etkili bir öğretim tekniği olan rol oynama, çocuğa ancak, eğitimde önemli bir araç sayılan oyun yoluyla sunulan bir seçenektir. Böylece çocuk, hem kişisel yaşantısında karar verme becerisini geliştirmiş olur, hem de tarihsel ve toplumsal konuları anlamada hız kazanabilme olasılığını elde eder.

İnsanoğlu yaşantısının hemen her anında rol oynamıştır. Daha çocuk yaşlarda bile yaşamımızın önemli bir olgusu durumundaki rol oynama, yaşam deneyimlerimizin oluşumunda önemli katkılarda bulunmuştur. Öyle ki, bu deneyimlerin her biri üstlendiğimiz rollerin bir ürünü niteliğindedir. Bireyde eşduyum olgusunun gelişimini de destekleyen rol oynama, oyun içinde anne olmayı denemiş bir kız çocuğunun annesini daha iyi anlamasına neden olacaktır. Bu başarı, çocuğun gözlemde ve çözümlemedeki başarısıyla doğru orantılı olarak biçimlenecektir. Daha iyi gözlemleyebilen çocuk, rolünü daha iyi oynayacaktır. Eğitim dizgemizde yeni yeni yaygınlaşmaya başlayan drama eğitimi yoluyla, dramının önemli bir bölümünü oluşturan rol oynama, çocuğa gerçek yaşamda henüz yaşanmamış rolleri deneme olanağı sunarken, gerçekte onu, yaşamın sonraki aşamalarında karşılaşacağı sorunların çözümünde, etkili bir deneyim sahibi olmaya ve yaşama hazırlayacaktır.

İnsan yaşamı boyunca süren bir eylem olan drama sözcüğünün kökeninde “yapmak” ya da “uğraşmak” anlamları yer almaktadır. Kısaca yaşama sanatı olarak tanımlanabilen drama gerçekte bireyin kafa sağlığıyla ilgilidir. Çocuğun ilkel biçimdeki tiyatrosunun doğru oluşabilmesi için onun sağlıklı ve doğru bir biçimde büyütülmesi gerekir. Sağlıklı ortamda büyüemeyen çocuğun ilkel tiyatrosu, onun ruhsal durumunu yansıtacağı için yanlış bir drama ortaya çıkabilecektir.(NUTKU, Özdemir, 2002, **Sahne Bilgisi**, Kabalcı Yayınevi, 2. Baskı, s,18, İstanbul)

Çocuk eğitiminde yoğun biçimde kullanımı yeğlenen bu yöntem, iş yaşantısında da bir takım üstünlükler sağlamaktadır. Özellikle işletmeler gerek zaman, gerek para, gerek emek kaybını önlemek ereğiyle bu alanda geliştirilmiş ve denenmiş yöntemleri uygulamayı yeğlemektedirler. Bu yöntemlerden biri olan rol oynama yöntemiyle, genellikle işletmelerde ortaya çıkabilecek bir sorunun olasılığı senaryoya dönüştürülerek, katılımcılardan bu sorunun çözümünü sanki işletmenin gerçek yöneticileriymiş gibi çözmeleri istenmektedir. Bunun içinse hazırlanan senaryo, grup üyelerine önceden açıklanmalıdır. Grubun tümü tarafından ya da gruptan seçilen belirli üyeler tarafından söz konusu roller oynanır, ortak erek, çözüm üretmektir. Böylece, bir düşünce, durum, sorun ya da olay grup önünde görselleştirilir. Bu uygulamanın ardından, oyuncuların tutum ve eylemleri değerlendirilir. Grup lideri, uygulamaya ilişkin gerekli noktaları anımsatıp, dile getirilen yorumlar ışığında sonucu özetler.

Bu uygulama yöntemiyle gerek yöneticiler gerek iş görenler şirket içinde olası kimi sorunlarla başa çıkabilme deneyimi edinebileceklerdir. Böylece zaman, emek gibi yitimler önlenerek, şirket imgesi de olumsuz etkilerden kurtulmuş olacaktır.

1.2.1.3. Benzetim

Eğitimin türüne ilişkin değişiklik gösteren eğitim yöntemleri yalnızca eğitimde niteliği hedeflemez, bir diğer konu ise güvenlidir. Yaşamın içinde eğitimi tehlike içeren kimi konularda, eğitimin sanal ortamlarda gerçekleştirilmesi, gelecekte söz konusu olabilecek tehlikeleri ortadan kaldıracabilecek güçtedir. Bu ise, sanal ortamda yapılan uygulamalarla olanaklı kılınmıştır. Tersî durumunda gerçek ortamda uygulama çabası, hatanın bedelini artırabilir. Kimi durumlarda büyük miktarlarda para ve can güvenliği tehlikeye girebilir. Örneğin ordu için ya da acil durumlar için eğitilmiş kişiler daha

öğrenme aşamasında öğrendiklerini hemen gerçek ortamlarda uygulamak istemeyebilirler. İşte böylesi durumlarda sanal gerçeklik yoluyla öğrenme, gerçek olaylara iyi bir seçenek oluşturabilmektedir(DAVIS, James R.,DAVIS, Adelaide B., 2000, **Kendi Kendine Öğrenmek**, Çev:Arzu Baykara, MediaCat Kitapları, s,155, Ankara).

Bu yöntemde gerçekte oluşturulma olasılığı olanaklı olamayan eğitim ortamlarının aslına en yakın biçimde düzenlenerek, uygun eğitim şartlarıyla bireyin gelişimine katkıda bulunması hedeflenmiştir. Örneğin araba kullanmayı öğretecek araba benzetim araçları ya da uçuş becerisi kazandıracak uçak benzetim araçları bu tip eğitimleri vermektedirler. Bir diğer tip benzetim ise bilgisayar yardımıyla yapılanlardır. Bu tip eğitimler sırasında, yetiştirme ve geliştirme programına dahil edilenin, bilgisayar ortamında oyunlar aracılığıyla herhangi bir durumda yaşayabileceği karar verme sürecinde belirli beceriler kazanması sağlanır.

Bu denli etkili bir öğretim tekniğiyle karşılaştırıldığında, eğitim dizgemizde oldukça yaygın biçimde kullanılan anlatım yönteminin ne denli kısa ömürlü oluşu yapılan araştırmalarla belirlenmiştir. Anlatım yöntemiyle verilmiş bir eğitimin yaklaşık bir hafta kadar sonrasında öğrenilenlerin ancak %15'inin anımsandığı gerçeği, çözümü, etkin öğretim yöntemlerinin yaygınlaştırılması gerçeğiyle buluşturmuştur.

İşte bu noktada günümüz şartlarında varolan rekabet ortamında başarı olasılığının, bilgiye dayalı karar verme ve hızlı uygulamayla ilişkilendirilmesi gerekmektedir. Belirlenen şirket politikaları nedeniyle alınan yanlış ya da yavaş kararların çok büyük maliyetlere sebep olabilme olasılığı, şirketleri bilinçli davranmaya yöneltmektedir. Gündelik yaşantıdan edinilen deneyimler ışığında bile en etkin öğrenmenin hatalardan alınan dersler olduğu söylenebilir. Ancak şirketler söz konusu iken yapılan böylesi hataların maliyeti şirketleri batmaya dek bile götürebilmektedir. Bu doğrultuda personeline almaları gereken stratejik kararların doğru alınma olasılığını yükseltebilecek araçların kullanımı seçeneğini sunmaya çalışan şirketlerin sayısı her geçen gün daha da artış göstermektedir. Bu yolla, benzetim modelleri kullanımıyla söz konusu maliyetlere katlanmaksızın yönetime değişik seçeneklerin değerlendirilmesi olanağı sunulmuş olacaktır.

En etkin öğrenmenin oyun yoluyla gerçekleşmesinden hareketle, yönetici eğitim programlarında oyun niteliği taşıyan benzetim modellerinin ilgi odağı olması oldukça olağan bir durumdur. Çünkü yeğlenen bu uygulama aracılığıyla şirket, karar alma sürecinin niteliğini iyileştirme olasılığı yakalayabilecektir.

Bu amaçla, kullanımı seçilen benzetimde en tipik eğitim çalışmaları dramatik senaryolar, canlandırma ve öykünmeler olarak sıralandırılmaktadır. Bu uygulamalar “gerçek bir iş ortamıyla sanal olarak düzenlenen bir ortam arasında köprü kurabilmek için dikkatlice tasarlanırlar. Katılımcıların rollerini daha iyi anlayabilmeleri, rollerini gerçekleştirebilmek için gerekli olan yetenekleri sergileyebilmeleri ve kendileriyle ilgili sezgilerini güçlendirebilmeleri için gerçek dünyadaki anahtar öğeler dikkatlice seçilir ve yeniden düzenlenir.”(DAVIS, James R.,DAVIS, Adelaide B., 2000, **Kendi Kendine Öğrenmek**, Çev:Arzu Baykara, MediaCat Kitapları, s,156, Ankara). Daha ilkel toplumlarda bile kullanımı yeğlenen bu yöntemi, özellikle törenleri sırasında yoğun biçimde kullanan ilk insandan sonra gelişmiş toplumların iş niteliğini artırmak ereğiyle tekrar kullanımları, yöntemin kullanışlılığıyla ilişkilendirilebilir.

Eğitimin türü her ne olursa olsun gözden kaçırılmayacak en önemli nokta, alınmış eğitimin hemen ardından bu bilgilerin uygulanması gereğidir. Ancak bu yolla, yani eğitim sürecinden hemen sonra sunulan uygulama olasılığıyla öğrenme pekiştirilmiş olacaktır. Tersı durumda araya giren zaman bilgileri özenle öğütüp geriye pek bir şey bırakmayacaktır. İşte benzetim yöntemi bu noktada önem kazanmaktadır. Örneğin pilot adayında uçuş deneyimi oluşturulma süreci yalnızca gerçek uçuş ortamının yaratılmasıyla sağlanmaya çalışıldığında maliyet inanılmaz miktarları bulacaktır. Oysa ki, özellikle acemilik dönemini uçak benzetim araçlarıyla atlatmış olan aday, kokpite geçtiği anda daha her şeyden haberdar, bilinçli ve özgüvenle işinin başında yer alacaktır.

Günümüz dünyasında benzetim modelleri birçok eğitim kurumu ve şirket tarafından hem eğitim aracı, hem de düşünce üretmeye yardımcı bir araç olarak kullanılmaktadır. Eğitime sağlayacağı katkılar dikkate alınarak, yaratacağı maliyetten kaçınmayıp, daha sonra oluşma olasılığı söz konusu sorunların giderilmesi için harcanacak gideri ortadan kaldıran bir yatırım biçiminde değerlendirilmelidir.

1.2.1.4. Kendi Kendine Öğrenme

İnsanoğlu kendine bir kereye özel sunulmuş yaşamdan payına düşeni alırken, öyle gerçeklerle yüzyüze kalır ki, sonunda çözümü yine kendinde arama gereksinimi duyar. Hele de yaşamı dolu dolu ve uyum içinde yaşamayı yeğliyor ise tehlikeleri göze almaktan kaçınmayıp, kendi içine dönerek, deneme-yanılma yöntemlerini kullanabilen, kendi kendini harekete geçirebilen bir öğreniciye dönüşür. İşte ancak bu noktada birey, kendi kendinin öğretmeni olmanın kaçınılmazlığını ayırtmış olur(BUSCAGLIA, Leo, 1987, **Kişilik (Tümüyle İnsan Olabilme Sanatı)**, Çev: Nejat Ebcioğlu, 6. Baskı, İnkılap Kitabevi, s, 107, 108, İstanbul).

Değişen ve gelişen yaşam koşullarını yakalayabilmenin sırrı, bir yaşam biçimi olarak bile nitelenebilen öğrenme, “bireylerin tek başlarına ya da grup halinde bilgi ya da beceri kazandıkları, tutumlarını değiştirdikleri, biraz bildikleri bir konuda daha derin bilgi edindikleri, keşfettikleri, araştırdıkları ya da yeni bir şeyden haberdar oldukları çeşitli yöntemler” olarak değerlendirilirken, taşıdığı nitelikler ise aşağıdaki biçimde sıralanabilmektedir:

“* Öğrenme, süregiden bir süreçtir.

* Öğrenme belirli bir konuya, içeriğe sahiptir oysa konu genellikle öğrenme için bir araçtır, amaç değil.

* Öğrenme, motivasyon gerektirir.

* Öğrenme, yoğun olarak öz yöntemlidir.

* Öğrenme, diyaloga dayalıdır.

* Öğrenme, anlam çıkarmayı içerir.

* Öğrenme, yararlı bir şey olarak algılanır.

* Öğrenme, kişiyi değiştirir.

* Öğrenme sorumluca kullanılır”(DAVIS, James R.,DAVIS, Adelaide B., 2000,

Kendi Kendine Öğrenmek, Çev:Arzu Baykara, MediaCat Kitapları, s, 52,53,54, Ankara).

Öğrenmenin taşıdığı bu nitelikler kimileyin öğrenmeyi çekici kılmayabilir. Çünkü yaşam için öğrenme vazgeçilmez bir gereksinim olarak değerlendirilse de, kimileri yaşamsal önem taşımadığını düşünebilir. Özellikle çocuk ya da gençlik çağlarında yaygın olan bu görüş, en çabuk biçimde çürütülmeli ve böyle düşünenler, eğitimin yaşama

kazandıracaklarına inandırılmalıdırlar. Bu süreçte en etkili yol, bireyin öğrenme gereksinimini sağlamaktır. Oluşan bu gereksinim, bireyin öğrenme isteğini olumlu yönde etkileyerek güdülenmesine ortam hazırlar. Buna karşın bilgiye kolay ve kısa yoldan ulaşım, bireyin bilgiyi çabucak harcamasına yani bilginin kısa ömürlü olmasına yol açabilmektedir. Bireyin kendi kendine harcadığı çaba sonucu bilgiye ulaşması bilginin ömrünü uzatabilir. Bu noktada bilgiye duyulan gereksinim, bilginin hemen yaşama geçirilmesine olanak tanınması gerekçesiyle son derece önemlidir. Bu deneyim ise bilginin uzun süreli hafızaya atılmasına ve unutulmamasına olanak vermiş olur. Burada gerçek gerek, zorlanılan değil, yol gösterilen bireyin yetkinliğini artırmak ve her türlü durumda bilgiye nasıl ulaşabileceğine ilişkin bilgilendirmektir. Yani kısaca kendi kendine öğrenme olgusunu başarabilmesine olanak yaratabilmektir.

İlk, orta öğretimle yüksek öğrenim kurumlarının öğrencilere kazandırmak istediği tutumlardan biri olan kendi kendine öğrenme, gerçekte daha okul öncesi eğitimde aile tarafından çocuğa aşılması gereken bir olgudur. Çocuğun sorduğu tüm soruların aile tarafından kısa yoldan yanıtlanarak çocuğun merakının giderilmesi, çocuğun kolay bilgiye alışmasına neden olacağı gibi, söz konusu bilginin de son derece kısa ömürlü olmasına ortam hazırlayacaktır. Hem bu tehlikeden kaçınmak, hem de çocuğun bilgiye nasıl ulaşabileceğini örneklemek ereğiyle sorunun yanıtının, birlikte varolan kaynaklardan araştırılması, çocuğun böylesi durumlarda çözümsüzlüğe düşmesini engelleyebileceği gibi değişik ilgi alanları edinmesini de sağlayacaktır.

Öğrenmek istekten öte bir gereksinimdir. Örneğin üniversite mezunu bile olmadığı halde ticaretle uğraştığı için bilgisayar gereksinimi duyan birey, bu yolla çağı yakalama olasılığını elde etmiş olur. İster eğitilmiş, ister eğitimsiz olsun bireyin bilgilerini güncelleştirebilmesi, onun geçmişte edinmiş olduğu yaşam boyu öğrenebilme becerisiyle ilgilidir.

Okul yaşamının bireye kazandırdıklarının oranı, beklentiyle örtüşse bile, kimi durumlarda edinilen bilgi ve alışkanlıkların kalıcı olmayışı, sanki geçmişte bu edimler hiç varolmamış gibi anımsanmaması oldukça şaşırtıcıdır. Bilgiler hiç öğrenilmemiş alışkanlıklar hiç edinilmemiş gibi etkinin yokoluşu, etkin yöntemlerin kullanılmayışıyla ilişkilendirilebilir.

Bilişsel gelişimle, çalışma disiplininin büyük bir bölümünü resmi eğitim sağlıyor olmasına karşın, okulun dış disiplininden kurtulur kurtulmaz, pek çok kişi belleğinin körelmesine izin vermekte ve artık ciddi hiçbir yapıt okumamaktadır. Bu nedenle de kendi etkinlik alanı dışındaki yeni konuları derinlemesine inceleme gereksinimi duymayan bireyin, çözümlemeci yöntemle düşünme olasılığı da ortadan kalkmış olur. O kişi için, eleştirel bir biçimde ya da düşüncelerini aydınlık, damıtılmış bir dille anlatma yeteneğini sınavdan geçirerek yazı yazması bir yana, sıradan bir yazı yazma olasılığı da kalmamıştır. Birey artık televizyona teslimiyetini ilan etmiş ve zamanının tümünü onunla geçirme kararı almıştır(COVEY, Stephen R.1997, **Etkili İnsanların 7 Alışkanlığı (Kişisel Değişim İçin Altın Kurallar)**, Çev: Gönül Suveren, Osman Deniztekin, 2. Baskı, s,316, Varlık Yayınları, İstanbul).

İşte böylesi bir sonla karşılaşmamak adına, daha öğrencilik döneminde eğitim kurumları tarafından öğrenciler üzerinde geliştirilip güçlendirilmek istenen yaşam boyu öğrenme tutumunun, öğrencilere kazandırılması, eğitim kurumlarının temel hedefi durumuna gelmelidir. Bu süreç öğrencinin beceri ve alışkanlıklarıyla orantılı bir biçimde değişim ve gelişim gösterebilmektedir.

Okul, ne eğitim ve öğretimin başladığı, ne de bittiği bir yer olarak tanımlanmamalıdır. Anglo-Sakson geleneğinde yapılan mezuniyet törenleri “Başlama Alistırması” olarak isimlendirilmişlerdir. Bu yüzden de başarılı pek çok okul, eğitimin daha önce başlamış olduğu ve okul bittikten sonra da devam edeceği ilkesi üzerine kurulmuştur(GÜVENÇ, Bozkurt,1991, **İnsan ve Kültür**, 5. Baskı, s,285, Remzi Kitabevi, İstanbul).

Bireyin kendini yenileyebilmesi, sahip olduğu bilgi birikimini geliştirebilmesiyle sağlanabilmektedir. Bu kazanımlar ise, “yaşam boyu öğrenme tutumunun geliştirilmesi, öğrencilerin bilgi toplama gibi yeni beceriler kazanmasının yanı sıra öğrenmeyle ilgili bazı spesifik tutum ve istekleri geliştirmesini de içerir” (Parkinson, A., 1999, “Developing the Attribute of Lifelong Learning”, **ASEE/IEEE Frontier in Education Conference**, Puerto Rico). “Yaşam boyu öğrenmeyle ilişkili diğer bir konu da kendi kendine öğrenmedir. Kendi kendine öğrenenlerin genel olarak spesifik özellikleri, tutumları ve becerileri vardır. Bu tutumlar öğrenmenin kişisel sorumluluk olduğunu, problemlere meydan okuma gibi bir yaklaşımı ve öğrenmeye istekli olmayı içerir. Yaşam boyu öğrenme özellikleri,

motivasyonlu, bağımsız, öz disiplinli ve özgüvenli olmayı içerir. Becerileri ise temel çalışma becerileri ve zaman yönetimini içermektedir”(BOLHUIS, S., 1996, “Towards active and Self Directed Learning, with Reference to Dutch Secondary Education”, **Educational Resources Information Center (ERIC) ED 396141**).

Öğrenciye kazandırılması gereken gerçek olgu, öğrenmeyi öğrenmesi biçiminde özetlenebilir. Çünkü öğrenme ancak kişinin kendi çabasıyla gerçekleşebilmektedir. Yani kişi kendisi öğrenir. Öğretmen ona yalnızca yardımcı olabilir. Zaten öğrenciye kendi isteği dışında öğretilmiş herhangi bir olgu, öylesini kısa ömürlüdür ki, sanki o zorlamaya direnç niteliğinde, en kısa zamanda unutulabilmeyi kollar. İster kendi kendine öğrenme aşamasında olsun ister, akademik eğitim sırasında olsun, kusursuz bir öğrenme sürecinin oluşturulabilmesi için üzerinde çalışılacak olan konuya ilişkin gerekli temel bilgi ve beceriye sahip olunması gerekmektedir. Eğer öğrenci bu birikime sahipse, öğretmenin görevi, öğrencinin bunu kullanmasına yardım etmektir. Herhangi bir nedenle öğrenci bu birikime sahip değilse, öğrenciye yapılması gereken asıl yardım, onun adına öğrenme sürecini yönlendirmek değil, öğrencinin gerekli bilgi birikimini sağlamasını ve gelişmesini desteklemek olmalıdır. Tersi durumda, öğrenme sürecinin tüm aşamaları yalnızca bilgi aktarmakla sınırlandırılmış, öğrenme ezber yöntemiyle gerçekleştirilmiş ve bilgiler yalnızca kısa süreli hafızaya atılarak en çabuk biçimde unutulma olasılığı arttırılmış olur.(YILDIRIM, Ramazan, 2002, **Öğrenmeyi Öğrenmek**, 6. Baskı, s, 132,133, Sistem Yayıncılık, İstanbul).

Bu açıklamalardan da anlaşılacağı üzere kendi kendine öğrenme işlevi, yalnızca öğretmenin olmadığı ortamlarda gerçekleşen bir olgu değildir. Her an ve her tür eğitimde, bireyin kendi kendine öğrenme yeteneğinin geliştirilmiş olması gereği söz konusudur. Bu yetenek gelişim göstermemişse, sınırsız oranda alınan özel ders bile etkisiz kalacaktır. Kendi kendine öğrenmeyi keşfedememiş bir öğrencinin, sunulan bilgileri kendi yaşamında kullanılabilir duruma getirme olasılığı düşüktür. Bu durumda kendi kendine öğrenme alışkanlığının kazandırılmış oluşu, bireyin gereksinim duyduğu eğitim türlerinin gerek öğrenme sürecinin başarıyla tamamlanabilmesi aşamasında gerek öğrendiklerinin yaşama geçirebilmesi aşamasında son derece önemli bir sorumluluğu üstlenmiş olacaktır.

En etkin eğitimin, kendi kendine eğitim olduğu gerçeğinin kavranması eğitim deneyiminden daha fazla keyif alınmasına ortam hazırladığı gibi aynı zamanda daha fazla

yararlanılmasına da olanak tanımaktadır. Sağlanan yarar, neyi nasıl öğrenme önceliğinin bireye sunulması durumunda daha da artış gösterebilecektir(RAMSLAND, Katherine,1998, **Öğrenme Sanatı**, Çev: İbrahim Şener, Selma Şenol, Beyaz Yayınları, s, 11, İstanbul).

Her ne kadar öğrenmenin gerçekleşebilmesi bireyin sahip olması gereken öğrenme isteğiyle çok yakından ilişkili olsa bile, öğretim kurumları bu isteğin gerek yeşermesi aşamasında, gerekse sürekliliğinin sağlanabilmesi aşamasında üzerine düşeni yapmakla yükümlüdür. Tek taraflı harcanan çabanın sonuç vermemesi son derece olağandır. Bu anlamda öğrenci konumunda olan her bireyin en az öğretim elemanları kadar kendilerini sorumlu duymaları ve edilgen eğitim anlayışından vazgeçip etkin eğitim yöntemlerini benimsemelidirler. Ancak bu yolla olası süre yitimi sorunu ortadan kaldırılabilir.

1.2.1.5. Uzaktan Öğrenme

Eğitim sürecinde kazanılmış olan yaşam boyu öğrenme alışkanlığının, neredeyse bir uzantısı niteliğinde olan uzaktan öğrenme, bireyin kendisiyle baş başa kaldığı bir öğrenim yöntemidir. Artık ne öğretmen, ne arkadaş, ne de ders zili vardır. Tüm sorumluluğu üstlenmiş olan birey, eğitim almak istediği süremden, öğrenme hızına, öğrenmek istediği konunun yoğunluğundan, öğrendiklerini uygulamaya dek tüm ayrıntılara kendisi karar verecektir.

Gerek zorlu yaşam koşulları, gerek başa çıkılamayan olanaksızlıklar sonucu insanoğlu her ne kadar yaşamsal önem taşıyor olsa bile, günümüz koşullarında neredeyse beslenmek kadar önemli bir gereksinim olan öğrenmeyi giderebilmek adına çeşitli çözümler yaratma gereği duymuştur. İşte bu tür gereksinimler sonucu gündeme gelen uzaktan eğitim olgusu, gerçekte yaşantımızda çokta yeni bir kavram değildir. Mektup, basılı yayın, televizyon ve daha yakın zamanda yaşantımıza giren ve önemli bir yer tutan internet aracılığıyla gerçekleştirilen uzaktan eğitim modellerinin pratik ve başarılı sonuçları apaçık ortadadır. Ancak internet, küresel, sınırsız ve herkese açık olmak gibi özellikleri bünyesinde barındırdığı için, uzaktan eğitimin gerçek yapısını alt üst edebilecek bir güce sahiptir. Bu gerekçeyle, gelenekselleşmiş olan uzaktan eğitim modellerini yok etme ve geleceğin tek uzaktan eğitim aracı olma eğilimindedir.

Günümüzde oldukça yaygın olan bilgisayar destekli öğretim de temel donanım ve yazılım bilgisine sahip olan öğrenciler, belirli alanlarda hazırlanmış olan eğitim konularıyla ilgili bilgisayar programlarını bireysel olarak kullanabilirler. Öğrenmek istedikleri konuyu anında ekrana getirebilen öğrenciler, yaptıkları çalışmaların hemen ardından bilgilerini test edebilme ayrıcalığına sahiptirler. Testin sonunda ise değerlendirmelerini kendileri bilgisayar yoluyla yaparak, sonuçlarını hemen elde edebilirler(SELÇUK, Ziya, 2000, **Gelişim ve Öğrenme**, 7. Baskı, s, 158, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara). Öğrencinin eğitim yaşamında kendisini uygulamalı bir yöntemle sıkça test edebilme olasılığı, onun hırsıyla başarıya odaklanabilmesine ve kendini daha geliştirebilmesine olanak sunabilecektir. Aynı anda bu yeni iletişim aracı, günlük yaşantı içerisinde pek çok olgunun içeriğinde değişiklikler yaratan internet yoluyla artık, öğretene ve öğrenenin aynı ortamda bulunması gereğini ortadan kaldırdığı gibi, ders içeriklerine de istenilen her an ulaşılabilme olanağını sunmaktadır.

İnsanın iletişimini kolaylaştırabilmek ereğiyle bilgisayar, internet, radyo, televizyon gibi araçlarla bilgilerin iletilmesi, aktarılması, saklanmasıyla gerçekleştirilen iletişim olarak yaşantımıza giren teknolojik iletişim, artık vazgeçilmezimiz olagelmıştır. Bu iletişimin, insanlığa sunduğu hizmetlerle işlemler daha hızlı, daha kolay ve daha ucuz duruma gelmiştir. Bunun sonucu insanlar evden, işten, banka işlemlerini, alışverişlerini yapabılıp, süre yitimini önleyebilmektedirler. Öte yandan değişen yaşam koşullarıyla insan yaşamına verilen önemin artışı, artık görüntülü konferans sistemiyle ameliyatların gerçekleştirilebilmesine ve üstelik internet aracılığıyla öğrencilerin sanal üniversitelerde eğitim görebilmelerine olanak tanır duruma gelmiştir. Günden güne değişerek gelişim gösteren teknolojik ilerlemeler aracılığıyla yeni bir toplumun yaratılacağı yönünde beklentiler oluşmakta ve bu toplumun bilgi otoyollarından en iyi biçimde yararlanarak, bu doğrultuda en hızlı ve en kolay biçimde bilgiye ulaşılacağı inancı yerleşmektedir. Bu gelişim ise insanlığın ilerlemesine, ve yaşamın daha çekici duruma gelmesine neden olabilecek yapıdadır (ZEYBEK, Işıl, 2004, **Topluluğa Seslenme**, Metin Analiz Kitabı, İd Kitap, s, 16,17, İstanbul).

Bilgi çağına giden yolun can damarı diye niteleyebileceğimiz teknolojik iletişim, her ne kadar insan yaşamına sınırsız kolaylıklar taşımış olsa bile, öte yandan kazandırdıklarının büyüyle kör etmiştir gören gözleri. Getirisi götürüsü karşılaştırıldığında varlığından vazgeçilemeyecek bu kolaylıklar insan yaşamının önemli

bir parçası durumuna gelirken, başlangıçta hiç akla gelemeyen gerçeklerle yüzyüze bırakmıştır insanoğlunu. Bakmıştır görememiştir, görmüştür algılayamamıştır, algılamıştır duyumsayamamıştır, duyumsamıştır anlatamamıştır. Doğadan kopup gelen bu varlığın yaşamına yoğun biçimde giren teknoloji, onun duygularını daha arka plana atmasına ve daha mekanik davranışlar sergilemesine ortam hazırlamıştır. Böylece yaşamın en toplumsal varlığının, gelişen teknolojik yaşamdan payına düşen ne yazık ki, onun toplumsal yaşantısının giderek azalışı, hatta yok oluşu olarak biçimlenmiştir. Gerçekte toplumsal yaşamı ayakta tutan iletişim olgusunu destekler nitelikte kullanımı hedeflenen teknolojik iletişimin, insan ilişkilerini azaltıcı boyutunun giderilmesi ve insanlığa hizmet anlayışının geliştirilmesi doğrultusunda kullanımının yaygınlaştırılması gerekmektedir. Bu doğrultuda üretilebilecek çözüm ise insan beyninin yarattığı güce tapmak yerine, o gücü insanlık adına kullanmayı yeğlemekte gizli olsa gerek.

Yaşantımıza giren uzaktan öğrenme olgusunun teknolojik iletişim yoluyla gerçekleştirilmesi, insanlığa sunulan hizmetin önemli bir örneğidir. Eğitimli toplumun pek çok sorununu çözebilme yetisini elde edebilmiş toplum, yeni umutların filizlenmesine ve geleceğe güvenle bakılmasına olanak tanıyacaktır.

Yaşam koşulları her zaman uzun sürem ve güç kullanarak eğitim almak için uygun olmayabilir. Böyle durumlarda bireye sunulan uzaktan öğrenme eğitimin evden ya da iş yerinden yürütebilmesine olanak sağlamış olur. Günümüz koşullarında uzaktan eğitimde öğrenci ve öğretim elemanları arasında bağlantı kurabilmek için çeşitli yollar denenmektedir. Örneğin, “Indiana Üniversitesi’nin uzaktan eğitim bölümü; bağımsız çalışma kursları, video konferansları, internet ve uydu üzerinden yayınlar, kasetler, TV yayınları ve karşılıklı işitsel-görsel bilgilendirme olanağı sağlayan siteler gibi çeşitli erişim sistemleri”(DAVIS, James R.,DAVIS, Adelaide B., 2000, **Kendi Kendine Öğrenmek**, Çev:Arzu Baykara, MediaCat Kitapları, s, 218, 219, Ankara) sunmaktadır. Üstelik bu tür gelişmeler, bilgisayar ve yazılım şirketlerinin üniversitelerle ortaklık kurmaları sonucu uzaktan eğitim olanaklarının her geçen gün daha da anlamlı bir biçimde artış göstermesine olanak tanıyacaktır. Öte yandan tüm uzaktan eğitim olanakları, üniversite temelli sağlayıcılar aracılığıyla sunulmamaktadır. Son derece hızlı bir biçimde büyüyen eğitim seçeneklerinden biri de internetteki ticari amaçlı eğitim olarak çıkar karşımıza. Eğitim olanaklarında hızla büyüyen alanlardan bir diğeri ise, şirketlerin kurduğu, ticari amaçla internetten eğitim vermekte olan online üniversitelerdir(DAVIS, James R.,DAVIS,

Adelaide B., 2000, **Kendi Kendine Öğrenmek**, Çev:Arzu Baykara, MediaCat Kitapları, s,218,219, Ankara).

Çağımızın öğrenmeye yönelik sunmuş olduğu bu tür olanaklar yaşanmakta olan bilgi çağının temel özelliklerini temsil eden nitelikler taşımaktadır. Bilgi çağı gerekçesiyle özellikle yetişkinlere yönelik eğitimlerde göze çarpan artış, gerçekte eğitime duyulan gereksinimin sevindirici bir sonucudur.

1.2.1.6. Gözleyerek Öğrenme

Eğitim tarihinin vazgeçilmezi olan usta–çırak ilişkisinin temelinde yatan, gözleme dayalı öğrenme, günümüz üniversite ve özel kurumlarında verilen eğitim kapsamında oldukça önemli bir yer tutar. Yalnızca gözlem yoluyla kazanılma olasılığı olan bu eğitim türü, özellikle sanatın pek çok dalında kullanılmaktadır. Bireyin başarılı benzetim yapabilmesi, önündeki modeli iyi çözümleyebilmesiyle olanaklıdır. Gerçekte bireyin bu öğrenme türüyle tanışıklığı, onun çocukluk yıllarına dek dayanmaktadır. Çocuğun toplumsallaşabilme hızı da onun gözlem yoluyla edinebildiği eğitimdeki başarısıyla doğru orantılıdır.

Bu alanda yapılan pek çok araştırma sonrası gözleyerek öğrenmenin evreleri şu biçimde oluşturulmuştur:

1. Dikkat: Gözleyerek öğrenmenin ilk evresidir. Dikkat etmeksizin modelden bir şeyler öğrenmek olası değildir. Söz konusu model, kişi, olay, görüntü, davranış, vb. olabilmektedir. Dikkat evresi, gözlenmekte olan modelin konuyla ilgili olsun ya da olmasın tüm özelliklerinin çözümlenebilmesi için gerekmektedir. Bireyin gözlemlemekte olduğu modele daha iyi yoğunlaşabilmesi için seçici dikkat gereksinimi vardır. Ters, durumda dikkat dağılacak ve gözlemeleme zayıflayacaktır. Hele de gözlemlenen olayın karmaşıklığı durumunda, dikkatin tekrar toparlanabilme olasılığı iyice azalacaktır.

2. Anımsama: Bu evre sırasında gözlenen davranışla ilgili simgelerin kodlanması ve bu kodlamaların bilişsel olarak örgütlenmeleri gereği söz konusudur. Bu sırada gözlenen davranışın anlağa aktarımı ve belirli aralıklarla bu örgütlenmelerin açık ya da örtülü olarak tekrarı sağlanmalıdır. Açık tekrar, bir davranışın ya da işlemin fiziksel

anlamda kısmen uygulanması olarak tanımlanırken, gerçekte tam olarak bir uygulama sayılmamaktadır. Örtülü tekrar ise davranışın hayal edilerek, anlaktan tekrar edilmesi durumudur.

3. Yeniden ortaya koyma: Bu evre sırasında öğrenmenin gerçekleşip gerçekleşmediğine ilişkin açık bilgi ancak, söz konusu modele hangi oranda uyulmuş olunduğunun ortaya konabilmesiyle belirlenebilmektedir. Öğretmen öğrencisinden gözlediği davranışı kontrollü bir biçimde gerçekleştirmesini ister. Gereken her durumunda ipuçları ve geri bildirim vererek, öğrencinin öğrenmekle yükümlü olduğu davranış biçimini en iyi biçimde ortaya koymasını sağlamaktadır.

4. GÜDÜLENME: Öğrenme ruh hali içinde öğrenci daima benzetim eğilimindedir. Davranışın öğrenilmesinin kolaylaştırılması, ise bu eğilimin pekiştirilmesiyle olanaklıdır. Gözleyerek öğrenme sürecinde üç tür pekiştirme çeşidi vardır:

*Doğrudan pekiştirme: Gerçekleştirilmesi istenen herhangi bir davranışın güçlendirilmesi için, dış çevreden gelen sonuçların kullanılması. Dans eğitimine başlamış bireyin, iş arkadaşları tarafından pekiştirilmesi.

*Kendi kendini pekiştirme: Gerçekleştirilmesi istenen davranışın güçlendirilmesi için, bireyin kendi içinden gelen sonuçları kullanılması. Dans eğitimine başlamış arkadaş grubuna ait duygusunu geliştirmek ereğiyle, bireyin dans eğitimine başlaması.

*Gözlenen pekiştirme: Gerçekleştirilmesi istenen davranış gösteren modeli gözlerken ortaya çıkan sonuçları kullanma(SELÇUK, Ziya, 2000, **Gelişim ve Öğrenme**, 7. Baskı, s, 155,156, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara). Başarılı bir dansçının dansını izlerken oluşan güdülenme ve dans eğitimine başlama kararı.

Sağlıklı bir yaşam için iletişim gereği kadar, eğitim gereği de vardır. Gözleyerek öğrenme yoluyla gerçekleşen eğitim için eğitim kurumu koşulu yoktur. Yaşamın her aşamasında, her türlü konuda bir şeyler öğrenme olasılığını birey, bilinçsizce bile olsa yakalama güdüsüne sahiptir. İşte gözleme dayalı eğitim türü, bireyin kendi kendine yakalayabildiği bu üstünlüğü yansıtmaktadır.

Sanatın pek çok türünde başarılı olabilmenin şartı iyi gözleme dayanmaktadır. Etkili eğitim yöntemleriyle eğitim vermeyi hedefleyen pek çok sanat eğitmeni, öğrencisine başarılı bir gözlemin sırlarını verirken, başarılı benzetimin nasıl sağlanabileceğine ilişkin bilgilerde sunmaktadır. Örneğin başarılı bir dansçı, dans dersi verirken yalnızca kendisinin birebir benzetimini ister. Oysa başarılı bir dans eğitmeni yalnızca istediğini öğrencisine directmeye çalışarak, sağlıklı sonuç elde edemeyeceğini bilir. Gereken durumlarda öğrencisinin benzetim yoluyla yaptığı hataları kendi bedeni üzerinde gösterip, bu hataların hangi biçimde giderilebileceğine ilişkin ip uçları verir. Ters durumda, bedeniyle henüz tanışmış bireyin hatalarıyla başa çıkıp, yoluna devam edebilme olasılığı gittikçe azalır.

Toplumsal durumlarda bireyin öğrendiklerinin büyük çoğunluğu modelleme ve benzetim yoluyla oluşmaktadır. İnsanlar genellikle kendi davranışlarını çevresindeki diğerlerinin davranışlarını model alarak şekillendirirler. Model alınan davranış, ya doğrudan gözlemlenmiş, ya kitle iletişim araçlarında görsel olarak sunulmuş, ya sözle tanımlanmış ya da yalnızca hayal edilmiştir. Gözlemci çok nadir olaylarda gözlemlediği davranışı gözlemlediği anda kopyalar. Oysa bir çok olayda benzetim uygulanmış davranışlar sonrasında anımsanmaz. Bu da kişinin öğrenmeyi yalnızca gözleme dayalı olarak gerçekleştirdiğini göstermektedir. Son zamanlarda benzetime dayalı öğrenme üzerinde ciddi biçimde çalışılmamasına karşın Bandura, Walters ve Miller benzetim yoluyla öğrenmeyi kapsayan yöntemleri bazı açılardan ortaya koymuşlardır. Bandura bireyin, diğer insanların davranışlarını dikkate almak, gözlemlediklerini anımsamak, uygun ve gerekli becerilere sahip olmak ve davranışı sergilemeye güdülenmek için, gereği gibi modellemeye gereksinim duyduğunu belirtmiştir. Böylece benzetim ya da modelleme için dört farklı etmenden söz etmiştir:

*Modelin dikkatle incelenmesi,

*Anımsama,

*Algılananların uygulama becerisi,

*Öğrenmek ve benzetmek için güdülenme(DAS, G., **Social Psychology**, Forward Publishing Company, p, 317, Delhi). Öğretme aşamasında bu süreçlerin farkındalığı eğitmenin başarılı bir eğitim süreci yaratabilmesi için oldukça önemlidir.

Öğretebilmek yetenek gerektirir. Kimileri hem iyi uygulayıcı, hem iyi eğitmenken, kimileri yalnızca iyi uygulayıcı olup iyi eğitemeyebilir, kimileriye iyi eğitip iyi

uygulayamayabilirler. Oysa eğitim alınması söz konusu olduğu durumlarda, eğitmenin iyi eğitmesi koşulu aranmaktadır. İyi uygulayıcı olmasa bile eğitmen, öğrencinin nasıl iyi bir uygulayıcı olabileceği konusunda yeterli olmalı ve onun yaratıcı gücünü keşfine olanak tanınmalıdır. Her şeyden önce onun iyi bir gözlemci olabilmesi, kendi ayakları üzerinde durmayı başarabilmesi ve artık kendi çizgisini yakalayabilmesi doğrultusunda yeterli olanakların sunulması ve öğrenme aşamasında öğrencinin eğitmene duyduğu gereksinimin ortadan kaldırılması gereği vardır.

Sanatın pek çok dalında özellikle eğitimin başlangıç aşamasında benzetim bir süre kullanılıyor olsa bile, belli bir düzeye ulaşıldıktan sonra sanatçı adayının artık kendi çizgisini yakalaması beklenmektedir. Çünkü sanatta kimse kopya bir yapıyla varlık gösteremez. Kopya yapıt, yalnızca benzeyendir. Bu alanda öğrencinin yaratıcılığının keşfi, onun eşsiz yapıtlar üretebilecek gücünün açığa çıkarılabilme sürecini hızlandıracaktır. Bu ise yine öğrencinin iyi gözlemlene alabilirliğiyle ilişkilidir. Ancak daha iyi gözleyerek olan bitene egemen olabilecek ve böylece yalnızca sanatsal içerikli alanlarda değil, bilimsel ve toplumsal içerikli alanlarda da kullanabileceği bir ayrıcalık edinmiş olacaktır.

1.2.2. Özel Kurum Eğitimleri

Özel eğitim kurumlarının resmi eğitim kurumlarına oranla taşımış oldukları ticari kaygı, eğitim niteliğinin bilinç dahilinde yüksek tutulmasını hedeflemiştir. Zamanla oluşan rekabet ortamının yaygın zeminde elde edilebilecek başarıyı gündeme taşımasında belirlenen eğitim stratejilerin önemi büyüktür.

Öğrenme sürecini yalnızca öğrenciye bilgi aktarımı ve öğrenmenin denetlenmesi biçiminde değerlendiren eğitim anlayışının öğrenciyi edilgen alıcı konumuna taşıdığı gerçeğinin göz ardı edilerek, nasıl etkin öğrenme gerçekleştirilebilir sorusuna yanıt aramak hayli ilginç olsa gerek.(SUBAŞI, Güzin, 2000, **Etkili Öğrenme Öğretme Stratejileri**, Milli Eğitim Dergisi, Sayı:146, s, 32). Eğitim ancak öğrenmeyle olanaklıdır. Dans eğitimi söz konusu olduğunda da eğitmenle öğrencinin konuları öğrenme sürecinin niteliğinin belirlenmesi noktasında önem taşımaktadır. Eğitmenin gerçek amacı eğer öğrencinin bedeniyle iletişimini olabildiğince geciktirmek ve öğrenciyi kendisine bağımlı kılmak ise onu, söz konusu edilgen alıcı konumunda tutarak amacına ulaşabilecektir. Oysa öğrenci

merkezli olmayan bu yaklaşım, eğitmenin çağın gereksinimlerini karşılayamayacağı ve öğrencisine yeterli olamayacağı kaygısını taşıdığıının bir belirtkesidir.

Hızla gelişen ve değişen çevresel koşullar, toplumsal dinamizm ve artan beklentiler bireyin yaşayışını doğrudan etkilemekte ve artık geleneksel öğretim yöntemlerinin yeterli olmadığını gözler önüne sermektedir. Çağcıl bir yaşam düzeyi yakalayabilmek için düşünen, yaratan, sorun çözen bireylerin yetiştirilmesi gereği kendiliğinden oluşmaktadır(ÖZER, Z. 1996, Etkin Öğrenme Düşünen, Tartışan, Çözüm Üreten Toplum İçin. http://www.genetikbilimi.com/genbilim/etkin_ogrenme.htm(18 Şubat 2004'de alındı)). Böylesi bir bilinçle yetiştirilmiş bireyin öğretene konumuna geçtiği anda ki tutumu da çok daha farklı, bilinçli ve yapıcı olabilecektir.

Artık etkin eğitimin öğrenci merkezli anlayışla yürütmesi hedeflenmeli, yalnızca anlatım yönteminde olduğu gibi öğrencilere bir şeyler anlatmak ve bir şeyin nasıl yapılacağını göstermek yerine öğrenciye, o bilgiyi kullanabileceği ortam hazırlanmalıdır. Bu hedeflerin gerçekleşebilmesi içinse şu aşamaların dikkatle uygulanması gereksinimi vardır:

- *Deneysel öğrenme
- *Görme, duyma ve yapma
- *Çoklu ortam
- *İşbirliği
- *Olumlu güdüleme
- *Düşük gerginlik ve

*Eğlence (ŞAHİNEL,M., 2003, Etkin Öğrenme. Ankara: Pegem A Yayıncılık Yalova (2004). Aktif Öğrenme. http://www.yalova.meb.gov.tr/saffetcam_ioo/aktif.htm(10 Ocak 2004'de alındı). Bu yapılanma edilgen rolden sıyrılarak etkin olabilen öğrenci için etkin öğrenme sürecini başlatmış olacak ve görev gereği yürütülen, verimin düşük olduğu eğitim süreçleri nitelik kazanabilecektir. Öğrenirken eğlenebilen öğrenci için eğitimin öğrenci üzerinde yarattığı izlenim değişecek, deneyerek edinilen deneyimler daha etkili izler bırakabilecektir. Eğitimin etkisi ne denli çok duyuya seslendiği ile ilişkilendirilerek çoklu ortamda bu olanakların öğrenciye sunulmasına özen gösterilecek, işbirliğine yönlendirilen ve olumlu güdülenen öğrenci için gergin ortamdan kaçınılmış ve öğrenme için her türlü olanak sunulmuş olacaktır.

1.2.2.1. Kurslar

İnsan yaşamında yeri doldurulamayacak öneme sahip bir eğitim etkinliği olarak nitelendirilebilen kurslar, gerek resmi gerekse özel kuruluşlar tarafından belirlenmiş olan konulara ilişkin bilgi beceri ve davranış geliştirebilmek ereğiyle, konuya ilgi duyan kitlelere yönelik önceden planlanan kısa zamanlı programlardır.

Genellikle, zorunlu eğitim sürecinde, söz konusu eğitimin yetersizliğine inananların zorunlu eğitimi desteklemek ereğiyle seçtiği kurslar, zorunlu eğitim sürecini tamamlamış olanlar içinse, meslek edindirme alanında sıkça başvuru alan bir uygulama olarak dikkat çekmektedir. Geçmişte zorunlu eğitimin yerini alan çıraklık kursları meslek edindirmede oldukça önemli bir rol üstlenmiştir. Günümüzde ise kurslar, eğitimi destekler nitelikte olanların dışında bireyin kendini istediği biçimde dile getirebilmesi ereğiyle gereksinim duyduğu alanlarda, hedeflediği düzeye ulaşabilmek için gerekli olan eğitimi edinebileceği geçici eğitim süreçleri olarak nitelenebilmektedir. Zorunlu eğitimi destekleme özelliğinin yanı sıra bireye yaşamı boyunca ertelemek durumunda kaldığı eğitim olanaklarını sunma niteliğiyle de dikkat çekicidir.

1.2.2.2. Sertifikasyon Eğitimleri

Gerek akademik eğitim şansını yakalayamamış olanlara, gerekse akademik eğitimini tamamlamış, oysa bilgi donanımını zenginleştirmek isteyenlere yönelik, akademik eğitim veren kurumların bedelli olarak sunmuş olduğu eğitim türüdür. Katılımcıların almış oldukları eğitim, söz konusu eğitime katılım isteklerinin yanı sıra, yapacakları iş başvurularında ya da aday olmak istekleri bir uğraş konusunda diğer adaylarla aralarına bir ayırım koyabilmek amacı içermektedir. Sertifikasyon eğitimi katılımcıları, aldıkları eğitim nedeniyle üstünlük sağlama beklentisi içine girmektedirler.

Sertifikasyon eğitimleri, sıkıştırılmış bir eğitim süreci olarak da değerlendirilebilir. Ticari kaygının tümüyle ön planda olduğu kurum ve kuruluşların eğitim niteliği her ne kadar şüphe uyandırıyor olsa bile, bireysel donanımı tamamlayabilmek için eğitimin gerekliliğinin vurgulanması nedeniyle sertifikasyon eğitimleri dikkat çekicidir.

1.3. Dans ve Beden Dili Eğitim Gereksinimi

Başlangıçta kendini yalnızca bedeniyle anlatabilen insanoğlu, zamanla bulduğu sesler aracılığıyla, bedeniyle kurduğu iletişimi daha da zenginleştirmiştir. Oysa sonraları yaşadığı evrim sürecinde bu durum tümüyle tersine dönmüş ve insanoğlu iletişimini sözcüklerle gerçekleştirirken bedeni, kurulan iletişimi güçlendirici bir rol üstlenmiştir. Bu değişimden olsa gerek insanoğlu sözlü iletişimin daha ön plana çıkışıyla dil olgusunu önemsemiş ama neredeyse yalnızca “yabancı dil” eğitiminin gereğine inanmıştır. Bu eğilim onun yabancı bir dili kendi dilinden daha ön sıraya yerleştirmesine ve ne yazık ki, pek çok dil bilgisi kuralını da yabancı dil aracılığıyla öğrenmesine neden olmuştur. Böylece yeni bir uğraşın içinde bulmuştur kendini. İnsanlar yeni diller öğrenmek için sınırsız enerjiler harcamışlardır. Bu sırada sözcüklere tanınan ayrıcalık bedene tanınmamış ve bu konunun önemi göz ardı edilmiştir. İnsanoğlunun yaşamında bu denli önemli bir yer tutan beden dilinin gereği gibi önemsenmemesi ve tümüyle doğal akışına bırakılması beklenmedik sonuçlarla karşılaşılmasına ve üstelik zaman zaman önemli “iletişim kazalarına” bile neden olabilmektedir.

Kesin bir bilim olmadığı düşünülen beden dili, kimileyin insanların davranışları, hareketleri, bilinç altı düşünceleri ve duygularının bir belirtkesi olarak yorumlanırken, kimileyin de yanlış yorumlanmaktadır. Oysa bu eğitimi almış olan birey, hiçbir biçimde ne insanların anlaklarını okuyabilme olanağı yakalayabilecek, ne de bulunduğu toplumsal çevre yaşayanlarının gizli düşüncelerini öğrenebilme yeteneği edinebilecektir. Beden dili eğitimi, bireye yalnızca kendi bilinç altıyla konuşabilme olanağı sunarken, sağladığı bu üstünlükle onun güçlü bir iletişim organı olma özelliğini de yüklemektedir.(JAMES, Judi, 1999, **Beden Dili,Olumlu İmaj Oluşturma**, Çev:Murat Sağlam, s,47, Alfa Basım Yayım,İstanbul). İşte bu noktada özellikle kendini ve çevresiyle kuracağı iletişimi önemseyenler için, neredeyse iksir niteliğinde olan bu eğitim, kişiye hem iç dünyasını çözümleme hem de diğerleriyle daha pürüzsüz iletişim kurabilme olanağı tanıyacaktır.

Beden dilinin yaşamımızda bu denli etkin bir yere sahip oluşu, o dile olan gereksinimimizi vazgeçilmez kılarken, öte yandan, varolan bazı meslek grupları için iletişim esnasında kullanımından kaçınılmaktadır. Özellikle insan-makine ilişkisi kapsamına giren ve yaşamsal önem taşıyan meslekler söz konusu olduğunda, beden dili kullanımı gereksinimi, adeta kötü bir alışkanlık olarak nitelendirilmektedir. Örneğin kokpit

içinde bir pilotun, az sayıda insanla bile kurduğu iletişim sırasında, el ve kol hareketleri bir yana, göz teması kurma gereksinimi bile sorun yaratabilecek bir özelliktedir(otomatik pilot devrede değilken). Ya da bir marangozun, bir doktorun, bir sürücünün işlerinin başlarında oldukları anlarda kendilerini yalnızca sözcükleriyle anlatabilme gereği, beden dili eğitiminin gerekliliğine, kullanımının yaygınlaştırılmasına ilişkin yapılan çalışmalara ek olarak, özellikle böylesi meslek grupları için beden dili kullanımının sınırlandırılması ve sözlü iletişimin yaygınlaştırılması yönünde de çalışmalar yapılması gereğini ortaya koymuştur.

İnsanların beden dili kullanımı gereksinimi her ne kadar bireyin gerçek duygularını dışa yansıtmamak ve diğerlerinin beden dillerinin çözümlemesi aracılığıyla, onların gerçek kimliklerini çözümleyebilmek çerçevesinde algılanıyor olsa bile, olayın bir başka boyutu da vardır. Örneğin kimileri, yaşamları boyunca duygularını dile getirmeyi zayıflık olarak değerlendirmişlerdir. Bu kişiler durumu giderebilmenin çözümünü, sözcükler yerine bedenlerini kullanmakta bulmuşlardır. Oysa duygular üzerinde oluşturulan yoğun baskı, onların ne sözcüklerle, ne de bedenle varlık göstermesine olanak tanımaz olmuştur. İşte bu çıkmazı yaşayan bireylerin beden dili eğitimi gereksinimi kendiliğinden varolur. Çünkü birey, yıllar boyu boyunduruğunda tuttuğu duygularını hiç değilse bedeniyle dile getirmek istemektedir. Bu noktada beden dili eğitimi, “gerçekte duygularını gereği gibi dile getiremeyen bireyler için, duygularını hangi biçimde anlatabileceklerinin eğitimidir” yaklaşımı da söz konusu olabilir.

Tarihsel süreç içerisinde sürekli olarak şekil değiştiren dans gereksinimi ise oldukça eskilere dayanmaktadır. Öyle ki, neredeyse insanlık tarihi kadar gerilere giden bu gereksinimin oluşumu, ilkel insanın tapınmasından, günümüz insanının yoğun çalışma ortamında edindiği olumsuz enerji yükünden kurtulmasına uzanan bir süreci oluşturmaktadır. İnsanların sıkıntılarını unutabilmelerine olanak tanıyan dans, başlangıçta yalnızca eğlence gerekçesiyle seçilirken, sonraları insan yaşamının vazgeçilmezi oluvermiştir. Danslı yaşamın üstünlüklerini yakalayabilen bireyin taşıdığı olumsuz enerji yükünden kurtulması, onu daha az gergin kılabilcek, bu değişim sonucu ise birey, içinde bulunduğu toplumsal çevrede daha olumlu davranışlar sergileyebilecektir. Dans yoluyla yaşam koşullarının insan yaşamına taşıdığı sorunlarla başa çıkabilmek için diğer insanlara duyulan gereksinim, bireyin kendi kabuğuna çekilip toplumdan uzak bir yaşam sürmesine göz yummayacaktır. Bu uğraş, ne yoga gibi bir başına, ne squash gibi daha çok duvarla, ne

de koşu bandında koşu gibi aletle uygulanan bir uğraştır. Hele de, eşli danslar ya da grup dansları söz konusu olduğunda, bir kişi ya da bir grup insanla uygulanma zorunluluğu oluşan toplumsal bir uğraştır gerçekte. Bu nedenle dans, bireye sunulmuş toplumsal yaşama bir davetiyedir sanki.

Gerçekte daha çocukluk yıllarında dans eğitimine başlamış olmak, çocuğun gerek ruhsal gelişimi, gerek bedensel gelişimi üzerinde önemli katkılar sağlamaktadır. Özellikle bu eğitimi çok daha geç alan ya da hiç almayanlarla karşılaştırıldığında erken yaşta dansa başlayanlar, diğerlerine oranla pek çok üstünlük elde edebileceklerdir. Her şeyden önce bu eğitim aracılığıyla bedeniyle tanışma olanağı yakalayan çocuğun, kendi alabilirliğini keşfederek kendine duyacağı güven, onun eğitim yaşantısına da olumlu yansımalar sağlayacaktır. Öyle ki, bu yansımalar çocuğun ergenlik dönemine dek bile uzanabilecek güce sahip olabilecek ve iyi dans edebilen genç, toplumsal yaşamda ayrıcalık kazanma olanağını yakalayabilecektir. Belki de teorik derslerinde gösteremediği başarı nedeniyle, böyle bir ayrıcalığı hiç yaşamamış olan gence bu anlamda tanınan olanak, ona öteki dallarda da başarının elde edilebilirliğini anlatabilecek ve güdüleyici bir enerji sunacaktır. Bu yeteneği nedeniyle arkadaşları ve öğretmenleri tarafından da daha hoşgörüyle karşılanarak, sevgiyle oluşturulmuş bir ortamla buluşturulmuş olacaktır.

Bireyin tutumlarının pek çoğunun gerek kaynağı gerek varlığı bireyin içinde bulunduğu grupla ilişkilidir. Kişi bilinçli ya da bilinçsiz grubun kurallarını, değerlerini ve inançlarını yansıtmak eğiliminde duyumsar kendini. Aynı anda sahip olduğu tutumlarını koruyabilmek içinse kendisiyle aynı biçimde düşünenerin desteğine gereksinim duyar. Grupları toplumsallaşma süreçleri ağıısından şöyle sıralayabiliriz:(TEKİNALP, şermin, UZUN, Ruhdan, **İletişim Araştırmaları ve Kuramları**, 2004, Derin Yayınlar,s, 83,84, İstanbul).

1. Birincil Grup (Doğal Grup): Daha toplumsallaşma sürecinin ilk dönemlerinde bireyin içinde bulunmuş olduğu gruplar bu biçimde tanımlanmaktadır. Bunlara örnek olarak aile, yaş ve cinsiyet grupları gibi bireyin iradesi dışında üye olduğu gruplar verilebilir.

2. İkincil Grup (Kazanılmış Grup): Daha sonraki dönemlerde bireyin kendi kararıyla dahil olduğu gruplar bu biçimde tanımlanabilir.

3. Referans Grupları: Kişinin davranışlarını model aldığı ve değer yargılarını benimsemek arzusunda olduğu yani özdeşleştiği gruplar bu biçimde tanımlanmaktadır.

Toplumsallaşma süreci, eğitim gereksinimini ortaya koyarken, “özdeşleşme” süreci de, toplumsallaşma yani toplumsal uyma davranışını ortaya koyabilmektedir. Birey, bazı durumlarda kimi gerekçelerle, karşı karşıya kaldığı kişi ya da grubun benimsemiş olduğu düşüncelerine uyum gösterme eğilimine girmektedir. Çünkü onlardan birisi olabilmek amacındadır. Özdeşleşme ancak, uyulmak istenenin cazibesinin devam ettiği süreç dahilinde gerçekleşmektedir. Uyulanın değeri ya da cazibesi kalmadığında, uyma davranışının dayanağı da ortadan kalkmış olacaktır(KAĞITÇIBAŞI, Çiğdem, 1988, **İnsan ve İnsanlar**, Sosyal Psikolojiye Giriş, 9. Basım, Evrim Basım Yayın Dağıtım, s,69, İstanbul).

Uyulanın model olarak belirlenmesi sonucu, onun sahip olduklarına sahip olma, ona benzeme isteğinin giderilebilmesine olanak tanıyacaktır. Bu anlamda uyma davranışı sergileyen kişinin enerjisini bu yönde kullanması, kendisi için sakınca oluşturmayacak, üstelik memnuniyet duygusu bile yaratabilecektir. Örneğin modelin aldığı dans ve beden dili eğitimleri uyma eğilimindeki kişi için hiçbir cazibe taşımıyor olsa bile modelin konulara egemenliği, uyanın güdülenmesine ve gerçekten söz konusu alanlara ilgi duymasına neden olabilir.

Toplumsal yaşam çerçevesinde toplumsal uyumun gerekliliği, insanın doğası gereği gerçekleşen bir oluşumdur. Bu çerçevede insanın böylesi bir uyma davranışından kaçınması zaten toplum tarafından da yadırganacak bir güce sahiptir. Çünkü grup psikolojisi gereği, karşılaşılan her kişi, söz konusu grup için bir aday niteliği taşımakta olup, grup üyelerinin her biri tarafından grubun kurallarına uyumuna ilişkin baskısıyla karşı karşıya kalabilmektedir. Çünkü o aşamada önem taşıyan tek konu, adayın gruba hangi oranda benzediğidir. Farklı oluşu eleştirilmesine yol açmaktadır. Kişi her ne kadar nitelikli kişilik özelliklerine sahip olsa bile, grubun üyelerinin davranışlarını benimsemesi yönünde inandırılmaya çalışılacaktır.

Gündelik yaşamda sıkça karşılaşılabilen benzeri durumlar karşısında bireyler, gerçekte kendi ilgi alanlarıyla örtüşmeyen alanlarda bile, çevresel etmenler nedeniyle herhangi bir eğitim türüne gereksinim duymaları yönünde etki altında bırakılabilirler.

Böylesi bir zorlamanın ardından birey, daha ne olup bittiğini algılayamadan eğitimin ortasında bulur kendini. Her ne kadar kimi gereksinimler insanın doğası gereği oluşuyor olsa bile “doğasal güdüler, yaradılıştan gelen, insanların doğalarıyla ilgili”, bazı gereksinimler de çevresel etmenler “toplumsal güdüler, toplumdan kaynaklananlar” ile biçimlenmektedir. Oysa bu sırada kişinin gerçekte hoşlanmadığı bir alanda alacağı eğitimin, onun yaşantısına taşıyacağı olumsuz getiriler göz ardı edilebilmektedir. Eğitim sürecinde edinilen yanlış bir kanı üzerine, kişinin artık bu tür eğitimlere katılma aşamasında direnç geliştirmesinden, süre yitimine ve üstelik diğer katılımcıları olumsuz yönde etkilemesine dek daha pek çok olumsuzluk sıralanabilmektedir. İşte bu noktada toplumun bilinçlendirilmesi yönünde, yaşam niteliğini artırabilecek eğitimlerin cazip koşullarla hizmete sunulduğu, bireyler üzerinde yarattığı etkinin gücü oranında yaşam bulabilecektir. Böylece kendilerini, kişilik özelliklerine uygun yeni uğraşların odağında bulan kişiler artık, enerjilerini daha doğru alanlarda kullanabilecek ve sahip oldukları zeka türünde yapacakları doğru seçimlerle edinilen bilgileri rahatlıkla uygulamaya taşıyabileceklerdir.

Değişen ve gelişen toplumsal düzenin insan yaşamına getirdikleri arasında yaşanabilme olasılığı yüksek kuşaklararası çatışmalar da yer almaktadır. Dinamik bir oluşum olan toplum kapsamında yaşanan kuşak çatışmalarında değişimlere ayak uydurmak istemeyen yetişkinler kadar, her türlü değişime kucak açan gençler de etkin olarak yer alırlar. Öyle ki, kurulan sözlü iletişimde kullanılan sözcük dağarcığından, sözsüz iletişimde kullanılan beden devinimlerine dek neredeyse farklı ekinlerden insanlar gibi farklı biçimlerde anlatırlar kendilerini. Bu tür durumlar ise bir yandan kuşaklararası varolan uçurumların daha da büyümesine neden olurken, öte yandan ortak bir noktada buluşma olasılığını tümüyle ortadan kaldırabilir. Bu çatışmalarla başa çıkabilmenin çözümü ise farklı kuşakları aynı noktada buluşturabilecek etkinliklerde aranabilir. İşte dans, böylesi önemli bir işlevi yüklenebilecek bir güce sahiptir. Özellikle sosyal danslar söz konusu olduğu anda, anne oğul ya da baba kız eşleşmelerinin yanısıra, dede torun olabilecek yaştakilerin bile aynı uzamda buluşmasına ve varolan uçurumların bir derece de olsa aşılmasına olanak tanınmış olur.

Yaşamın neredeyse doğal bir sonucu olarak karşımıza çıkan kuşak çatışmalarının üstesinden gelebilme çözümlerinden biri olarak nitelenebilen dans, sahip olduğu geniş yaş yelpazesini etkileyebilme gücüyle, farklı dünyalardan, farklı yaş gruplarındaki insanların

sahip oldukları kişisel alanları bile göz ardı ederek oluşturdukları bir iletişim süreci olarak yaşanmaktadır. İnsanoğluna hem kuşakların hem de hayallerle düşüncelerin buluşma noktası olarak hizmet sunan dans, duyguların özgürce dışa yansıtılabilme ayrıcalığının yanında, bireye yaşamını yeniden biçimlendirebilme olanağı da sunmaktadır.

Yüzyıllardır kullanılagelen ancak varlığının kanıksanması ve arka plana itilmesi sonucu unutulmaya yüz tutmuş olan insanoğlunun konuşan bedeninin artık suskunluğunu bozarak, gönderilen iletilerin doğru algılanması ve beden bilge rehberliğine dikkat çekme eğilimi, olağan karşılanmalı ve yeniden kullanımının keşfine olanak tanınmalıdır. Bedenin varolan enerjisini anlatımı sırasında kullandığı bu dilin sanatsal yaratımlara getirileri beklenenin oldukça üzerinde yer alır. Bireyin hem somut hem soyut varlığına güvenmeyi ve hareket sırasında olduğu kadar hareketsiz olduğu durumlarda da kendini anlatabilmeyi başarmaya gereksinimi vardır. Hem bu gereksinimi giderebilmek hem de bireyin bedeniyle tanışıklığını sağlayabilmek için doğaçlama, en öncelikli olgudur.

Bailey doğaçlamayı etkinliklerin en çok yapılanı olduğu halde en az anlaşılmış olanı olarak tanımlar. “Doğaçlama sürekli değişir ve yeniden uyarlanır, hiçbir zaman sabit olmaz, çözümlemeye ve kesin tanımlamaya gelmez, özü gereği kuramsal değildir. Bundan da öte, doğaçlamayı tanımlamak için yapılan her türlü girişim bir bakıma yanıltıcı olmaya mahkumdur, çünkü doğaçlamanın ruhunda öyle bir şey vardır ki, belgeleme düşüncesiyle çelişir ve belgeleme amaçlarına ters düşer”(BAİLEY, Derek, 2001, **Doğaçlama**, Çev: Ali Bucak, Pan Yayıncılık, s, 9, İstanbul).

Duyguları harekete geçiren yaşam enerjisinin kaynağını besleyen iç dünya, özgür bırakılmış duygular yoluyla gerçek kimliğini tüm açıklığıyla yansıtabilme olanağı yakalayabilir. Dansın araç olarak kullanımıyla gerçek benlikle yüzleşme şansı sağlayan doğaçlama, bireye has en özgün yorumdur gerçekte. Bu nedenle sanatsal etkinliklerde son derece önemli bir yer tutar.

Bireyin doğaçlama yoluyla kendini anlatımı ancak, özgürleşmeyi başarabilmiş bedenle olasıdır. Bunu başarabilmek için dans donanımına gereksinim olmadığı gibi, kimileyin sahip olunan dans geçmişi olumsuz etkilere de neden olabilmektedir. Farklı dans ilkelerinin kendi içinde sahip olduğu kurallar zincirinden oluşmuş yapısından sıyrılabilip, bireyin kendi bedeninin dansını keşfi kimileyin daha da zorlaşmaktadır. Ancak söz konusu

kurallar zinciriyle şekil kazanmış beden, bastırılmış sesin çılgın boyutundaki haykırışıyla üretilen doğaçlama gücünün, yıllar yılı bastırılmışlık etkisiyle düşüşü son derece doğaldır. Sahip olunan bu anlatım gücünün zaman içinde kullanılmaması sonucu oluşan zayıflığın giderilebilmesi için bedenin sınırlarının yeniden keşfedilerek özgürleştirilmesi gerekmektedir. Bu ise, kişiliğe ilişkin değişim gösterebilen bir süreç içinde gerçekleşebilmektedir. Buluşla başlayan bu yolculukta hareketle anlatım, farklı müzik türlerinin dansçı üzerinde yarattığı etkiyle doğurganlaşarak, yeni enerjilerin irdelenmesi sonucu bireyin özgün dansının farkındalığına ortam yaratacaktır. Tüm bu olan biten, insanoğlunun somut varlığıyla tanışıklığının yanı sıra soyut varlığını da keşfedebilmesine olanak tanıyarak gerçekte yaşamla daha kolay başa çıkabilme ve üstelik yaşamsal doyumun keşfedebilme seçeneğini sunacaktır.

Dünya ekinleriyle karşılaştırıldığında çok önemli bir güce sahip Türk halk danslarının ulusal boyutta kaynak olarak rolü, sanatın doğurganlığına tanıdığı olanaklar nedeniyle hayli dikkat çekicidir. Bu ekinle beslenme şansına sahip dansçının kendi özgün dansını keşfetme olasılığı ve özgürleşmesi her ne kadar zor gözükse de bu aşamanın başarıyla sonuçlandırılması da olanaklıdır. Farklı disiplinlere uyum sağlayabilmiş dansçının zaman içinde söz konusu kuralları delerek, kendi dansını keşfetme süreci, onun bedeninin sınırlarına ilişkin bilinci nedeniyle kolaylaşabilecektir.

Sanat özgün öğelerle varolur. Özgünlük ise ancak doğaçlama yoluyla keşfedilebilir. Niteliğin, zamanın getirdiği edinimlerle artma olasılığı, sanatçıyı sürekli üretmeye güdüleyen önemli bir etmendir. Bu ise sanatı doğurgan kılar. Yaratılmış her yeni yapının ömrü kısacık bile olsa, bunların her biri bir sonraki yapıya esin kaynağı olabilmekte ya da yeni düşünceler filizlendirebilmektedir. Üretilmiş her sanat yapısının yarattığı gündem arkasında bırakacağı etkiyle insanlığı mutlak bir yerlere taşıyacaktır. Bu anlamda yapının popüleritesinin artmasından ya da azalmasından çok topluma getirdikleriyle ilgilenilmeli ve bu getirilerin niteliğinin ilk planda yer almasına özen gösterilmelidir.

Duygular aracılığıyla oluşan düşüncelerin yaşam bulmasına olanak tanıyan sanat, varolan tüm dallarıyla toplumun her katmanına erişim kolaylığını yakalayabilmiş olduğu için doğurgan gücüyle insanlık tarihi süresince gelişerek, değişerek binlerce yıllık bir donanımla insanlığa hizmette bulunmuş ve adeta yatırım yapmıştır.

Sanatın eğitimi destekleyici güce sahip oluşu dikkate alınarak, zorunlu eğitim sürecini tamamlamış bireyleri eğitmede kullanımına yönelik çalışmalar aracılığıyla, toplumun eğitimini üstlenmesi ve uygulama aşamasında ki sorunların çözümü, hedeflerin büyümesine olanak tanıyabilecektir. Böylece toplumun sanat ve ekin bilinci tazelenmiş ve bir ölçüde olsa farklı değerlerle yetiştirilmiş bireylerarası ayrımlar giderilebilmiş olabilecektir.

Çağcıl yaşam standartlarına uygun yaşamayı hedef alan birey, kendini yeniliklere açık tutabilmeyi başarmak zorundadır. Yoğun iş temposunun koşuşturmacası içerisinde kendine vakit ayıramamaktan yakan birey, bu durumun üstesinden gelebildiği oranda sağlıklı olabilecek ve mutluluğu yakalamayı başarabilecektir. İnsan insana ilişkilerin makine insan ilişkilerine yenik düştüğü bu yeni bin yılda teknolojinin büyümesine kapılıp insan insana kurulabilecek ilişkilerin yok olmasına göz yummak, sonuçlarına katlanma zorunluluğunu da beraberinde getirecektir.

1.3.1. Eğitim Gereksinimini Ortaya Çıkaran Nedenler

İnsanlarda gelişme, toplumsallaşma gereksiniminin yoğunlaşması sonucu oluşurken, gelişim ise ancak eğitimle yaşam bulur. Herhangi bir nedenle toplumdan uzak kalan bireyin, normal şartlarda toplum içinde geliştirme ortamı bulabileceği yetenekleri elde etme olanağı, artık ortadan kalkmış olur. Örneğin bir çocuğa belli bir yaşa dek sunulamayan konuşma olanağının, ses organlarının gelişiminin tamamlanmasının ardından sunulmasının bir anlamı olamayacağını dile getiren hekimler, çocuğun konuşma yeteneğinin tümüyle ortadan kalkacağını öne sürmektedirler (TEBER, Serol, 2004, **Davranışlarımızın Kökeni**, Say Yayınları, 12. Baskı, s.53, İstanbul)

Bu anlamda eğitim gereksinimini ortaya çıkaran gerçek nedenin toplumsallaşma gereği olduğu açıklık kazanmaktadır. Daha bebeklikten aile içinde başlayarak, bir ömür kimileyin hız kazanarak, kimileyin yavaşlayarak kimileyin de bireyin direnci sonucu yerinde sayarak gelişimini tamamlamayı sürdüren toplumsallaşma süreci belirli bir kendiliğindenlik içinde yaşanır. İleri yaşlara erişilmesi durumunda bile tamamlanamayan bu süreç, ancak yaşamın son bulmasıyla noktalanır. Bu denli uzun soluklu bir olgu için şunları sıralamak olanaklı olabilir:

- * Eğitim, toplumsallaşabilmek için bir gerekliliktir.
- * Eğitim, her durum ve koşulda gerçekleşebilecek niteliktedir.
- * Eğitim, gelişebilmenin en temel koşuludur.
- * Eğitim, insanın kendini keşfine olanak sağlayabilecek yapıdadır.
- * Eğitim, toplumsal barışın güvencesidir.
- * Eğitim, iletişimin niteliğini artırıcı özelliكتedir.
- * Eğitim, yaşamın en temel gereksinimidir
- * Eğitim, küreselleşebilme düzgüsüdür.
- * Eğitim, uzun soluklu ve zorlu bir süreçtir.
- * Eğitim, gelişimi amaçlar.
- * Eğitim eşduyumu güçlendirir.
- * Eğitim nitelikli yaşamın önkoşuludur.

Eğitimde erek, gereksinim duyulan bilgi donanımına ulaşabilmek iken, eğitimde başarıysa bu hedefe hangi oranda ulaşıp ulaşılamadığıdır. Eğitim, öğretim etkinlikleri sonunda beklenen tasarımlar tümüyle gerçekleşmişse, başarıyla tamamlanmış ve hedeflenen erek elde edilmiş demektir. Bu erek, eğitim alanların, eğitim aracılığıyla kazanmaları beklenen değerleri de içermektedir. Bu değerler, ancak eğitim almak isteyenlerin gereksinimleri ve gerçekleriyle oluşur. Eğitimi alan kişi, bu gerçekler ve gereksinimler doğrultusunda eğitime yanıt verecek ve bir kişilik geliştirebilecektir. Bu nedenle eğitim erekleri, oluşturulması hedeflenen kişiliğin gerektirdiği davranışları, nitelikleri ve bunların düzeylerini içermektedir(ERCAN, Ahmet Rahmi, 2000, **Çocuklar Nasıl Öğrenir**, Eğitimde Temel Kitaplar Dizisi, 3. Baskı, s,6, Galeri Kültür Yayınevi, Ankara).

Eğitim yalnızca bir bilim ya da sanat dalında bireyin gelişimini sağlamak değildir. Toplum yaşantısında kendine uygun yer edinme çabasında olan çocuğun ve gencin bilgi, beceri ve anlayış gereksinimlerini karşılayabilmesi ve bundan hareketle sağlıklı kimlikler edinebilmesi doğrultusunda uygun ortamların yaratılabilmesidir de. Eğitimde sınır yoktur. Sanki uzun bir yol gibi ancak yoluna devam edebilenlerin egemen olabileceği bir deneyim niteliğindedir. Bu yönüyle bir yarış havası estirmektedir. Eğitime verilen kısa süreli aralar geride kalanlarla yol alanların aralarındaki açığın, her geçen gün biraz daha artmasına ve bir rekabet ortamının oluşmasına yol açabilmektedir.

Başarı, toplumsal kabul, bağımsızlık, bağımlılık, açgözlülük, güçlü olma, uyma, belirginlik, yardım etme, düzenlilik, oyun, saygı gösterme gibi insansal gereksinmelerinin değişik türlerinin neredeyse her birinin eğitimle doğrudan ya da dolaylı bir ilişkisi söz konusudur. Örneğin, bireyin mükemmellik sınırlarına ulaşabilmesi, üstelik bu sınırları aşmayı amaçlaması, yani başarıyı elde edebilmesi, bireyin içinde yetiştiği toplumun yaşayış biçimi ve değerler dizgesinden büyük ölçüde etkilenmesiyle oluşur. Bu etkilenmenin temelinde ise toplum içinde oluşan öğrenme yaşantısı yer almaktadır. Kendiliğinden yaşam bulan öğrenme ortamına uyum gösteren bireyin, bu yaklaşımı, diğer insanlarla benzeşmesini beraberinde getireceği için, onlar tarafından kabulü de kolaylaşacaktır. Toplumdan topluma değişim gösteren toplumsal uyum, kimi ekinlerde bağımlılık gereksinimiyle buluşurken, kimilerinde ise bağımsızlık gereksinimiyle karşı saflarda yer almaktadır. Birey, gelişimini tamamladığı toplumun yapısıyla ilişkili aldığı eğitim sonrası, ya başkalarıyla işbirliği yaparak yaşamını sürdürmeyi seçer ya da hiç kimseye gereksinim duymadan kendi yaşamını kendi yetenekleriyle ve gücüyle biçimlendirmeye özen gösterir. Söz konusu insansal gereksinmelerin eğitim yoluyla iyileştirilmesi olanaklı olmakla beraber, bu tür gereksinmelerin doyurulmaması yaşamsal önem taşımaz. Ancak, bireyin yaşamının zorlaşmasına ve ruhsal bakımdan sağlıklı koşullarla karşılaşmasına yol açar(CÜCELOĞLU, Doğan, 2003, **İnsan ve Davranışı, Psikolojinin Temel Kavramları**,12. Basım, s,250,251, Remzi Kitabevi, İstanbul).

Belli başlı olumlu gereksinimlerin oluşumuna destek sağlayan eğitim yoluyla birey, yaşantısını biçimlendirebilme olanağı yakalayabilir. Ters durumda yaşamın götürdüğü yöne gitmek durumunda kalan insanoğlu, bilince kavuşarak teslimiyetten kurtulmak yerine, tutsaklığa boyun eğmiş olur. “Kendine güveni az olan kimseler çevreden gelen ters uyarıya ya da bilgilere daha duyarlı olduklarından onlardan daha fazla etkilenebilirler” (KAĞITÇIBAŞI, Çiğdem, 1988, **İnsan ve İnsanlar**, Sosyal Psikolojiye Giriş, 9. Basım, Evrim Basım Yayın Dağıtım, s,188, İstanbul). Bu gerçeği eğitim yardımıyla irdeleyerek bilinçle hareket eden birey, ancak, kendini eğiterek kendine olan güvenini en tepe noktaya ulaştırabileceğini bilir ve bu yönde davranış sergiler.

Kişinin gerçekte ne denli az şey bildiğini ayırt etme ayrıcalığı sunan eğitim, bu farkındalık üstünlüğüyle gerçek eğitim gereksinimini ortaya koymuş olur. Edinilen her bilgi, yeni bir davranış değişikliğini beraberinde getirirken, ister istemez bir doyumsuzluk ortamı da yaratmış olur. Böylece her konuda bir şeyler bilmek isteyen birey, ilgilediği her

farklı alanda elde ettikleriyle yetinmemeye başlar. “Her gelişme, bir anlamda davranış kalıplarının sayısının artması anlamını taşır. Bu imkan canlıya daha değişik davranışlarda bulunma yeteneğini sağlar, böylece yaşam boyu yeni yeni şartlanmalar, öğrenmeler ve gelişmeler, tarihsel bir süreç içinde sonsuza dek sürer gider. Toplumsallaşma kavramını sosyal bilimler alanına sokan ilk düşünür E. Durkheim’in: “sosyalleşme sürecinde içten gelen çok güçlü bir farklılaşma olayının söz konusu olduğu”na özgü belirlemesinin anlamı budur. Bu farklılaşma aracılığıyla insan, tabii bir varlık olma durumundan çıkarak diyalog kuran toplumsal bir varlık durumuna geçer. Buradan hareketle toplumsallaşmayı, “Henüz yetişkin durumda bulunmayan fertlerin olgun bir topluluk içine girmeleri halidir.” biçiminde tanımlamışlardır. Buna göre bir uyum süreci olan sosyalleşme, genç insanların, yetişkinlerin yarattığı sosyo-kültürel birliğe intikalidir”(KARA Necati, 2004, **Kur’an’da Beden Dili**, s,78, Bilge Yayınları, İstanbul).

İşte bu uyum sürecinin sağlıklı bir biçimde oluşumu, eğitim gereksinimini ortaya koymaktadır. Kişi bu gereksinimini karşılamak suretiyle eğitim düzeyini yükseltme üstünlüğüne kavuşacak, bu üstünlük ise bireyin kendine duyacağı güvenin, yeşermesini ve olgunlaşmasını sağlayacaktır. “Bazı öğrenmeler, sadece insanın kendisini yenilemesi için gereklidir; böylece kişi daha mutlu, daha coşkulu ve daha ilgili bir insan olabilir.” (DAVIS, James R., DAVIS, Adelaide B., 2000, **Kendi Kendine Öğrenmek**, Çev:Arzu Baykara, MediaCat Kitapları, s, 29, Ankara). Her koşula ayak uydurabilen, böylece toplum içinde daha saygın bir konuma ulaşabilen bireyin, içinde bulunduğu toplumsal çevresi tarafından sevilen, inanılan kişi durumuna gelişi uzun zaman almayacaktır. Edinilen bu saygınlıkla birey artık, etkileme gücü yüksek, toplumsal yaşamda etkin bir role sahip duruma gelebilecektir. İşte sıralanan tüm bu olumlu kazanımların eğitimin büyüyle gerçekleşmiş oluşu, eğitim gereksinimlerini ortaya çıkaran nedenlerin etkinliğini vurgulamaktadır.

1.3.2. Eğitim Gereksiniminin Belirlenmesi

Bireyin hedefleriyle arasında bulunan uzaklık gerçekte, bir anlamda onun hangi oranda başarılı bir birey olduğunun göstergesidir. Aradaki açığın kapatılabilmesi ise hedefin türüne ilişkin eğitimi gerekli kılmaktadır. Ancak bu ayırmda yanılgıya düşmemek için konumların iyi irdelenmesi koşulu söz konusudur. Bireyin gerçekten nerede olduğunu doğru olarak algılaması, onun nelere gereksinim duyduğunu bilmek istemesi noktasında önem kazanmaktadır. Bir yandan yaşamını sürdürebilmek için doğrudan gereksinim

duyduğu bilgileri edinme çabası içinde olan birey, öte yandan içinde yer aldığı toplumsal yaşamda diğerleriyle yaşamış olduğu etkileşim sonucu, dolaylı yoldan da olsa ayırımına vardığı kimi eksikliklerini giderme çabası içine girebilmektedir. Gerek içsel gerekse dışsal nedenlerle ortaya çıkan bu tür gereksinimlerin yanında bireyin kendiyle yaşayacağı iç hesaplaşma sonrası beliren gereksinimlerin ayrıca bir önemi söz konusudur. Çünkü duyulan gereksinim sonrası alınan eğitimin etkinliği göz ardı edilmemesi gereken bir gerçektir.

İşte bu noktada bireyin eğitime ilişkin gereksinimlerinin belirlenmesi aşamasında sahip olduğu öğrenmeyle hedeflediği öğrenme arasında yapacağı karşılaştırma, hedeflediği bilgiye ulaşabilmesi doğrultusunda bireye ne tür eksiklikler olduğuna ilişkin ipuçları verecek ve onun varolan bilgi açığını giderilmesi yönünde aydınlanmasına olanak tanıyabilecektir. Yeterli duyarlılıkla gerçekleştirilebilecek bu karşılaştırma sonucu artık ne öğrenmek istediğine özgü oluşan açık düşüncelere sahip bireye, yalnızca öğrenme için geliştirmesi gereken kişisel tasarım kalmaktadır. Bu tasarım, bireyin resmi olan ve olmayan eğitiminden, önceki öğrenmelerinde gurur ya da pişmanlık duyduğu alanlara, varolan iş ortamındaki öğrenme gereksinimi çözümlemelerinden, ilgi alanları ve tutkularının değerlendirilmesine, ayrıca bireyin kendi alanı dışında kendisine gerekli olabilecek öğrenmelere dayalı kavrayışıyla beslenecek ve gelişecektir. Ancak yapılacak bu kişisel tasarım için gerekli çözümlemenin dürüst ve gerçekçi bir biçimde yapılması gereği vardır. Tasarımın sabırla uygulanışı bireyi yeni çağda elde edebileceği büyük başarılarla taşıyabilecektir(DAVIS, James R.,DAVIS, Adelaide B., 2000, **Kendi Kendine Öğrenmek**, Çev:Arzu Baykara, MediaCat Kitapları, s, 29, 31, 32, Ankara).

Kişinin eğitim gereksiniminin belirlenmesi onun sahip olduğu zeka türüyle ilişkilidir. Sahip olunan zeka alabilirliği ölçüsünde ilgi alanlarını belirleyen birey, aynı bilinçle eğitim almak istediği konulara da karar verebilir.

Gardner'e göre öğrenciler zeka türlerinin bir ya da bir kaçında baskın olabilirler. Bu nedenle de öğretim sırasında zeka alanlarının dikkate alınması gereği üzerinde duran Gardner'in zeka sınıflandırması şöyledir:

1. Sözel-dilsel zeka: En iyi öğrenme ancak, konuşarak, duyarak ve sözcükleri görerek verimli biçimde sağlanabilir.

2. Mantıksal-matematiksel zeka: En iyi öğrenme ancak, sınıflayarak, soyut ilişkiler üzerinde çalışılarak sağlanabilir.

3. Görsel-uzamsal zeka: En iyi öğrenme ancak, görselleştirerek, akıl gözünü kullanarak ve renklerle, resimlerle çalışılarak sağlanabilir.

4. Müziksel dizemsel zeka: En iyi öğrenme ancak, dizem, müzik ve melodi yoluyla sağlanabilir.

5. Dokunsal-kinestetik zeka: En iyi öğrenme ancak, dokunarak ve hareket ederek sağlanabilir.

6. Kişilerarası zeka: En iyi öğrenme ancak, paylaşarak, ilişki kurarak ve işbirliği halinde iken sağlanabilir.

7. İçsel zeka: En iyi öğrenme ancak, bireyselleştirilmiş projelerle sağlanabilir.

8. Doğa zekası: En iyi öğrenme ancak, doğadan örneklerle sağlanabilir. Özellikle müziksel-dizemsel, bedensel-dizemsel ve kişilerarası zekaya sahip olan kişilerin grup halinde dizemsel hareketlere, toplumsal oyunlar ve dans gibi etkinliklere eğilimli olduklarını gözlenmektedir. Ayrıca bedensel-dizemsel zekaya sahip olanların kişilerarası ilişkilerde konuşmalarını beden hareketleriyle destekledikleri belirlenmiştir. Temel olarak bireyin herhangi bir eğitime gereksinim duyması konusu, bireyin sahip olduğu zeka türüyle ilişkilendirilmektedir. (SELÇUK, Ziya, 2000, **Gelişim ve Öğrenme**, 7. Baskı, s, 77, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara).

Öyleyse kurum ve kuruluşlarda hayata geçirilmesi planlanan eğitim gereksinimlerinin belirlenmesi aşamasında, öncelik tanınması gereken noktalardan birisi de söz konusu grubun sahip olduğu zeka türleridir. Ancak yapılacak doğru seçimlerle sağlıklı eğitim süreçleri sağlanabilir. Bu durum ise, sürem ve enerji yitimini önlemek amaçlı alınabilecek öncelikli önlem olarak nitelendirilebilir.

Görsel ve müziksel, dizemsel zekaya sahip olanların rahatlıkla başarı sağlayabilecekleri dans, görsel çekiciliği nedeniyle beğeni toplamaktadır. Dansın yayılgin ruhunun etkisiyle olsa gerek, dansla uğraşan bireylerin, özellikle uğraşmayan çevreler tarafından gösterilen ilgi sonucu kazandıkları beğeni oranı oldukça yüksektir. Bu nedenle dansçının dansla iç içe yaşamı, sıradan bireye ulaşılmazın elde edilmesi biçiminde yansıyabilir. Bu gerekçe dansçı yaşamının, dünya zorluklarından uzak, tıpkı masallarda olduğu gibi büyülü bir ortamda sürdürüldüğüne ilişkin yanılgılara neden olabilir. Dansçının bireysel ve toplumsal yaşamının ve kimliğinin perdelenmesi ve yalnızca dans

yaşamının ön plan çıkarılması, onun mücadelesiz, eğlenceyle dolu bir yaşam sürdüğü izlenimini yaratabilir. Oysa sanatın bu dalının, diğer sanat dallarıyla karşılaştırıldığında insanoğlunun, somut ve soyut varlıklarının farkındalığı ve ortaklaşa çabaları sonucu varolması nedeniyle güçlüğü, ancak uygulama aşamasında ortaya çıkmaktadır. Zihnin ve bedenın eşgüdömlü biçimde işleyişı sonucu elde edilen kısacık görüntü için bile saatlerin harcandığının dikkate alınması, dansçı yaşamının gerçekte görünenin tersine ne denli zorlu, mücadelecı, hırslı ve başarıma isteğıyle dolu olduğunu yansıtır.

Toplumsal zorluklara yaratıcı çözümler üretebilen birey, hem toplumsal, hem de duygusal yeterlilik düzeyinde hedeflediğı olgunluğa ulaşabilecek, böylece, kişisel zekasıyla duygularına ulaşabilip, doğru çözümler yapıarak, davranışlarını bu saptamalara göre yönlendirebilecektir. Kişilerarası zekasıyla da karşısındaki insanların ruh haline ilişkin yapacağı doğru değerlendirmelerle onların nelerden hoşlanıp hoşlanmayacaklarının ipuçlarını yakalayabilecektir. Bu ipuçları, bireyin toplumsal yaşamdaki hata payının düşüşüne ve yaşam başarısının artışına katkı sağlayarak mutlu bir birey yaratılmasını öngörecektir.

Bireyin eğitime ilişkin gereksinimlerinin belirlenme aşamasında eğitim sürecinin tüm aşamalarının taşıyabileceğı güçlüklerin ancak kararlılıkla aşılabileceğı bilincinin varlığı, hem belirleme sürecini hem de başarıyı güvence altına alabilecektir.

Toplumun ve ekinin zaman içinde göstereceğı değişim, bireylerin gereksinimleri üzerinde de belirgin değişiklikler yaratacaktır. Bireylerin gereksinimlerinin ekinden ekine ve hatta aynı ekin içinde bile değişiklikler göstermesinin altında yatan asıl gerekçe, bireyin gereksinimlerinin öğrenme yani eğitim yoluyla edineceğı yeniliklerdir(CÜCELOĞLU, Doğan, 2003, **İnsan ve Davranışı, Psikolojinin Temel Kavramları**, 12. Basım, s,257,258, Remzi Kitabevi, İstanbul).

Birey eğitim yoluyla geçirdiğı değişim süreci ardından, daha sonraki eğitim gereksinimlerinin belirlenmesi aşamasında, daha tutarlı davranışlar sergileyebilecektir. Bu durumu en iyi açıklayabilecek örnek olarak, küçük bir çocuğun önüne sunulan seçenekler arasında yaşayacağı kararsızlık verilebilir. Gelişim tamamlanamadığı için kişilik oluşumu da tamamlanamamıştır. Bu anlamda çocuğun kararsızlığı ve tüm seçenekleri değerlendirmek istemesi son derece doğaldır. Ancak zamanla aşılabilecek bu süreci, eğitim

hızlandırabilmektedir. Zaman içerisinde alınan eğitimle birey kendi kimliğinin çözümlemesini yapabilecek düzeye ulaşabilecek ve bu doğrultuda duyduğu gereksinimleri doğru belirleyip, seçimini o yönde kullanabilecektir.

1.3.2.1. Örgüt Düzeyinde İnceleme

Örgütler, toplumda yaşamını sürdürmeye çalışan, toplumdan girdiler alan ve topluma çıktılar sunarak hizmet eden, kendilerine özgü özellikleri olan açık dizgelerdir. Örgütler ereklerine örgütsel etkinliğin ön koşulu olan insanlar tarafından gerçekleştirilen eylemlerle ulaşırlar; bu nedenle örgütler insanların varlığıyla anlam kazanmaktadırlar(ÇELİK,Vehbi, 1993, **Eğitim Yönetiminde Örgütsel Kültür ve Önemi**, Verimlilik Dergisi, no:1 Milli Prodüktivite Merkezi, Ankara, s,23).

Toplumsallığı gerekçesiyle diğer insanlarla iletişim kurma gereksinimi içerisinde olan insanoğlu, bu özelliğiyle bulunduğu örgütte de sağlanması olası ilişkiler sonucu ortak ölçüler yakalayabilecektir. Örgüt içerisinde bulunan bireyin toplumsallaşma ve dayanışma hızıyla ilişkili olarak, söz konusu ölçüler değişim gösterebilecektir.

Her örgütün kendini en iyi biçimde tanıtmaya anlamında bir kimlik oluşturma çabası gelişen ticaret ortamı ve artan rekabet ortamı içerisinde hız kazanmıştır. Bu doğrultuda örgütler, rakiplerinin bir adım önüne geçebilmek, müşterilerinin gözünde daha etkili bir izlenim yaratabilmek ve varlıklarını sürekli kılabilmek için çeşitli çalışmalar gerçekleştirmektedirler.

Örgüt, yeni işgörenler seçme ve yerleştirmede ne denli başarılı olsa da, yeni işgörenler örgütün ekinini tümüyle öğrenemezler. Belki de daha önemlisi, örgütün ekinine en az tanışık olanlar yeni iş görenler olduğu için, yerleşik inanç ve gelenekleri en fazla rahatsız edebilecek olanlar onlardır. Bu nedenle örgüt, yeni iş görenlerin örgüt ekinine uyum sağlamalarına yardımcı olmak ister. Bu uyum sağlama sürecine, toplumsallaşma denir(ROBBİNS,P.Stephen,1994, **Örgütsel Davranışın Temelleri**, Çev:Sevgi Ayşe Öztürk, Etem Yayınları, s,299, İstanbul).

“Örgütsel Toplumsallaşma” genelde üç aşamalı olarak görülmektedir:

a. Örgüte girmeden önce

- b. Örgütle karşılaşma
- c. Başkalaşım ve değişme

Birinci aşama bireyin örgüte girmeden önceki bütün öğrenme süreçlerini, değerlerini, tutumlarını ve beklentilerini kapsar. Daha açık bir deyişle bireyin bir işe girmeden önceki çeşitli tutumları, eğitim süreci içinde öğrendiği değerler bulunur. Her ne kadar iş gören seçimi sırasında uygun insan seçilmeye çalışılsa bile, başlangıç aşamasında yine de daha dikkatli olunmalıdır. Bu aşamada önemli olan, bireyin yeni örgütsel değerleri kabul etmeye ne denli istekli olduğudur. İkinci aşama, karşılaşma aşamasıdır. Burada birey bir ay süreyle kendi değerleriyle örgütün değerlerini keşfedip oluşan ikilemleri gidermeye çalışır. Diğer bir deyimle kendine ters düşen gerçekleri görerek irdeler. Eğer uyum sağlarsa örgüt tarafından kabul görür, uyum sağlamazsa sonuç işten ayrılmaya dek gidebilir. Üçüncü aşama da değişme aşamasıdır. Burada daha uzun süren değişimler söz konusudur. Artık işini en iyi biçimde nasıl yapacağını, yeni rollerin altından nasıl kalkacağını öğrenir. Gerek örgüt gerek grup içindeki ilke ve değerleri içselleştirmiş ve onlarla bütünleşmiştir. Oluşan bu olumlu değişimler sonucu kendine güveni artmış ve arkadaşları tarafından güvenilir bir insan olarak kabul edilmiştir. Hem kendinden bekleneni bilmekte hem de bu bekleneni en iyi biçimde yapmaya çaba göstermektedir(ÖZKALP, Enver, KIREL, Çiğdem,1996, **Örgütsel Davranış**, Anadolu Üniversitesi Yayınları, s,142, Eskişehir).

Örgütün yenilenme sürecini oluşturan adaylar ve eski elemanların uyum aşamaları sırasında verimlilik hedefine ulaşabilme hızı, çalışanlarla adayların hangi oranda uyum yakaladıkları ile ilişkilidir. İşte tam bu noktada gündeme, örgütün, elemanlarını kaynaştırabilmek adına gerçekte tasarlamakla yükümlü sayılabileceği sosyal etkinlikler ve bazı eğitimler gelmektedir. Bu yolla hem örgüte katılımı henüz gerçekleşmiş adaylarla eski çalışanların iletişim kurmaları hem de yeni katılanların örgüte daha kısa zamanda ve sağlam bağlarla bağlanabilmeleri olasılığı artabilecektir. Uyum yakalama sürecinde seçilen eğitimler arasına insan ilişkilerini düzenleyici eğitimlerin yerleştirilmesi, çalışanların niteliğini arttıracak gibi örgüt içi uyum ve örgüt verim düzeylerinde ciddi artışlar yaşanmasına ortam yaratabilecektir. Örneğin; etkinlikler çerçevesinde tasarlanan beden dili eğitimi, gerek çalışanların çalışanlarla, gerek yöneticilerin birbirleriyle, gerek yönetici-çalışan ilişkisinde her bireyin kendini doğru anlatımını kolaylaştıran bir etki yaratabilecektir. Böylece, sağlam ilişki temellerinin atıldığı örgüt içinde bireyler karşılarındakilerin dedikleriyle değil demek istedikleriyle ilgilenebileceklerdir.

Örgüt içerisinde varlık gösterme çabasına giren birey zamanla örgüt ortamındaki ilişkiler gereği bir takım toplumsal değerler, ortak amaçlar ve ilkeler benimseyebilir. Edindiği yeni olgular, bireyin kimliği üzerinde bir takım değişikliklere ortam hazırlarken, birey, yaşadığı çevresel koşulların etkisiyle değişime uğrayan tutumlarına alışmak durumunda kalır.

Kendini yenileme süreci bütün boyutlarda önemli olsa da özellikle doğanın dört boyutunun her birinde (fiziksel, ruhsal, bilişsel ve toplumsal/duygusal)dengeli bir yenilenmeyi içermektedir. Örgüt içerisinde bu durum fiziksel boyut söz konusu olduğunda ekonomik terimlerle açıklanırken, bilişsel yada ruhsal boyut sırasında, yeteneğin tanınması, gelişmesi ve kullanımıyla ilgilenilir. Toplumsal/duygusal boyut, insan ilişkileriyle ve insanlara nasıl davranıldığını kapsamına alırken, ruhsal boyutsa erek ya da katkı yoluyla ve örgütsel dürüstlük yoluyla bir anlam yaratmakla uğraşmaktadır. Bu dört boyuttan en fazla üçünün geliştirilmiş olduğu örgütlerde iyi hizmet ölçütleri, iyi ekonomi ölçütleri ve insanlarla iyi ilişki ölçütleri bulunmaktadır. Oysa insanların yeteneklerini tanımlama, geliştirme, kullanma ve tanımakla pek ilgilenilmemektedir. Bu ruhsal güçler eksik kalınca, yöntemleri sevecen bir otokrasiye dönüşür. Bunun sonucu ortamda toplu direniş, düşmanca tavır koymalar, çok sayıda çalışan değişimi ve diğer derin, çözülemeyecek ekinse sorunlara yol açılabilir(COVEY, Stephen R.1997, **Etkili İnsanların 7 Alışkanlığı (Kişisel Değişim İçin Altın Kurallar)**, Çev: Gönül Suveren, Osman Deniztekin, 2. Baskı, s,324,325, Varlık Yayınları, İstanbul).

“Hem örgütün ve hem de kişinin etkili olması için dört boyutun her birinin akıllıca ve dengeli bir biçimde geliştirilip yenilenmesi gerekir. İhmal edilen herhangi bir boyut negatif kuvvet alanı direnci yaratır. Bu da etkili olmaya ve gelişmeye karşı koyar. Misyon bildirimlerinde bu dört boyutun her birini belirten kişi ve örgütler, dengeli yenilenme için güçlü bir temel oluştururlar”(COVEY, Stephen R.1997, **Etkili İnsanların 7 Alışkanlığı (Kişisel Değişim İçin Altın Kurallar)**, Çev: Gönül Suveren, Osman Deniztekin, 2. Baskı, s,325, Varlık Yayınları, İstanbul).

Bireyin örgüt ortamına uyum sağlayabilmesiyle doğru orantılı olarak işinde elde etmesi olası iş tatmini, “bir işgörenin işini ya da iş yaşamını değerlendirmesi sonucunda duyduğu haz ya da ulaştığı olumlu duygusal durumdur”(BAŞARAN, İbrahim E., 1991, **Örgütsel Davranış İnsanın Üretim Gücü**, Gül Yayınevi, s,242, Ankara). Başka bir

deyişle, iş tatmini, kişilerin işlerine karşı duydukları kapsamlı, olumlu duygular ve bu duyguların insanlar üzerinde yarattığı sonuçlardır. Günümüz şartlarında çalışanın iş tatmininin sağlanması, artık örgütlerin ürün üretmek kadar önemli amaçlarından birisi olarak yerini almaktadır. Çünkü örgütler ayakta kalabilmek için teknolojinin yanı sıra insan olgusuna da önem verme gereğinin ayırdına varmışlar ve bu doğrultuda aldıkları önemli önlemlerle örgüt çalışanın sahip olabileceği “iş tatmini” olgusunun beraberinde örgüte bağlılığı getirebileceği gerçeğine ulaşmışlardır. Böylece çalışan, hem sadakatle firmasının başarılı olabilmesi için elinden geleni yapacak, hem de yaşamsal doyuma ulaşabilecektir.

1.3.2.2. Kişi Düzeyinde İnceleme

Günümüz koşullarında çalışanın, donanımını etkili biçimde ortaya koymasından güvenilirliğine, örgüt ilkelerini yerine getirmesinden çalışkanlığına dek sergilediği özellikleri, kişinin iş yaşantısında iyi bir yer edinebilmesi için yeterli olamamaktadır. Tüm bunlar çalışanların zaten yerine getirmekle yükümlü oldukları gereklerden sayılmakta, bunlara ek olarak çalışanın diğerleriyle arasına ayırım koyabilmek, kariyerini geliştirip, daha iyi bir konuma gelebilmek için fazladan çaba harcaması beklenmektedir. Dinamik ve yenilikten yana olan örgütler, çalışanlarına, bağlılığa ve sunulan hizmetlere karşılık emeklilik zamanı gelinceye dek sürecek bir iş vermek yerine, yeteneklerini sergilemek için geniş alan ve olanaklar yaratmalıdırlar. Çalışanların kendilerine sunulacak bu yeni şartlardan, en etkili biçimde yararlanabilmelerinin yolu ise, kişisel özelliklerini çözümleyebilme ve belirledikleri eksik yönlerini, giderme doğrultusunda gerekenden kaçınmamalarıdır.

Böylece ait olduğu örgüt içinde varlık gösteren birey, sahip olabileceği yeni özelliklerle kendisiyle daha barışık, öz güvene sahip, hoşgörülü ve daha insancıl yaşayabilme düzeyine erişebilecektir. Örgütsel verimin elde edilebilmesi ereğiyle tasarlanan eğitim türlerinin seçiminde bireyselliğin ön plana çıkarıldığı seçeneklerden kaçınılmalı, bireye yaşam için diğer insanların ne denli gerekli olduğu iletisi verebilecek eğitim türleri sunulmalıdır. Yapılan uygun seçimlerle bireyin etrafına örmüş olduğu duvarlar yıkılarak, yaşamın ancak diğer insanlarla paylaşılması durumunda güzelleşebileceği gerçeğine inandırılmalıdır.

Çağdaş örgüt çizgisini yakalayabilmek adına, örgüt içi düzenlenen eğitim türlerinin seçiminde, eğitimin çalışan üzerinde bırakacağı etkinin önemszenmesi ve iyi bir strateji belirlenmesi gereği söz konusudur. Bu belirleme sırasında erek verimliliği artırmak değil, mutlu bir çalışan yaratmak olmalı ki, eğitim olumlu etkiler yaratabilsin.

Kişisel imge kim olunduğunu, ne yapıldığını, yapılan işte ne denli başarılı olunduğunu anlatmaya yarayan, kişinin kendisini çevreleyen kişilere bunu anlatıp, onlar tarafından anlaşılmasını sağlamaya yardımcı bir olgudur. Bu nedenle de iş dünyasının bir parçası olabilmek için oynanmak zorunda kalınan oyunun kuralları biçiminde de tanımlanabilir. Aynı zamanda kişisel imge, kendine güvenme, esnek olma, dünyaya kendini işinin uzmanı olarak gösterebilme, kişinin kendisine ilişkin algısıyla başkalarının onun hakkındaki algısını birleştirebilme yeteneği biçiminde de değerlendirilmektedir(LINKEMER, Bobbi, 1993, **Profesyonel İmaj Yaratmak**, Çev. Nurdan Gülbilek, Cep Yönetim Dizisi:10, Rota Yayın Tanıtım, s,12,13, İstanbul).

Kişisel imgenin kariyer gelişiminde ve iş dünyasında rol oynamadaki başlıca araçlardan biri olarak görülmesinin belirgin nedenleri vardır. Sözü edilen nedenler şu biçimde sıralanabilir:

* Kişisel imge, ulaşmak istenilen kariyer hedefi konusunda karar verecek durumda olanlar üzerinde önemli bir etkiye sahiptir.

* Günümüzün görselliği temel alan dünyasında, insanların gördüklerine inanma eğilimi artmaktadır. Bu nedenle de insanların gözleri aracılığıyla algıladıkları kişisel imge yapılanların ve kişiliklerin değerlendirilmesi aşamasında önem taşımaktadır.

*Yoğun çalışma ortamlarında gün içinde çok sayıda insanla tanışılmakta, ancak bu insanların daha iyi tanınabilmesi için kişilik çözümlemelerine zaman ayırmak yerine, edinilen ilk izlenimlerine güven duymak gerekmektedir. İlk izlenimler, kişisel imge algılamalarının çıkış noktasında yer alan ilk adımlar olarak kişilerarası iletişim çalışmalarında belirleyici rol üstlenmektedirler.

* Örgütün tüm çalışanları, satış işinden sorumlu oldukları için hepsi mesleklerinin ya da bağlı oldukları örgütün temsilcileri olarak davranmak durumundadırlar. Erek daha

fazla satış ya da örgütün daha köklü ve etkili bir kurum imgesini anlaqlara yerleştirmek olduğunda, hem satışların artmasını sağlayacak, hem de örgütün kurum imgesini destekleyecek olan çalışanların kişisel imgeleri istenilen hedefe ulaşmadaki yardımcılarından biri olmaktadır.

* Başarılı bir çalışanı eşitleri arasından çekip çıkarmada kişisel farklılıklar göz önünde bulundurulmaktadır. Performans değerlendirmelerinde kişisel imgenin bu bağlamda önemli bir etkisi söz konusudur.

* Olumlu bir kişisel imgeye sahip olmak, imge sahibi için de moral açısından yapıcı olmakta, kişi kendisini daha iyi duyumsamakta ve özgüvenli davranışlar sergileyebilmektedir(KER, Müjde, 1997, **Profesyonel İmajın Önemi**, Media Cat, Yıl;4, Sayı:26, s,41, Ankara).

Çalışanların niteliğini yükseltmek gerekçesiyle eğitime duyulan gereksinim, özelde kişinin edineceği yeni kazanımlar gibi gözüküyorken, genelde kurumun çalışanlarının niteliklerinin artışı biçiminde kendini göstermektedir. Kurum içi ilişkilerde son derece önem taşıyan kişisel imge olgusuna sağlanan eğitim olanaklarının katkısı bireyin yaşaması olası değişim sürecini hızlandırması nedeniyle büyüktür. Böylece kurum, nitelikli çalışanları aracılığıyla diğerleriyle rekabeti sırasında üstün duruma geçerken, bireyde edinmiş olduğu olumlu kazanımlarla, daha olumlu bir yaşam doğru yol alabilecektir.

İKİNCİ BÖLÜM

EĞİTİMDE DEĞERLENDİRME VE DANS İLE BEDEN DİLİNİN İŞLEVİNE ETKİ EDEN ETMENLER

2.1. Dans ve Beden Dili İşlevi ve Değerlendirilmesi.

Toplumsal bir olgu olan iletişimin temel işlevlerini: “bilgilendirme, denetleme, yönlendirme, bilgi ve becerileri iletme, eğitme, duyguları dile getirme, toplumsal ilişki kurma, sorun çözüp kaygı azaltma, eğlendirme, uyarma, gerekli rolleri üstlenme” (GÜZ, Nükhet, 1998, Ulusal Savunma ve Ulusal Güvenlik Yapılanmasında İletişim Stratejileri, s,64, <http://www.iku.edu.tr>(22 Mart 2005’de alındı)) olarak sınıflayan Sayın Danışman Hocam Prof. Dr. Nükhet Güz’ün söz konusu sınıflaması dans ve beden dili işlevi kapsamında da aynı biçimde değerlendirilebilmektedir. Sayın Güz’ün belirttiği gibi bu işlevler, katılımcıların bilgilendirilmesi, edinilen bilgilerin kullanımının denetlenmesi ve gerekli yönlendirmelerin uygulanması sonucu bilgi ve becerilerin iletilmesi yoluyla katılımcıların eğitiminin gerçekleştirilmesi, duygularını daha kolay dile getirebilmelerinin sağlanması, toplumsal ilişki kurabilmeleri, sorun çözüp kaygı azaltabilmeleri, eğlendirebilmeleri, uyarılma ve gerekli rollerin üstlenilmesi olarak ele alınabilmektedir. Bir iletişim örneği olan dans ve beden dili işlevlerinin iletişim işlevleriyle örtüşmesi son derece olağandır. Bireyin gerek dans gerek beden dili alanında alacağı eğitim, onun o güne değin gerçek alabilirliğinin ayrımında olmadığı bedeniyle tanışmasına ve beden eşgüdümünün bireyin yaşamı için ödün verilemeyecek işlevini algılamasına olanak tanıyacaktır. Artık bedeninin gücünü keşfeden bireyin içsel iletişimi daha başarılı gerçekleşebilecek, böylece kendini daha doğru anlatabilecektir. Kendisiyle daha iyi iletişim bireyin bu başarısı, onun dışsal iletişimlerine de alt yapı hazırlayarak, çevresiyle ilişkilerinin iyileşmesine ortam yaratabilecektir. Sonuçta birey, tüm bu kazanımların ardından “toplumsal ilişki kurma” becerisini geliştirebilme ayrıcalığını yakalayabilecektir.

Dans ve beden dili işlevleri, bireyin kendi iç dünyasıyla kurmuş olduğu iletişim de başarı oranını artırabilmesine, böylece kendini daha iyi anlatımına ortam hazırlarken aynı anda bireyin iletişim için de olduğu diğerleriyle eşduyum kurabilmesinde de etkilidir. Eşduyumdan söz edebilmenin temel koşulu, tarafların birbirlerini anlayabilme gereklilikleridir. Anlaşılır olabilmek ise bireyin içsel iletişim sürecinin sağlıklı

aşılabilmesiyle ilişkilidir. Ancak bu koşulla kişilerarası iletişimde kurulacak eşduyum tarafları doğru sonuca ulaştırabilecektir. Kişinin kendini karşısındakinin yerine koyabilmesi için öncelikle karşı tarafın duygularının doğru, açık ve anlaşılır olması gerekir ki, harcanan çaba boşa gitmemiş olsun.

İletişimde oldukça büyük öneme sahip olan eşduyum, özellikle kişilerarası ilişkilerde etkili iletişim kurabilmenin temel gereksinimlerinden birisidir. “Kelime kökeni Almanca’dan “Einfühlung”, Yunanca “Empatheia” sözcüklerinden gelir. Yunanca etkileme anlamına gelen “Empatheia” sözcüğüyle duygu anlamına gelen pathos sözcüğünden oluşur.” (TOKTAMIŞOĞLU, Murat, ALKIŞ, Cengiz, **İnsan Tanıma Kılavuzu**, Düş Yıldızı Yayınları, s,32, Ankara). Kısaca tanımlamak gerekirse; “bir kişinin kendisini karşısındaki kişinin yerine koyarak olaylara onun bakış açısıyla bakması, o kişinin duygularını ve düşüncelerini doğru olarak anlaması, duyumsaması ve bu durumu ona iletmesi süreci” eşduyum olarak değerlendirilmektedir. Karşılıklı kişilerin eşduyum kurabilmeleri için üç öge gerekmektedir:

“1. Empati kuracak kişi, kendisini karşısındakinin yerine koymalı, olaylara onun bakış açısıyla bakmalıdır. Başka bir söyleyişle, empati kurmak isteyen kişinin, karşısındaki kişinin fenomenolojik alanına girmesi gereklidir. Fenomenolojik Yaklaşım’a göre her insanın bir fenomenolojik alanı vardır. Her insan gerek kendisini gerekse çevresini kendine özgü bir biçimde algılar; bu algısal yaşantı öznedir; kişiye özgüdür. Başka bir anlatımla her insan dünyaya, kendine özgü bir bakış biçimiyle bakar. Eğer bir insanı anlamak istiyorsak, dünyaya onun bakış biçimiyle bakmaya, olayları onun gibi algılamaya ve yaşamaya çalışmalıyız. Bunu gerçekleştirmek için de empati kurmak istediğimiz kişinin rolüne girmeli, onun yerine geçerek neredeyse olaylara onun gözlüklerinin gerisinden bakmalıyız. Karşımızdaki kişinin rolüne girerek empati kurduğumuzda, o kişinin rolünde kısa bir süre kalmalı, daha sonra bu rolden çıkarak kendi yerimize geçebilmeliyiz. Karşıt durumda empati kurmuş sayılmayız. Karşımızdakiyle özdeşim kurmak (ona benzemek) ya da ona sempati duymak, empatiden ayrı şeylerdir. Empati kurmaya çalıştığımız kişinin rolüne kısa bir süre için geçmeli “sanki o kişiymişçesine” düşünmeye ve hissetmeye çalışmalıyız.

2. Empati kurmuş sayılmamız için, karşımızdaki kişinin duygularını ve düşüncelerini doğru olarak anlamamız gereklidir. Bu durumda empatinin iki bileşenden

oluşu geldiğinin de altını çizmek gerekmektedir. Bunlar, empatinin bilişsel ve duygusal bileşenleridir. Karşımızdakinin rolüne girerek onun ne düşündüğünü anlamamız, bilişsel nitelikli bir etkinlik, karşımızdakinin hissettiklerinin aynısını hissetmemiz ise duygusal nitelikli bir etkinliktir. Bilişsel rol alma, duygusal rol almanın ön koşulu sayılabilir.

3. Empati tanımındaki son öge ise, empati kuran kişinin belleğinde oluşan empatik anlayışın, karşıdaki kişiye iletilmesi davranışdır. Karşımızdaki kişinin duygularını ve düşüncelerini tümüyle anlasak bile, eğer anladığımızı ona anlatmazsak empati kurma sürecini tamamlamış sayılmayız.” (GÜZ, Nükhet,1998, Ulusal Savunma ve Ulusal Güvenlik Yapılanmasında İletişim Stratejileri, s,145, <http://www.iku.edu.tr>(22 Mart 2005’de alındı).

Eşduyum becerisini geliştirebilmiş bireyin, zamanla bulunduğu toplumsal çevre içinde gerek kabul görmesi, gerek saygınlığı her geçen gün daha artış gösterebilecektir. Ancak bu gelişmelerin gerçekleşebilmesi için bireyin öncelikle kendi duygu anlatımında herhangi bir sorun yaşamaması, karşı tarafın duygu ve düşüncelerini doğru çözümleyebilmesi, bunu karşı tarafa yansıtabilmesi gibi gereklilikler söz konusu olmaktadır. Aslına bakılacak olursa, bunların da ötesinde öncelikle bireyin böylesi bir yaklaşıma açık olması gereği vardır. Bu yaklaşımın olumlu getirilerinin irdelenmesi sonucu “toplumsal bir duyarlılığın” oluşumu kendiliğinden gündeme gelebilecektir. Gerek etkili iletişim, gerek eşduyum kurabilmek gibi toplumsal duyarlılığa ortam hazırlayabilecek olguların gerçekleşebilmesi için temel gereksinimlerden biri de bireyin dinleme becerisidir. Dinleme kavramının ilk aşaması, bireyin kendini yani içinden gelen sesi dinleyebilme becerisi niteliğiyle belirir.

İletişimde dinlemenin öneminin vurgulanması açısından insanoğlunun daha az konuşup daha çok dinleyebilmesi için iki kulağa ve tek dile sahip olduğuna dikkat çekilmiştir. (CAPUTO,John S., HAZEL, Harry C., McMAHON, Colleen, 1994, Interpersonal Communication Competency Through Critical Thinking, Allyn and Bacon, p,180, United State of America). Kişilerarası iletişimde oldukça etkili olan dinleme olgusu, gerçek durumlarda karşılıklı saygı göstergesi olarak da değerlendirilebilmektedir. Karşısındaki tarafından dinlendiğini bilen kişinin, hem özgüveni artmakta, hem de kendisiyle barışık ve mutlu bir insan olma olasılığı yükselmektedir. Dinleme olgusunun gerçekleşebilmesi için bireyin beyninin gönderilen iletileri algılayabilmesi, bunun içinse

öncelikle iletiyi almaya önyargısız hazır olması gereği söz konusudur. Bu ise ancak eşduyumsal dinleme sayesinde gerçekleşebilir. İletilerin seçilerek algılanması eşduyumsal dinlemeye aykırı bir durumdur. Çünkü göz ardı edilen iletiler, kimileyin karşı taraf için önem taşıyabilmektedir. Bu nedenle eşduyumsal dinleme de önemli olan kaynağın bakış açısıyla dinleyebilme durumudur(TUTAR, Hasan, YILMAZ, M. Kemal, 2003, **Genel İletişim Kavramlar ve Modeller**, Nobel Yayın Dağıtım, s,103, Ankara).

Etkin bir dinleme gerçekleştirebilmenin yolu, konuya ilişkin belirli beceriler geliştirebilmekle ilgilidir. Söz konusu beceriler şu biçimde sıralanabilir(TUTAR, Hasan, YILMAZ, M. Kemal, 2003, **Genel İletişim Kavramlar ve Modeller**, Nobel Yayın Dağıtım, s,105,106, Ankara):

- “1. Konuşmayı kesin; hiç kimse konuşarak dinleyemez,
2. Konuşmacıya kolaylık sağlayın, onun rahatlamasını sağlayın,
3. Konuşmacıya dinleme isteğinde olduğunuzu gösterin, işinizi bırakın saatinize bakmayın, göz teması kurun,
4. Dikkatleri dağıtan şeyleri ortadan kaldırın, kapıyı kapatın, telefona yanıt vermeyin,
5. Konuşmacıyı empatik dinleyin, onun yerine koyun,
6. Sabırlı olun,başka hiç kimseyle iletişim kurmaya çalışmayın,
7. Kendinizi rahat ve hafif tutun, başka bir şeyle oyalanmayın,
8. Eleştiriye sonraya bırakın, eleştiri iletişimi engeller,
9. Soru sorun, konuşmacının mesajını başka sözcüklerle açıklayın,
10. Konuşmayı bırakın, bu aşamada konuşmak çok çekici olabilir. Ancak bunu yapmayın, konuşmacının sözünü bitirmesini bekleyin.”

Eşduyumsal iletişimin gereğince gerçekleştirilebilmesi için dinleme becerisi oldukça önem taşımaktadır. Tipik bir iletişim örneği olan dans olgusu içinde özellikle eşli danslar dikkate alındığında, eşduyumsal iletişim kurabilmenin temeli gerçekte yine dinleme becerisiyle ilişkilendirilebilmektedir. Burada dinlenen sözcükler değil enerjidir. Gönderici tarafından gönderilen iletinin geri bildiriminin sağlıklı gerçekleştirilmesi alıcı tarafından iletinin doğru algılanabilmesiyle bağlantılıdır. Algılamının doğru gerçekleşebilmesi ise dinlemenin önemszenmesini gerekli kılmaktadır. Bu noktada alıcının dinleme becerisinin geliştirilmesi gereği ortaya çıkmaktadır. Sözlü iletişim sırasında kullanımı yeğlenen

öğrenilebilen on temel beceri, eşli dans sırasında etkili iletişim kurabilmek için de seçilebilir niteliktedir. Bu doğrultuda;

1. Konuşurken dinleyebilmek nasıl olanaklı değilse, eşten bağımsız yapılan dansda da enerji çözümlemesi yapabilmek pek olanaklı değildir. Öyleyse, alıcının yani takipçinin, enerji beklemesi gerektiği durumlarda, kendi bireysel kararıyla dans etmek yerine enerji beklemesi gerekmektedir.

2. Enerjiyi gönderenin, kendisini müzik eşliğinde bedeniyle anlatımına olanak tanınmalı, rahat olması sağlanmaya çalışılmalıdır.

3. Alıcı yani takipçi göndericiye yani lidere göndereceği enerji iletilerini bekleme isteğinde olduğunu göstermeli ve dansa yoğunlaşabilmelidir.

4. Gürültü niteliği taşıyan iletişim engelleri ortadan kaldırılmalı, dans sırasında tüm yoğunluk müziğe ve dansa verilmeli, izleyiciler ve diğer dans edenler yalnızca gereğince önemsenmelidir.

5. Karşılıklı taraflar eşduyumsal iletişim kurabilmeli, karşısındaki kişinin yerinde olmaları durumunda nasıl bir davranış beklentisine gireceklerini dikkate alarak o doğrultuda davranış sergilemelidirler.

6. Sabırlı olunmalı ve diğerleriyle iletişim kurmaktan kaçınılmalıdır.

7. Dansa yoğunlaşılmalı, kişi kendini rahat bırakmalı ve hafif olmalıdır ki, gelen enerjiye açık olabilsin.

8. İletişimi sağlamlaştırmak adına yapılan eleştirilerin gerçekte iletişimi engellediği göz ardı edilmemeli ve eleştiri için uygun zaman beklenmelidir.

9. Gelen ileti her zaman istenilen netlikte olmayabilir. Böyle durumlarda dansa ilişkin gizli ipuçları ve yorumlar gelen iletinin çözümlemesinin doğru yapılabilmesini olanaklı kılabilir.

10. Müziği bir başkasının kulağıyla dinleyip, bir başkasının istediği biçimde dans etmek kimileyin çekici değildir, ama yine de yalnızca gelen ileti beklenip algılandıktan sonra geri bildirim gönderilmelidir. Bir soru-yanıt oyunu biçiminde nitelendirilebilen dans da tıpkı sözlü iletişimde olduğu gibi iletinin gelmesi beklenmelidir.

Kişilerarası iletişimde göz ardı edilmemesi gereken bir diğer konu ise karşılıklı tarafların gönderilen iletileri algılayabilecek alabilirlikte olup olmadıklarıdır. Gerçekte kurulacak iletişimin temelini oluşturan bu konu, iletişimin etkin ve etkili kurulabilmesi için oldukça önemlidir. Kişilerarası iletişimde karşılıklı ileti aktaran taraflardan birinin daha az bilgi birikimine sahip olması, ilişkide gerçekte karşı tarafı da ilgilendirmektedir. Neyin ne denli bilinip bilinmediğini kestiremeyen taraf, ne anlatırsa anlatsın karşı taraf yalnızca anlayabildiği kadarını anlayacaktır. Bu nedenle kurulacak her türlü iletişimde karşı tarafın anlayabileceği dilde konuşulması gereği tarafların eşduyum kurabilmeleri için de oldukça gereklidir.

Zamanla gerek benimsenmiş kişilik özellikleriyle, gerek edinilmiş deneyimlerle oluşumunu tamamlama eğilimine girmiş duygusal yeterlilik, toplumsal yaşamın anahtarı niteliğinde bir beceri olarak değerlendirilmiş ve eşduyum olgusunun işlevinde önemli rol oynamıştır. Diğerlerinin duygularını anlayabilmek, onların bakış açılarından bakabilmeyi denemek ve bu insanların benimsedikleri farklı görüşlere saygı göstermeyi başarabilmeyi içeren eşduyum için önemli odak noktalarından biri de ilişkilerdir. Bu ise kurulan ilişkilerde “hem dinlemeyi hem de sormayı bilmeyi; birinin söylediği ve yaptığıyla, buna karşı kendi tepki ve yargılarını ayırt etmeyi; öfkeli ya da edilgen olmaktansa, kendini ortaya koyabilmeyi; işbirliği anlaşmazlık çözümü ve uzlaşarak bir yol bulma sanatlarını öğrenmeyi” GOLEMAN, Daniel, 2004, Duygusal Zeka(Neden IQ’dan Daha Önemlidir?), Çev:Banu Seçkin Yüksel, Varlık Yayınları, 25. Basım, s, 335, İstanbul) içermektedir.

Eşduyum sözcüğüyle özdeş nitelikte kullanılan empati kavramında esas olan, karşılıklı iletişim içinde bulunan bireylerin birbirlerinin duygu ve düşüncelerini algılayabilme becerileridir. Bireyin gerçekte sahip olmadığını düşündüğü bu beceriyi, sonradan elde edebilme ve geliştirebilme olanaklarını yakalayabilmesi olanaksız değildir. Bu olasılıkları olanaklı kılabilen nitelikte olan etkinliklerin doğru seçimi ve doğru uygulanabilirliği bireyin hedefine ulaşmasını kolaylaştırabilecektir.

İşte dans bu nitelikte bir etkinliktir. Özellikle eşli danslarının söz konusu olduğu durumlarda, dansla uğraşanların karşılıklı olarak birbirlerini daha iyi anlayabilecek düzeye erişebilmeleri için dans, uygulayıcılarına dansdaki rollerini değiştirebilme olanağı sunmaktadır. Çiftin rol değişimiyle, bayanın erkek, erkeğin bayan adımlarını uygulama seçeneği, karşılıklı eşduyum duygularını geliştirebilmelerine yardımcı olacağı gibi, yeniden rollerine döndükleri anda, daha başarılı ve mutlu olabilmelerini de sağlayacaktır. Her ne kadar kimi durumlarda sürekli olarak erkeği takip etmek durumunda, edilgen bir role sahip olan bayanın denetimi elinde bulundurmaktan zevk alması ve etkin olma eğilimi, lider(erkek) ve takipçi(bayan) arasında bir güç mücadelesine neden olabilse bile, çift rol değişimi sonucu birbirlerini daha iyi anlayabilme düzeyine erişebilmiş olacaktır.

Dans yoluyla kurulan duygu aktarımının varolan toplumsal iletişimleri iyileştirici katkısı, kimi dans türlerinde uygulanabilen rol değişim olanaklarının bireylerde yarattığı eşduyumun gelişimiyle ön plana çıkmaktadır. Bu kazanım, her bir bireye bir diğer bireyin yaşadıklarını algılayabilme noktasında yararlı olabilmektedir. Duygusal donanımını dans yoluyla anlatma olanağı yakalayan insanoğlu, aynı yolla kendini anlatma girişiminde olan diğerlerinin duygularını ayırttırabilme konusunda da bir ayrıcalık elde edebilecektir.

Eşduyum olgusu iletişimi hızlandırmak, iletişimde hata payını azaltmak ve karşılıklı tarafların birbirlerine karşı daha hoşgörülü davranmalarını sağlamak gibi pek çok olumlu getiriyle etkili iletişim kurulabilmesine olanak tanımaktadır(TOKTAMIŞOĞLU, Murat, ALKIŞ, Cengiz, **İnsan Tanıma Kılavuzu**, Düş Yıldızı Yayınları, s, 34, Ankara). Kişilerarası iletişim dikkate alındığında etkili iletişime ortam hazırlayan bu getiriler, dans söz konusu olduğunda da oldukça önem kazanmaktadır. Böylece eşli ve o anda doğaçlama yaratılan danslarda karşılıklı iletilerin kolaylıkla algılanmasını yani iletişimin hızlandırılmasını sağlayan eşduyum olgusu, hatayı da en aza indirgeyebilmekte ve dans edenlerin birbirlerine karşı daha hoşgörülü olmalarını, dolayısıyla da hem dans edenlerin hem de dans edenlerle iletişim halinde olan izleyicilerin zevk almasını sağlayabilmektedir.

Gerçekte bireylerin birbirlerini daha iyi anlayabilmelerini sağlayan rol değişimlerinin pek yaşanmadığı toplumsal ortamlarda, bireylerin eşduyumlarını geliştirebilme olasılıkları pek yoktur. Her ne kadar daha çocuk yaşlarda oynanan evcilik oyunları ve alınan drama eğitimleri rol değişimlerine olanak veriyor olsa bile, bunun yalnızca çocukluk yıllarında kalması, değişimin yarattığı etkinin azalmasına, üstelik yok

olmasına bile yol açabilmektedir. Bu anlamda yoğun yaşam temposundan kopmak isteyenlere bireyin bir başına uygulayabileceği etkinliklere seçenек olarak sunulan, ikili ya da grup etkinlikleri, bireyin toplumsal yaşamdan kopmamasını ve doğası gereği edinmek isteğinde olduğu toplumsal ortam gereksinimini giderebilecektir.

Bireyin eşduyum olgusunu geliştirebilecek güce sahip dans, bunun yanı sıra, bireyin toplumsallığı gereği gereksinim duyduğu toplumsal uyumu da önemli oranda etkileyebilecektir. Müzik eşliğinde yapılan dizemsel hareketler biçiminde tanımlayabileceğimiz dansın insan yaşamına sağlamış olduğu olumlu getirilerden biri olan, bireyi toplumsal uyuma elverişli kılma durumu, o kişinin aldığı dans eğitimi sonrası yaşayacağı davranış değişikliğiyle gündeme gelebilmektedir. Özellikle grup dansları söz konusu olduğunda grubu oluşturan her birey, kendisini bütünün bir parçası olarak algılamak durumunda kalır. O grupta, herkes birbirinin yaptığından sorumlu olduğu kadar, kimi durumlarda dansın türü ya da izlek gereğiyle neredeyse birbirlerinin sudaki yansımaları gibi benzerlik göstermek durumunda kalabilirler. İşte bu uyum, bireyin toplumsal yaşamda göstereceği uyuma da alt yapı hazırlayabilecek niteliktedir. Birey nasıl ki, grup dansında hata yaparak dikkatleri üzerine çekmekten kaygı duyuyorsa, toplumsal yaşamda da toplum örf adetlerine aykırı davranış sergilemekten kaçınacak ve içinde yaşadığı toplum bireylerinin yadırgamayacağı türden davranışlar sergilemeyi benimseyebilecektir. Grubun her bir üyesine yüklenen bu sorumluluk, aynı zamanda üyelere sergiledikleri her davranıştan sorumlu olma duygusunu kazandıracak ve toplumsal yaşamda bananecilikten uzak, duyarlı bireyler yaratılmasına ve toplumsal sorumluluk duygusunun güçlenmesine olanak tanıyacaktır.

Dansın bir uyum etkinliği oluşundan hareketle, bireyin toplumsal uyumuna olumlu katkılar sağlaması, aslına bakılacak olursa dansın türüyle ilgili olduğu kadar dansın yapısıyla da ilgilidir. Örneğin grup dansının bireye toplumsal yaşamdaki kazanımları yanında, eşli danslarında bireyin ikili ilişkilerine olumlu kazanımlar taşıyabilme olasılığından söz edilebilir. Çünkü eşli dansda varolan bir eşduyum olgusu söz konusudur. Bu üstünlük bireyin özel yaşantısında da hoşgörölü olabilmesine olanak tanıyabilecek niteliktedir. Eşli dansda söz konusu olan eşduyum olgusu ne denli yoğun olursa, sunum da o denli başarılı olacaktır. Eşli dansın vazgeçilmez nesneleri olan iki beden, tıpkı iletişimde olduğu gibi bir taraftan diğer tarafa duygunun, yani enerjinin aktarımını sağlamakla yükümlüdür. Özellikle sosyal danslarda ortada varolan bir koreografi bulunmadığı

zamanlarda, bayan ne yapacağından tümüyle habersiz, kendisine iletilecek olan enerjinin deşifresiyle meşguldür. Yani erkeğin bedeniyle sorduğu soruyu, bayan bedeniyle yanıtlamak zorundadır. İşte bu alış veriş sırasında eşduyum varlığı, dansın niteliğini attıracaktır. Örneğin tangoda erkeğe düşen görev fazladır. Hem müziği dinlemek, hem yaptığı figüre yoğunlaşmak, hem bir sonraki figürü kurgulayabilmek, hem de dans pistinin akışını sağlamaya çalışmak yetmeyecektir. Aynı anda pistte yol aldığı sırada, tangoda geri geri yürüyen ve arkasını hiç görmeyen bayanın, eşine duyduğu güveni sarsmamak için, onun diğer çiftlerle çarpışmamasını sağlaması da gerekecektir. Oysa her şeyden önemlisi bayanın “içinde bulunduğu durumu algılayarak, kendini onun yerine koyma, aynı coşku ve duyguyu yaşıyormuş gibi düşünme” eylemleri ışığında, eşine karşı daha anlayışlı davranmak ve onu zor durumlarda bırakacak figürleri uygulamaya zorlamaktan kaçınmak gereği söz konusudur. Bayanın da bunca ayrıntıyla başa çıkma yükümlülüğünde olan eşine, gergin olmayan bir ortam hazırlaması ve onun müzik eşliğinde dansıyla kendisi anlatımına olanak tanınması gerekmektedir.

Dans, bireyin gerek toplumsal uyum gerekse eşduyum olgularıyla bütünleşmesini sağlayan bir işlevi barındırmaktadır içeriğinde. Oysa insan yaşamının hangi aşamasında bulunduğuna ilişkin varolan düşünce fırtınaları dansı, her geçen gün yeni düzlemlere taşımaktadır. Profesör Dr. Şermin Tekinalp’in çalışmamıza ilişkin “mutlu insan mı dans eder, dans mı insanı mutlu eder?” yaklaşımı, tıpkı “beden diliyle birey, gerçek ruh halini mi yansıtır, yoksa farkında olmadan kullandığı hareketler mi bireyi başka bir ruh haline taşır” yaklaşımında olduğu gibi her iki açıdan ele alındığında da doğru olarak nitelendirilebilmektedir. Yani birey bir yandan beden diliyle gerçek ruh halini yansıtırken, öte yandan beden dilini uygulayış biçiminden etkilenerek başka bir ruh haline de geçebilmektedir. Dans, yapısında barındırdığı dizem nedeniyle birey üzerinde olumlu etkiler yaratmaktadır. Çünkü dizem, doğa ve insan için önemli bir oluşumdur. Dünyanın dönüşünden kalp atışımıza, güneşin doğuşundan nefes alışımıza varıncaya dek pek çok olgu, bünyesinde bir dizem ögesi içermektedir. Bu düzeneğe bireyin, müzik eşliğinde uyum gösterme seçeneğinin, mutluluk yansımaları oldukça olağandır. Öte yandan mutluluk duygusunun birey üzerinde yaratacağı olumlu enerjinin açığa çıkarılabilmesi için bireyin kendisini dizemin akışına bırakma isteği de sıradışı olmasa gerek. Yani sonuç olarak diyebiliriz ki, hem dans eden insan mutlu olur, hem mutlu insan dans eder.

Dansın insan yaşamına sunduğu kazanımlar bir işlevi daha üstlenmektedir. Dansın içeriğinde yer alan anlatım gücü bu işlev gerekçesiyle ona önemli bir ayrıcalık kazandırmaktadır. Çünkü dans, tarih içerisinde önemli pek çok olgunun taşıyıcılığını üstlenerek, toplumların ekinlerini yaşanır kılmak için gerek bilinçli gerek bilinçsiz, bir toplumun neredeyse toplum olma özelliklerini koruyup kollamıştır. Günümüz koşulları açısından değerlendirildiği anda dansın bu işlevinin değeri dikkate alınmayabilir. Yaşantımızı saran teknolojik iletişim yoluyla her türlü gereksinimin anında gerçekleştirilebiliyor oluşu, geçmişte bu kolaylıkların varolmayışı nedeniyle dansın önemli bir konum üstlenmesine ve ekin taşıyıcısı olarak nitelendirilmesine olanak vermiştir.

Kitle iletişiminde ekinel anlamda katkılar sağlayan dans yoluyla kurulan iletişimin kazandırdıklarının farkındalığı ancak toplumsal yaşamın bütünü ele alındığı anda ortaya çıkabilmektedir. Toplumsal varlığın toplumsal yaşamla bağlarının giderek zayıflaması sonucu olumsuz etkilenen insan ilişkilerinin bu durumu, zaman içinde olağan karşılanmaya başlanmıştır. Bu tehlike karşısında azalan insan insana ilişkilerin çoğaltılması yönünde gerekli çabaya ivme kazandırılabilme, durumun aykırılığının açığa çıkarılabilmesiyle olanaklı olabilecektir. Bu noktada önem kazanan ekinel değerler, batılılaşma gereği gibi gözüken, toplumdan soyutlanma ve bireysel yaşam, söz konusu değerlerin tüketilmesine yol açabilecektir. Böylesi bir sonla karşılaşılması, seçilmiş modellerin iyi niteliklerinin benimsenmesinin yanında, varolan niteliklerin korunmasıyla da sağlanabilecektir. Değişimin kolaylıkla benimsenmesi, gerçekte varolan değerlere gereğince sahip çıkılamamasının da bir göstergesi olarak değerlendirilebilir. En iyi toplum modeline ulaşabilmenin temelinde yeniliklere açık olmak kadar, varolanların da kolaylıkla gözden çıkarılmaması ve toplum değerlerine uygun yapı için edinilmiş deneyim ve üretilen varsayımların dikkate alınması ve toplumsal çıkarların birincil öncelik olarak belirlenmesi gerekmektedir. Eğitimle ilişkili bu gereklilik, ancak, eğitim için daha uygun bir ortam yaratılmasıyla olanaklı kılınabilir.

Öğrenme olgusu, hangi çoklukta duyu organına hitap edebiliyorsa, o oranda kalıcı olabilme ve kullanılabilme özelliklerini yapısında barındırabilmektedir. Bu anlamda dansın sahip olduğu toplumsal anlatım gücü, pek çok alanda eğitimi kalıcı ve kullanılabilir kılabilmek için değerlendirilebilecek uygun bir yöntem olarak çıkar karşımıza. Örneğin tarihi öğretebilmenin tek yolu, klasik “anlatım yöntemi” olmayabilir. Tarihin her anını görsel sanatla anlatabilen yapıt sayısı her ne kadar oldukça sınırlı olsa bile, en azından

varolan yapıtların içerdği toplumsal iletinin dans ya da sanatın herhangi bir dalı yoluyla anlatımı pek çok duyu organına hitap edebilme üstünlüğüyle eğitime önemli katkılar sağlayabilecek güçtedir. Örneğin Hürrem Sultan ya da pek çok bale yapıtı ya da halk danslarının bugünkü düzeyde sahne sanatlarına uygun koşullarda ele alınışı, içerdikleri toplumsal anlatımla topluma toplumu anlatabilmektedir.

Sanatın insan yaşamındaki etkinliği çerçevesinde dans, önemli bir iletişim aracı olarak yer almaktadır. Yapısında barındırdığı yalın dil aracılığıyla özellikle halk dansları söz konusu olduğu durumlarda, değişen ve dönüşen insansal değerlerin yok olmasına karşı koymuş olduğu direnç nedeniyle ön plana çıkan sanatın bu dalı, bireye yaşanan her türlü değişime karşın, ne olduğunu ve nerede olduğunu yansıtabilecek güçle varolmuştur. Ekinel dokudan esintiler taşıyan bu dansların genç kuşaklara yönelik tasarımlarla yaygınlaştırılması yönünde yapılabilecek çalışmaların, küresel yaşamın her geçen gün daha da benimsendiği süreç kapsamında ekinlere, yaşanan kargaşada yok oluşa boyun eğmek yerine, toplumun sahip olduğu ekinel çeşitlilikten edinilebilecek yeni sentezlerle yeni oluşumlar yaratma olanağı sunmuştur. Böylece ekinlerini yaşatabilmeyi başarabilmiş toplumlara ekinlerarası iletişim olanağı sağlayan halk dansları, aynı zamanda, aynı toplumun farklı kuşakları arasında da bir bağ kurarak, gerçekte kuşaklararası bir iletişime de ortam yaratmış ve sağlıklı toplumlar için önemli adımlar atmış olur.

Toplumsal zemini güçlendirme sorumluluğunun bilincinde olan ve yüzyıllardır bu önemli görevi aynı bilinçle geleceğe taşıyan halk danslarının toplumsal yaşamdaki rolü yalnızca bu işleviyle sınırlandırılmaz elbette. Gerek ekinel mozağin, gerek toplumsal uyumun gerek toplumsal değerlerin benimsetilmesi konularında daha bu sanat dalının bütünleştirici, toplumsallaştırıcı, yapıcı, taşıyıcı,... yönlerinin keşfinden önce tüm katkılarıyla varoluşu, bireyin kişilik özelliklerine sağlamış olduğu olumlu getirilerle dikkat çekmiştir. Gerçekte bunların da ötesinde farklı ekinlerin, farklı toplumların iletişimlerine olanak sağlayan halk dansları aracılığıyla tüm dünya halklarının birbirleriyle kurmuş oldukları iletişimler, dünya barışı adına serpilen önemli tohumlar olarak yer almışlardır.

Özgünlüğü ve zenginliğiyle varolan halk dansları, bir yanda ekinel iletişime kucak açarken, diğer yanda toplumlararası varolan sosyo-ekonomik farkların bir kenara itilerek geçici de olsa bir eşitlik havasının yaratılmasına olanak tanımaktadır. Dünya gençlerinin birbirlerinin ekinlerinden habersiz yaşama olasılıklarını bir ölçüde olsa azaltan ekinel

etkinlikler aracılığıyla, zaman içinde ekinlerin etkileşme olasılıkları bile söz konusu olabilecektir.

Farklı ekinlerin farklı yaşam biçimlerinin, farklı değerlerin, farklı beden dilleriyle farklı şekillerde anlatıldığı bir sanat dalı olan halk dansları, dünya toplumlarının geleceği olan genç nesillere sunmuş olduğu iletişim olanaklarıyla önemli bir yatırım seçeneği olarak değerlendirilebilmektedir. Birbirlerinin ana dillerinden habersiz yüzlerce gencin, bedenlerinin dili olan dans aracılığıyla kuracakları iletişimin, ardından oluşabilecek dil gereksinimi, onların eğitim yaşamlarında da güdüleyici olabilecektir. Zaman içinde dünya danslarına duyulabilecek ilgi nedeniyle oluşabilecek yeni dans türleriyle tanışma gereksinimi sonucu oluşabilecek dil öğrenme isteği, onların gereksinimlerinin ardından alınacak eğitimin daha etkin ve etkili olabilmesine olanak tanıyabilecektir. Duyulan gereksinim sonrası alınan eğitimlerin ise hem daha kalıcı, hem de daha kolay yaşama geçirilebilmesi, gereksinim duyulmadan sunulan eğitimlere oranla daha olası gözükmetedir.

İlk insandan günümüze dansın insan yaşamındaki yeri dikkate alındığında hissedilir oranda bir düşüş söz konusu olmuştur. Dil bilmeyen ilk insanın beden dili ya da dansla kendini anlatımı o günün koşullarında oldukça olağan sayılırken, zamanla dans, dilin insan yaşamına girmesiyle daha arka sıralara itilmiştir sanki. Her ne kadar bu anlayış; dansı uygarlıkla eşdeğer tutan anlayışla örtüşmüyor da olsa, yaşanan pek çok değişim gibi dans ve beden dili kullanımlarının değişime uğraması da bu olguların insan yaşamında yeni yerler arayışını zorunlu kılmıştır. O günün koşulları gereği önemli bir gereksinim konumunda olan dans ve beden dili kullanımının benimsenen yeni biçimleri olarak beden dilinin sözlü iletişimi destekleyici rolü, dansınsa toplumsal yaşamı renklendirici rolü onların birbirleriyle olan iletişimlerini engelleyememiştir.

Doğaya karşı güçsüzlüğünün ayırımına varan insanoğlunun toplu yaşam seçimi, onun kendisini daha güvende hissetmesini sağlarken, beraberinde başka gereklilikleri de getirmiştir. Doğanın diğer canlılarının gerek sesle gerek bedenle taklit edilmesiyle başlayan iletişim, zamanla belli kurallar çerçevesinde işleme gereksinimi duymuştur ve bu süreç her toplumda farklı şekillerde uygulanmıştır. Bu farklılıklar ise farklı bireylerin, farklı yaşamların oluşumunu getirmiştir beraberinde.

İnsanoğlu kendi türünde olan diğerleriyle hangi oranda benzerlik gösteriyorsa, aynı oranda ayrımlarda göstermektedir. Bu ayrımlar insanların bedensel görünüşlerinden düşünce yapılarına, yaşam biçimlerinden kendilerini sözcüklerle anlatımlarına, beden dili kullanımlarından dans kimliklerine dek pek çok değişik biçimde kendini göstermektedir. Birey nasıl beden dili kullanımıyla bilinçli ya da bilinçsiz duygu ve düşüncelerine özgü ipuçları veriyorsa, dansıyla da kişilik özelliklerine özgü ipuçları vermektedir. Her bireyin gerçekte daha hiç keşfetmemiş bile olsa kendine özgü bir dansı vardır. Ve bu dans tıpkı bireyin sahip olduğu yüz hatları gibi onun kişiliğinin çözümlemesinde bile kullanılabilecek değerdedir. Bu anlamda dans için; **bireyin iç dünyasının bütün doğallığıyla ve katışıksız bir yorumla dışa vurumu** tanımı aykırı olmasa gerek. Bu noktada beden diliyle dansın tek ortak özelliği gereçlerinin beden olması değil, bireyin sahip olduğu gerçek kişilik özelliklerini yansıtabiliyor olması da önemli bir diğer ortak özellikleridir. Bireyin ilişkilerinde kendini anlatım biçimini yansıtmaması nedeniyle, bu iki olgunun kişilerarası ilişkilerde de önemi büyüktür.

Kişilerarası iletişimde beden dilinin işlevi irdelendiği anda, kişinin gereksinim duyduğu bir takım gerekçeler söz konusudur. Bu gerekçeler gerçekte bu iletişim türünde istenilen düzeyi yakalamak için gerekmektedir. Kişi böylesi bir eğitime;

1. Deşifre olmamak için,
2. Deşifre edebilmek için,
3. Uygun beden dili kullanımını benimseyebilmek için,

gereksinim duyuyor olsa bile, kimileri bu alanda almış oldukları eğitimlerini ve edindikleri becerilerini olumsuz yönde de kullanabilmektedirler. Aldığı eğitimi, gereği gibi yaşama geçirebilen bireyin, sahip olduğu kişilik özelliklerini tümüyle perdeleyebilmesi olasılığı da söz konusudur. Bu kişinin, bedeninin kumandası duygularında değil, beynindedir. Her hareketini mantık süzgecinden geçirerek uygulamaya başlamıştır artık. Bu nedenle beden dili eğitimi almış olan işverenin karşısında, aynı eğitimi almış insanları görmekten kaçınması doğaldır. Çünkü karşısında rolünü gereği gibi uygulayabilen ve kusursuz görüntü sergileyebilen birisi bulunabilir ve bunun ayrımını yapamayan işveren iş görüşmesinde beğendiği adayı yüksek beklentilerle işe kabul edebilir. Aradığını bulamayan işveren için süre yitimi olarak değerlendirilebilen bu yanlış seçimin nedeni ise açıktır.

Aslına bakılırsa bir başka anlayışa göre kişinin beden dilinin yoğun kullanımı çokta kabul görmüş değildir. Hatta “kendini izletme, dinlet” yaklaşımı bile vardır. Gerçekte bu yaklaşım, özellikle beden dilinin fazla kullanılmaması gereken bazı meslek grupları için oldukça uygundur. Öte yandan görselliği, daha göz önünde oluşu ve dikkat çekiciliği nedeniyle beden dili kullanımı, sözcüklerle örtüşmesi durumunda etkili bir izlenim yaratabilmek için oldukça önemli bir seçenektir.

Günlük yaşamda sıkça kullanılan el kol ve mimik hareketleri kimileyin dile getirilmek istenenlerle örtüşmeyebilir. “İşte bu farklı davranış ve farklı ifadeler bedensel dışavurumların doğru yorumlanmasını gerektirir. Bu doğru yorumlama da insanların birbirlerinden daha çok şey öğrenmesine, birbirlerine daha çok yaklaşmasına ve çevresindeki insanların kişiliklerini daha iyi tanımalarına kesinlikle yardımcı olur.”(ZIELKE, Wolfgang, 1993, **Sözsüz Konuşma**, Çev:Esat Nermi, Say Yayıncılık, s,192, İstanbul). Doğru yorumlama çabasının yarattığı yaklaşma insan ilişkilerini iyileştirici bir etki oluştururken, bireyin beden dili kullanımındaki yüzeysel tutumundan kurtulmasına ve bedenini daha özenli kullanmasına olanak tanır.

Beden dili kullanımına kazandırdığı olumlu boyutlarıyla ilgi çeken sanat olgusu insan ilişkilerinin düzenleyicisi işlevini de üstlenmiştir. Hoşgörü, dostluk, kardeşlik, sevgi, barış vb. olguları destekleyip, vurgulayan sanat, taşıdığı bilinçle binlerce yıldır insanlığa hizmet etmiştir. Toplum eğitimcisi işleviyle bireye bulunacağı katkılarla her geçen gün gelişerek, toplum yaşam niteliğini artıracaktır.

Sahne sanatlarının ortak anlatım olanaklarını zenginleştirebilmek yönünde tasarlananların yaşam bulma olasılığı, bu alanda yapılabilecek her yeni çalışmaya zemin niteliğini artırabilecek ve daha düzeyli düzlemlere taşınma işlevini kolaylaştırabilecektir. Oysa yol alabilmek için gereken ivmenin oluşumunda toplumun sanata duyacağı gereksinim önem kazanmaktadır. Bu noktada ise eğitim ön plana çıkmaktadır. Ancak bu çözüm, insanlığı çözümsüzlükten kurtarabilecek gücü yapısında barındırmaktadır. Eğitim katkısıyla oluşturulabilecek söz konusu gereksinim, varolan değerlerin farkındalığını yaratabilecek, böylece, gereksinim sonucu oluşan boşluğun giderilebilmesi yönünde etkin ve etkili bir yol izlenmesi kolaylaşabilecektir. Yaşam düzeyinin iyileştirilebilmesi yönünde oluşturulabilecek bu katkı, sanat yoluyla yine insanlığa hizmet etmiş olacak ve eğitim, toplumun sanata aşinalığını artırıcı bir rolü kendiliğinden üstlenmiş olacaktır. Küresel

barışı güvence altına alabilecek güce sahip sanat olgusunun yaygın zemine taşınması, besleyici önemli bir kaynak olarak daima varolacaktır.

Bedensel farkındalığa olanak tanıyan dans olgusu tarih boyunca insanoğlunun ölümsüz tutkularından biri olmuştur. En ilkel formdan en modern forma değin geçirmiş olduğu her aşama, insanoğlunun değişimiyle eş giderde yaşam bulmuştur. “ İlkelerin oyuna verdiği önem hiçbir uygar ulusta görülmemiştir. Hatta güzel sanatların uygarlıkla birlikte gelişmesine karşın dansın öneminden değer yitirmesi ve uygar uluslarda toplumun geçim koşulları ve gereksinimleri nedeniyle aldığı değerle, ilkellerdeki yaşamdaki tüm olayları içerdiğinden toplumsal önemi birçok araştırmacının dikkatini çekmiş ve “bir ulus için dansın önem derecesi uygarlık düzeyiyle ters orantılıdır” yargısını çıkarmıştır.”(SERNİKLİ, Güner, 1976, **Türkiye’de Oyun (Raks) Konusunda Yayınlanan İlk Yazı**, Halk Bilim Dergisi, Boğaziçi Üniversitesi Folklor Kulübü Yayını, Sayı: 18, İstanbul)

Ulu Önder Mustafa Kemal Atatürk’ünde pek çok söylemi bu yargıyı doğrular nitelikte olup, adeta Türk Milletinin söz konusu tehlikeye karşı farkındalık düzeyini artırma çabasında olmuştur. Tükenme aşamasına gelmiş bir milleti, kattığı yaşam enerjisiyle özgür bir ortamda yaşama döndüren ulu önderin millet olabilme olgularını yokedici etkilere düşman hassasiyetiyle saldırıda bulunması ve çözümler üretmesindeki gerçek erek; ülkenin geri kalmışlıktan kurtulması idi. Bunun için öncelikli gereksinim ufukların genişletilmesi, ekinel ve sanatsal etkinliklerin yaşam bulması, çağdaş ve güzel sanatların toplumsal kabulü için kullanışlı zeminler hazırlamaktı. Tek çözüm ise devrimdi. Ekinel ve sanatsal yaşamı biçimlendiren ve temelini oluşturan bu devrimler, sanat çerçevesinde dansın uygarlık düzeyiyle olan ters orantılı ilişkisiyle bağıntılı kaygıları yok edebilecek güçle varolmuştu.

Atatürk Türkiye’sinde varolan ekinel gücün sanatla olan ilişkisinde hedeflenen nokta, sanatın ve ekinin toplum yaşamını biçimlendirici rolünü pekiştirebilecek ve sanata ilişkin köklü değişimlere beşiklik edebilecektir. Eğitimin sanatla, sanatın ise eğitimle desteklenmesi sonucu oluşabilecek bilinç ortamının, insan ve iletişim olgularının yer aldığı her alanda hayal edilen niteliğe ulaşılabilmesini, böylece toplumsal yaşamın iyileştirilebilmesi yönünde önemli girişimlerin başlatılmasını ve hatta küresel düzlemde

eğitim sanat ve ekin bileşenlerinin senteziyle varlık gösterebilme olasılığını gündeme getirebilecektir.

2.2. Eğitimin Etkinliğinin Ölçümünde Kullanılan Yöntemler

Eğitimde etkinlik, eğitim dizgesinin ereklerini gerçekleştirmek yönünde tasarlanmış olduğu ve yürüttüğü uygulama sonuçlarının istenilen düzeyde sağlanmış olmasını dile getirmektedir. Bu çerçeveden ele alındığında doğal olarak sonuçlarla ya da çıktılarla ilgili bir olgu olarak çıkar karşımıza. Etkinlik, bir kurum ya da kuruluşun amaçlarını gerçekleştirme derece olarak tanımlanabilir.

Eğitimin etkinliği, kimi zaman programın değerlendirilmesi kimi zamansa başarının değerlendirilmesi biçiminde ele alınırken kimi araştırma modellerinde hem programın hem de başarının değerlendirilmesi sayısallaştırılmaya çalışılmıştır. Ancak, değerlendirme modeline insan unsurunun katılımıyla değerlendirmenin zorlaştığı görülmüştür. Eğitimin etkinliğini ortaya koymaya yönelik çalışmalarıyla dikkatleri çeken Kirkpatrick bile eğitimin etkinliğini hedeflenen düzeyde ortaya koyamamıştır.

Kirkpatrick değerlendirme modelinin birinci aşaması(Kirkpatrick 1959a), eğitime katılanların bu eğitime verdikleri tepkileri belirlemek ereğiyle gerçekleştirilir. Modelin ikinci aşamasında(Kirkpatrick 1959b), eğitim sonucu öğrenmenin ne ölçüde gerçekleştiği ölçülmektedir. Kırkpatrik (Kirkpatrick, 1960a) Modelinin üçüncü aşaması, eğitim sonucunda meydana gelen davranış değişikliklerinin ölçümünü içermekte olup, dördüncü aşamadaysa eğitim sonuçlarının ölçümleri değerlendirilir.(Kirkpatrick, 1960b), Dördüncü aşama, başka bir deyişle sonuçlar, katılımcıların programa devam etmesinden kaynaklanan kesin sonuçlar olarak tanımlanabilir. Bireyin öğrenmesi, davranışında kalıcı bir değişme olması biçiminde tanımlandığında, öğretme de bireyin davranışında böyle bir değişiklik meydana getirme işidir (ÖZÇELİK, Durmuş Ali, 1992, **Eğitim Programları ve Öğrenme**, Ankara, ÖSYM Yayınları)

2.2.1. Test-Tekrar Yöntemi,

Test ve tekrar yöntemi eğitim programına başlamak üzere olan katılımcılara eğitim öncesinde bir test uygulanması, aynı testin, aynı katılımcılar üzerinde eğitim programı

sonrasında tekrar uygulanarak karşılaştırılması sonucu, aradaki ayrımın hangi oranda eğitime bağlı olduğunun saptaması üzerine kuruludur. Yöntemde yaşamsal önem taşıyan konu, test sonuçlarındaki olumlu artışın, performansa yansımalarını doğrulamaya çalışmak olarak belirlenmiştir.

2.2.2. Önceki Sonraki Performans

Bireyin herhangi bir etkinliğe katılım öncesi yaşadığı kaygı ve yetkinlik beklenti oranları, etkinliğe katılımın sürekliliğini doğrudan ilgilendirmektedir. Olabildiğince, bireyin kaygı katsayısının azaltılıp, yetkinlik beklentisi katsayısının artışının sağlanabilmesi, bireyin kendini daha az gergin duyumsamasına ortam hazırlayacağı gibi, etkinliğe devamlılığı da olumlu anlamda etkileyebilecektir. Bu noktada belki de en etkin yöntem bireye performans gelişiminin, somut olarak sunulmasıdır. Bilinçli bir yaklaşımla, etkinliğin yapısına uygun olarak seçilip, uygulanan bazı yöntemler, bireyin eğitim sürecinden hangi oranda etkilenmiş olduğunu ortaya koyacağı için, öz güven oluşumuna da olanak tanıyabilecektir. Bireye eğitim öncesi durumuyla eğitim sonrası yaşadığı değişimin farkındalığının kazandırılması, edinilen toplam kazanımı yansıtabilecek ve bireyin eğitime inancı tazelenebilecektir. Sonraki performansı ile önceki performans arasındaki ayrımın oranı büyüdükçe, katılımcının memnuniyeti de aynı oranda artış gösterebilecektir.

2.2.3. Deney Kontrol Grubu

Yöntemin diğer eğitim değerlendirme yöntemlerine oranla sık kullanımı, daha etkili ölçme yeteneğine sahip oluşunun yarattığı ayrımla ilişkilidir. Bu yöntemde eğitim uygulamalarını değerlendirme sırasında eğitim katılımcıları yani deney grubu yanı sıra, benzer niteliklere sahip, benzer işi yapan diğer katılımcılardan oluşan bir de kontrol grubu kullanılır. Deney grubu aksine kontrol grubunun eğitim alma zorunluluğu yoktur. Eğitim öncesinde her iki grupta yeralan katılımcılar; beceri, zeka, öğrenme yetenekleri ve uygulamada gösterdikleri performans açısından değerlendirilir ve karşılaştırılırlar. Aynı işlem eğitim sonrasında da yinelenir. Eğer eğitim gerçekten etkili olmuşsa, deney grubundaki katılımcıların uygulamada sergiledikleri performans artışının diğer gruptakilere oranla daha çok olması beklenir.

2.3. Eğitimlerin Etkinliğinin Ölçümünde Kullanılan Değerlendirme Türleri

Değerlendirme, ölçmeden daha geniş bir anlam içermekte olup, ölçmeden bir sonraki aşama olarak nitelendirilebilir. Ölçme ise, yalnızca bir şeyin miktarına ilişkin bilgi verir; bu bilginin yeterli olup olmadığı, istenilen miktar ve cinsten olup olmadığı ise bir değerlendirme sorunudur. Buna göre değerlendirme, ölçme sonuçlarının, aynı alana özgü bir kriterle karşılaştırılarak bir değer yargısına ulaşılmasını, bu yargıdan hareketle de karar alma sürecine gidilmesini dile getirir. Değerlendirme, genel anlamda bir iş ya da uygulamanın yararı ve değeriyle ilgili yargıya varmaktır. Eğer eğitimin değerlendirilmesi başarı değerlendirme gibi ele alınmazsa o zaman etkinliğe ilişkin programın değerlendirilmesi söz konusu olabilir. Başka bir deyişle, eğitimin etkinliği eğitime katılan kişilerin izledikleri eğitim programının standart ve kriterlerine ne ölçüde ulaşıldığına bakılır. Eğitim programı katılımcılarının başarılarını ölçmek ve değerlendirmek üzerine yapılan çalışmalar, zaman ve hedeflerine göre sınıflandırılır.

2.3.1. Başarının Değerlendirilmesi

Dans ve beden dili eğitim etkinliklerinden beklenen yararların sağlanması, gereksinimlerin karşılanması ve ereklere gerçekleştirilebilmesi için etkinlik katılımcılarının başarılı olması gerekmektedir. Eğitim programlarıyla yetiştirilen katılımcının davranış değiştirme ya da yeni davranışlar kazanmasındaki başarı, bir bakıma programın ereklere ulaşma derecesini etkileyebilecek ve verilecek kararın bir kanıtı olarak kullanılabilecektir.

2.3.2. Programın Değerlendirilmesi

Eğitim programlarının değerlendirilmesi için öncelikle ölçülebilir eğitim hedeflerinin belirlenmesi gereklidir. Kirkpatrick'ın ortaya attığı dört aşamalı eğitim değerlendirme modelinin ilk iki aşaması “tepki, öğrenme” eğitimden hemen sonra ölçüldüğü durumda, son iki aşaması “davranış, sonuçlar” eğitilenlerin uygulamada eğitimin içeriğini ne kadar kullandıklarını ölçmektedir(Kirkpatrick, 1959a,1959b,1960a,1960b).

2.4. Eğitim Etkinliğinin Değerlendirilmesine İlişkin Modeller

Eğitimin etkinliğinin değerlendirilmesine ilişkin çeşitli modeller literatürde yer almaktadır. En genel anlamda, eğitimin değerlendirilmesi, hem formatif değerlendirmeyi (eğitim sürecini geliştirmeyi amaçlar) hem de toplam değerlendirmeyi (eğitilenlerin ne ölçüde eğitimden faydalandığını belirlemeyi amaçlar) kapsar. En eski değerlendirme modeli ise Kirkpatrick'ın dört aşamalı değerlendirme modelidir. Bu model tepki, öğrenme, davranış ve sonuçlar boyutlarını kapsayan bir yaklaşımdır. Ancak, bu model uzun bir süreç gerektirdiğinden, değerlendirmenin tam anlamıyla gereği gibi uygulanması pek olanaklı değildir. Eğitimin etkinliğinin ne ölçüde hedefe ulaştığını daha kısa sürede ortaya koyan daha proaktif modeller de ortaya atılmıştır (YILDIRIM, Osman, İşletmelerde Eğitimin Etkinliğine Etki Eden Faktörler ve Bir Saha Araştırması, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi, İşletme Fakültesi, 2006).

2.5. Dans ve Beden Dili İşlevini Etkileyen Etmenler

Dans ve beden dili işlevini etkileyen etmenler kendi aralarında iki grupta incelenebilir. Öncelikle bireysel etmenler yoluyla gündeme gelen dans ve beden dili eğitimlerine ilişkin duyulan istek, çevresel etmenlerin de onayıyla ya yaşam bulur ya da son bulur. Gerçekte bireysel etmenlerin her birinin oluşum aşamasında bile son derece etkin rol alan çevresel etmenler için genel olarak bireyin kişilik özelliklerinin oluşumun da da etkin düzeyde rol aldığı söylenebilir.

Dansın insan yaşamına girmesiyle kendini gösteren inanılmaz değişiklikler, yarattığı büyümlü ortamlarla insanoğlunun, neredeyse yaşamla dans etmesine aracılık etmiş olur. Özellikle yaşayan, dinamik dans türleri için, aynı dans türünde buluşan insanların ortak tutkusu bir süre sonra onların güdüsü durumunu almaktadır.

Psikolojide organizmayı etkileyerek bir erek için harekete geçmeye yönlendiren olarak tanımlanan güdü, genellikle içsel ve dışsal uyarıcılar tarafından uyandırılmaktadır. Güdünün uyarılması sonucu ise organizma o güdüyü doyumak için harekete geçmektedir. Ve bu mekanizma,(SELÇUK, Ziya, 2000, **Gelişim ve Öğrenme**, 7. Baskı, s, 127, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara).

- *bir gereksinimin hissedilmesi,
- *bu gereksinimin giderilmesi için harekete geçme ve
- *gereksinimin giderilmesiyle rahatlama biçiminde sürüp gitmektedir.

Tıpkı dans yaşantısı gibi. Yaşamında dansı önemseyen insanlar için, müzik ya da dans ortamı dışsal uyarı, asla vazgeçemediği dans tutkusu ise içsel bir uyarı olarak varolur. Bu vazgeçilmezlik olgusu ise dansın o kişi için güdü durumuna dönüşmesine ortama hazırlar. Karşı konulmaz dans isteği, dans gereksinimini ortaya koyarken, kişi de bu gereksinimini gidermek için harekete geçmek ister ve ancak dans ederek hedefine ulaşabilir.

Bireyin duygularını dile getiremeyişi ya da gereğinden çok dile getirişi, yaşantısında onu kimi sorunlarla karşılaştırıyor olsa bile, bulunan etkili çözümlerle bu tür sorunların giderilebilme olasılıkları da söz konusu olabilecektir. Ancak, bireyin ayırımına vardığı irade zayıflıklarını gideremeyişi, özellikle duygularını denetim altında tutma zorunluluğu olan uğraşsal alanlarda ödün verilemez bir koşula dönüşmüşse, çözüm için daha köklü değişimler gerekebilecektir. Örneğin yolcuların sakinleştirilmesinden sorumlu uçak kabin görevlisinin oluşan tehlikenin ardından kendi duygularına yenik düşmesi, onun duygusal zekasının ve kişilik özelliklerinin bir sonucu olarak açığa çıkar. Bu tür sorunlarla daha az uğraşmak için öncelikle bireyin kendi kimlik çözümlemesine ilişkin yeteri kadar bilgi sahibi olması gerekir ki, yaşamın sunduğu seçeneklere ilişkin karar aşamasında bu bilgiler ışığında sağlıklı seçimler yapabilsin.

2.5.1. Bireysel Etmenler

Doğadan koparılarak akıl ve imgelem gücüyle donatılan insanoğlu, kendi gözüyle kendisini kavrama “ben benim” diyebilme ve bunu duyabilme gereksinmesi içine girmiştir. Başlangıçta doğayla arasında varolan birliğin artık bitmesi, kararlar almak zorunda kalması kendinin ve çevresindekilerin ayırdına varması gerekçeleri onda kendi edimlerinin öznesi olma eğilimini açığa çıkarmıştır. “İnsan ırkının gelişmesinde, insanın ayrı bir ben olarak kendisinin farkında olma derecesi, klanından kurtulma derecesine, bireyselleşme sürecinin gelişme derecesine bağlıdır”. Batı ekini, bireyselliğin yaygınlaşmasına ortam yaratacak her türlü olguyu yeniden biçimlendirme eğilimiyle gelişimini sürdürmüş ve birey, siyasal-ekonomik bakımdan özgürleştirilerek, artık kendi adına düşünebilen ve karar verebilen bir

duruma getirilmiştir. Başlangıçta seçim yapmak zorunda bırakılan birey, ya yetkeci baskılara boyun eğecek ya da “ben” olarak ayakta kalmayı deneyecektir. (FROMM, Erich, 1996, **Sağlıklı Toplum**, Çev:Yurdanur Salman, Zeynep Tanrısever, 3.Baskı, s,65, Payel Yayınevi, İstanbul).

Bu olan bitenden etkilenen ve bireyselleşme sürecini hızlı yaşayan insanoğlu değişime karşın ayakta kalmayı başarmış ancak, doğası gereği varolan toplumsal yönü zayıflamıştır. Artık toplumsal yaşamdan sıyrılmış, birbirlerinden çok farklı bireysel bireyler durumunu almışlardır.

İnanılmaz bir donanımla “insanın akla ve imgelem gücüne sahip olması, onu yalnızca kendi özdeşliğini duymaya değil, aynı zamanda dünyaya zihinsel bakımdan yönelip uyum sağlamaya da götürür. Bu, yaşamın ilk yıllarında kendini gösteren, çocuğun kendi başına yürümeye başladığı, ne olduklarını bilerek nesnelere dokunup onları ellediği zaman tamamlanan bedensel uyum sağlama süreciyle karşılaştırılabilir. Ama yürüme ve konuşma yetisi elde edildiğinde, uyuma doğru yalnızca ilk adım atılmış durumdadır daha”(FROMM, Erich, 1996, **Sağlıklı Toplum**, Çev:Yurdanur Salman, Zeynep Tanrısever, 3.Baskı, s,67, Payel Yayınevi, İstanbul). Bir yanda toplumsal uyuma yöneliş sürerken, zamanla çevre uyaranlarıyla etkileşerek toplumun bir parçası olarak yaşamını sürdürme eğilimine giren bu varlığın, bilişsel ve bedensel yaşı büyüdükçe parçası olduğu toplumdan uzaklaşma eğilimi de artış gösterir.

Her bireyin gelişim çizgisi kendine özgü bir seyir halindedir. Çünkü doğuştan gelen özelliklerle, çevre uyaranlarından alınan etkiler önemli ölçüde ayrımlar gösterir. Uyaranların bireyler üzerindeki etkileri aynı olsa bile, yansımaları farklıdır. İşte bu nedenlerle tümüyle birbirinin aynı özelliklere sahip iki insanın varolabilmesi olasılığı yoktur. Bireysel farklılıklar insanların olaylara yaklaşımlarını etkilerken, olaylardan etkileniş düzeylerini de biçimlendirmektedir. Aynı ortamda ve koşullarda yaşayan bireylerin bile aynı tepkileri verme olasılıkları düşükken, farklı zeka seviyesine, sosyo ekonomik düzeye, ekine ve cinsiyete sahip insanların aynı tepkiyi verme olasılıklarının neden düşük olduğu apaçık ortadadır.

Aynı yaşam koşullarında yetiştirilmiş tek yumurta ikizlerinin bile kimliklerinin birbirinin aynı olması nasıl olanaksızsa, aynı toplum bireylerinin gösterdikleri uyma

derecelerinin ortak bir paydada buluşturulması da bir o denli olanaksızdır. Bireylerin edinmiş oldukları eğitim, kendine güven ve kıvrak düşünme yeteneğinin bireyleri daha bağımsız kılmaları gerekçesiyle uymayı azalttığı görüşü egemen olsa bile, bu görüşü güçlendiren kanıtlar ortaya konmuş değildir. Buna karşın eğitimsiz birey, eğitilmiş bireye oranla daha rahat etki altına alınabilmektedir. Çünkü sunulan görüşe seçenek görüşü bulunmamaktadır. Öğrendiği doğruysa tektir. Bu nedenle uyma eğilimi daha yüksektir.

Bireyden bireye değişim gösteren bu tür özelliklerin nedenleri her bireyin taşıdığı farklı bireysel özelliklerle ilişkilidir. Bu özelliklerin her biri yaşamı algılayış biçim ve düzeylerimizi önemli oranda etkileyen etmenler olarak varolur.

2.5.1.1. Duygusal Zeka

Duygusal zekanın ne olduğuna ve yaşamımızdaki yerine ilişkin yaşanan kararsızlıkların üstesinden gelebilmek, yanılgılara olanak vermemek ve sınırlarını doğru belirleyebilmek için öncelikle EQ'nun içermediği özellikler üzerinde durmak gerekebilir. "EQ bir insanın becerilerini ve performansını içeren bir aktivite ya da disiplin eğilimi" olmadığı gibi hem kişilikle ilgili değil, hem de "sonradan kazanılan bir özellik de değildir." Duygusal zeka "farkındalık, irade geliştirme, oto-kontrol, dürtü kontrolü, empatik dinleme, empatik yaklaşım(başkasının ne düşündüğünü, ne hissettiğini anlama), sorun çözme, grup çalışması yapabilme, sevgiyi, saygıyı bilme, yanlış kabul etme gibi becerilerin alanı" (ATABEK, Erdal, 2000, **Bizim Duygusal Zekamız**, 2.Basım, s, 21, Altın Kitaplar, İstanbul) olarak nitelendirilirken "kendini harekete geçirebilme, aksiliklere karşın yoluna devam edebilme, dürtüleri kontrol ederek tatmini erteleyebilme, ruh halini düzenleyebilme, sıkıntıların düşünmeyi engellemesine izin vermeme, kendini başkasının yerine koyabilme ve umut besleme..."(GOLEMAN, Daniel, 2004, **Duygusal Zeka (Neden IQ'dan daha önemlidir?)**, Çev: Banu Seçkin Yüksel, 25. Basım, Varlık Yayınları s,50,51, İstanbul) olarak da nitelendirilebilmektedir.

Günümüz koşulları çerçevesinde başarıyı belirleyen etmenlerin, duygusal zekayla ilişkilendirilme çabasının giderek yaygınlaştırılması, eğitim niteliğini artırmaya yönelik çalışmaların bir yansıması niteliğindedir. Pek çok yaklaşım, bu olgunun yeni keşfedilen bir oluşum olduğunu öne sürerken, pek çokları, duygusal zekanın tarihsel süreçte hep varolduğu bilinciyle, alandaki çalışmaların çoğaltılması gereğine inanmışlardır. Bu alanda

yapılan araştırmalar, duygusal zeka ile eēitim başarı sı arasındaki ilişkiyi de ortaya koymuştur(Salas, Cannon-Bowers, Tannenbaum, Mathieu, 1995, **“Toward Theoretically Based Principles of Training Effectiveness: A Model and Initial Empirical Investigation”**, Military Psychology, Vol: 7 Issue: 3).

İnsanlık tarihi kadar eski bir geçmişe dayanan duygusal zeka, evrim sürecinde insanla gelişen bir kavram olarak varolmuştur. Daha ilkellerden itibaren bir olayla başa çıkabilme, ortama uyum saēlayabilme ve yaşam sürdürebilmenin en önemli gerekliliklerinden sayılmıştır. İnsan beyni ise vazgeçilemeyen bu gereēi sürekli olarak yansıtma eēiliminde olmuştur. Gelişmiş biyolojik harita teknikleri, birçok düşünce formu, dış bilgi ve bireysel aksiyonun yolculuēu sırasında beynin duygusal merkezinden geçmekte olduēunu ortaya koymaktadır(STEIN, Steven, J., BOOK, Howard, E., 2003, **EQ Duygusal Zeka ve Başarının Sır rı**, ev:Müjde Işık, zgr Yayınevi, s,29, İstanbul).

Bireyin toplumsal yaşamı süresince edineceēi bilgilerin tümünün duygusal zeka süzgecinden geirileceēi bilgisi, gerçekte duygusal zekanın insanın eēitim yaşantısındaki önemini tüm aıklıēıyla ortaya koymaktadır. İşte bu nedenle, kavrama düzeyinin eēitime olan etkisi, eēitimle ilgili araştırmalarda sıklıkla araştırılmış bir konudur. Söz konusu araştırmalar, zeka testi sonuçlarıyla okul başarı sı arasında ilişki olduēuna dikkatleri çekmektedir.

Bireyden bireye deēiřim gösteren zeka düzeyi nasıl birbirinden farklılık gösteriyorsa, duygusal zeka düzeyi de farklılıklar göstermektedir. Bu farklılıkların giderilme düzeyi ise bireyin ērenmede ki başarı sıyla ilişkilidir. Çünkü duygusal zeka, katılımla deēil ērenmeyle ilişkilidir. Bu nedenle de geliştirilebilir. Goleman duygusal zekayı "bir kimsenin kendi duygularını anlama ve yönetme yeteneēi" olarak tanımlamış ve beş ayrı yetenekten oluřtuēunu ne sürmüştür:

- * Duygularımızı bilme yeteneēi
- * Duygularımızı yönetme yeteneēi
- * Amalarımızı gerçekleştirmeye kendimizi güdüleme yeteneēi
- * Başkalarının duygularını tanıma yeteneēi
- *Başkalarıyla ilişkilerimizi yönetme yeteneēi(CLARK, Lynn, 2000, **SOS!**

Duygulara Yardım (Bunaltı, fke ve Depresyonun Yönetilmesi), ev: Gültekin

Yazgan, Evrim Yayınevi, Psikoloji Dizisi:6, s, 27, İstanbul). Her ne kadar bu öğelerin her birinin aynı bireyde bulunma olasılığı düşük gözükse bile, başlangıç için birkaçının bir arada olması da yeterli olabilecektir.

Bireyin yaşamla mücadelesinde benimsediği yol ve yöntemleri etkili bir biçimde kullanabilme becerisi tanımlamasının yanında duygusal zeka; “kişinin çevresel etki ve baskılara olumlu tepkiler verebilmesini sağlayan bilişsel olmayan beceriler bütünü”, “duygusal ve entelektüel gelişim amacıyla düşünceyi destekleme; duyguları, anlamları fark edebilme ve gözlemlene becerisi” biçimlerinde de tanımlanabilir. Duygusal zeka düzeyi yüksek kişilerin, politik durumları çözümleyebilme ve toplumsal çevreye geniş bir gözle bakabilme yetenekleri, onların diğerlerinin ne istediklerini, nelere gereksinim duyduklarını anlayabilme yetilerini geliştirebilmelerine de olanak tanımaktadır. Tüm bu özellikler duygusal zekaya sahip olanların gerginlikten uzak ve sakin kalabilmelerine, böylece bulundukları ortamın aranılan bireyi olma özelliğini taşımalarına neden olmaktadır. (STEIN, Steven, J., BOOK, Howard, E., 2003, **EQ Duygusal Zeka ve Başarının Sırrı**, Çev:Müjde Işık, Özgür Yayınevi, s,28, İstanbul).

Duygusal zeka düzeyi yüksek kişiler, kendi duygularını tanıyıp, yönetebilen, başkalarının duygularını okuyabilip, onlarla etkili bir biçimde başa çıkabilen bir yetiye sahiptir. Aynı zamanda gerek romantik yakın ilişkilerde, gerek kuruluş içi politik ilişkilerde başarıyı belirleyen sözsüz kuralları kavrama becerisinde önemli oranda üstünlük yakalayabilen, ileri düzeyde gelişim göstermiş duygusal beceriye sahip bu kişiler, yaşamlarını daha doyumlulu ve etkili biçimde sürdürebilirler. Kendi verimliliklerini besleyecek bilişsel alışkanlıkları daha kolay edinebilen bu kişilere oranla duygusal yaşamını bir biçimde denetim altına alamayan kişiler, kendi kendilerine kendi iç dünyaları içinde işe odaklanıp açıkça düşünmelerini sağlayacak yetenekleri baltalayan savaşlar verirler(GOLEMAN, Daniel, 2004, **Duygusal Zeka Neden IQ’dan Daha Önemlidir?**, Çev:Banu Seçkin Yüksel, Varlık Yayınları, 25. Basım, s,53, İstanbul). Oysa bireyin yaşamını zorlaştırmak için harcadığı çabanın belki de daha azı yaşamı güzelleştirebilmek için yeterli olabilecektir.

Birey, toplumsal yaşamdaki ereklerini gerçekleştirebilmek, duygularını etkili biçimde yönetebilmek ve yaşamsal doyuma ulaşabilmek için aşağıdaki gereklilikleri yerine getirmekle yükümlüdür:

- * Bir Şeye sinirlendiği zaman kendini sakinleŐtirebilmeli,
- * Kendini tutabilmeli,
- * Őfkeyi ynetebilmeli,
- * Dürtülerini denetleyebilmeli,
- * Duygularını uygun zamanda ve yerde dışa vurabilmeli,
- * Öfke, bunaltı ve depresyonu sürdürmekten kaınabilmeli,
- *Yaşantısı sırasında karşılaşacağı kaçınılmaz yenilgilerle ve gerilemelerle başa ıkabilmeli,
- * Şiddetli duyguların yargılarına, sorun zme Şekline ve yaratıcılığına egemen olmasını nleyebilmeli,
- * Engellenmeye karşı dayanıklı olabilmeli,
- * Kendini kabullenip, kendine değer verebilmelidir... vb.(CLARK, Lynn, 2000, **SOS! Duygulara Yardım(Bunaltı, Öfke ve Depresyonun Yönetilmesi**, ev: Gültekin Yazgan , Evrim Yayınevi, Psikoloji Dizisi:6, s, 27, İstanbul). Ancak bu koşullar yerine getirildiğinde yaşamın ani değişimlerine karşı hazırlıklı ve dayanıklı olabilecektir.

Duygusal zeka tekniklerinin kazandırılıp geliştirilmesi hemen her yaş grubu için olanaklıdır. Tekniklerin gücü başarıyı kaçınılmaz kılar. Burada gerçek erek, insanların duygularının bilincinde olmalarını sağılayanın yanısıra, kendilerine karşı olumlu bir bakış açısı kazanabilmelerine, diğer insanlarla iyi ilişkiler kurabilmelerine, problem çözme yeteneklerini geliştirebilmelerine ve gerginlikle daha kolay başa çıkabilmelerine olanak yaratabilmektir. Duygusal zekanın kötü davranışları engelleyen bir yapıya sahip oluşu, araŐtırmaların ortaya koyduğu gerçeklerdendir. Özellikle ocuklarda gelişmiş duygusal zeka, Şiddet etkenlerini ortadan kaldıracak bir güce sahiptir. Bu nedenle hemen her yaş grubu insanların duygusal zeka düzeylerini geliştirebilecek ortamlarla donatılması önem taŐıymaktadır. Geliştirilen duygusal zeka beraberinde mutlaka başarıyı da taşıyacaktır(STEIN, Steven, J., BOOK, Howard, E., 2003, **EQ Duygusal Zeka ve Başarının Sırrı**, ev:Müjde IŞık, zgr Yayınevi, s,28, İstanbul).

EĞitim dizgesi içinde yer verilebilecek toplumsal içerikli kazanımlar için ayrılan zamanın çokluğu, duygusal zeka gelişimi için de bir yatırım niteliği taŐıymaktadır. Bu anlamda insan yaşamında olumlu yönde yapılması planlanan herhangi bir değişim için zamanın geç olduğu kaygısının giderilmesi ve sağılanacak katkının ön plana çıkarılması gerekmektedir. Bu sırada bireyin sahip olduğu “sosyal algılama ustalılığı gibi yeteneklerin

eğitim süresince görmezlikten gelinmesi ya da engellenmesi değil, beslenmesi gereken yetenekler olduğu” (GOLEMAN, Daniel, 2004, **Duygusal Zeka Neden IQ’dan Daha Önemlidir?**, Çev:Banu Seçkin Yüksel, Varlık Yayınları, 25. Basım, s, 54, İstanbul) bilincinin oluşması gerekmektedir. Böylece, ilgi alanı kapsamında belirli becerilerle donatılacak bireyin, bir yandan toplumsal donanımı zenginleştirilirken, öte yandan seçkin ve çok yönlü bir kimlik edinebilmesi için gerekli olanaklar sunulabilecek ve toplumsal çevresi tarafından daha kolay benimsenebilecektir.

Bireyin ruhsal çöküntü yaşadığı kimi durumlarda tedavi aşamasında pek çok uzmanın kullanmayı yeğlediği ilk adım, bireyin becerikli olduğu bir alanın belirlenmesi ve buradan yola çıkarak, etkin olunan bu alan aracılığıyla, birey üzerinde anlamlı değişimler yaratabilmek yönünde gerçekleşmektedir(STEIN, Steven, J., BOOK, Howard, E., 2003, **EQ Duygusal Zeka ve Başarının Sırrı**, Çev:Müjde Işık, Özgür Yayınevi, s,13, İstanbul). Oysa, tedavi aşamasında kullanılan bu adımın, henüz bu noktaya gelinmeden, varolan eğitim dizgesinde gerçekleştirilebilecek kimi değişimlerle, olası ruhsal bir sorunla karşılaşılmadan atılması gerekmektedir. Bireyin toplumsal yönden gelişimini sağlayabilecek bir içerik taşıması gereken bu değişimler, duygusal zekayı geliştirmesi bakımından da önem taşımaktadır. Gerçekleştirilebilecek bu atılımlar yoluyla, hem ruhsal sorunlarla karşılaşılma olasılığı azaltılabilecek, hem de toplum içerisindeki sağlıklı bireylerin oranında bir artış gözlemlenebilecektir.

Bu noktada, öncelikli olarak eğitim dizgesinin tek yönlülüğünden kaynaklı olan sorunların çözümü için, dizgeye kazandırılması gereken yeniliklerin, varolan eğitim dizgesinde olduğu gibi artık sadece zeka geliştirmeye yönelik olanlarla değil, bunlara ek olarak, bireyin duygusal zekasını geliştirebilecek niteliğe sahip olguların katkılarıyla da yeniden düzenlenmelidir. Örneğin “okullara duygusal okuryazarlığın” (GOLEMAN, Daniel, 2004, **Duygusal Zeka Neden IQ’dan Daha Önemlidir?**, Çev:Banu Seçkin Yüksel, Varlık Yayınları, 25. Basım, s,53, İstanbul) getirilmesiyle atılabilecek önemli bir adım, toplumsal ve duygusal becerilerin daha sistematik olarak vurgulanması ve temel belirli becerilerin kazandırılabilmesi açısından yaşamsal önem taşımaktadır. Daha okul yıllarında, hatta okul öncesi yıllarda yapılabilecek bu yöndeki yatırımlar, gelecekte sağlam kişiliklerin oluşumuna katkıda bulunabilecektir. Böylece, kendi kimliğiyle barışık, duygularını kolay çözümleyebilen birey, etrafında yaşayan diğerlerine ilişkin değerlendirmelerinde daha tutarlı saptamalar yapabilecek ve artık iletişim eksikliği

sorunuyla daha az karşı karşıya kalabilecektir. Yaşanabilecek bu değişimler sonucu birey, kendi kendine yaşayacağı iç iletişim sırasında bile kendi davranışlarını denetim altında tutabilme ayrıcalığını elde edebilecek ve artık, olayları tek bir açıdan değerlendirmek yerine, farklı açılardan ele alma denemeleri yapabilecek, böylece, eşduyum kurabilme yeteneğinin ayırdına varabilecektir.

Bireyin duygusal zekasını geliştirmeye yönelik tasarlanabilecek yatırımların, toplum geneline yayılarak yoğun biçimde gerçekleştirilebilmesi önemli bir atılım olarak değerlendirilmeli ve değişimin sağlayacağı kazanıma dikkat çekilmelidir. Böylece zeka türleri ve düzeylerine ilişkin bireylerarası uçurumlar oluşumunun engellenmesi, toplumsal uyumu da kolaylaştırabilecektir. Karşıt durumda duygusal zeka değeri yüksek olan kişilerin, toplumsal olaylardan daha yoğun olarak etkilenmeleri ve olayları daha yoğun yaşamaları sonucu, bilişsel zeka değeri yüksek olan insanlarla aralarında uyum sağlama aşamasında önemli sorunlar ortaya çıkabilecektir. Olaylardan farklı düzeylerde etkilenenlerin, birbirlerinin tepkilerini algılayabilmekte zorlanmaları, birbirlerine taban tabana karşıt yaklaşımlarda insanlar için son derece olağandır. Bir tarafın olayın tüm yönlerini dikkate alışına karşın, diğer tarafın olayları daha yüzeysel ele alışı, karşılıklı taraflar arasında bir çatışma yaşanmasına yol açabilmektedir. Bu nokta da toplumda eğitim adına yapılabilecek yatırımların toplum bireylerine dengeli bir biçimde sunumu, bireylerin birbirlerini daha iyi anlayabilmelerine olanak sağlayabilecektir. Varolan bilişsel zekanın duygusal zekayla gereğince harmanlanması sonucu gerek kişi içi gerek kişilerarası iletişim nitelikleri artış gösterebileceği gibi toplumsal yaşam niteliği de iyileşebilecektir.

2.5.1.2. Öğrenme İsteği

İnanılmaz bir duygu donanımına sahip insanoğlunun, tüm enerjisini yaşamın paylaşımlarını dolu dolu yaşayabilmek, mutluluğa ulaşabilmek, daha özel ve seçkin bir yaşam için yeni uğraşlarla bilgi çağının gerekliliklerini yerine getirebilmek adına, yaşantısında devrimler yaratabilecek cesareti yakalayabilmesi yönünde desteklenmesi gerekmektedir. Bu destek, ancak eğitim yoluyla, varolan duygu donanımının bilgi donanımıyla zenginleştirilmesi sonucu sağlanabilecektir. Daha ailede başlayan eğitim sürecinin gerek zorunlu orta öğretim, gerek yüksek öğrenimin ardından desteklenerek, bireyin kendi kendine bilgiye ulaşabilmesi konusunda yüreklendirilmesi ve gerekli öz güvenin oluşturulması için enerji tüketiminden kaçınılmaması gerekmektedir. Karşıt

durumda, öğrenme isteği yeşermemiş, eğitime kapalı kalmayı benimseyen bireyin, gelişen bilgi çağında gelişime ayak uyduramaması ve çağın gerisinde kalması, seçimlerinin doğal bir yansıması olarak belirir. Nedeni bilinsin ya da bilinmesin eğitimin herhangi bir aşamasında herhangi bir nedenle eğitime karşı oluşabilecek direncin kırılması ve bireyin, eğitimin, yaşantısına kazandıracağı olumlu getiriler konusunda iknası gerekmektedir. Yaşamın taşıyacağı dinamizmden kaçınmak, onu yakalamaya çalışanlarla bu anlamda çaba harcamayanlar arasında bir uçurum oluşmasına ve toplumsal yaşamın olumsuz yönde etkilenmesine neden olabilecektir. Eğitimin katkısıyla edinilebilecek aydın dünya görüşü açısından, aralarında önemli farkların yaşandığı toplumlarda, söz konusu etki nedeniyle kişilerarası iletişimin zarar görmesi oldukça olağandır. İşte bu noktada önem kazanan eğitime açık olma hali, bireyin bilinçlenmesine ve her türlü iletişim türünde oluşabilecek olası çatışmaların, edinilmiş bilgi donanımı sayesinde giderilebilmesine ortam hazırlayabilecektir. Böylece, yaşamda edinilen başarılarla tanıklık eden birey, kendine güven duymaya ve mutlu bir yaşama giderek daha da yakınlaşmaya başlayabilecektir. Kendiyle ve yaşamla barışık toplumlar yaratabilmenin temelinde yatan eğitimin, yaşamın vazgeçilmez bir parçası olduğu ve onsuz çağcıl bir yaşam düzeyi yakalayabilmenin olanaksızlığının vurgulanması, toplumu cehalete karşı tetikte tutabilecek ve olası tehlikelere karşı hazırlıklı kılabilir.

Öğrenme, insana özgü bir olgudur. Ve öğrenme yoluyla insanoğlu öteki canlılarla arasında önemli bir ayrım yaratabilecek üstünlük elde etmiştir. Doğayla başa çıkmaya çalışan canlılar arasından bu üstünlükle sıyrılmayı başarabilen insan, yine bu üstünlükle kendi türüyle de bir uyum içinde, nesilden nesile, edindiği tüm kazanımları aktararak yaşayabilmiştir.

Eğitim dizgesinde öğrenme isteği, bireyin, dizge içinde etkinliğinin düşüşünün ya da yükselişinin bir göstergesidir neredeyse. Bu noktada etkin eğitim sağlanabilmesi için tüm çabanın eğitmenden beklenmesi büyük yanılgılara yol açar. Gerçekte eğitilmek isteyen bireyde, bir öğrenme isteği varolmalıdır. “Öğrenme, iki ya da daha fazla istekli zihnin bir ortaklığıdır.”(RAMSLAND, Katherine,1998, **Öğrenme Sanatı**, Çev: İbrahim Şener, Selma Şenol, Beyaz Yayınları, s, 11, İstanbul) Öyleyse birey, tüm bilgilerin bir başkası tarafından beynine yüklenmesini beklemek yerine, gerçekte yalnızca yol gösterici eğitmenin bilgileri ışığında donanımını tamamlamakla yükümlüdür. Araştırmalar kişinin beklentisinin, öğrenme isteği üzerinde olumlu etkileri olduğunu ortaya

koymuştur(KONTOGHIORGHES, Constantine, 2001, “**Factors affecting training effectiveness in the context of the introduction of new technology – a US case study**”, International Journal of Training and Development, Vol. 5, No. 4). Buna göre, aynı beklenti dans eğitimine katılan kişinin bu eğitimin bireyin iş yaşamındaki başarisına olumlu getirisi olup olamayacağına ilişkin algısının doğrudan bir işlevi olarak görülebilir.

Yaşam boyu devam eden bir süreç olan öğrenme, bebeklerin ve çocukların öğrenmeye ilişkin duydukları yoğun gereksinimin, kendiliğinden ortaya çıkışının değerlendirilmesi durumunda, hiçbir zorlama ya da yönlendirme olmadığını ortaya koymaktadır. Buna dayanarak, her şeyden önce öğrenme olgusunun bir dürtü olduğu gerçeğinin benimsenmesi gerekmektedir. Elde edilen bilgi ve becerilerin çoğu başkalarının yardımıyla kazandırılıyor gibi görünse de, her birey kendi bilinç birikimini kullanarak, doğuştan gelen öğrenme dürtüsü ve düşünsel alt yapısıyla öğrenmesi için sunulan olguyu benimser ya da reddeder. Doğası gereği öğrenme isteğiyle doğan bireyin, zaman zaman öğrenme ve gelişme arzusu taşımadığı durumlarla da karşılaşılabilir. Bunun nedeni büyük lde evre koşullarıdır. Karşı karşıya kalınan çeşitli etmenler, kimilerinin öğrenme isteğinin, kimilerininse öğrenme alabilirliğinin körelmesine yol açabilir. Gereksiz bilgiler, yanlış yöntemler, zorlamalar, yanıtlanmamış sorular ya da dikkate alınmamış düşünceler, bireyi öğrenmekten soğutabilmektedir. Bu olumsuz durumun oluşumunu engelleyebilmek ancak, eğiticinin, öğrenenin öğrenme isteğini koruması ve geliştirmesi durumunda söz konusu olabilir(YILDIRIM, Ramazan, 2002, **ğrenmeyi öğrenmek**, 6. Baskı, s, 149, 150, Sistem Yayıncılık, İstanbul).

Bu anlamda eğitici öğrencinin öğrenme isteğini kamılamak ereğiyle belirli önlemler alabilmelidir. Bu önlemlerin başında denetim altında tutularak gerçekleştirilen eğitim, sonucun kısa sürede elde edilmesini, böylece öğrencinin eğitime katılım oranında artış yakalanmasını sağlayabilir. Artan katılım oranı ise öğrencinin eğitime karşı daha hevesli bir tutum sergileyebilmesini getirecektir. Yani ğrenen yalnızca öğrenme yetisini artırmakla kalmayıp, aynı zamanda eğitim sürecini de keyifli bir biçimde geçirebilecektir. Üstelik bu yolla ğrenci daha fazla özgürlük ve yönelim deneyimini benimsemesi konusunda da desteklenebilecektir. Ancak bütün bunlar öğrenme içeriğinin tam olarak anlaşılabilmesiyle olanaklı kılınabilecektir(RAMSLAND, Katherine,1998, **ğrenme Sanatı**, ev: İbrahim şener, Selma şenol, Beyaz Yayınları, s,12, İstanbul).

Akıldaki bilişsel olayların geniş bir alanından söz eden öğrenme, çeşitli biçimlerde gerçekleşebilir. Söz konusu tüm bu biçimler, ortak bir payda da buluşarak değişimi öngörürler. Bunun kanıtı ise zaman zaman ortaya çıkan, bireyin davranışlarındaki değişimlerdir. Öğrenmenin getirdiği bir değişim bireyin alabilirliğinin genişlemesine yardımcı olmak gibi olumlu bir kazanım sağlarken, öte yandan değişim nedeniyle baş kaldırma eğilimi de yaratabilmektedir. Yani değişimden her zaman uyum gibi olumlu bir katkı beklentisi içinde olmak, bireyin toplumsal çevresini yanılığa düşürebilir. Bu anlamda değişimin olumsuz yansımalarına da hazırlıklı olmak gerekebilir(HOWE, Michael, J. A. , 2001, **Öğrenme Psikolojisi**, Çev:Ebru Kılıç, Alfa Basım Yayım Dağıtım, s, 2, İstanbul)

Yaşantı sonucu gözlemlenebilen davranışlarda ortaya çıkan kalıcı değişiklikler olarak tanımlanan öğrenme, dört ayrı boyutta incelenebilir:

1. Öğrenme, yaşantı sonucu oluşur. Hiçbir bireyin çevresiyle kurduğu etkileşim birbirinin aynı değildir. Etkileşim bireyden bireye değişim gösterdiği için öğrenme farklı oluşur. Bu nedenle öğrenme bireysel bir olgudur. Farklı bireyler aynı öğrenme ortamında bile bulunsalar aynı şeyler öğrenemeyebilirler.

2. Öğrenme sonucunda bir değişiklik gereği söz konusudur. Öğrenmenin bir davranış değişikliğiyle son bulması beklenmektedir.

3. Öğrenme kalıcı bir iz bırakmalıdır. İnsan davranışında görülen geçici değişiklikler öğrenme olarak değerlendirilmezler. Herhangi bir değişikliğin öğrenme olabilmesi, onun kalıcı olabilmesiyle olanaklıdır.

4. Öğrenme, gözlemlenebilen davranışlardaki değişimdir(SELÇUK, Ziya, 2000, **Gelişim ve Öğrenme**, 7. Baskı, s, 124,125, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara).

Temel olarak öğrenme isteğinin oluşabilmesi için, herhangi bir konuda sahip olunan bilgi birikiminin yeterli olmaması, yaşantının sıradanlığından yakınılması, ya da içinde bulunulan toplumsal çevreye uyum sağlama gereksiniminin duyulması gibi gerekçeler varolmalıdır. Bu isteğin oluşumu için herhangi bir yaş sınırlaması yoktur. Artık okuma yazmayı öğrenmek isteyen çocuktan, mastır yapmak isteyen gence, beden dili

eğitimi katkısıyla personelini daha iyi tanımayı hedefleyen yöneticiden, yeni bir toplumsal çevre arayışı gerekçesiyle dans eğitimi almak isteyen genç bayana, hemen her yaş grubundan insanların yaşamlarında her an farklı alanlarda farklı eğitimlere karşı oluşabilecek bir öğrenme isteğinden söz edilebilir.

Eğitimin etkinliğine etki eden etmenlerden biri olarak varolan öğrenme isteği, gerçek anlamda, eğitim alan bireyin kendisiyle ilgilidir. Bu noktada “öğrenme etkinliği için bir çaba gösterilmesi gerektiği, bunun yapılmaması durumunda etkin bir öğrenmenin gerçekleşemeyeceği”(RAMSLAND, Katherine,1998, **Öğrenme Sanatı**, Çev: İbrahim Şener, Selma Şenol, Beyaz Yayınları, s,12, İstanbul) bilincinin bireyde oluşturulması, karşıt durumda eğitim için ayrılan sürenin boşa geçirilmiş olacağı vurgulanmalıdır. Öğrenmenin bireyin iç dünyasıyla ilişkisi yanında, öğrenme isteğinin oluşumuna ilişkin bir etkinin, dolaylı yoldan sağlanabileceği, bunun ise ancak bireyin yakın çevresi tarafından, birey üzerinde etkin konumda olanların katkılarıyla oluşturulabileceği gerçeği söz konusudur. Oysa her şeye karşın bu destek ister aile ortamından, ister okul ortamından, ister iş ortamından geliyor olsun, eğer bireyde öğrenme isteği körelmişse hedeflenen sonuç elde edilemeyecektir. Bu noktada bireyin eğitime karşı tutumunun iyileştirilmesi ve öğrenmeyi öğrenmesi gerekliliği konusunda inandırılması zorunludur.

Ruh bilim profesörü olan Michael J.A. Howe’un öğrenme psikolojisine yaklaşımı da aynı noktada buluşmuştur. Sürekli olarak öğretmenlere yönelik yapılan öneriler yerine artık “öğrencilerdeki öğrenme, hatırlama ve buna bağlı süreçleri değerlendirme bilgisinin kazandırılması”(HOWE, Michael, J. A. , 2001, **Öğrenme Psikolojisi**, Çev:Ebru Kılıç, Alfa Basım Yayım Dağıtım, s, 158, İstanbul) gerekliliğine dikkat çekmiştir.

Özetlenecek olunursa, eğitimde öğretenin tüm önceliği öğrenene bırakması, onun başarıya ulaşabilmesi konusunda gerekli ortamı hazırlaması ve daha da önemlisi, öğrenenin korumaya çalıştığı başarıma dürtüsünün eğitim adına törpülenmesinden kaçınılması gerekmektedir. Karşıt durumda, öğretenin öğreneni güdüleyebilmek ereğiyle geliştirdiği tutum ve davranışların hiçbir önemi kalmayacaktır(YILDIRIM, Ramazan, 2002, **Öğrenmeyi Öğrenmek**, 6. Baskı, s, 150, 151, Sistem Yayıncılık, İstanbul).

Daha başarılı toplumlara kavuşabilmek için bireylerin öğrenme isteklerinin harekete geçirilebilmesi anlamında çalışmalar yapılarak konunun yaygınlaştırılması

gerekmektedir. Kitle iletişim araçlarından, yazılı ve görsel basına insanların dikkatinin konuya çekilmesi sağlıklı bir yatırım olabilecektir. Ancak bu koşul toplum bilincinin sağlanabilmesi için varolan olanakların verimli kullanımıyla “öğrenme isteği”nin yükseltilebilmesi yönünde hedeflenen başarıyı ulaşılabilir kılacaktır.

2.5.1.3 Mutluluk Beklentisi

Doğası gereği her insan kendi ölçülerinde hem başarılı, hem de saygın bir insan olmayı hedefler. İnsanın bulunduğu toplumsal ortamda kendini yetersiz hissetme kaygısı, onu mutsuzluğa iterken, ortamdan uzaklaşmasına da neden olabilmektedir. Oysa olayların üzerine giderek elde edilebilecek utku olasılığı, bireye mutluluğu taşıyabilecektir. Bu anlamda hedefe doğru alınan yolda gösterilen kararlılık, bireyin pes edişlerine set kurarak, olaylara karşı daha girişken ve güçlü olmasını sağlayabilecektir.

Bir anlamda insanın yaşama isteğini sürekli kılan ve giderek varlık sebebi olarak nitelendirilebilen başarma gereksinimi, “bir görevi ya da davranışı mükemmellik standartlarına göre, hatta onun daha üstünde yapma isteğiyle kendini gösterir. Özellikle, endüstrileşmiş ve özel girişimci ekonomiyi temel kabul etmiş toplumlarda oldukça yüksektir. Bu gereksinme bağımsızlık gereksinmesiyle elele gider”(CÜCELOĞLU, Doğan, 2003, **İnsan ve Davranışı, Psikolojinin Temel Kavramları**,12. Basım, s,251, Remzi Kitabevi, İstanbul). Bireyin bağımsız olarak edineceği bireysel başarıların yaşamına taşıyabileceği olumlu yansımalar, onu daha sonra hedeflediği diğer başarılar konusunda da yüreklendirecek ve yeni başarılarla buluşturacaktır.

Başarı, beraberinde mutluluk getirecektir. Gerçek sorun bireyin beklentisinin oranıdır. Beklentisi az olan bireyin mutlu olabilme olasılığı daha yüksektir. Mutluluk beklentisi fazla olan bireyin beklentisinin artışı, hayal kırıklığının artışı anlamına gelmektedir. Özlem duyulan olguların, elde edilmesi sonucu oluşan mutluluk, kişiden kişiye değişiklik gösterebilecek göreceli bir kavramdır. Bu yanıyla mutluluk beklentisi sınırlarını belirleyen öğeler, kişisel özelliklerle ilişkilendirilebilir. Kimilerine göre insanın mutluluk beklentisi onun eğitimiyle doğru orantılı varsayıлып, eğitim düzeyi artan kişinin mutluluk beklentisinin de aynı oranda artış gösterebileceği düşünülür. Kimilerine göre alım gücünün artışıyla ters orantılı nitelendirilip, daha varlıklı insanın daha mutsuz olduğu varsayılır. Bu ölçüt kimilerine göre ise yaşla ters orantılı değerlendirilerek, mutluluk

beklentisinin yaşanmış deneyimlerle, insanın daha az beklentiye girmeyi öğrenmesi ve olgunlaşması sonucu, daha küçük şeylerle daha mutlu olabileceği düşünülmektedir.

İnsanlar gelişimlerini içinde sürdürdükleri toplumdaki konumlarını gereğinden fazla irdelediklerinde, bir süre sonra toplumsal yaşantılarında ortaya çıkabilecek olumsuz ilişkilerle karşı karşıya kalabilirler. Gelişen bu olumsuz hava bireye değişik şekillerde yansıyabilir. Oysa bireyin tek beklentisi “diğer insanların davranışlarını uygun bularak kabul etmeleri ve onlar tarafından beğenilmeyi istemek” tir(CÜCELOĞLU, Doğan, 2003, **İnsan ve Davranışı**, Psikolojinin Temel Kavramları, 12. Basım, s,251, Remzi Kitabevi, İstanbul).

Birey, başkalarıyla karşılaştığında kendini daha iyi bir konumda görmek ister. Hele de duygularını denetim altına alarak daha bilinçli yaklaşabilmeyi başarabiliyor ise, elde ettiklerinin ayırımına vararak, başkalarının kendisi için neler düşündüğünü hesaba katmadan kendisine saygı duyma gereksinimini hissettirme çabası içine girer(MORGAN, C.T., 1998, **Psikolojiye Giriş**, Çev: H.Arıca ve Arkadaşları, 12. Baskı, s, 206, 207, İstanbul). Böylesi bir çaba bireyin mutluluk beklentilerinin gerçekleşebilme olasılığını önemli ölçüde yükseltebilir.

Mutluluğun esin kaynağı ne yalnızca başarı, ne yalnızca sağlık, ne yalnızca sevgi ortamı, ne de yalnızca yetkinlik beklentisidir. Söz konusu olguların her birinin insan yaşamını ayrı ayrı doldurması durumu, ancak bireyin mutluluk beklentisini karşılayabilecek donanımı biçimlendirebilecektir. Bireyin gerek ruh sağlığına gerek beden sağlığına ilişkin nitelik yakalama çabası, onun bilinç göstergelerinden biridir. Bu bilinç, beraberinde bireyin yaşamına yansyarak, onun iyi görüntü çizmesi ve kendini iyi hissetmesi yönünde de etkin olabilmektedir. Bu noktada dans, bireyi günlük yaşam gerginliklerinden uzaklaştırarak özgüven oluşturmada, nitelikli yaşam değerlerini yakalamada ya da sanatsal bir etkinlik bakışıyla toplumsallaşma sürecinde etkin olabilmektedir. Böylece hem ötekilerle hem kendiyle barışık kalma üstünlüğünü yakalayan birey, toplumda daha sağlıklı ve mutlu bir yaşama doğru yol alabilecektir.

Sokrates'e göre doğru sayılması gereken uğraşlar, insanlara gerçekten yararlı olan ve mutlu kılan uğraşlardır(ALTAR,Cevad,Memduh,1996, **Sanat Felsefesi Üzerine**, Yapı Kredi Yayınları, 1. Baskı, s, 92, İstanbul). Spor, eğlence ve sanat üçgeninde yer alan

dansın bugünkü konumu, insanları üçgenin her üç açısında mutluluğa taşıyabilecek donanımına yer almıştır. Bedeninin yalnızca sınırlı olanaklarından yararlanmayı gelenek haline getirmiş insanoğlu için dans ona bedenini keşfetme olanağı sunmaktadır. "Sokrates felsefesine göre pratik başarının özü, her şeyden önce, insanın kendi kendini gereğince tanıyabilmesinden güç almaktadır; ve sadece insanın kendini bilip tanıyabilmesiyledir ki, neyi yapmanın ve neyi yapmamanın gereğince saptanmasında aldanma payı hayli azalmış olacaktır" (ALTAR,Cevad,Memduh,1996, **Sanat Felsefesi Üzerine**, Yapı Kredi Yayınları, 1. Baskı, s, 92, İstanbul). Kendi kendini tanıyamayan bireylerin toplumsal yaşam içinde kaybolma tehlikesinin, tanıyabilenlere oranla daha yüksek oluşu son derece olağandır. Sorunun çözümünde gerekli olan; bireyin daha çocukluk yıllarında gerekli her türlü bilgiyle donatılması ve özellikleri doğrultusunda sahip olduğu yeteneklerin keşfi ve geliştirilebilmesiyle sağlanabilecektir. Ancak böylesi olanaklarla tanışamamış ya da tanışmasına karşın daha da gelişmeyi hedeflemiş bireyler için dans etkili bir sanatsal seçenektir. Yapısı gereği bedenle gerçekleştirilen sanatın bu dalı bireyi yalnızca bedeniyle tanıştırmakla kalmayıp, dans doğaçlamayla bireyin kişi iletişimini de güçlendirmekte ve gerçekte ayırımında olamadığı pek çok özelliğini keşfetmesine neden olabilmektedir.

Sokrates katkılarıyla şekillenen düşünce biçimi ve yorumlarıyla güzel sanatlar alanında başlatmış olduğu güzelduyuya ilişkin araştırmalarla dikkat çeken Platon, "müzikteki hareket gücünü, insandaki ruhsal etkilenişin oluşturduğu hareketle kıyaslamıştır; ve müzik sanatının, düşünsel yorumla hiçbir ilgisi olmayan alelaide bir eğlence olmayıp, aksine ruhsal yaşantılara uyum sağlayan, şiddetli heyecanları sükunete çevirerek yumuşatan bir sanat olduğuna özellikle işaret etmiştir" (ALTAR,Cevad,Memduh,1996, **Sanat Felsefesi Üzerine**, Yapı Kredi Yayınları, 1. Baskı, s, 97,96, İstanbul) Müziğin insan üzerinde yarattığı etkinin bedensel yorum aracılığıyla verdiği tepki gerçekte bireyin müzik yoluyla yaşadıklarının, onun vazgeçilmez eşi dansla buluşması sonucu katlanarak büyüyecek ve bireyin yaşamsal doyumu elde edebilmesine katkı sağlayabilecektir. Bedensel yorumun başarısı sonucu fiziksel anlamda elde edilen dans başarısı ruhsal doymuşluğu da beraberinde taşıyabilecektir.

2.5.1.4. Kişilik Özellikleri

Toplum içinde her bireyin zamanla toplumsal yaşamın katkılarıyla kendine özgü edinmiş olduğu kazanımlar sonucu benimsediği düşünceler, davranışlar ve alışkanlıklar

bütünü olan kişilik, yapısında taşıdığı özelliklerle, birey yaşantısında oldukça önemli bir rol üstlenmektedir. Toplumsal yaşamda edindiği yeri, kişiliğinin taşımış olduğu özellikler doğrultusunda elde edebilen bireyi, bir anlamda bu özellikleri temsil etmektedir. Bireyin yaşama bakışından, toplumun bireye bakışına dek geniş bir açıyı kapsayan bu özellikler, her zaman ve her biçimde bireyi ve yaşantısını etkisi altında tutmayı başarmıştır.

Bireyin sahip olduğu kişilik özelliklerinin öğrenmeyi önemli ölçüde etkilediği gerçeği, bireyin algılama alabilirliğini belirleyen özelliklerle kendini göstermektedir. Yaşla orantılı olarak değişim gösterebilen ilgi alanları, bireyin sahip olduğu zeka alabilirliğinden, konuya ilişkin yeteneğine, olaya güdülenmesinden, öğrenme biçimine ve başarı düzeyine kadar, bu ister eğitim sürecinde, isterse uygulama sürecinde olsun belirli ayrımlarla ortaya çıkmaktadır. **Yaş**, bireyin gelişimsel yaşam sürecinde nerede olduğunu belirlerken, aynı anda hangi öğrenme türünün birey üzerinde daha etkin olabileceği konusunda da ipuçları vermektedir. Öğrenmeyi etkileyen bir diğer kişilik özelliği olan **zeka** ise, dil, müzik, mantık, mekan, beden ve kişisel/kişilerarası olmak üzere farklı türlerde incelenmektedir. Bu anlamda artık bireyin ne denli zeki olduğundan çok, hangi alanlarda zeki olduğu olgusu önem kazanmıştır. Yoğun olarak zekayla ilişkilendirilen ama gerçekte öğrenme becerisiyle ilişkili olan **yetenek**, yazılı ya da sözlü yeteneği kapsamanın ötesinde makineleri kullanmak, uçak uçurmak, dil öğrenmek ya da dans etmek gibi özel öğrenme türleri için sahip olunan yetenekleri de kendi alanına dahil etmektedir. Öğrenme becerisiyle bütünleşen bu olgu, bir öğrenci olarak bireyin sahip olduğu yeteneklerini keşfi doğrultusunda benliğini algılayışı ve hangi öğrenme türünde başarılı olabileceği gerçeğine ulaşabilmesini de kolaylaştırmış olacaktır(DAVIS, James R., DAVIS, Adelaide B., 2000, **Kendi Kendine Öğrenmek**, Çev:Arzu Baykara, MediaCat Kitapları, s,34,35,36, Ankara).

Her ne kadar zaman zaman yetenekle karıştırılsa bile varolan öğrenme düzeyine ilişkin bir olgu olan **başarı**, hangi konuda çalışıldığını ve hangi düzeyde bir ustalığa erişildiğini yansıtır ve edinildiği anda benlik kavramının bir parçası halini alır. Öğrenme için son derece önemli olan **güdülenme** her ne kadar doğuştan gelen bir özellik olmasa da, derecesi gerçekleştirilmesi gereken öğrenmeye, bireyin bu öğrenmeye özgü gereksinimine ve öğrenmenin gerçekleştirildiği ortama göre değişiklik gösterebilir. Güdülenme, öğrenme sürecinin öncesinden, öğrenme sürecinin bitimine dek hemen her an gereksinim duyulan bir olgu olarak, yalnızca içsel gereksinimler ve bunların nasıl giderildiğiyle değil, aynı zamanda öğrenme ortamının uyarımı ve öğrenmeden elde edilen pekiçtirenlerle de ilgilidir.

Bu noktada güdülenme düzeyi yüksek insanların kendi kendine yeterlilik duygusu geliştirdikleri düşünülmektedir. Öğrenmeye ilişkin önemli bir olgu olan **öğrenme stilleri** de kişilik özelliklerine odaklanmaktadır. Bireyin sahip olduğu kişilik tipinden daha fazla haberdar olabilme, seçtiği öğrenme koşulları ve farklı öğrenme ortamlarında bulunduğunda hangi biçimde davranabileceğini keşfetmede bireye yardımcı olabilecek nitelikleri barındırır yapısında. Birey kendinde varolan baskın kişilik özelliklerine uygun öğrenme yöntemi seçimiyle benliğini daha iyi çözümleme olasılığı yakalamış olur. Öte yandan benlik algılayışı değerlendirildiğinde göz önünde bulundurulabilecek özelliklerden olan **cinsiyet, sosyal sınıf ve etnik alt yapı** da bireyin bir öğrenci olarak benlik algılayışına katkıda bulunan özellikler arasında yer almaktadır(DAVIS, James R.,DAVIS, Adelaide B., 2000, **Kendi Kendine Öğrenmek**, Çev:Arzu Baykara, MediaCat Kitapları, s,36,37, Ankara).

Kişilik özelliklerinin söz konusu olduğu her anda özellikle ülkemizde cinsiyet, öncelikli önem taşımaktadır. Ruh bilim alanında yapılan pek çok araştırma yoluyla, cinsiyetle çeşitli değişkenler arasında belirli ilişkiler varolduğuna ilişkin sonuçlar elde edilmiştir. Özellikle kişilerarası ilişkilerde oldukça önem taşıyan bu ayrım, sergilenen iletişim biçimlerinde ve iletişimlerin algılanış aşamasında ortaya çıkmaktadır. Bir diğer özellik ise fiziksel görünümüdür. Her ne kadar kişilerarası ilişkilerde fiziksel görünümün öneminin vurgulanması rahatsız edici de olsa, özellikle ilk karşılaşma sırasında edinilen ilk bilgi, fiziksel görünüm olmaktadır. Oysa yine de bireyin dış görünüşüne yoğunlaşılarak, iç dünyasının arka plana atılması olumsuz tutumların gelişebilmesine ve çatışmalara neden olabilecektir. Bu gerekçeyle önceliklerin belirlenmesi önemlidir. Öte yandan bir başka özellik ise sahip olunan tutumlardır. İnsanlar zaman içerisinde toplumsallaşma süreçleri boyunca edinmiş oldukları tutumlarını deneme yanılma yöntemiyle değil, birbirlerinden görerek edinirler. Edinilen bu tutumların doğru ya da yanlış oluşu denetlenmez. Yalnızca karar verilir, ardından benimsenir(DÖKMEN, Üstün, 2004, **İletişim Çatışmaları ve Empati**, Sistem Yayınları, s, 108, 109,110,112, İstanbul). Kişinin sahip olduğu tüm bu özellikler, onun yaşantısı süresince yapacağı her türlü seçim sırasında tekrar gündeme gelebilecek ve alınan kararları doğrudan etkileyebilecektir. Kişinin seçimleriyle şekillenen yaşamı, onun toplumsal konumunda da etkin rol üstlenecek ve ötekilerinin yaşamında, sahip olduğu kişilik özellikleri dikkate alınarak yer edinecektir.

Kişi yaşamında sahip olduğu olumlu özellikler oranında içinde bulunduğu toplumsal  evre tarafından sevilme olasılığını artırırken, aynı biçimde sahip olduğu, değeri düşük özellikler oranında, söz konusu olasılığın azalmasına da sebep olmaktadır(FREEDMAN,J.L., SEARS,D.O.,CARLSM TH,J.M., 1998, **Sosyal Psikoloji**  ev:Ali Dönmez, 3. Baskı, s,190,  mge Kitabevi, Ankara). “  tenlik, cana yakınlık ve fiziksel çekicilik gibi belirli kişisel özellikler daha fazla sevgi doğurur. Bunlardan her biri bir halo etkisi yaratır, böylece, çekici insanlar, gerçekte sahip olup olmadıklarına bakılmaksızın, bir dizi başka olumlu özelliğe de sahip olarak algılanırlar”(FREEDMAN,J.L.,SEARS,D.O.,CARLSM TH,J.M.,1998,**Sosyal Psikoloji**  ev:Ali Dönmez, 3. Baskı, s,233,  mge Kitabevi, Ankara).  şte belki de bu gerekçe nedeniyle, insanlar yaratacakları ilk izlenimlerine ve iş görüşmelerindeki dış görünüşlerine  zen gösterme gereksinimi duymaktadırlar. Bu bilince ulaşılmasında eğitim, bu tür gerçekliklere dikkat çekmesi nedeniyle ne denli önemli bir işlevi üstlendiğini göstermektedir.

Araştırmalar, eğitimin etkinliğinde çeşitli kişilik özelliklerinin önemli rol oynadığını göstermektedir. Söz konusu kişilik özelliklerinden birisi ise kişinin kendini yeterli görme düzeyidir. Bazı araştırmalar kişinin kendini yeterli görme düzeyinin iş performansı ile ilişkili olduğunu ortaya koymuştur. Buradan hareketle eğitimde edinilen bilginin iş performansına yansıması, kendini yeterli gören kişilerde, kendini yeterli görmeyenlere göre daha kolay ortaya çıkmaktadır.

Kişinin maceraperestliliğini ve hevesliliğini kamçılayan bir özellik olan “kendine inanma”, bireyi son derece yararlı bir dizi olumlu sonuca götürebilecek güce sahiptir. Kendine inanma, başarı güdülenmesi, denetim merkezi ve başarısızlık korkusuyla ilgilidir. Kendine inanma, kişinin başarma gücüne sahip olduğuna duyduğu inanç olarak tanımlanabilen bir olgudur. Herhangi bir konuda tümüyle benzer becerilere sahip olan iki bireyin aynı konuda başarılı olabileceklerine ilişkin kendilerine duydukları güven, farklı düzeylerde olabilmektedir. Gerçekte insanın becerilerine inanma durumu, onu mücadeleye yönlendirirken, bireye, önüne çıkan seçenekleri değerlendirebilmesi için de ortam hazırlamış olur. Böylece yaşamında olumlu değeriklikler yapabilme şansını elde eden birey, kendine inanmayanlara oranla önemli bir üstünlük elde etmiş olur(HOWE, Michael, J. A., 2001, ** ğrenme Psikolojisi**,  ev:Ebru Kılıç, Alfa Basım Yayım Dağıtım, s, 121,  stanbul).

Bireyin yaşantısında hedeflediği noktayı yakalayabilmesi aşamasında devreye giren önemli bir özellik olarak kişinin sahip olduğu güce duyduğu inanç, onun başarı oranını bütünüyle etkilemektedir. Kişinin kendini yeterli görme düzeyine ulaşabilmesi için bir basamak niteliği oluşturan, bu inanç türü, hem başarı anahtarını simgelemekte, hem de yenilenme güdüleyicisi olarak varolmaktadır.

Hemen her konuda olduğu gibi dans doğaçlama sırasında da bireyin kendine inanması ve kendini yeterli görmesi, onun dans düzeyini önemli ölçüde etkileyebilmektedir. Ancak yine de alınmış dans eğitiminin uzun bir sürece yayılmış olması ya da bireyin kendi donanımına duyduğu inanç bile, uygulama sırasında performans niteliğinin beklenenin altında yer almasını engelleyemeyebilir. Benzeri bir durum beden dili eğitimi almış ve etkin bir biçimde bu eğitimi yaşama geçirebilmiş gözüken bir kişinin, girdiği yeni ortamda beden dili uzmanlarının varlığından kaygılanmasına ve kullandığı beden dilinin iyice karmaşıklaşmasına bile neden olabilmektedir. Eğitim sürecinin, başarılı geçişi sağlanabilmiş, oysa bu bilgilerin kullanışlı hale getirilişi aşamasında, gerek bireyin sahip olduğu kişilik özellikleri etkisiyle, gerek bilgilere yeterli düzeyde sahip olunamaması etkisiyle benzeri örneklerle karşılaşılması olasıdır. Önemli olan eğitimin etkinliğine olanak tanınabilmesi ve katkıların yaşama olumlu aktarımlarının sağlanabilmesidir.

Eğitim türüne ilişkin harcanan çaba düzeyinde ki ayrımlar, hedeflenen etkinliği yaratmayabilir. Bu noktada eğitimin olanak olarak nitelendirilmesi ve tüm enerjiyle eğitime yanıt verilmesi gereksinimi vardır. Bireyin kişilik özelliklerinin gerek oluşum gerek gelişim aşamalarında önemli bir görevi üstlenen eğitim, kimlik belirleyicisi sorumluluğuyla da insan yaşamındaki önemini ortaya koymaktadır.

Uzun süre dans eğitimi almış ve dansı yaşam biçimi olarak seçmiş bireyin zaman içinde dansla yoğrulup bütünleşen bedeninin görsel hafıza yoluyla edindiği kimlik, onun bedensel kimliğini oluşturmaktadır. Bu kimlik, dansın evrim sürecini insanoğluyla eşgüdümlü olarak geçirmesi sonucu daha da olgunlaşmıştır. Edinilmiş bedensel kimliğin bireyin kimliğiyle etkileşimi, dansın insan yaşamına yansımalarının göstergesidir.

Bu yansımaların başında bireyin bedenini kumanda edebilme becerisi yer almaktadır. Bu beceri, beden dili yoluyla kurulabilecek iletişimlerde başarılı bir düzey yakalanabilmesini destekleyebilecektir. Dans, bedenini keşfedebilen bireyin, sahip olduğu

yaratıcılık donanımını kullanabilmesine, giderek geliştirebilmesine ortam hazırlarken, aynı anda bireyin hayal gücü sınırlarını da zorlayabilecektir. Bunların sonucunda bireyin toplumsal farkındalık düzeyinde görülebilecek artış, onun problem çözme yetisinin gelişmesine ve gerginlikle daha kolay başa çıkabilmesine olanak tanıyabilecektir.

Bireyin gerek eğitim yaşamında, gerek toplumsal yaşamında karşına çıkabilecek eğitim olanaklarından hangi oranda etkilenebileceğini belirleyen doğuştan gelen kimi kişilik özelliklerinin yanı sıra sonradan kazandırılabilen kişilik özellikleri de etkin rol üstlenmektedir.

Bireyin sahip olduğu kişilik özelliklerinin ne kadarının kalıtsal ne kadarının çevresel özelliklere bağlı olduğuna ilişkin saptamada bulunmak oldukça zordur. Buna karşın, kalıtımın bireylere belirli ölçülerde bazı beceri ve yetenekler sağlamakta olduğu söylenmektedir. Doğuştan kalıtım yoluyla geçen bazı fizyolojik özellikler aşağıdaki gibi sıralanabilir:

1. Bireyin saç rengi, ten rengi, boyu, ağız yapısı, beden yapısı, vb.
2. Akıl ve zeka
3. Sinir sistemi
4. Toplumsal-ekinsel değerler gibi çevresel etmenler bireye ancak, bireyin doğuştan gelen alabilirliği ölçüsünde etkide bulunabilir(MATHUR,S.S., 2004/05, **Social Psychology**, Publishers: Vinod Pustak Mandir, p, 337,338, Chandigarh).

Söz konusu bu özelliklerden fizyolojik olanlar dışındakilerin zaman içinde eğitimin sağlayacağı katkıyla iyileştirilmesi, eğitimde hedeflenen noktaya ulaşılma olasılığını yükseltebilecektir. Döngünün sağlıklı işleyebilmesi için gerekli tüm olguların eksiksiz yerine getirilmesi ise eğitimde niteliğin yakalanabilmesini sağlayabilecektir.

Tıpkı farklı dizilimlere sahip DNA lar gibi insanda, farklı kişilik özelliklerinin farklı biçimde dizilimden oluşmuş bir kişiliğe sahiptir. Kişilik, “bireyin iç ve dış çevresiyle kurduğu diğer bireylerden ayırt edici, tutarlı ve yapılaşmış bir ilişki biçimi”(CÜCELOĞLU, Doğan, 2003, **İnsan ve Davranışı,Psikolojinin Temel Kavramları**,12. Basım, Remzi Kitabevi, s,404, İstanbul) olarak tanımlanırken bireyden bireye farklılıklar göstermektedir. Öncelikle fiziksel anlamda beliren bu farklılıklar

insanoğlunun yaşam biçiminden değerlerine, eğitiminden geçmişine, zevklerinden inanışına, seçimlerinden düşünce yapısına dek uzanmaktadır. Hem bedenlen hem ruhen ortaya çıkan bu farklılıklar, bireyin gerek düşüncelerinin oluşumu, gerek duygularını anlatım biçimi, gerek tutum ve davranışlarını belirleme aşamasında önem kazanmaktadır. Her birey, zaman içerisinde sahip olduğu fiziksel özelliklerinin kişiliği üzerinde yarattığı etkiden, almış olduğu eğitimin de katkısıyla kurtulabilmektedir. Gerçekte insanın organik yapısının kişiliğine yansması hali istenmeyen bir durum olmakla birlikte, özellikle ergenlikte yoğunluğun en tepe noktaya ulaştığı bu etkiden kaçınabilmek pek de olanaklı gözükmemektedir. Oysa zaman içerisinde bireyde oluşan bilinç desteğiyle üstesinden gelinebilen bu durum, bireyde gerçek donanımın fiziksel anlamda değil, bilişsel anlamda oluşması gereğini ortaya koymaktadır. İşte bu nedenle olsa gerek her kuşak bir öncekinden daha önde, yeni gerçekleri yakalayabilme ve insanlığa önemli katkılar sağlayabilme çabası içerisinde girmektedir. Olumlu yönde yaşanan bu tür değişimlerde her geçen gün iyileştirilmeye çalışılan kişilik özelliklerinin de payı oldukça büyüktür.

Bireyin kişiliğinin oluşma süreci, toplumsal yaşam deneyimi kapsamında genellikle içinde bulunulan toplumsal yapı önceliğinde, bireyin bilinç süzgecinden geçebilen özelliklerini, benliğiyle bütünleştirmesi sonucu tamamlanabilmiştir. Toplum tarafından, geçirdiği süreç nedeniyle onay alan ve toplumsal güdülerini tatmin edilen birey, artık kabul görme rahatlığıyla toplumsal yaşamdaki yerini alarak, kendi bakış açısını oluşturmaya başlar. Böylece, doğası gereği benzeşme eğiliminde olan bu varlık, ortak yaşam biçimini bölüşme çabası içinde bulur kendini. Bu anlamda yaşanan ekin birliği, bünyesinde barındırdığı değerleri zaman içinde bireylerine benimseterek, ortak yaşam için gerekli alt yapıyı oluşturmuş olur. Bu açıdan değerlendirildiği anda ekin, bireyin kişiliğini belirleyici bir olgu olarak varolmaktadır. Ekin-insan arasındaki bu ilişki tek taraflı değil, karşılıklı bir etkileşim halindedir. Bu etkileşim ekinin insan kişiliğine sağladığı kazanımların yanında, insanın da ekin değerleri üzerinde etkin bir rol almasıyla gerçekleşmektedir. Gerek yaşanan bu etkileşimin, gerek doğuştan gelenlerin, gerekse sonradan benimsenmiş değerlerin harmanlanmasından oluşan sentezin ayırımına varılması ve önemsenmesiyle değerler yaşatılabilecek ve geleceğe taşınabilme olanağı yakalayabilecektir.

Toplumsal yaşamın getirdiği koşullandırmalardan sıyrılarak kendisine yatırım yapmayı başarabilmiş birey, hem özgüven, hem eşduyum, hem toplumsal dayanışma, hem toplumsal kabul, hem toplumsal uyum, konularını benimseyebilmede ve hem de toplumsal

duyarsızlıktan ve toplumsal komplekslerden kurtulabilme de başarılı olabilecek, bu sırada ekinine de katkıda bulunmuş olacaktır. Sanata özgü yapılan en küçük uğraş bile altında toplumsal yaşamı kolaylaştırıcı, ekini zenginleştirici pek çok olgu gizlemektedir. İnsan insana ilişkinin, dayanışmanın yoğunlaşmasına olanak tanıyan sanatsal içerikli her etkinlik gerçekte toplumsal yaşamın güvencesi niteliğini taşımaktadır. Yaşam bulmuş her düşünce, düşüncenin harekete geçirilebilme olasılığını ortaya koyabilmekte ve bireye düşüncesiyle varlık gösterebilme üstünlüğünü sunmaktadır.

Bedene kazandırılan özgürlük anlayışı biçiminde tanımlanabilen dans, bu süreçle birlikte ruha ve zihne taşınabilecek özgürlüklerin alt yapısını oluşturarak yaratılan anlamın pekiştirilmesine katkı sağlayabilecektir. Böylece toplumun, birey üzerinde yaratabileceği baskının farkındalığı ortaya konmuş, bireye kimliğini koruyabilme ve kendi isteği doğrultusunda geliştirebilme özgürlüğü sunulmuş olacaktır. İnsanları belirlenmiş kalıplara uydurmak yerine bireyin varolan özelliklerinin ortaya çıkarılması, toplumsal kabul gerekçesiyle tek tip insan kimliğinin yaratılmasına engel olunması ve toplumsal dayanışma olgusunun geliştirilmesi hedef olarak belirlenmelidir.

Dünya toplumlarını anlayabilmenin, kabullenip özlem duyulan küresel barışa ulaşabilmenin temelinde bireyin kendi benliğine duyacağı saygı yer almaktadır. Sınırsız önem taşıyan saygı olgusunun bireyin kendine saygısıyla başlayan yolculuğu, toplumsal benliğe duyulabilecek saygıdan, küresel benliğe duyulabilecek saygıya dek uzanabilmektedir. Küresel barışa ulaşabilme noktasında bireyin bilinç düzeyiyle doğru orantılı olarak şekillenen başarı çizelgesi, ancak benliğiyle bütünleşebilmeyi başarabilmiş toplum bireyleriyle olanaklı gözükebilmektedir. Benlikle bütünleşebilme olgusu gerçekte bir anlamda bireyin benliğine duyacağı saygının bir sonucu niteliğindedir. İnsanoğlu gerçekte bir bütünler sentezidir. Hiçbir parçası, hiçbir durumda onun, bütünü temsil edemez. Bir yanda duygu bütünü, bir yanda düşünce bütünü, bir yanda davranış bütünü, bir yanda eylem bütünü gibi birbirinden farklı oluşumları kapsamında bulunduran doğa üstü bir varlık olan insanoğlu, ilişkili olduğu her şeyle tüm varlığıyla, bir bütün olarak ilişkilidir. İşte insan kişiliğini oluşturan bu bütünler, zaman içerisinde nitelik kazandırabilmek için harcanan çaba, bireyin kendisine saygı oranının artışı sağlarken, öz güveninin de pekiştirilebilmesine olanak tanıyabilecektir.

2.5.1.5. Yaşamsal Doyum

Kişinin yaşamdan beklentilerinin gerçekleştiği ölçüde edindiği hazdır yaşamsal doyum. Başarıyla doğru orantılı bu olgunun besin kaynağıysa toplumsal kabuldür. İnsanoğlunun yaşama hedefidir. İlkelin avını avlayıp karnını doyurması, hamile kadının bebeğini dünyaya getirip büyütmesi, öğretmenin çabalarının karşılığında öğrencisinin başarmak istediklerini başardığını izlemesi, sevdalının sevdiğiyle kavuşması, öğrencinin yoğun eğitim yolunun sonunda istediği mesleğe başlaması, çocuğa hayal ettiği oyuncağın alınması, vb. yaşamın içinde gizlediği seçenekleri, o seçeneklere kavuşmak isteyenlerle buluşturması.

Büyük olasılıkla birey, kendi fizyolojik güdülerinden kaynaklanan gerekçelerle zarar göreceği şeylerden uzaklaşıp, organizmaya yararlı olanlara yaklaşma eğilimi göstermektedir. Birey bir güdüsünün doyum sağlaması ve hedefe ulaşmasının ardından duyduğu duyguyla hazza ulaşmış olur. Ancak, zamanla toplumsallaşan güdüler yoluyla hazza yönelme ve elemenden kaçma eğilimi karışık bir durum alır. Sonuç olarak birey kendisini gelecekte gerçekleştirebilecek bir hazza ulaşabilmek için uzun soluklu bir çalışmanın içinde bulabilir(BAYMUR, Feriha, 1994, **Genel Psikoloji**, 2. Baskı, s,73, İstanbul). Kısa süreli elde edilebilecek sonuçların yanında zaman zaman uzayabilen süreçlerde, doyum için harcanan çaba, kişiyi eleme de sürükleyebilir. Doyuma ulaşma beklentisi içinde olan bireyin yaşayacağı üzüntü, bir taraftan bireyin doyuma ulaşabilmeye olan inancının giderek azalabilmesine ortam hazırlarken, öte yandan da bireyin artık yaşamsal doyuma ulaşabilmek yönünde bulunabileceği girişimlerden kaçınmasını gerektirebilir.

İnsanoğlu, yaradılıştan itibaren yeterli olma güdüsüyle varolagelmıştır. Psikolog White' a göre görebildiklerini görmeye, yapabildiklerini yapmaya güdülenmiş olan bu varlık, bütün yeteneklerini kullanma güdüsüyle yaratılmıştır. Bu yetenekleri kullanabiliyor olması onun doyumu yakalamasına olanak tanımaktadır(KARA Necati, 2004, **Kur'an'da Beden Dili**, Bilge Yayınları, s,73, İstanbul). Birey sahip olduğu ancak harekete geçiremediği kimi yetenekleri için belirli eğitimlerden geçmek durumundadır. Kimi zaman yaşam boyu devam edebilen eğitim süreci bireyin yeteneklerini kullanabilmeyi keşfedebilmesine ve bunun yarattığı etkiyle doyumu yakalayabilmesine ortam hazırlamaktadır. Yakalanabilecek doyumun cazibesi bireyin kendi iç dünyasında yaratmış

olduğu kimi dirençleri yıkabilmesi konusunda da etkili olabilmektedir. Bu durumda bireyin yetkinlik duygusu doğrultusunda beliren başarma arzusunun altında yatan, yaşamsal doyum, her ne kadar bireyin amacını eğitimde başarılı olmaktan soyutluyor gözükse de, doyuma ulaşabilmek için harcadığı çaba, onun başarıyı elde edebilmesini de sağlamış olmaktadır.

Doyumun karşısında yer alan elem, bireyin gereksinim duyduğu ve yoğun biçimde gerçekleşmesini arzu ettiği olayların gerçekleşmemesi halinde ortaya çıkar. Duyulan gereksinimin giderilememesi durumunda bireyin benliğinde oluşabilecek yokluk duygusu yerini eleme bırakırken, gereksinimin tatmini, hedeflenen doyumu yaratabilecektir. Giderilemeyen gereksinimlerin yaratabileceği elem olgusu bireyi çabalamaya yönlendirmektedir. Eflatun'un "Gereksinim bütün icatların anasıdır" sözü bu anlamda da yorumlanabilir. Herhangi bir çözümün yaratılabilmesi için öncelikle bir sorunla karşı karşıya gelinmesi gerekmektedir. Yaşanmayan soruna gerekli çözümün üretilme olasılığı zayıf olduğu kadar kullanışsız ve giderek geçersiz olarak bile nitelendirilebilir. İnsan yaşamında yeralan fizyolojik gereksinimlerin yanında yaşamsal önem taşımayan öteki gereksinimlerin giderilememesi halinde oluşabilecek elem olasılığı oldukça zayıfken, giderilmesi halinde duyulacak hazzın oranı ise daha yüksektir. İnsanoğlu yaşamı süresince sınırsız sayılabilecek gereksinimler zinciriyle boğuşup durmuştur. Her biri farklı şiddet derecelerine sahip gereksinimlerin yaratacağı etki de farklılıklar göstermektedir. Duyulan istekle doğru orantılı olarak artış gösterebilen elem ve doyum, ancak bireyin sahip olduğu olanaklar ölçüsünde sağlanabilmektedir.

Hedeflenen ancak elde edilemeyenlerin bireyin duygularını kamçılama doğrultusundaki etkisi göz ardı edilmemesi gereken bir ayrıntıdır. Bu etkinin kimi zaman insan kimliğine olumlu katkılarından bile söz edilebilir. Edinilmiş olumsuz deneyimlerin katkısıyla daha hırslı, olayların üzerine daha çok gidebilen, çabuk pes etmeyen, mücadeleci bir kimliğin oluşumu, olumlu bir kazanım olsa gerek. Böylesi girişimci bir kişilik özelliği diğerlerine oranla üstünlük sağlayarak, bireyin yaşamsal doyuma daha kolay ulaşabilmesine olanak tanıyabilecektir.

Yaşamla mücadele sırasında dansın insana enerji kattığı yargısı, toplum genelinde özellikle sanata ilgili insanların dansı mutluluk iksiri olarak değerlendirmelerine ve tutkuyla yaklaşımlarına neden olabilmektedir. Dans bir dildir. Duygu, beden işbirliğinin

müthiş ürünü. İçinde duygunun her türünü barındıran bu olgu anlatım sırasında da beden her türlü alabilirliğine gereksinim duymaktadır. Tutkudan aşka, nefretten isyana, mutluluktan öfkeye, heyecandan hayal kırıklığına daha pek çok duygunun yaşam bulduğu beden yoluyla kurulan bu iletişim türü çok sıra dışıdır. Dansın insana kazandırdığı olumlu bakış açıları, onun yaşamla mücadelesinde daha güçlü ve kararlı olabilme ve duygularını açıkça yansıtabilme gücünü önemli ölçüde artırmaktadır. Dans, insan yaşamına taşıdığı farkındalıkla, danstan alınan hazzın bulunduğu noktada başarı elde etmiş olacak ve olumlu yansımalarla insan ilişkilerinin niteliğini artıracaktır.

Bireyin yaşam niteliğini belirleyen önemli bir etmen olan insan ilişkilerinin niteliği, ancak yaşam boyu ortaya çıkabilecek sorunların giderilmesi, kurulacak iletişimlerin daha da güçlenmesi durumunda artırılabilir. Karşıt durumda oluşabilecek iletişim sorunlarının çözümsüzlüğü, bireyin doyumsuz bir yaşamı yakalayabilmesini olanaksız kılacaktır. Doğanın en toplumsal varlığı insanoğlunun yaşamı süresince büyük çoğunluğu doyumsuz bir yaşam sürdürebilme çabası içerisinde olmuştur. Doyumsuz bir yaşamı gerçekleştirebilme doğrultusunda kullanılabilecek en kullanışlı araç olarak nitelenebilen iletişim alanında bireyin elde edeceği bilinç düzeyi onun önemli etkileşim olanaklarını yakalayabilmesini sağlar. Bu olanaklar doyumsuz bir yaşam gerçekleştirebilmek konusunda bireyin iletişim becerilerini geliştirebilmek ve kişiliğinde olumlu değişimler gerçekleştirebilmesi için önemli bir olanak olarak nitelendirilebilir.

2.5.1.6. Beklenti

İnsanlar, herhangi bir konuyla ilgili olarak, çaba gösterilmesi gereken durumlarda, öncelikle o konuda yetenekli olup olmadıkları üzerinde dururlar. Eğer kendilerini konu üzerinde yetenekli varsayıyorlarsa, daha kolay davranış sergiler ve rahatlıkla da bu davranışları sürdürürler. Kendilerinin konuya ilişkin yetenekli olmadıklarını düşünen bireyler ise, davranışa başlama ve sürdürme konusunda başarısızlık yaşarlar. Literatürde “yetkinlik beklentisi” olarak değerlendirilen bu kavram Bandura’nın yaklaşımıyla “verilen bir etkinlikle ilgili olarak bireyin, bu etkinliği başarılı bir biçimde gerçekleştirebilmek için kendi yeteneğine duyduğu inanç” olarak tanımlanmıştır (SELÇUK, Ziya, 2000, **Gelişim ve Öğrenme**, 7. Baskı, s. 221, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara). Bu inancın oluşumunu yaşanan eğitim sürecinin bireyin kendine kendini ispatlaması olasılığı yaratması nedeniyle hızlandırabileceği düşünülebilir.

Doğanın bir parçası olan insanoğlu yaşamını sürdürebilmek için belli öğrenimlerden geçmek zorundadır. Bunların farklı zaman aralıklarında farklı biçimlerde gerçekleşmesi gereği vardır. Bireyin kişisel yetkinlik donanımını oluşturabilmesi için gereken öğrenimler:

- *Farklılık: Bireyin kendisiyle karşısındakinin ayırtında olabilmesi,
- *İlişkiler: Bireyin karşısındaki ve diğerleriyle nasıl bağlantı kurabileceğini bilmesi,
- *Otonomi: Bireyin kendi ayakları üzerinde durarak başkalarından ayrılması,
- *Özgüven: Bireyin kendini değerli hissetmesi,
- *Güç: Bireyin davranışlarını başlatabilmek ve yönetebilmek için enerjisini kullanabilmesi,
- *Üretkenlik: Bireyin yetkinliğini ortaya koyabilmesi,
- *Sevmek: Bireyin başkalarına karşı şefkatli ve anlayışlı olabilmesi ve sevgi alışverişinde bulunabilmesi biçiminde sıralanabilir(SATİR, Virginia, **İnsan Yaratmak-Aile Terapisinin Başyapıtı-**, Çev: Selim Yeniçeri, Beyaz Yayınları, s,324, İstanbul). Bu gerekliliklerin her biri bireye içinde bulunduğu toplumun toplumsal bir üyesi olarak rolünü algılamasını sağlarken, öğrenmenin gereksinimini de vurgulamaktadır.

Başlangıç aşamasında bireyin kendine duyduğu güven, eğitim süreci sırasında da eğitimci tarafından destekleniyor ve bireyin hedeflediği sona ulaşabileceği inancı yerleştiriliyorsa, eğitim için son derece olumlu bir ortam yaratılmış olur.

Bireyin hedeflediği sona erişebileceği inancının yerleştirilme aşaması, hassas olunması gereken bir aşamadır. Herhangi bir durumla başa çıkılması gereken hallerde, bireyin sahip olduğu yoğun yetkinlik beklentisi, onun güdülenme düzeyini olumlu yönde etkilemektedir. Oysa bu inançla oluşabilecek, mükemmeliyetçilik yaklaşımı bireyde “kayıtsız şartsız” başarılı olacağı düşüncesini yaratabilir. Bireyin başarısızlık sonucu, gerçekte yüzleşmesi durumunda, olası hayal kırıklıklarının yaratabileceği çöküntünün giderilebilmesi ise her zaman olanaklı olmayabilir. Bu anlamda birey, sahip olduğu yetkinlik beklentisinin yanı sıra, başladığı etkinlik sonrası oluşabilecek her türlü olumsuzluğa kendini içinde bulunduğu toplumsal çevrenin de katkısıyla hazırlamak durumundadır.

Yetkinlik beklentisinin birçok durumda etkili olabileceğini savunan Bandura'nın, 1997 yılında yapmış olduğu sınıflamaya aşağıda yer verilmiştir:

1. İstekler
2. Amaca ulaşma gücü
3. Güdülenme düzeyi
4. Zorluklar karşısında direnme gücü
5. Güç durumlarda toparlanmayı sağlayan analitik düşünme
6. Başarı ve başarısızlığın doğal nitelikleri
7. Gerginlik ve depresyon (SELÇUK, Ziya, 2000, **Gelişim ve Öğrenme**, 7. Baskı, s,

222, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara) gibi yaşamın bireyin karşısına çıkardığı zorluklarla başa çıkma aşamalarında olumlu bir katkıyla etkili olabilecek yetkinlik beklentisi, yaşamsal bir önem taşımaktadır.

İnsanoğlunun kendi yeteneklerine duyacağı inancın oluşturulabilmesi ve doğru kullanımına olanak tanınması, öğrenmeye ilişkin önemli bir gerekliliğin yerine getirilmiş olması anlamını taşımaktadır. İnsan yaşamında yapılabilecek her türlü yatırım için en verimli süreç çocukluk çağlarıdır. Çocuğun gelecekte ki yaşamında çaba göstermesi gereken durumlarda sahip olacağı yetkinlik beklentisi, onu daha mücadeleci ve başarılı bir birey olmaya aday kılacaktır. “Yetkinlik beklentisi, bilişsel yeteneklerin gelişimiyle de ilgilidir. Çünkü, çocukların kendi yeteneklerine duydukları inanç onların ilgi, akademik güdülenme ve akademik yeteneğini etkiler. Öğretmenler ve anne-babalar çocuklarla iletişim kurarken onların yetersizliğini zaman zaman vurgularlarsa çocukların yetkinlik algısı olumsuz yönde etkilenecektir. Bu açıdan cesaretlendirme, olumlu benlik ve yetkinlik algısının gelişimi için oldukça iyi bir tekniktir”(SELÇUK, Ziya, 2000, **Gelişim ve Öğrenme**, 7. Baskı, s, 222, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara).

Cesaretlendirme tekniği aracılığıyla, yalnızca çocuk eğitimlerinde değil, yetişkin eğitimlerinde bile olumlu sonuçlar elde edebilmek olasıdır. Eğitici öğrencilerin yetersizliklerini dolaylı yoldan belirterek, hem öğrencinin öğrenme isteğinin kırılmamasına olanak tanıyacak, hem de konuya ilişkin duyumsanan yetersizliklerin giderilebilmesi yönünde yüreklendirmiş olacaktır. Hata yapmak, insan yaşamında kazanılacak önemli deneyimlere alt yapı hazırlayacak güce sahiptir. Birey ancak, hata yapa yapa yapmamayı öğrenebilir. Her türlü eğitimde bu olanağın öğrenciye sunulması koşulu söz konusudur.

Her ne pahasına olursa olsun, öğrencinin hata yaptığı anda, çözüm üretebilmesine olanak tanıyan ortamların yaratılma gereği vardır. Örneğin uçuş eğitimi sırasında uçuş öğretmeni öğrencisine en uç olasılıkları sunmak durumundadır. Gerekirse ona, deneyim kazandırmak adına kendi yaşamını tehlikeye atarak, hata yapma seçeneği sunar. Hata yapmama ya da hatayı kapatabilme önemli bir süreç sonunda edinilen bir deneyimdir. Ancak bu sürecin hiç bir aşamasında bireyin yetkinlik algısının zedelenmemesi gerekmektedir. Sınırsız olmasa bile sunulacak hoşgörü, olumlu kazanımlarla geri dönecektir. Böylece bireyin yaşantısında kazanmış olduğu her başarı, onun sonraki deneyimleri için güdüleyici bir işlev taşıyacaktır.

Öğrenme sürecini hızlandırması yönüyle eğitimde önem taşıyan yetkinlik beklentisinin dört temel kaynağı vardır:

1. Önceki performans: Yinelenen başarılar yetkinlik beklentisini artırır, başarısızlıklar ise azaltır. Bu nedenle geçmişteki başarılar yetkinlik beklentisi açısından iyi bir ölçüttür.

2. Dolaylı öğrenme: Akranlarının belli bir etkinlik ile ilgili başarısını gözleyen öğrenciler aynı davranışı kendilerinin de yapabileceği beklentisini dolaylı olarak güçlendirirler. Ancak, bu beklentiye dayalı olarak bir başarısızlık yaşanırsa dolaylı öğrenme sonucu ortaya çıkan beklenti boşa gitmiş olur.

3. Sözel ikna: Çocuklar değer verdikleri kişilerin kendilerine yönelik ikna edici sözlerinden olumlu yönde etkilenirler. “Bunu yapabilirsin, sana güveniyorum” türünden sözler yetkinlik beklentisini artırır. İkna sözlerinden sonra eğer başarısızlık yaşanırsa bu beklenti yok olur.

4. Fizyolojik durum: Titremek, terlemek, kaygılanmak gibi duygusal belirtiler yetkinlik beklentisiyle ilgili ipucu verebilir. Öğrenciler daha az kaygılandıklarında karşılaştıkları etkinliği daha kolay yapabileceklerini düşünürler (SELÇUK, Ziya, 2000, **Gelişim ve Öğrenme**, 7. Baskı, s. 223, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara). Çocuğun kendi sınırlarına ilişkin ipuçları aradığı durumlarda geçmişte edindiği başarılar kadar, içinde bulunduğu ortamda özellikle kendi yaş grubundan başarılı olanlarla birlikteliği, onun da başarı düzeyini belirlemektedir. Ayrıca çocuğun yakın çevresinin onun yeteneğine duyduğu inancın yanında bilinç dışı sergilediği duygusal belirtiler de edinilebilecek başarı

oranını etkilemektedir. Bu durum yetişkinler için de benzeri bir seyirdedir. Bireyin edindiği başarılar sonunda kendi yeteneklerine duyduğu inanç, çevresi tarafından desteklenmişse ve birey başarılı insanların bulunduğu bir ortamda yer alarak güdülenme gereksinimini karşılamışsa zaten duygusal zeka yönünden belli bir olgunluğa erişebilmiş demektir. Bu nedenle de duygularıyla başa çıkabilerek hem kendi duygularının kölesi olmayacak hem de çevresindekilere duygusal belirtileriyle ip ucu vermeyerek başarısına gölge düşürmeyecektir.

Beklentilerin elde edilebilmesi aşamasında başarı için gerekli olguların buluşturulma gereksinimi, başarısızlığın kabullenilmesini gerektiren durumları ortadan kaldırır.

Mükemmeli arayan anne baba için çocuğun alabilirliğinden çok onların istekleri önemlidir. Bu istekler, yüksek beklentilerin oluşumunu sağlar. Kendi alabilirliğiyle ailesinin beklentileri arasındaki ayrımı irdeleyebilen çocuk kendisini iyi hissetmez. Çünkü aradaki ayrımı kapatamayacağını düşünür. Bu onun ruh sağlığını olumsuz etkileyebildiği gibi başarısızlığının da pekişmesine neden olur(YAVUZER, Haluk,1999, **Çocuk Eğitimi El Kitabı**, s,125, Remzi Kitabevi, İstanbul). Yaşanan bu tatminsizlikler onun gelecekteki yaşamında da olumsuz izler bırakabilir.

Başarısızlığı benimsemiş ve direnmek için enerjisini yitirmiş bireyin toplum tarafından nitelikli kişilik özellikleri taşıdığının düşünülmesi pek olanaklı değildir. Böyle bir durumda bireyin sahip olduğu toplumsal yetkinlik beklentisinin karşısında, toplumsal çevrenin beklentisi yer alır. Eğer toplumsal çevrenin beklentisi, bireyin yetkinlik beklentisinden fazla ise beklentilerinden ödün vermiş bireyin kabullenışten başka seçeneği kalmamıştır. Oysa insanoğlunun beklentileri onun yaşama geliş nedeni ve tek güdüleyicisidir. Karşıt durum bireyin yaşam enerjisinin sonlanacağı andır. Böylesi kötü sonlarla karşılaşılması yalnızca bireyin biraz yüreklendirilmesi ve mücadeleci ruhunu geliştirilebilmesi ile sağlanabilir.

2.5.1.7. Eğitime Karşı Tutum

Kurum ve kuruluşlar düzenlemekte oldukları eğitim programlarında, hedeflenen sonuçların elde edilebilmesi ereğiyle, katılımcıların eğitime karşı tutumlarını belirlemek,

ve düzenlemekle yükümlüdürler. Yaratılan imge, katılımcıların eğitime karşı tutumlarını belirleyen önemli bir etmendir. Benimsenen politikalar gereği katılımcıların eğitime karşı tutumlarının zaman zaman ölçümlenmeye çalışılması eğitime gereken değerin verilmeye başlandığının göstergesi olarak değerlendirilebilir.

Bu tür eğitimler yoluyla elde edilmeye çalışılan sonuç, elbetteki katılımcıların bilgi donanımını zenginleştirmek ve bunun yansımalarını eğitime katılanların performansında duyumsayabilmektir. Oysa katılımcıların sahip oldukları kişilik özellikleri olaya başka boyutlar kazandırabilmektedir. Verilen eğitimin etkinliğinin ölçümüyle bireyin konuya egemen olmayışının belirlenebilme kaygısını duyanlar daha eğitim öncesi katı bir tutumla eğitim önerisini geri çevirebilirler.

Bireyin eğitime karşı takınacağı tutum, yetiştirilme çağında kendisine karşı takınılan tutumla biçimlenebilmektedir. “Başarısızlık korkusuyla güdülenen birey, kolay kolay yeni atılımlara girişemez, başarı garantisi olmadıkça herhangi yeni bir görev üstlenmez. Öte yandan, başarı şevkiyle güdülenen kişi, yeni görevleri yüklenmekte pek sakınca görmez. Bu kişi için başarısızlık, başarılı olabilmek için gerekli adımlardan biridir ve geçici adıma pek önem vermemek gerekir. Önemli olan, her başarısız denemede, “niçin başarısız olduğunu” öğrenebilmektir”(CÜCELOĞLU, Doğan, 2003, **İnsan ve Davranışı, Psikolojinin Temel Kavramları**, 12. Basım, s,254, Remzi Kitabevi, İstanbul).

İnsanın eğitim gereksinimi, yeterli bilgi birikimine sahip olunmaması durumunda oluşmasına karşın, genel olarak hakkında hemen hemen hiçbir şey bilinmeyen konularda eğitime katılım öncesi yoğun bir sıkıntı yaşanma durumu söz konusu olabilir. Oysa ki bireyin, o konuda yeterli donanıma sahip oluşu zaten eğitim gereksinimini ortadan kaldıracaktır. Eğitim gereksinimi oluştuğunda, hata yapmaktan kaçınma gerekçesiyle eğitim önerisinin geri çevrilmesi durumunda katılımın baskıyla sağlanmaya çalışılması, sonucu, değiştirmeyeceği gibi sonraki eğitim programlarından da kaçınılmasına yola açabilecektir. Oysa hataların doğrulara rehberlik ettiği ve bireyin deneyim birikimini oluşturduğu düşünülecek olursa, yaşanan sıkıntıların gereksizliği açığa çıkabilir. Bu noktada bireyin olumsuz anlamdaki tutumunu yıkabilmek için, eğitimlerin bireylerin ilgi alanlarına uygun nitelikler taşımasına özen gösterilmesi, sunuş mekanlarının ve koşullarının çekici duruma getirilişi, eğitimleri ödül haline dönüştürebilecektir. Böylece

eğitime katılmak, adeta, sertifika programına katılmak etkisi uyandıracak ve katılımcı bu eğitime katılarak diğerleriyle arasında ayrım yaratma çabasına girecektir.

2.5.1.8. Eğitime Katılma İsteği

Bireyin herhangi bir konuda bilgi edinmeye istek duyması onun geçmişi, değerleri ve kişiliğiyle ilişkili olduğu kadar güdüleriyle de ilişkilendirilebilmektedir. İçinde yer aldığı toplumsal çevrede gözde olma güdüsünü giderebilmesi noktasında, “İlkel ya da çağdaş olsun, İnsanoğlunun kendini ötekilerden ayırmak için bulduğu araçlar ve kurduğu örgütler sayılamayacak kadar çeşitlidir. Antropolog Lévi-Strauss’a göre, bunun biyopsikolojik ya da yapısal ve evrensel bir nedeni insandaki “ben” ve “ötekiler” kavramlarıdır. Her insan kendisini ve ötekileri, bir simge ve simgeler sistemiyle özdeşleştirmek eğilimindedir”(GÜVENÇ, Bozkurt, 1991, **İnsan ve Kültür**, 5. Baskı, s,233, Remzi Kitabevi, İstanbul).

Bu eğilim karşılaştırmayı, karşılaştırma ise benzeşmeyi beraberinde getirmektedir. İster istemez daha çocukluk yıllarından itibaren kendisini karşılaştırma dünyasının içinde bulan insanoğlu, bu dünyadan yaşamının hiçbir aşamasında soyutlanabilmeyi başaramamıştır. Hele de azimli bir kişiliğe sahip birey için hedeflediği noktaya erişebilmek, onun yaşama amacı durumuna dönüşmüşse, birey, amacına ulaşabilmek uğruna üzerine düşen her türlü sorumluluğu yerine getirmekle yükümlü tutmuştur kendini. Oysa önemsemiyor gözüken kişi, herhangi bir karşılaştırma içinde değilmiş gibi gözüktürken, iç dünyasında bu karşılaştırmayla tümüyle özdeşleşmiş bir ruh hali içinde olabilir. İster açıkça, ister gizli gizli yapılıyor olsun, ötekilerle aynı tarafta yer almak isteyen insan için başarı son derece caziptir. Bu cazibe, başarıyı elde etmek isteyen için güdülenme sebebidir. Artık birey, gerek özel yaşantısında, gerekse iş yaşantısında ötekilerle arasında varolan açığı kapatabilmek ve üstelik fazladan bir ayrım yaratabilmek uğruna gündeme gelebilecek her türlü zorunluluğa sıcak bakabilmektedir. İnsanoğlunun bilgi donanımını oluşturabilmesi bakımından eğitimin üstlendiği görev, bu aşamada devreye girmektedir. Söz konusu eğitimin yetenek içermesi durumunda, bireyin o alanda hissettiği yetersizliğin su yüzüne çıkmasından duyabileceği kaygı nedeniyle eğitime karşı oluşabilecek direnç, hırslı kişiliği etkilemezken, çekimser kişiliğin yenik düşmesine neden olabilmektedir.

Oysa kendi yeteneklerinin farkında olan bireyin, başarıyı elde edebilme şansı farkında olmayanlara oranla daha yüksektir(RAMSLAND, Katherine,1998, **Öğrenme Sanatı**, Çev: İbrahim Şener, Selma Şenol, Beyaz Yayınları, s, 268, İstanbul). Varolan yeteneklerin açığa çıkartılması ya da bireyin başarı şansının yükseltilebilmesi ancak, bireye sunulan eğitim olanaklarının ardından bireyin edindiği başarı sonucu açığa çıkabilecektir. İlgi duyulan alanda başarı elde edebildiğini kendine kanıtlayabilmiş birey, yeteneklerinin ayrımında olacağı için bu ayrıcalığı yakalayamayan bireyden bir adım daha önde yer alacak ve başarıya daha kolay erişebilecektir. Böylece bu bireyin eğitime katılma isteği ötekilere oranla daha yoğun biçimde açığa çıkabilecektir. Öyleyse yetkinlik beklentisinin yükseltilmesi doğrultusunda yapılabilecek girişimler bireyin, başarıyı elde edebileceğine olan inancını yükseltebileceği için önemli bir alt yapı oluşturabilecektir.

Bireyin gerek eğitim gerek iş gerek gündelik yaşamda öğrenmiş olduklarını henüz unutmadan yaşama geçirebilme olanağı bulabilmesi, onun daha sonra karşısına çıkabilecek eğitim seçeneklerine katılımında yüreklenmesine ve öğrenme isteğinin körelmemesine yol açabilmektedir. İşte bu nedenle zaman ve enerjinin ayrıldığı eğitimler sonrası bireye edinimlerini sergileyebileceği ortamların sunumu ya da eğitimin daha ileri aşamalarına yönelik yeni tasarıların düzenlenmesi daha eğitim sürecinin başlamasından önce dikkate alınmalı ve bilgilerin kullanılabilirliği önemsenmelidir. Toplum genelinde eğitime katılma isteğini ancak bu tür ayrıntılarla harekete geçirebilecek kurum ve kuruluşlarının birincil öncelikleri eğitimin etkinliğini sağlayabilmek için uygun ortamların oluşturulması olmalıdır.

Gereksinim duyduğu alanda bilgi almak isteyen bireyin, bilişsel etkinliklerinin öğrenmeye katkıda bulunabilmesini ve eğitime katılma isteğinin körelmemesini sağlayabilmek için, edinilen yeni bilgilerin belli bir yapıda düzenlenmesi ya da örgütlenmesi çözüm olarak değerlendirilebilmektedir. İnsanların çok sayıda farklı ve gerçekten birbirleriyle ilişkisi olmayan öğeleri anımsamakta zorlanmaları oldukça olağandır. Buna karşılık, belli bir yapı içerisinde bağlantıları kurularak düzenlenmiş bilgilerin gerekli olduğu durumlarda anımsanması hem daha kolay, hem de daha uzun ömürlü olabilmektedir. Bu yüzden öğrencilerin varolan bilgileriyle yeni bilgileri arasında bağlantı kurmalarının sağlanabilmesi öğrenme ve anımsama düzeyinin geliştirilebilmesini daha olası duruma getirebilecek,(HOWE, Michael, J. A. , 2001, **Öğrenme Psikolojisi**, Çev:Ebru Kılıç, Alfa Basım Yayım Dağıtım, s,37,38, İstanbul) yakalanan bu düzeyse

gerçek anlamda eğitimin etkinliğine tanınan olanakla nitelikli toplumlar yaratılabilmesini daha kolaylaştırabilecektir.

Bazı kurum ve kuruluşlarda, düzenlenen eğitim programlarına katılım zorunlu kılınarak nitelik artırma hedeflenmektedir. Oysa bu durum kimi olumsuz sonuçların oluşmasına ortam yaratabilmekte ve eğitimde yer almak istemeyen bireyin, zorunlu tutulması sonucu onun eğitime karşı olumsuz tutum beslemesine yol açılabilmektedir. Bu zorunluluk gönülsüz katılımcıların yakınıklarının diğer katılımcıları olumsuz yönde etkileme olasılığını da oluşturabilmektedir. Böylesi durumlardan kaçınmak için, öncelikle hedef kitlenin, eğitimin sağlayacağı faydaya inandırılması, ancak yaratılan bu olumlu etkiye karşın, eğitime katılımın, yine de isteğe bırakılması ve eğitimin gönüllü olanlarla yürütülmesi daha uzun süreli bir etki bırakacağı için, daha sonra düzenlenme olasılığı söz konusu eğitim programlarına ilginin artmasına da olanak tanıyabilecektir.

Özel kurum ve kuruluşlarda tanıtım amaçlı uygulanan tekniklerden birisi de, eğitim almak isteyenlere, düşünce edinmeleri için, derslerin izlenebilme olanağı tanınmasıdır. İşte bu sırada söz konusu eğitimin sunuluş biçimi, yeni katılımcının eğitime katılma isteğini artırmakta ya da azaltmaktadır. Öğretimde sunulan bilgilerin, katılımcıların algılayabileceği oranda parçalara bölünüyor oluşu, kazandırılan bilgilerin öğrenci tarafından kullanılmasına olanak tanınması, bu sırada öğrencilerin doğru davranışlarının yerleştirilmesi, yapılan hataların benimsenmeden düzeltilmeye çalışılması ve öğrenme sırasında öğrenciye gereksinim duyduğu oranda süre tanınıyor olması, ön bilgi edinmek isteyenlerin etkilenmesi ve eğitime katılma isteklerinin artırılması konusunda olumlu katkılar sağlayabilecektir.

2.5.2. Çevresel Etmenler

İnsanoğlunun sağlıklı bir birey olarak, sağlıklı bir yaşam sürdürebilmesi, içinde bulunduğu fiziksel ve toplumsal çevreye hangi oranda uyum sağlayabiliyor oluşuyla ilgilidir. Bu oranın artışı, bireyin daha toplumsallaşabilmesine yardımcı olur. Birey böylece söz konusu toplumun davranış kalıplarını kişiliğiyle örtüştürür ve o topluma ait bir birey haline gelir.

Bireyler dinamik yaşam olgusu içerisinde her gün yeni durumlarla karşı karşıya kalırlar. Tüm bu farklılıklar farklı kazanımları beraberinde getirir. Oluşan her farklı koşul, daha önceki koşullarla örtüştürülebilme zorunluluğu taşır. Bu durumsa bir değişime olanak yaratır. Bireyin çevre uyaranları etkisiyle geçirmiş olduğu bu gelişim, ve değişim onun toplumsal çevreye uyumuna yardımcı olur.

Dünya üzerinde hiçbir yavru canlı, yeni doğan bir insan yavrusu kadar bakıma ve korunmaya muhtaç değildir. Bebek, içinde bulunduğu çevrenin ve özellikle annenin olumlu ve olumsuz davranışlarından yoğun biçimde etkilenir. Üstelik bu etki, yaşam boyu iz bırakacak düzeyde bile olabilir. Ama yine de insan davranışlarının oluşumunda kalıtım ve çevre etmenlerinin hangi oranda etkili olduğu kesinlik kazanmış değildir(GEÇTAN, Engin, 1994, **İnsan Olmak**, 14. Basım, s,28, Remzi Kitabevi, İstanbul).

Ergenlik dönemiyle kimlik kazanma çabalarını önemli ölçüde aşabilen birey, artık, çevresindeki insanlarla yakın ilişkiler kurmaya ve sorumluluk almaya hazırdır. Dostluk ve sevgi kavramları, yaşamının önemli olguları haline gelmiştir. Daha gerçekçi olmaya başlaması ve toplumla arasındaki çatışmaya son verme isteği sonucu, ilişkilerinin tümünü artık, toplumun öngördüğü kurallar çerçevesinde yürütmeye çalışmak istemektedir (SELÇUK, Ziya, 2000, **Gelişim ve Öğrenme**, 7. Baskı, s,65, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara). Geçirmiş olduğu değişimin ardından, artık daha tutarlı ilişkiler kurabilecek güce sahip bir birey haline gelen genç, böylece “kabul görme” doyumunu da deneyimleyebilecektir.

İnsanoğlu içinde yaşadığı toplumun diğer bireylerinden bilgi aldığı ve onlara güvendiği için ayrı düşmekten ya da karşı koymaktan korkup, uyma davranışı göstermektedir. Uyma, çoğu kez çevresel etmenler nedeniyle karşılaşılan pek çok problemle başa çıkma da yardımcı bir davranıştır. Karşı karşıya kalınan grubun büyüklüğü, uzmanlığı ve bireyin kendisine güven eksikliği uymayı artıran diğer etmenler olarak çıkar karşımıza(FREEDMAN,J.L., SEARS,D.O CARLSMİTH,J.M., 1998, **Sosyal Psikoloji**, Çev:Ali Dönmez, 3. Baskı, s,462, İmge Kitabevi, Ankara).

Bireyin uyma eğilimi aşamasında karşılaşılabileceği ilk yaptırımlar ekinsel yaptırımlardır. “İnsanların (içinde bulunduğu)yaşam koşullarına uyumlarının toplamı, onların kültürüdür”(GÜVENÇ, Bozkurt,1991, **İnsan ve Kültür**, 5. Baskı, s,100, Remzi

Kitabevi, İstanbul). Ekin değişen bir olgudur. Değişim uyum yoluyla gerçekleşir. Her ne kadar doğal koşullar ekinin özellikleri belirleyecek kadar etkili ya da güçlü değilse bile, ekinler zaman boyutu içinde doğal çevreye uyum göstermek durumunda kalmışlardır. Bu uyum ekinin dizgeyi oluşturan bireylerin biyolojik ve ruhsal gereksinimlerini karşılayacak biçimde şekillenmektedir. Şartların değişmesi, geleneksel çözüm yollarının sağladığı doyum düzeyinin de azalıp, değişmesine ortam hazırlamaktadır. Böylece yeni gereksinimlerin oluşması ve bunların bilinç düzeyine çıkmasıyla, bu gereksinimleri karşılayacak, sorunları çözecek deneme ve düzeltmeler yapılması gereği oluşur(GÜVENÇ, Bozkurt,1991, **İnsan ve Kültür**, 5. Baskı, s,100,103, Remzi Kitabevi, İstanbul).

Topluma uyma, belirsiz yetkenin işlemlerini sağlayan mekanizma olarak varlık göstermektedir. Bu nedenle herkesin yaptığını yapmak gerekir. Bu durum topluma uyma zorunluluğunu beraberinde getirir. Değişik olmamak ve sivrilmemek gereği söz konusudur. Toplumsal dokuda yer alacak değişikliklere göre değişmeye hazır ve istekli olmak gerekmektedir. Doğru ya da yanlış davranılıp davranılmadığı değil, uyumlu olunup olunmadığı, “garip”, değişik olunup olunmadığını belirlemek gerekmektedir. Bireyde değişmeden kalan tek şeyin, değişmeye hazırlıklı olma niteliği gereği söz konusudur. Birey üzerinde, parçası olduğu ama gene de boyun eğmek zorunda kaldığı sürüden başka kimsenin egemenliği yoktur(FROMM, Erich, 1996, **Sağlıklı Toplum**, Çev:Yurdanur Salman, Zeynep Tanrıseven, 3.Baskı, s,144, Payel Yayınevi, İstanbul).

Toplumsallaşma güdüsüyle birey, bulunduğu toplumsal çevreye uyum gereksinimini, çoğu zaman eğitimle gidermek durumunda kalabilir. Bu süreç sonunda kendini yenileme olasılığı yakalayan birey, artık söz konusu ortama kendisini daha ait hissedecektir. Eğitim yoluyla gerçekleşen öğrenme, bireysel etmenlerin yanı sıra bireyin dışında yer alan çevresel etmenlerden de etkilenmektedir. Bireyin iş ve yaşam koşulları elverdiği ve yakın çevresinden gördüğü destek oranında eğitime olumlu yanıt verme olasılığının gösterebileceği artış ise son derece olağandır. Bu artış çevresel etmenlerin tamamının işlev kazanması durumunda, özellikle bireyin öğrenme motivasyonunu ve öğrenilenlerin uygulamaya geçirilebilme aşamasını da hızlandırabilecektir.

2.5.2.1. Yazılı ve Görsel Basın

İnsanoğlunun dur durak bilmeyen azmi, merakı, yaratıcılığı, kendini birey olarak kanıtlama ve güçlü kılma çabalarının tümü kitle iletişim araçlarının bugünkü düzeye gelişinde önemli roller üstlenen etmenlerdir. Günümüze değin adım adım yapılan her buluş, bugünkü ileri teknolojinin temelini oluşturmuş ve söz konusu gelişmelere ortam hazırlamıştır. “Modernleşmenin getirdiği karmaşa ve iletişimsizlikle kalabalıklar içinde yalnızlaşan insan; eğlendirici rahatlatıcı, çevresiyle oturduğu yerden tek bir tuşa basmakla dolayimli iletişim kurmasını sağlayan bu araçlara giderek daha çok bağlanmıştır.” Zaman içinde kitle iletişim araçlarının yarattığı olumsuz etkilere çözüm, yine aynı araçların doğru kullanımında aranmıştır. Bu erek doğrultusunda görsel işitsel kitle iletişim araçlarına sonradan belirli eğitici işlevler yüklenmiş ve toplumlar bilinçlendirilmeye çalışılmıştır(TEKİNALP, Şermin, 2003, **Radyo ve Televizyon**, Camera Obscura’dan Synopticon’a, Der Yayınları, s,15,16, İstanbul).

Gerçekte, kitle iletişim araçlarıyla toplum arasında karşılıklı bir etkileşim söz konusudur. Varolan bu karşılıklı etkileşimde kitle iletişim araçları, haberleriyle ve yorumlarıyla toplumu yönlendirme gücüne sahipken, toplum da sahip olduğu ilgiyle ve sergilediği seçimlerle kitle iletişim araçlarını, bir ölçüde olsa etkilemeye çalışabilir(DÖKMEN, Üstün, 2004, **İletişim Çatışmaları ve Empati**, Sistem Yayınları, s,44, İstanbul). Gerçekte topluma hizmetle yükümlü olan kitle iletişim araçları, her ne kadar zaman zaman bu gerçekten uzaklaşıyor gibi gözükseler bile, izlenebilirlik özelliklerini yitirmemek adına, gerçek amaçlarının toplum gereksinimlerine yanıt vermek olduğu gerçeğinden uzaklaşmamalıdır.

İletişim ve çağdaş kitle iletişim araçları günümüzün sıklıkla yapılan araştırmaları arasında yer almaktadır. Çünkü artık günlük yaşamımızın önemli parçaları haline gelen bu araçlar, dünyayı algılamamızda, yorum yapmamızda, başkalarını etkilememizde, kısaca, yaşantımızın tamamında gerek başarılarımız söz konusu olduğunda gerek başarısızlıklarımız söz konusu olduğunda önemli roller üstlenmektedirler. Öyle ki, dünyanın geçirmiş olduğu evrim süreci içerisinde artık, iletişimi anlamadan bireyin yaşam biçimini kavrayabilip düzenleme yapabilmesi olanaksızlaşmıştır(TEKİNALP, Şermin, UZUN, Ruhdan, **İletişim Araştırmaları ve Kuramları**, 2004, Derin Yayınlar, s,21, İstanbul).

Bunca olumlu söyleme karşılık, insan yaşantısında oldukça etkin bir rol üstlenmiş olan yazılı ve görsel basının bir diğer yüzü daha vardır. Bu yüz, insanoğlunu öylesine yoğun bir esarete mahkum etmiştir ki, toplumsal bir varlığı neredeyse toplumsal yaşantısından soyutlamaya dek götürmüştür. Artık birey, pek çok durumda kitle iletişim araçlarını dostluklarına ve arkadaşlıklarına yeğler duruma gelmiştir. Oysa bu değişimi toplumun neredeyse tümü geçirdiği için, pek çoklarının durumun dramatikliğinin ayırımında olmayışı da olayın gerçek ilginç yönüdür. Toplumsal yaşamın büyük bölümünü dolduran bu araçların, insanlığı insansal ilişkilerinden ne denli uzaklaştırdığı gerçeği bile etkisini yitirmiş ve herkes halinde memnun görüntü çizmeye başlamıştır. Oysa her şeye karşın yaşanan bu iç içe ilişkiden her bireyin etkileniş oranı inanılamayacak oranda farklılık göstermektedir.

Kitle iletişim araçları yoluyla gönderilen iletilerin yorumlanması, alıcının kişilik özellikleri kapsamında gerçekleşmektedir. Sağlık, din, ekonomik konum, eğitim ve daha önceki yaşam deneyimlerinin etkisi sonucu bireylerin iletileri farklı algılayış biçimleri son derece olağandır(PELTEKOĞLU, Filiz Balta, 2004, **Halkla İlişkiler Nedir**, Beta Basım, s,179, İstanbul). İnsan üzerinde bırakılması hedeflenen etkinin değişkenlik gösterebilme olasılığı, kimileyin kaygı uyandırabilmektedir. Önemli bir sorumluluğun bu gerekçeyle kendiliğinden oluşumu, gerek yazılı, gerekse görsel basını son derece dikkatli adımlar atmaya yönlendirmektedir. Öncelikle hedeflerin doğru belirlenip, ardından hedef kitle tarafından algılanış farklılıklarının neler olabileceğinin dikkate alınması ve o doğrultuda yayın yapılması hem toplumu olası zararlardan koruma işlevinin gerçekleştirilebilmesine, hem de toplumun doğru bilinçlendirilmesine olanak tanıyabilecektir.

Kitle iletişim araçlarının topluma yönelik pek çok etkilerini üç grupta toplamak olanaklıdır. Kamuoyuna bilgi/haber iletmek ilk sırada yer alırken, toplumda oluşabilecek bir takım çatışmalar sırasında taraf olmak ikinci sıraya yerleşir. Son olarak da toplumdaki çatışmalar sırasında uzlaştırıcı, yatıştırıcı yönde tavır almak gelir. Kitle iletişim araçlarının bu işlevleri, kişilerin gerek bilişsel, gerek duygusal gelişimlerine katkıda bulunurken, aynı zamanda kamuoyunda yeni belirli tutumların oluşmasına ya da varolan tutumların değişim göstermesine önemli katkılar sağlayabilecektir(DÖKMEN, Üstün, 2004, **İletişim Çatışmaları ve Empati**, Sistem Yayınları, s,44, İstanbul).

Değişim yoluyla gelişime açık olma gereksiniminde olan toplumsal yaşamın geçireceği süreç, bazı etmenler aracılığıyla hızlı yaşanmaktadır. Bu anlamda en gözde güdüleyici olarak nitelenebilen teknoloji, "bireyin algılama modelini dirençle karşılaşmadan"(TEKİNALP, Şermin, 2003, **Radyo ve Televizyon**, Camera Obscura'dan Synopticon'a, Der Yayınları, s,297, İstanbul) alıştırma alıştırma değişime uğratan önemli bir etmendir.

Yeniliklere açık olma yarışında olan insanoğlunun yaşamında pusula rolünü üstlenmiş olan kitle iletişim araçları önemli, belirleyici bir etmen olarak yer alır. "Kitle iletişim araçlarıyla gelişen kültürel ortamda teknolojik belirleyicilik önemli bir rol oynamaktadır. Teknolojik belirleyicilik kuramına göre araçsal yenilikler, bir başka deyişle, yeni teknoloji yeni ve farklı olan her şeyin üreticisidir. Yeni teknolojilerle yeni ve farklı biçimlerde sunulan içerik (ürün) her defasında yeni anlamlar kazanır." (TEKİNALP, Şermin, 2003, **Radyo ve Televizyon**, Camera Obscura'dan Synopticon'a, Der Yayınları, s, 296, 297, İstanbul) Sunulan her türlü yeniliğin emiliminin hızı neredeyse teknolojik yeniliklerin hızına yakın düzeyde seyir etmektedir. Bireyin kendi kişisel donanımında hedeflediği yenilikler, yaşamında hedeflediği yenilikler oranında gerçekleşmiş olsaydı, toplum olarak hedeflenenlerin tümü elde edilmiş olabilirdi.

Yazılı ve görsel basının eğitici rolü üstlenmemesi durumunda ortaya çıkabilecek sorunların giderilebilmesi belki de olanaksızlaşacaktır. Öyle ki, toplumsal yaşamın vazgeçilmezi olan ekin "insanların birbirleri ve doğayla etkileşim ve uyum çabalarının ürünü olma özelliğini kitle iletişim araçlarının ortaya çıkmasıyla yitirmiştir" (TEKİNALP, Şermin, 2003, **Radyo ve Televizyon**, Camera Obscura'dan Synopticon'a, Der Yayınları, s, 298, İstanbul). Bir anlamda tehlike çanlarının haykırışı olarak nitelenebilecek bu durumun en az zararla atlatılabilmesinin yolu yine kitle iletişim araçlarının doğru kullanımının buluşuyla sağlanabilecektir. İşte bu noktada kitle iletişim araçları ve toplum arasında varlığında söz edilen etkileşimden faydalanmak gerekebilir. Bunun içinse toplumun sürü anlayışından sıyrılarak, yönetilen değil yöneten sıfatını benimsemesi ve bu yönde çaba harcaması gerekmektedir. Öyle ki, kendi ürünü olması gereken ekinini bile biçimlendirebilecek potansiyele sahip bir güç karşısında ezilmekten kurtulabilsin ve o gücü kendi adına kullanabilmeyi başarabilsin.

İnsanoğlu, getirileri kadar götürüleri de söz konusu olan bu etmenin insan yaşamındaki rolünün belirleyicisi olabilmeyi başarabildiği anda götürülerden soyutlanabilecek ve yalnızca olumlu katkılarla doğrularından ödün vermeden yaşamını zenginleştirebilecektir. Böylece kendisine dayatılmış seçenekler yerine, gerçekten kişilik özellikleri ve yaşamıyla özdeşleştirdikleri doğrultusunda hem kendini hem de yaşamını donatabilecek ve hedeflediklerine süre yitimi yaşamadan ulaşabilecektir. Toplumun bilinç düzeyinin gelişimine katkıda bulunabilecek bu kazanımlar bireyin yerinde saymak yerine sunulan seçenekleri dikkate alarak gelişmeye yönlendirilmesi, kendisiyle ve toplumsal çevresiyle barışık, yenilikçi, aydın, üretken olabilmesi yönünde güdülenmesine ortam yaratabilecektir.

2.5.2.2. Toplumsal-ekinsel değerler

İnsanoğlu doğanın ürkütücü gücü karşısında, kendini çaresiz hissettiği gerekçesiyle, diğer insanlarla bir araya gelerek, bu güce karşı yeni bir güç oluşturma gereksinimi duymuştur. Böylece, insan grupları, toplulukları, topluluklarsa toplumları meydana getirmiş, ancak gelişen toplumlar giderek doğadan kopma aşamasına gelmiştir. Doğa-insan ilişkisinin yok oluşunun yarattığı yalnızlığı giderebilecek yeni bir beraberlik sağlanamadığı gibi, insanoğlu böylesi doyurucu bir ilişkiyi, kendi geliştirdiği toplumlarla kuramamış ve giderek toplumu, doğal güdülerini kısıtlayan bir başka ürkütücü güç olarak algılamıştır. Bunun sonucunda ise doğadan özgürleşme çabası, onu topluma bağımlı kılmıştır. Çünkü insan yalnızlıktan korkmuş ve çözümünü diğer insanlarla birlikte olmakta bulmuştur. Böylece kendini tehlikelere karşı daha güvende hissetmiştir(GEÇTAN, Engin, 1994, **İnsan Olmak**, 14. Basım, s,11, Remzi Kitabevi, İstanbul).

Duyulan güven duygusuyla bireyin kendini daha rahat duyumsadığı, diğer insanlarla kurulu bu düzenin, onun için sığınak niteliği taşıdığı ve kendini daha iyi yansıtabildiği, ortamın desteğiyle de pek çok girişimini başarıyla sonuçlandığı gerçeği, onu toplumsal yaşama bağlı kılmak için yeterli olmuştur. Zamanla oluşumu oturan toplumsal yaşam, belli kurallarla korunmaya çalışılmış ve bu doğrultuda da belirli değerler üretilmiştir. Öyle ki zaman içerisinde üretilen bu değerler toplumsal yaşam düzeninin güvencesi durumuna dönüşmüştür.

Toplumsal varlık insanoğlu, içinde yaşadığı toplum aracılığıyla gerek dolaylı gerek dolaysız olarak etkilendiği toplumsal ekin sonucu, bireysel ekinini oluşturabilme olanağı yakalamıştır. Bireyin bilincinin oluşma aşamasından önceki dönemde bu etkilenme dolaysız olarak gerçekleşirken, bilincin oturmasıyla dolaylı olarak devam etmiştir. Bu aşamada ise toplumsal ekine evrensel ekin eklenmiştir(ERİNÇ, Sıtkı M., 1995, **Kültür Sanat Sanat Kültür**, Çınar Yayınları,s, 12, İstanbul). Dünya üzerinde yaşayan tüm toplumların ekinlerinin sentezinden türetilebilecek yeni bir dünya ekinini olasılığını beraberinde taşıyan bu gelişme, toplumsal yaşamda bireyin içinde yaşadığı toplumdan etkilenme oranının azalmasına yol açmıştır. Bunun sonucunda evrensel ekinin çekiciliğiyle etki altında bırakılan bireyin içinde bulunduğu toplumun sahip olduğu ekin sel zenginlikleri benimsememesi ve yaşatma çabasına girmemesi olağan karşılanır olmuştur. Bu gibi sonuçlardan kaçınmak için öncelikle bir milletin millet olma özelliklerini yapısında barındıran değerlerine yeterince sahip çıkabilmesi ve bireylerine benimsetilebilmesi doğrultusunda gereğini uygulama koşulunun ardından, dolaylı etkilenme sürecinin başlatılması daha uygun bir seçim olacaktır. Bilinçlenme sürecinin tamamlanmadığı anda, daha toplumsal ekinini algılayamamış çocuğun doğrudan evrensel ekinle baş başa bırakılması, gelecekte çocuğun kendi toplumunun ekinini benimseyememesine yol açabileceği gibi içinde bulunduğu toplumla uyum sağlama sürecinde de belirli sorunlarla karşılaşmasına ortam hazırlayabilecektir.

İşte bu noktada son derece önem kazanan toplumsal-ekinsel değerler, “bir toplumun diğer toplumlardan farklılık göstermesine neden olan, onu özgün ve özgür yapan, o toplumu “geçmiş zenginliği” ne sahip kılan değerler bütünü”(ERİNÇ, Sıtkı M., 1995, **Kültür Sanat Sanat Kültür**, Çınar Yayınları,s, 12, İstanbul) olarak değerlendirilirken, sayısız farklı biçimde tanımlanabilme şansına sahip ekin; “gelenek, görenek, inanış, düşünce, bilim ve sanat etkinliklerinin birikimiyle ortaya çıkan ve her topluma göre değişen kavram” olarak tanımlanabilmektedir. Öte yandan “gelişim süreci içerisinde ortaya çıkan, yaratılan her türlü değerlerle bu değerlerden yararlanmayı, sonraki kuşaklara iletmeyi, insanın doğal ve toplumsal çevresine egemenliğini göstermeyi işlev sayan tüm araçlar”(GÜZ, Nükhet; KÜÇÜKERDOĞAN, Rengin ve Arkadaşları, 2002, **Etkili İletişim Terimleri**, İnkılap Kitabevi, s,121, İstanbul) bütünü biçiminde değerlendirilen bu olgu, gerçekte dünya toplumları arasından sıyrılabilmek için önemli bir anahtar niteliği taşımaktadır.

Doğası gereği yaşantısını diğer insanlarla paylaşma eğilimindeki insanoğlu, içinde yaşamış olduğu toplumun, toplumsal ekinel değerleri ve kullandığı dilin etkisiyle kimlik oluşumunu tamamlayabilme çabasıyla bütünleşmiştir sanki. Oysa bu oluşum hiçbir durumda tamamlanamayacak bir nitelik görüntüsündedir. Dinamik yaşam, insanı da dinamik olma güdüsüyle tanıştırmış, bunun sonucu söz konusu kimlik oluşumu sürekli olarak yaşanan yeni değişimlerle yeniden biçimlenip bir sonraki değişimi beklemeye başlamıştır. Öyle ki, bireysel anlamda yaşanan bu tür değişimler toplumu, toplumda yaşananlar evreni, evrende yaşanan değişimler ise evrensel ekin kimliğiyle yeniden bireysel ekini değişime uğratarak döngünün akışını sağlamış olur.

2.5.2.3. İş ve Yaşam Koşulları

Birey, içinde yaşamış olduğu toplumsal çevrede toplumsal yaşamını düzenlerken sahip olduğu iş ve yaşam koşulları ön plana çıkmaktadır. Ancak bu koşullar elverdiği ölçüde donanımını geliştirme ya da toplumsal yaşamı renklendirici etkinliklere yönelik girişimde bulunabilme olanağı yakalayabilir.

Gelişen dünya koşullarını yakalayabilme kaygısı modern kurum ve kuruluşlarda belirli değişiklik ve yenilikleri beraberinde getirmiştir. Çalışanların motivasyonlarını ve iş performanslarını artırmak ereğiyle, düşünülen eğitim ya da etkinlikler çerçevesinde dans ve spor seçeneklerine yer verilirken gerçek erek, çalışanların gerginliklerinden kurtulmaları ve birbirleriyle iş koşulları dışında da iletişim ortamı yakalayabilmelerini sağlamaktır. İş ve yaşam koşullarını iyileştirmeye yönelik bu uğraşlar ister düşkü biçiminde ister boş zamanları değerlendirme biçiminde algılsın önemli olan alışlagelmiş düzenek dışında çalışanların yaşama ilişkin paylaşımları yaşamalarıdır. Bu olanak bireylerin kalıplaşmış ilişki zincirlerinden çıkarılarak birbirlerini yeniden tanımalarına olanak yaratacağı için önem taşımaktadır.

İş ve yaşam koşullarını iyileştirmeye yönelik uygulanması gerekenler arasında genellikle yöneticilerin arka sıralarda görmek istedikleri gelir düzeyinin iyileştirilmesi seçeneği yer alır. Gerçekte bu çözüm diğer çözümlere olan gereksinimi de kendiliğinden ortadan kaldırır. Birey eğer hak ettiği oranda gelir düzeyine sahip ve çalışma saatleri dışında toplumsal yaşamına da zaman ayırabilecek durumdaysa bireyin gerginlikleriyle başa çıkabilme başarısı zaten yüksektir. Öyleyse dolaylı yoldan çalışana sunulan

hizmetlerin doğrudan sunumunun sağlanması sorunları bir ölçüde olsa azaltabilecek nitelik taşır.

2.5.2.4. İş Arkadaşlarının Desteği

Toplumsallığı gereği, bulunduğu ortama uyum sağlama gereksiniminde olan insanoğlunun bulunduğu ortam, iş ortamı da olsa yine uyum çabasında olacaktır. Bilgi toplumunun hızla artan bilgi arayışı karşısında sürekli değişim yoluyla gelişim göstermek zorunluluğundaki insanoğlunun, hızlı değişim karşısında zaman zaman duraksadığı ve hatta yeniliklere kapanma isteğine kapıldığı görülebilmektedir. İşte böylesi durumlarda, bireyin düşüncelerini eyleme geçirebilme süreci ya yavaşlamakta ya da yerinde saymaktadır. Bu duruma aşılmış olursa bile, bu kez öğrenmeyle uygulama arasındaki kritik dengenin işleyişinde bir pürüzle karşı karşıya kalınabilir. İşte arkadaş desteği bu noktada önem kazanmaktadır. Çalışanların kendi aralarında birbirlerine sağlayabilecekleri destek, söz konusu kritik dengenin sağlanabilmesi açısından önem taşımaktadır.

Yoğun değişim sonucu yaşanan hızlı gelişime ayak uydurmaya enerjisi kalmadığı için eğitime karşı dirençle karşılık veren bireyin, en kolay biçimde eğitime iknası ancak, arkadaş desteğiyle olanaklı kılınabilmektedir. Özellikle gençlik çağlarında bireyin aileden çok arkadaşlarla özdeş olma çabasından kaynaklı olsa gerek orta yaşlarda da arkadaşların düşüncelerinin ailenin düşüncelerinden önde yer alması oturan kimliğe karşı hayli şaşırtıcıdır. Bu noktada, iş arkadaşları tarafından söz konusu olabilecek katkının yapıcı olabilmesi sonucu ancak destek olarak nitelendirmek olanaklı olabilmektedir. Sağlanan yapıcı katkı yoluyla oluşabilecek tatlı rekabet ortamının kurumun çalışanlarının donanımlarını tamamlayabilmeleri açısından sağlayacağı kazanımlar elbette ki, çok önemlidir. Her şeyden önce çalışanların grup ruhunu yakalayabilmiş olmaları, yol alınmış büyük bir aşamanın göstergesidir.

Doğası gereği benzeşme eğiliminde bir varlık olan insanoğlu, diğerleriyle zaten her durum ve koşulda bir biçimde orta bir noktada buluşma çabasında olacaktır. Bu nedenle ortak bir eğilim yaratabilmek için bir yada birkaç kişiyle değil daha kalabalık gruplarla karar veremeyenlerin etki altına alınabilmesi daha olanaklı olabilecektir. “Bir kişi, herkesin üzerinde anlaştığı bir grup kararıyla karşılaştığında, kendisini uyma yönünde zorlayan büyük bir baskı altında hisseder. Ancak, grupta söz birliği yoksa uyma oranında çok

çarpıcı bir düşüş gözlenmektedir. Bir kişi bile grubun geri kalan üyelerine karşı çıktığında uyma davranışı hemen alışılmış düzeyin yaklaşık dörtte birine düşmektedir.” Küçük gruplar için geçerli olan bu belirleme, grup büyüdüğünde on beş kişiye dek çıkabilmektedir. “Bu olgunun en etkileyici yönlerinden biri, gruba uymayan diğer kişinin kim olduğunun hiç önemli olmamasıdır. Saygınlığı yüksek, saygınlığı düşük, uzman ya da uzmanlığı olmayan birisi olmasına bağlı olmaksızın, bir kişi gruba katılmadığında uyma yaklaşık dörtte üç oranında düşmektedir”(FREEDMAN, J. L., SEARS, D. O., CARLSMITH J.M., 1998, **Sosyal Psikoloji**, Çev:Ali Dönmez, 3. Baskı, s, 435, İmge Kitabevi, Ankara). Bireyin kişilik özelliklerine göre değişim gösterebilen grupla birlik ya da gruptan ayrı olma hali pek çok değişkene göre şekillenmektedir. Gruptan gelebilecek ödüller, cezalar ya da ihraca yönelik tehditler, birey üzerinde bir baskı gerekçesi olarak varolurlar. Alınan her türlü kararın sonuçlarına katlanmak zorunda olan birey, seçim yaparken tüm olasılıkları dikkate almak zorunda bırakılır. Oysa genel olarak, gruptan ayrı düşme korkusu baskın geldiği gerekçesiyle bir uyma eğilimi baş göstermektedir. Tüm bu saptamalarda iş arkadaşı çerçevesinden değerlendirilen bu konu, gerçekte bireyin diğer arkadaşları ya da akrabaları ya da yaşantısındaki diğerleri söz konusu olduğunda da aynı mantıkla işlemektedir. Bu anlamda insan yaşamında çevresel etmenler kapsamında değerlendirilebilen her olgu gibi iş arkadaşları da toplumsal yaşamda önemli bir yer tutmaktadır.

Örneğin kurum kapsamında düzenlenmesi planlanan herhangi bir eğitim programı öncesi yapılan ön araştırma çerçevesinde bile gerçek duygularını dile getirmek konusunda çekimser davranmayı yeğleyen kişiler için, bu davranışlarının altında yatan asıl gerekçe, arkadaşlarının tepkilerinden duyabilecekleri çekinceler olabilir. Bu noktada toplum genelinde özellikle kendini yetkin hissetmeyen bireylerde, karar verme olasılıklarını bile arkadaşlarının tepkilerine göre düzenleyebilen bir güçten söz edilebilir. Öyleyse bu noktada, zaten her türlü eğitime acil bir gereksinim oluşmuş demektir. Daha eğitimin başlangıç aşamasında karşılaşılabilecek böylesi durumlara ek olarak bir de eğitim süreci ve sonunda yaşanabilecekler ve giderek eğitim sonrasında da alınmış eğitimin uygulamaya geçirilebilme aşaması tüm zorluklarıyla katılımcıları beklemektedir.

2.5.2.5. Kurumsal Destek

Kurum ve kuruluşlarda verimin artırılması yönünde katılımcı yöntemlerin kullanımı ve yetkin görev gruplarının oluşturulması, her zaman yeterli olmayabilir. Bu noktada, bunlara ek olarak, gereksinim duyulan kurumsal desteğin ve donanımın sağlanabilmesi, hedeflenen başarıya, daha kısa sürede ve zorlanılmadan ulaşılabilmesini güvence altına alabilir.

Kurum ve kuruluşlarda sunulmuş eğitimin, etkin kılınabilmesi aşamasında dikkat çeken etmenlerden olan ve kurumun çalışanlarına eğitimde edindiklerini, iş ortamlarına taşıyabilmeleri konusunda önemli bir işlev üstlenen kurumsal destek, ancak, gerekli tüm olanakların oluşturulması durumunda yaşam bulabilmektedir. Araştırmalar, çalışanın, çalışma ortamında toplumsal çevresiyle olan ilişkilerinin, eğitimde edinmiş olduğu bilgileri uygulamaya geçirebilmesi aşamasında da önem taşıdığına dikkat çekmektedir. Çalışanın kişilik özellikleri kapsamında, yeniliklere kolay uyum sağlayıp benimseyebiliyor oluşu, kurum tarafından sağlanan desteğin amacına ulaşma hızı artırabilir. Kurumun sağladığı bu desteğin sürekliliğiye, tümüyle çalışanların, sunulan hizmete yaklaşımlarıyla ilişkilidir. Yani, çalışanın, kurumsal desteğe duyduğu gereksinim konusundaki kararlılığı, kurumun kararlılığının belirleyicisidir. Çünkü kurumun gerçek amacı, elemanlarının eğitim düzeyini artırarak, üretimde hedeflemiş oldukları niteliği yakalayabilmektir. Bu ise, karşılıklı tarafların çabaları ve giderek iş birlikleriyle gerçekleştirilebilir. Eşduyumsal yaklaşım yoluyla yürütülebilecek ilişkilerde yöneticinin, çalışanlarını “bu sizin asli görevinizdir” tutumuyla ve zorlayıcı yöntemlerle değil, yol gösterici yöntemlerle güdülemesi ve çalışanlarını üretime dahil etmeyi hedeflemesi beklenmektedir. Ancak bu koşulla çalışanın yalnızca bilgileriyle değil, yüreğiyle de çalışabilmesi sağlanabilir.

2.5.2.6. Eğitim Tutumu

Eğitim niteliğini etkileyen koşulların neredeyse en başında yeralan eğitim tutumu, öğrencinin öğrenme isteği ve eğitime karşı tutumunu doğrudan etkileyebilecek bir etmen olarak varolmaktadır. Çocukluk çağlarında öğrenci velilerini de yakından ilgilendiren bu tutum, çocukların yaşlarıyla doğru orantılı olarak katılımcı yakınlarını daha az ilgilendirmektedir. Öyle ki, bireyin söz konusu eğitimle tanışıklığını sağlayan eğitim türünün elçisi sayılan eğitimci, sahip olduğu kişilik özellikleriyle bile, söz konusu eğitim

türünü temsil etmektedir. Bu denli önemli bir görevin elçisi olarak eğitmenin yerine getirmekle yükümlü oldukları yoğun, yoğun olduğu kadar da başa çıkılamaz değildir.

Her öğretene bir öğrenme süreci sonunda öğretmeye başlamıştır. Üstelik kimileri bu süreci aynı anda yaşamaktadırlar. Gerçekte öğrenirken öğretme olanağı eğitimin etkinliğini ciddi oranda olumlu biçimde ortaya koymaktadır. Her iki durumda da öğretene öğrenme sürecinde yaşadığı gereksinimleri hatırla tutması öğrencilerini beklentilerinin karşılanması aşamasında kullanışlı olabilecektir. “Öğretene öğrenene vereceği destek, öğrenme sürecine uygun olmak zorundadır. Öğrenen, birinci adımdan başlayarak konuyu ele alır ve süreci tamamlar. Öğretene vermesi gereken destek, öğrenme sürecinin her aşaması için farklıdır”(YILDIRIM, Ramazan, 2002, **Öğrenmeyi Öğrenmek**, 6. Baskı, Sistem Yayıncılık, s,134, İstanbul).

Özellikle yetişkinlere yönelik eğitim sırasında önem kazanan bu tutum katılımcıların farklı düzeyde olabilecek öğrenme süreçlerine hitap edebilecek bir nitelikte olmalıdır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BİR ALAN ARAŞTIRMASI

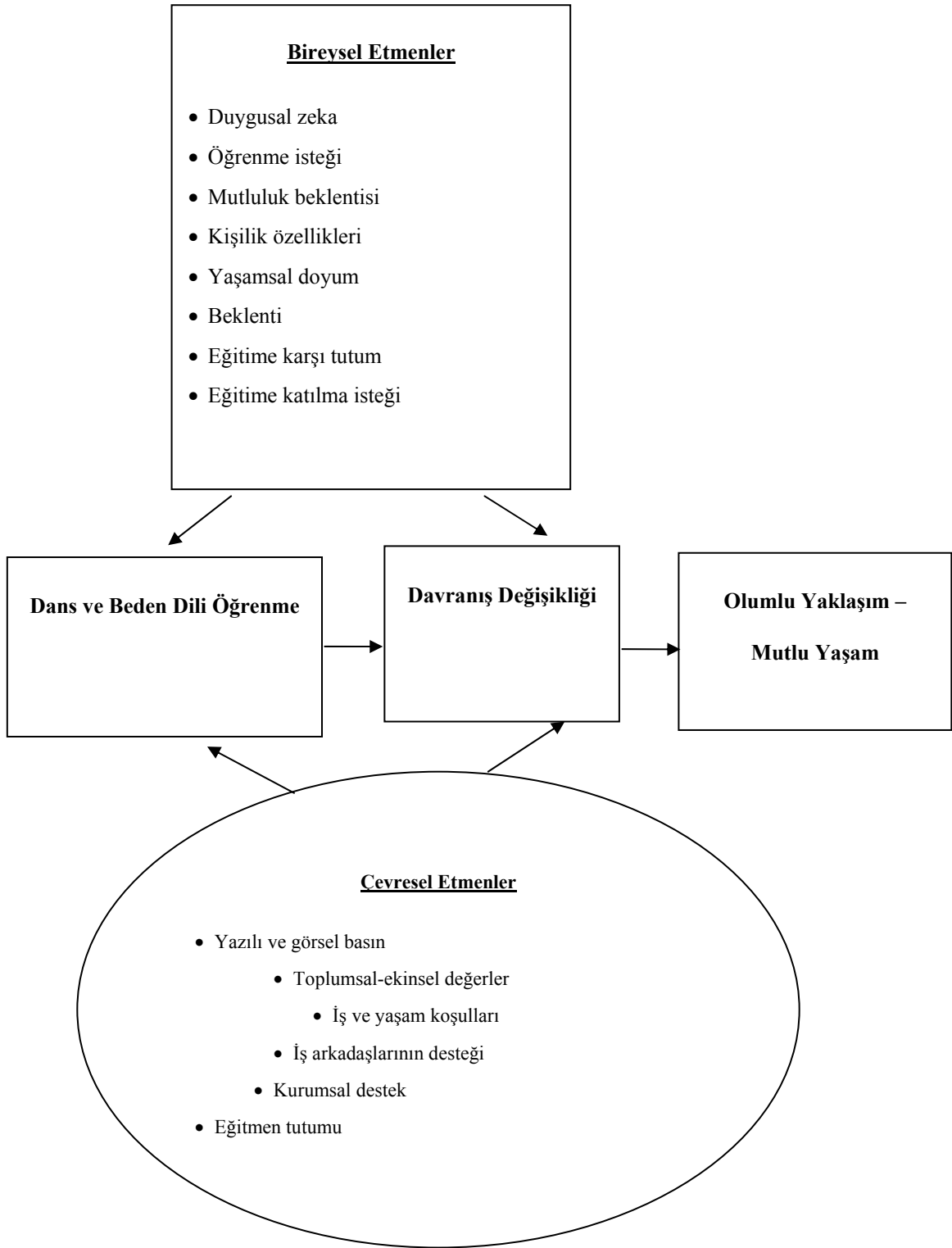
3.1. Araştırmanın Amacı ve Önemi

Düşünsel yaratının görsel düzleme taşınması sırasında en iyinin yakalanabilmesi ereğiyle, dansçının başarısını doğrudan etkileyen etmenlerin dansçıdan dansçıya görülen ayrımını denetleme olanağı yaratabilmek ve etkinin oranında bir standart elde edebilmek koşuluyla dansçılararası oluşan dans niteliği ayrımının ortadan kaldırılabilmesini sağlamaya çalışmak hedeftir.

Bu gerekçeyle çalışmada dans ve beden dili eğitimi alan dansçılarda eğitimin etkinliğine etki eden bireysel ve çevresel etmenleri belirlemek amaçlanmıştır. Bu doğrultuda yapılan araştırmayla, özel bir dans topluluğunda dans edenlere yönelik olarak verilen dans ve beden dili eğitimlerinin dansçılar üzerinde yarattığı etkileriyle uygulamaların etkinliğinin saptanması amaçlanmıştır.

Buna göre araştırma, bazı dansçıların eğitimde kendilerine verileni alırken, bazılarının ise neden öğrenme sürecini istenilen düzeyde yaşama geçiremediğini ortaya çıkarmaktadır. Başka bir deyişle araştırmayla aynı dansçıların aynı eğitimden neden farklı biçimde yararlandıkları saptanmış olacaktır.

3.2. Araştırmanın Modeli

Şekil 1 Dans ve Beden Dili İşlevini Etkileyen Etmenler

3.3. Araştırmanın Kapsamı

Araştırma “özel bir dans topluluğu” nda yer alan ve dans eğitimi alan dansçıları kapsamaktadır. Dans ve beden dili eğitimleri alan dansçılara Ek’teki sormaca uygulanmış ve ayrıca dansçıların eğitim seviyelerini öğretmenlerin değerlendirmesi istenmiştir.

3.4. Veri Toplama Aracı

Araştırmada veri toplama aracı olarak sormaca yöntemi kullanılmıştır. Kullanılan sormacada her bir etmene ilişkin ifadelerin iç tutarlılığı olup olmadığını belirlemek ereğiyle Cronbach Alpha değerleri hesaplanmıştır. Elde edilen değerler incelendiğinde (Tablo 3.1, Tablo 3.2) sormacanın iç tutarlılığına sahip olduğu ortaya çıkmıştır.

Tablo 3.1 Bireysel Etmenlerin Cronbach Alpha Değerleri

Bireysel Etmenler	İfade Sayısı	Cronbach Alpha Değeri
Duygusal Zeka	9	0,8117
Öğrenme İsteği	4	0,7365
Mutluluk Beklentisi	4	0,8755
Kişilik Özellikleri	8	0,7745
Yaşamsal Doyum	5	0,7365
Beklenti	5	0,6965
Eğitime Karşı Tutum	4	0,6765
Eğitime Katılma İsteği	5	0,7332

Tablo 3.2 Çevresel Etmenlerin Cronbach Alpha Değerleri

Çevresel Etmenler	İfade Sayısı	Cronbach Alpha Değeri
Yazılı ve Görsel Basın	4	0,7742
Toplumsal Ekinsele Değerler	4	0,8865
İş ve Yaşam Koşulları	4	0,8235
İş Arkadaşları Desteğı	7	0,7275
Kurumsal Destek	4	0,8265
Eğitmen Tutumu	7	0,7622

3.5. Anakütle ve Örneklem

Araştırmanın anakütlesi “Özel bir dans topluluğı” nda yer alan dansçılardır. Halen dans eğitimi almakta olan dansçılardan toplam sayısı 100 kişidir.

3.6. Kullanılan İstatistiksel Yöntemler

Araştırmada dans öğrenenlerin dansı seçimleriyle söz konusu seçimlerine etki eden etmenler arasında ilişki olup olmadığını belirlemek ereğıyle korelasyon çözümlemesinden faydalanılmıştır. Bunun yanı sıra sormacada yer alan ifadelerin değerlendirilmesi ereğıyle ortalama ve standart sapma değerleri hesaplanmış ve her bir ifadenin frekans dağılımları sunulmuştur.

3.7. Varsayımlar

Kişilerarası iletişimde dans ve beden dili işlevini etkileyen etmenlere ilişkin yapılan alan araştırmasında sekiz boyut bireysel etmen, altı boyut çevresel etmen olmak üzere toplam on dört etmene ilişkin yetmiş dört ifade kullanılmıştır. Bu yaklaşımla aşağıdaki varsayımlar üretilmiştir.

- V.1:** Dansı öğrenenlerin, dansı öğrenmeleriyle duygusal zekaları arasında ilişki vardır.
- V.2:** Dansı öğrenenlerin, dansı öğrenmeleriyle öğrenme istekleri arasında ilişki vardır.
- V.3:** Dansı öğrenenlerin, dansı öğrenmeleriyle mutluluk beklentileri arasında ilişki vardır.
- V.4:** Dansı öğrenenlerin, dansı öğrenmeleriyle kişilikleri arasında ilişki vardır.
- V.5:** Dansı öğrenenlerin, dansı öğrenmeleriyle doyumları arasında ilişki vardır.
- V.6:** Dansı öğrenenlerin, dansı öğrenmeleriyle beklentileri arasında ilişki vardır.
- V.7:** Dansı öğrenenlerin, dansı öğrenmeleriyle eğitime karşı tutumları arasında ilişki vardır.
- V.8:** Dansı öğrenenlerin, dansı öğrenmeleriyle öğrenime katılmaları arasında ilişki vardır.
- V.9:** Dansı öğrenenlerin, dansı öğrenmeleriyle eğitmenin tutumu arasında ilişki vardır.
- V.10:** Dansı öğrenenlerin, dansı öğrenmeleriyle yazılı ve görsel basın arasında ilişki vardır.
- V.11:** Dansı öğrenenlerin, dansı öğrenmeleriyle toplumsal ekinsel değerler arasında ilişki vardır.
- V.12:** Dansı öğrenenlerin, dansı öğrenmeleriyle yaşam koşulları arasında ilişki vardır.
- V.13:** Dansı öğrenenlerin, dansı öğrenmeleriyle arkadaş desteği arasında ilişki vardır.
- V.14:** Dansı öğrenenlerin, dansı öğrenmeleriyle kurumsal destek arasında ilişki vardır.

3.8. Bulgular ve Değerlendirme

3.8.1 Ortalama Değerler

Araştırmaya katılan dansçıların değerlendirmeleri sonucunda eğitimin etkinliğine etki eden etmenlere ilişkin elde edilen bulgular incelendiğinde (Tablo 3.3) dansçıların genel olarak olumsuz ya da çok olumlu olarak değerlendirdikleri bir etmenin bulunmadığı görülmektedir. Etmenlere ilişkin değerlendirmeler kısmen olumlu ya da olumlu düzeydedir.

Tablo 3.3 Bireysel ve Çevresel Etmenlere İlişkin Ortalama Değerler

		Ortalama Değerler	Standart Sapma
Bireysel Etmenler	Duygusal Zeka	4,55	0,55
	Öğrenme İsteği	3,96	2,05
	Mutluluk Beklentisi	3,75	1,54
	Kişilik Özellikleri	3,78	1,53
	Yaşamsal Doyum	4,01	1,64
	Beklenti	2,25	1,09
	Eğitime Karşı Tutum	3,56	1,83
	Eğitime Katılma İsteği	4,65	1,08
Çevresel Etmenler	Yazılı ve Görsel Basın	3,13	1,11
	Toplumsal Ekinsel Değerler	3,21	1,03
	İş ve Yaşam Koşulları	3,16	0,88
	İş Arkadaşları Desteği	3,05	1,00
	Kurumsal Destek	2,10	0,75
	Eğitmen Tutumu	4,15	0,90

Araştırmada elde edilen ortalama değerlere (ORHUNBİLGE, 2000, Neyran, Regresyon ve Korelasyon Analizleri, İ.Ü. Yayını, İstanbul) göre, dans ve beden dili

eğitimlerinden faydalanan dansçıların duygusal zekalarının yüksek olduğu (duygusal zeka=4,55) görülmektedir. Dansçıların araştırma konusu olan eğitime, daha çok kendi istekleriyle katıldıkları (eğitime katılma =4,65), buna karşın sözkonusu eğitimden gelecekle ilgili olarak beklentilerinin çok yüksek olmadığı (beklenti =2,25), ama, dansçıların bu uygulama sırasında mutluluk beklentilerinin (mutluluk beklentisi=3,75) ve yaşamsal doyumlarının (yaşamsal doyum=4,01) yüksek olduğu saptanmıştır. Dansçıların daha çok içerden referansa sahip oldukları (kişilik özellikleri=3,78), ayrıca da aldıkları eğitime karşı olumlu tutuma sahip bulundukları (eğitime karşı tutum=3,56) belirlenmiştir.

Dansçılar, eğitmenin öğretme yöntemini, etkin olarak eğitime katılmalarını sağlaması ve kendilerini rahat bir biçimde ifade edebilmelerine olanak tanınması bakımından çok iyi düzeyde (eğitmen tutumu=4,15) bulduklarını belirtmişlerdir.

Dansçıların çevresel etmenlere ilişkin saptama sırasında, yazılı ve görsel basından (yazılı ve görsel basın=3,13), ve toplumsal ekin sel değerlerden (toplumsal ekin sel değerler=3,21) etkilendiklerini, iş ve yaşam koşullarının ise (iş ve yaşam koşulları=3,16) uygun olduğunu dile getirdikleri gözlenmiştir. Ayrıca, dansçıların söz konusu eğitime yönelirken, iş arkadaşları desteğinin (iş arkadaşları desteği=3,05) ve kurumsal desteğ in (kurumsal destek=2,10) etkisinde kaldıklarını belirttikleri saptanmıştır.

3.8.2. Eğitime Katılan Dansçılara İlişkin Özellikler

Araştırma kapsamındaki dansçıların cinsiyetlerine göre dağılımları incelendiğinde (Tablo 3.4) dans edenlerin %52 sinin erkeklerden oluştuğu görülmektedir. Bayanların oranı ise %48'tür.

Tablo 3.4 Cinsiyetlere Göre Dağılım

	Frekans	Yüzde
Erkek	52	52
Kadın	48	48
Toplam	100	100

Araştırmaya katılan dansçıların yaşlarına göre dağılımları incelendiğinde (Tablo 3.5) dans edenlerin %25'i 25'den az, %35'i 25-29 arası, %26'sı 30-34 arası ve %14'ü ise 35 ve üzeri yaşlardaki kişilerden oluştuğu görülmektedir.

Tablo 3.5 Yaşlara Göre Dağılım

	Frekans	Yüzde
25'den az	25	25
25-29 arası	35	35
30-34 arası	26	26
35 ve üzeri	14	14
Toplam	100	100

Araştırmaya katılan dansçıların eğitim düzeylerine göre dağılımları incelendiğinde (Tablo 3.6) dans edenlerin çoğunluğunun (%66) üniversite mezunu olduğu görülmektedir. Bunu %34 ile lise mezunları izlemektedir. Lisansüstü eğitime sahip dansçıların oranı ise %5'dir.

Tablo 3.6 Eğitim Düzeylerine Göre Dağılım

	Frekans	Yüzde
Lise	34	34
Üniversite	61	61
Lisansüstü	5	5
Toplam	100	100

3.8.3. Eğitimin Etkinliğine Etki Eden Etmenlere İlişkin Tanımlayıcı Çözümlmeler

Dansçıların, dans ve beden dili eğitiminin etkinliğine etki eden etmenlere ilişkin değerlendirmelerinin cinsiyetlerine göre farklılık gösterip göstermediği “z” testiyle incelendiğinde (Tablo 3.7) bireysel ve çevresel etmenlerin dansçıların cinsiyetlerine göre anlamlı düzeyde farklılık göstermediği saptanmıştır.

Tablo 3.7 Cinsiyete Göre Bireysel ve Çevresel Etmenlerin Farklılıkları

		Erkek		Kadın		z Testi	
		O	SS	O	SS	z	p
Bireysel Etmenler	Duygusal Zeka	4,30	0,64	4,48	0,24	-1,52	0,13
	Öğrenme İsteği	2,79	1,00	3,54	1,06	-2,33	0,02*
	Mutluluk Beklentisi	3,83	1,13	4,39	0,42	-2,70	0,01*
	Kişilik Özellikleri	4,03	1,2	4,24	0,41	-1,24	0,22
	Yaşamsal Doyum	3,52	0,69	3,95	0,25	-3,46	0,00**
	Beklenti	3,75	1,06	4,38	0,45	-3,08	0,00**
	Eğitime Karşı Tutum	3,65	0,87	4,13	0,51	-2,48	0,02*
	Eğitime Katılma İsteği	3,39	0,72	3,90	0,36	-3,48	0,00**
Çevresel Etmenler	Yazılı ve Görsel Basın	3,98	0,67	4,63	0,40	-4,35	0,00**
	Toplumsal Ekinsel Değerler	3,65	0,88	3,96	0,56	-1,20	0,24
	İş ve Yaşam Koşulları	3,85	0,79	3,87	0,75	-0,08	0,94
	İş Arkadaşları Desteği	3,43	0,96	4,52	0,50	-5,45	0,00**
	Kurumsal Destek	2,10	2,16	3,12	1,42	3,80	0,18
	Eğitmen Tutumu	3,40	1,06	3,72	1,12	2,34	0,82

Dans edenlerin eğitimin etkinliğine etki eden etmenlere ilişkin değerlendirmelerinin yaşlarına göre farklılık gösterip göstermediği tek yönlü ANOVA çözümlemesiyle incelendiğinde (Tablo 3.8) hiçbir değişkenin dans edenlerin yaşlarına göre anlamlı düzeyde farklılık göstermediği saptanmıştır.

Tablo 3.8 Yaşlara Göre Bireysel ve Çevresel Etmenlerin Farklılıkları

		25'den az		25-29		30 ve Üstü		ANOVA	
		O	SS	O	SS	O	SS	F	p
Bireysel Etmenler	Duygusal Zeka	4,45	0,40	4,23	0,69	4,39	0,56	0,68	0,51
	Öğrenme İsteği	2,65	0,94	3,13	1,19	2,99	0,99	0,83	0,44
	Mutluluk Beklentisi	3,67	1,20	3,86	1,16	4,20	0,78	1,19	0,31
	Kişilik Özellikleri	4,11	0,55	4,12	0,47	4,02	0,59	0,20	0,82
	Yaşamsal Doyum	3,69	0,41	3,67	0,68	3,52	0,72	0,37	0,69
	Beklenti	3,88	0,83	3,75	1,24	4,06	0,80	0,51	0,61
	Eğitime Karşı Tutum	3,51	1,05	3,71	0,82	3,95	0,67	1,25	0,30
	Eğitime Katılma İsteği	3,40	0,81	3,45	0,71	3,62	0,59	0,53	0,59
Çevresel Etmenler	Yazılı ve Görsel Basın	3,85	0,63	4,24	0,70	4,18	0,67	1,51	0,23
	Toplumsal Ekinsel Değerler	3,65	1,15	3,84	0,81	3,64	0,64	0,37	0,69
	İş ve Yaşam Koşulları	4,00	0,91	3,73	0,84	3,88	0,65	0,52	0,60
	İş Arkadaşları Desteği	3,40	1,06	3,72	1,12	3,22	0,82	0,71	0,50
	Kurumsal Destek	2,10	2,16	3,12	1,42	3,80	0,18	0,62	0,47
	Eğitmen Tutumu	3,40	1,06	3,72	1,12	2,34	0,82	0,71	0,45

Tablo 3.9 Eğitim Düzeyine Göre Bireysel ve Çevresel Etmenlerin Farklılıkları

		Lise		Üniversite		z Testi	
		O	SS	O	SS	z	p
Bireysel Etmenler	Duygusal Zeka	4,28	0,64	4,39	0,55	-0,69	0,49
	Öğrenme İsteği	2,34	0,90	3,36	0,96	-3,98	0,00**
	Mutluluk Beklentisi	3,41	1,21	4,29	0,74	-3,07	0,00**
	Kişilik Özellikleri	3,98	0,63	4,14	0,47	-1,06	0,29
	Yaşamsal Doyum	3,37	0,78	3,77	0,49	-2,34	0,02*
	Beklenti	3,39	1,24	4,19	0,67	-2,69	0,01*
	Eğitime Karşı Tutum	3,30	0,84	4,05	0,68	-3,68	0,00**
	Eğitime Katılma İsteği	3,23	0,67	3,68	0,64	-2,55	0,01*
Çevresel Etmenler	Yazılı ve Görsel Basın	3,76	0,63	4,36	0,61	-3,55	0,00**
	Toplumsal Ekinse Değerler	3,35	1,02	3,95	0,58	-2,51	0,02*
	İş ve Yaşam Koşulları	3,86	0,79	3,84	0,78	0,10	0,92
	İş Arkadaşları Desteği	2,91	0,88	4,17	0,70	-5,97	0,00**
	Kurumsal Destek	2,10	2,26	2,34	1,32	3,24	0,18
	Eğitmen Tutumu	2,41	1,11	2,10	1,31	3,02	1,23

3.8.4. Dans ve Beden Dili Eğitiminin Etkinliğine Etki Eden Bireysel ve Çevresel Etmenlere İlişkin Korelasyon Çözümlemesi

Dans ve beden dili eğitimlerine etki eden etmenlerin birbirleriyle olan ilişkilerini belirlemek ereğiyle yapılan korelasyon çözümlemesi sonuçları Tablo 3.10 ve Tablo 3.11 da verilmiştir. Tablo 3.10 bireysel etmenlerin birbiriyle ilişkisini yansıtırken, Tablo 3.11 çevresel etmenlerin birbirleriyle olan ilişkisini göstermektedir. Bu tablolardan da anlaşıldığı gibi, her değişkenin araştırma modelindeki diğer etmenlerle korelasyon ilişkisinin anlamlı düzeyde olup olmadığı saptanmaya çalışılmıştır.

Bireysel etmenler arasında birbiriyle en fazla ilişkili olanların sırasıyla “duygusal zeka” ve “mutluluk beklentisi” ($r=0,89$) ile “duygusal zeka” ve “yaşamsal doyum” ($r=0,77$)

olmuştur. Diğer korelasyon katsayıları etmenler arasında çoğunlukla orta düzeyde ($0,70 > r > 0,40$) bir ilişkinin olduğunu bazı etmenlerde ise düşük düzeyde ($r < 0,40$) bir ilişkinin olduğunu göstermektedir (Tablo 3.11).

Benzer olarak çevresel etmenler (Tablo 3.11) göz önüne alındığında, etmenlerin bir kısmının birbiriyle anlamlı ilişkiye sahip olduğunu, ancak çoğunlukla çevresel etmenler arasında orta düzeyde, üstelik kimileyin zayıf düzeyde ilişki olduğu görülmektedir. Örneğin, birbiriyle en fazla ilişkili olanların sırasıyla “iş arkadaşları desteği” ve “toplumsal ekinsel değerler” ($r=0,74$) ile “toplumsal ekinsel değerler” ve “yazılı ve görsel basın” ($r=0,57$) olmuştur.

Bireysel etmenlerin dans ve beden dili eğitiminin etkinliğiyle ilişkisi incelendiğinde, bireysel etmenlerin tümünün eğitimin etkinliğiyle anlamlı düzeyde ilişkili olduğu (Varsayım 1;2;3;4;5;6;7;8;10;11: kabul; $p < 0,05$) görülmüştür. Dans ve beden dili eğitiminin etkinliğiyle en fazla ilişkili çevresel etmenler sırasıyla; toplumsal ekinsel değerlerle yazılı ve görsel basın ($r=0,61$; $p < 0,01$) olmuştur. Diğer çevresel etmenlerle anlamlı bir düzeyde korelasyon sözkonusu değildir (Varsayım 9;12;13;14;: red; $p > 0,05$).

Tablo 3.10 Bireysel Etmenlere İlişkin Korelasyon Matrisi

	Duygusal Zeka	Beklenti	Eğitime Katılma İsteği	Mutluluk Beklentisi	Öğrenme İsteği	Eğitime Karşı Tutum	Kişilik Özellikleri	Yaşamsal Doyum
Duygusal Zeka	1,00	0,45**	0,48**	0,59**	0,63**	0,62**	0,66**	0,77**
Beklenti	0,45**	1,00	0,45**	0,56**	0,27	0,43**	0,52**	0,45**
Eğitime Katılma İsteği	0,56**	0,61**	1,00	0,54**	0,48**	0,36	0,15	0,17
Mutluluk Beklentisi	0,89**	0,48**	0,69**	1,00	0,59**	0,48**	0,59**	0,32
Öğrenme İsteği	0,33	0,37**	0,21	0,63**	1,00	0,59**	0,45**	0,25
Eğitime Karşı Tutum	0,52**	0,56**	0,59**	0,58**	0,55**	1,00	0,59**	0,49**
Kişilik Özellikleri	0,24	0,12	0,29	0,48**	0,59**	0,47**	1,00	0,37
Yaşamsal Doyum	0,36	0,26	0,35	0,58**	0,25	0,33	0,37	1,00

*p<0,05 **p<0,01

Tablo 3.11 Çevresel Etmenlere İlişkin Korelasyon Matrisi

	İş Arkadaşları Desteği	Eğitmen tutumu	Kurumsal Destek	Toplumsal Ekinsel Değerler	İş ve Yaşam Koşulları	Yazılı ve Görsel Basın
İş Arkadaşları Desteği	1,00	0,35	0,13	0,74**	0,36	0,33
Eğitmen Tutumu	0,18	1,00	0,17	0,31	0,21	0,12
Kurumsal Destek	0,16	0,19	1,00	0,14	0,26	0,34
Toplumsal Ekinsel Değerler	0,35	0,25	0,24	1,00	0,24	0,57**
İş ve Yaşam Koşulları	0,22	0,59**	0,36	0,35	1,00	0,41
Yazılı ve Görsel Basın	0,14	0,34	0,39	0,55**	0,35	1,00

*p<0,05 **p<0,01

Dans ve beden dili eğitimi veren öğretmenlerden, eğitim sonunda dansçıları değerlendirmeleri istenmiştir. Bu çalışmayla, dans ve beden dili eğitimi alan dansçılar arasında eğitime istenilen düzeyde yanıt verenlerle, istenilen düzeyin üzerinde yanıt verenleri birbirlerinden ayırtıran etmenlerin neler olduğunun saptanmasına çalışılmıştır. Yapılan çözümleme sonucunda, kullanılan tüm etmenlerin eğitimin etkinliğini ayırtırma özelliğinin %68 olduğu saptanmıştır (Tablo 3.10 ve Tablo 3.11). Elde edilen modelin istatistik olarak anlamlı olduğu görülmüştür. ($p=0,000<0,01$).

SONUÇ

Ekinsel yaşamın tarihsel çözümlemesi merceğ altına alındığında insan bedeninin üstlendiği en çekici rol biçiminde nitelenebilen dans, birbirinden son derece farklı ekinsel yapılarda farklılıklarla varolmuştur. Taşıdığı önemli işlevle dans sanatı, insanı toplumsallaştırıcı yönüyle, toplumsal yaşamda tarih boyunca yaşanmış, yaşanmakta olan ve ne yazık ki gelecekte de yaşanabilecek şiddet, nefret, kin, düşmanlık, gibi kötü duygularla mücadele etmiştir neredeyse. Kimiyle izlek içeriklerinde bu tür duyguların işlenmesindeki gerçek erek; savaşa karşı sanat iletişisiyle bütünleşmekte ve gerçekte eleştirel bir yaklaşımla toplumsal dayanışmaya kucak açmaktadır. Yaşamın her alanında yaşamla başa çıkabilmek adına üstlendiği sorumluluklarla karşılaştırıldığında, kendi iç dünyasıyla başa çıkamıyor gözükken, kendine yabancılaşan ve kimlik buluşu için enerjisini toparlayamayan insanoğlu modelinin duygularla mücadelesi, onun yaşam mücadelesinin çok altında yer almıştır. Daha açık bir deyişle yaşamla mücadele, onun kendi duygularına yabancılaşmasını getirmiştir. Hareketin ve müziğin müthiş buluşmasının ürettiği enerji, insanoğlunun sahip olduğu olumsuz duygularla daha kolay başa çıkabilme noktasında katkıda bulunabilecek ve duygularının kölesi olmayan, duygularını esaretinde barındırabilen bireyler yetiştirilmesini sağlayabilecektir.

Dans genel anlamıyla türü her ne olursa olsun uygulayıcılarına kazandırdığı duygusal derinlik ve edindirdiği duyarlılık aracılığıyla, yer aldığı sanat, spor, eğlence üçgeninde edinilen başarı oranında bireyin yaşamsal başarısını güvence altına almış olur. Sağlıklı topluma ilişkin ipuçlarının sunulduğu sanat çerçevesinde bir tür beden dili olan dansın içeriğinde barındırdıklarına dikkat çekmek adına hazırlanmış bu araştırmada dans ve beden dili eğitime etki eden etmenler bireysel ve çevresel olmak üzere iki ana başlık altında incelenmiştir. Veri toplama aracı olarak sormaca yönteminin kullanıldığı araştırmada sormacanın uygulanmasından önce her bir etmene ilişkin ifadelerin iç tutarlılığı olup olmadığını ölçmek ereğiyle cronbach alpha değerlerine bakılmış, edinilen olumlu sonuç sonunda sormacalar halen dans eğitimi almakta olan ve başarılı olarak değerlendirilen özel bir dans topluluğunda uygulanmıştır. Demografik özellikler yoluyla eğitime katılan dansçılara ilişkin edinilen bilgiler çerçevesinde sayısal kimi saptamalar yapılmış, bunun yanı sıra sormacada yer alan ifadelerin değerlendirilmesi ereğiyle ortalama ve standart sapma değerleri hesaplanmış ve her bir ifadenin frekans dağılımları sunulmuştur.

Araştırmada dans öğrenenlerin dansı seçimleriyle söz konusu seçimlerine etki eden etmenler arasında ilişki olup olmadığını belirlemek ereğiyle korelasyon çözümlemesinden faydalanılmıştır. Bu çözümleme dans ve beden dili eğitiminin etkin olduğu ve olmadığı dansçıları ayırtıran özelliklerin belirlenebilmesi için etmenlerin birbirleriyle olan ilişkilerini ortaya koymak ereğiyle gerçekleştirilmiştir. Ayrıca araştırma kapsamında dansçılardan ve öğretmenlerden söz konusu etmenlere yönelik değerlendirmeler de alınmıştır.

Öne sürülen varsayımlara ilişkin; bireysel etmenlerin dans ve beden dili eğitiminin etkinliğiyle ilişkisi incelendiğinde, bireysel etmenlerin tümünün eğitimin etkinliğiyle anlamlı düzeyde ilişkili olduğu (Varsayım 1;2;3;4;5;6;7;8;10;11: kabul; $p<0,05$) görülmüştür. Dans ve beden dili eğitiminin etkinliğiyle en fazla ilişkili çevresel etmenler sırasıyla; toplumsal ekinel değerlerle yazılı ve görsel basın ($r=0,61$; $p<0,01$) olmuştur. Diğer çevresel etmenlerle anlamlı bir düzeyde korelasyon söz konusu olmamıştır (Varsayım 9;12;13;14;: red; $p>0,05$). Öte yandan korelasyon çözümlemesi bireysel etmenleri temel olarak bir model ortaya çıkarırken, bireysel etmenleri izleyen en önemli diğer etmenler olarak toplumsal ekinel değerlerle yazılı ve görsel basın olarak yer almıştır.

Dans ve beden dili eğitimi veren öğretmenlerden, eğitim sonunda dansçıları değerlendirmeleri istenmiş, bu çalışmayla, dans ve beden dili eğitimi alan dansçılar arasında eğitime istenilen düzeyde yanıt verenlerle, istenilen düzeyin üzerinde yanıt verenleri birbirlerinden ayırtıran etmenlerin neler olduğunun saptanmasına çalışılmıştır. Yapılan çözümleme sonucunda, kullanılan tüm etmenlerin eğitimin etkinliğini ayırtırma özelliğinin %68 olduğu saptanmıştır (Tablo 3.10 ve Tablo 3.11). Elde edilen modelin istatistik olarak anlamlı olduğu görülmüştür. ($p=0,000<0,01$).

Bu çalışma boyunca irdelenen iletişim, eğitim ve dans birlikteliğinin bu üç alana getirdiği ve getireceği boyutlar bilimsel/teknik/sanatsal /ruhsal ve toplumsal-ruhsal döngüde başarılı bir model gerçekleştirebileceği, bunun için de gerek varsayımların gerek öne sürülen eğitimsel etmenlerin doğrulanıp (yanlışlanıp) yeniden düzenlenmesi gerekmektedir. Bu çalışmanın özelliği hem eğitime hem de özellikle kişilerarası iletişime katkıda bulunmak hedefindedir.

EKLER (SORMACA)

Sormacada, yer alan ifadelerin herhangi birinin diğerine üstünlüğü, doğru ya da yanlışlığı söz konusu değildir. Vereceğiniz yanıtlardan yola çıkarak doktora tezimi hazırlayacağım. Şimdiden teşekkürler.

5) Kesinlikle Katılıyorum (4) Katılıyorum (3) Fikrim Yok (2) Katılmıyorum (1) Kesinlikle Katılmıyorum		
1	Bir çeşit beden dili olan dans eğitimlerinden olanak elverdiğince çok şey öğrenmeye çalışırım.	(5) (4) (3) (2) (1)
2	Dans ve beden dili eğitimlerinden, başkalarına göre daha çok şey öğreneceğime inanırım.	(5) (4) (3) (2) (1)
3	Dans ve beden dili eğitimlerinin kazandırdığı becerileri yaşantıma taşımaya istekliyim.	(5) (4) (3) (2) (1)
4	Dans ve beden dili donanımımı eğitim dışında da geliştirebileceğimi düşünürüm.	(5) (4) (3) (2) (1)
5	Eğer yeterince sıkı çalışırsam, zor problemleri daima çözmeyi başarırım.	(5) (4) (3) (2) (1)
6	Biri bana karşı geldiğinde, istediğimi elde edebilmek için kesinlikle bir yol bulurum.	(5) (4) (3) (2) (1)
7	Hedeflerime sıkı sıkıya bağlı kalmak ve onları elde etmek benim için kolaydır.	(5) (4) (3) (2) (1)
8	Beklenmedik olaylarla başa çıkabilecek özgüvene sahibim.	(5) (4) (3) (2) (1)
9	Başarımlarım doğru yerde doğru zamanda bulunmama ilişkin sahip olduğum şansa bağlıdır.	(5) (4) (3) (2) (1)
10	Yaşantım çoğunlukla tesadüfen gerçekleşen olaylara bağlı olarak gelişir.	(5) (4) (3) (2) (1)
11	İstediğimi elde etmem genellikle şanslı olmamdan kaynaklanır.	(5) (4) (3) (2) (1)
12	Yaşantımlarım benim eylemlerim şekillendirir.	(5) (4) (3) (2) (1)
13	Dans eğitimi sırasında eğitmen, eğitime etkin olarak katılımımı sağladı.	(5) (4) (3) (2) (1)
14	Eğitmen, eğitim sürecinde soru sormamıza izin vermedi.	(5) (4) (3) (2) (1)
15	Eğitmenin tek arzusu dersini bitirip gitmekti; öğrenmemize odaklanmamıştı.	(5) (4) (3) (2) (1)
16	Eğitmen, kendimizi rahat bir biçimde ifade etmemize olanak sağladı.	(5) (4) (3) (2) (1)
17	Eğitmen gereksinimlerimizin farkına vararak, isteklerimiz doğrultusunda dans eğitimini şekillendirdi.	(5) (4) (3) (2) (1)
18	Eğitmen, eğitim alan herkesin anlayabileceği şekilde dersi gerçekleştirdi.	(5) (4) (3) (2) (1)
19	Öğrenme yöntemime uygun bir dans eğitimi aldım.	(5) (4) (3) (2) (1)
20	Dans eğitimi alanların öğrenme yöntemlerindeki bireysel farklılıkları eğitmen dikkate aldı.	(5) (4) (3) (2) (1)
21	Arkadaşlarım dans ve beden dili eğitimlerinde öğrendiğim becerileri geliştirmemde bana yardımcı olur.	(5) (4) (3) (2) (1)
22	Arkadaşlarım dans ve beden dili eğitimlerini vakit kaybı olarak görür.	(5) (4) (3) (2) (1)

23	Arkadaşlarım öğrendiğim yeni dans ve beden dili becerilerini yaşama aktarma çabalarım engel olur.	(5) (4) (3) (2) (1)
24	Arkadaşlarım dans ve beden dili eğitimlerinde bana rehberlik etme konusunda isteksizdirler.	(5) (4) (3) (2) (1)
25	Dans ve beden dili eğitimlerini sadece iş olsun diye alıyorum.	(5) (4) (3) (2) (1)
26	Çoğu zaman dansı arzu duyarak yapıyorum.	(5) (4) (3) (2) (1)
27	Danstan ve beden dilinden sıklıkla sıkılıyorum.	(5) (4) (3) (2) (1)
28	Dans edebilmekten memnun değilim.	(5) (4) (3) (2) (1)
29	Bağlı bulunduğum organizasyona karşı güçlü bir aidiyet duygum yok.	(5) (4) (3) (2) (1)
30	Bağlı bulunduğum organizasyona karşı duygusal bir bağlılığım yok.	(5) (4) (3) (2) (1)
31	Hayatımda yaşadığım en önemli olaylar dans ve beden diliyle ilgili olanlardır.	(5) (4) (3) (2) (1)
32	Dans ve beden dili, yaşantımın ancak küçük bir parçasıdır.	(5) (4) (3) (2) (1)
33	Kişisel olarak dans ve beden diliyle çok fazla meşgulüm.	(5) (4) (3) (2) (1)
34	Adeta dansla yatıp kalkıyorum.	(5) (4) (3) (2) (1)
35	Yöneticim, beni ilgilendiren eğitimlere katılmamı önerir.	(5) (4) (3) (2) (1)
36	Yöneticim eğitimlere katılmamı faydalı bulur.	(5) (4) (3) (2) (1)
37	Yöneticim yeni beceriler edinmemi destekler.	(5) (4) (3) (2) (1)
38	Yöneticim, diğer yöneticilere oranla astlarının eğitim alması için çaba harcar.	(5) (4) (3) (2) (1)
39	Bağlı bulunduğum organizasyonun sunduğu eğitimlere katılıp katılmama konusunda serbest bırakıldım.	(5) (4) (3) (2) (1)
40	Fikrim alınmadan eğitimlere gönderildim.	(5) (4) (3) (2) (1)
41	Dans ve beden dili eğitimleriyle eğitim gereksinim giderildi.	(5) (4) (3) (2) (1)
42	Dans ve beden dili eğitimlerine katılmak benim kararımdı.	(5) (4) (3) (2) (1)
43	Toplumsal çevremi genişletmek için çaba gösteririm.	(5) (4) (3) (2) (1)
44	İnsanların ruh hallerini beden dillerinin ip uçlarıyla doğru bir biçimde yorumlayabilirim.	(5) (4) (3) (2) (1)
45	Karşımdakinin duygularına hitap etmekte zorlanmam.	(5) (4) (3) (2) (1)
46	Karşımdakinin neler hissettiğini beden dili aracılığıyla doğru bir şekilde anlayabilirim.	(5) (4) (3) (2) (1)
47	Karşımdakinin beden dilinden ne hissettiğini anlamam zordur.	(5) (4) (3) (2) (1)
48	Başkalarının beden dilleriyle yansıttıkları duygularını anlama konusunda başarılıyım	(5) (4) (3) (2) (1)

49	Söylediklerimle beden dilimle yansıttıklarım arasında tutarsızlık yoktur.	(5) (4) (3) (2) (1)
50	Bir insanın bedeniyle yansıttığı davranışlarının temelinde yatan nedenleri keşfedebilirim.	(5) (4) (3) (2) (1)
51	Yazılı ve görsel basında beden diliyle ilgili programlar ilgimi çeker.	(5) (4) (3) (2) (1)
52	Düşüncelerimi başkalarına kabul ettirmek konusunda zorlanırım.	(5) (4) (3) (2) (1)
53	Duygularımın beden dilime nasıl yansıdığının farkına varırım.	(5) (4) (3) (2) (1)
54	Kişilerarası iletişim ağlarını doğru şekilde analiz edebilirim.	(5) (4) (3) (2) (1)
55	Duygularımın, beden dilimi nasıl etkilediğinin bilincindeyim.	(5) (4) (3) (2) (1)
56	Bir insanın beden dilini şekillendiren düşüncelerini kolayca kavrarım.	(5) (4) (3) (2) (1)
57	Etrafımdakilerin beden dilleri yoluyla ele verdikleri duygularını anlamak konusunda başarılıyım.	(5) (4) (3) (2) (1)
58	Dans ve beden dili öğrenmeye başlamamda yazılı ve görsel basın etkili olmuştur.	(5) (4) (3) (2) (1)
59	Karşımdakinin beden diliyle gerçek duygularının örtüşüp örtüşmediğini anlamak için sorular sorarım.	(5) (4) (3) (2) (1)
60	Dans benim stresten uzak ve sakin kalmamı sağladığı için etrafımda aranan bir kişi olmama neden olur.	(5) (4) (3) (2) (1)
61	Yaşamımda aldığım her türlü kararımda çevrem son derece etkilidir.	(5) (4) (3) (2) (1)
62	Yaşamımda toplumsal ekin sel değ erlere aykırı seç eneklere yer vermem.	(5) (4) (3) (2) (1)
63	Ekinimizin her türlü yeniliğ e açık olduğ unu düşünürüm.	(5) (4) (3) (2) (1)
64	Kurum, iş arkadaşları, aile desteğ ini hep yakınımda hissetmek isterim.	(5) (4) (3) (2) (1)
65	Herhangi bir konuda eğitim almaya karar verdiğ im anda, iş ve yaşam koş ullarımı isteğ ime uygun planlayabilirim.	(5) (4) (3) (2) (1)
66	Dans yoluyla mutluluğ u yakalayabileceğ ime inanırım.	(5) (4) (3) (2) (1)
67	Ancak dans ederek deş arj olabiliyorum.	(5) (4) (3) (2) (1)
68	İş ve yaşam koş ullarımda oluşabilecek değ iş iklikler beni kaygılandırır.	(5) (4) (3) (2) (1)
69	Yazılı görsel basından yaş antımda köklü değ iş iklikler yapabilecek boyutta etkilenirim.	(5) (4) (3) (2) (1)

70	Son derece cazip bulduğum bir olgu, toplumsal ve ekinsel değerlerimle örtüşmüyorsa kolaylıkla vazgeçebilirim.	(5) (4) (3) (2) (1)
71	Çevremde yaşayanların ne istediklerini ve neye gereksinim duyduklarını kolayca anlayabilirim	(5) (4) (3) (2) (1)
72	Çevremdekilerin güçlü ve zayıf yanlarını kolayca belirleyebilirim	(5) (4) (3) (2) (1)
73	Toplum tarafından eleştirilmekten kaçınırım	(5) (4) (3) (2) (1)
74	Toplumsal kabul, seçimlerimle karşı karşıya geldiğinde, seçimlerimden kolaylıkla vazgeçerim.	(5) (4) (3) (2) (1)

Cinsiyetiniz:	(1) Erkek	(2) Kadın			
Doğum Yılı:	19...				
Eğitim Durumunuz:	(1) Yok	(2) İlk/Ortaokul	(3) Lise	(4) Üniversite	(5) Lisans üstü
Medeni Durumunuz:	(1) Evli	(2) Resmen boşanmış	(3) Eşi vefat etmiş	(4) Fiilen eşinden ayrı	(5) Bekar
Mesleğiniz:	(1) İşçi/Memur	(2) Serbest meslek	(3) Ev hanımı	(4) Emekli	(5) Öğrenci
Fiilen bir işte çalışıyor musunuz?:	(1) Evet	(2) Hayır			
Aylık Gelir:	(1) 500 milyondan az	(2) 500 milyon – 1 milyar arası	(3) 1 – 2 milyar arası	(4) 2 – 3 milyar arası	(5) 3 milyar ve üzeri
Oturduğunuz Ev:	(1) Kira		(2) Kira değil		
Sağlık Sigortanız:	(1) Yok	(2) Emekli Sandığı	(3) SSK	(4) Bağ-kur	(5) Özel
Sağlık Durumunuz:	(1) Herhangi bir sağlık problemim yok		(2) Sağlık problemim var		

KAYNAKÇA

- ALESKERLİ Alesker, 2003, **Yüz Okuma Sanatı**, Selis Kitaplar, İstanbul
- ALNİAÇIK, Editha, 1990, **Klasik Akademik Dans**, Mia Matbaacılık Ltd. Şti.
- ALTAR, Cevad, Memduh, 1996, **Sanat Felsefesi Üzerine**, Yapı Kredi Yayınları, 1. Baskı, İstanbul
- ALTINTAŞ, E., & ÇAMUR, D. 2004, **Beden Dili Sözsüz İletişim**, İstanbul: Aktüel Basım Yayın
- ANDREWS, Ted, 2002, **Büyüsel Dans Teknikleri**, İstanbul: New Age Yayınları
- ATABEK, Erdal, 2000, **Bizim Duygusal Zekamız**, 2. Basım, Altın Kitaplar, İstanbul
- BAİLEY, Derek, 2001, **Doğaçlama**, Çev: Ali Bucak, Pan Yayıncılık, İstanbul
- BALTAŞ, Zuhale, Acar, 2004, **Bedenin Dili**, 34. Basım, Remzi Kitabevi, İstanbul
- BAŞARAN, İbrahim E., 1991, **Örgütsel Davranış İnsanın Üretim Gücü**, Gül Yayınevi, Ankara
- BATUR, Enis, 2003, “**Modernizmin Serüveni**”, Yapı Kredi Yayınları, 6. Baskı, İstanbul
- BATUR, Enis, 2003, “**Modernizmin Serüveni**”, Yapı Kredi Yayınları, 6. Baskı, İstanbul, Makale, Vsevolod Meyerhold, Tiyatro Üstüne
- BATUR, Enis, 2003, “**Modernizmin Serüveni**”, Yapı Kredi Yayınları, 6. Baskı, İstanbul. Makale; Leon Tolstoy Sanat Nedir? 1898
- BAYMUR, Feriha, 1994, **Genel Psikoloji**, 2. Baskı, İstanbul
- BERKO, Roy M., Andrew D. Wolvin, Darlyn R. Wolvin, 1989, “**Communicating: A Social and Career Focus**”, 4. Edition, Houghton Mifflin Company, Boston
- BUSCAGLIA, Leo, 1987, **Kişilik (Tümüyle İnsan Olabilme Sanatı)**, Çev: Nejat Ebcioglu, 6. Baskı, İnkılap Kitabevi, İstanbul
- CAPUTO, John S., HAZEL, Harry C., McMAHON, Colleen, 1994, **Interpersonal Communication Competency Through Critical Thinking**, Allyn and Bacon, United State of America
- CLARK, Lynn, 2000, **SOS! Duygulara Yardım (Bunaltı, Öfke ve Depresyonun Yönetilmesi)**, Çev: Gültekin Yazgan, Evrim Yayınevi, Psikoloji Dizisi: 6, 27, İstanbul
- COVEY, Stephen R. 1997, **Etkili İnsanların 7 Alışkanlığı (Kişisel Değişim İçin Altın Kurallar)**, Çev: Gönül Suveren, Osman Deniztekin, 2. Baskı, Varlık Yayınları, İstanbul
- CÜCELOĞLU, Doğan, 2002, **Yeniden İnsan İnsana**, Remzi Kitabevi, İstanbul
- CÜCELOĞLU, Doğan, 2003, **İnsan ve Davranışı, Psikolojinin Temel Kavramları**, 12. Basım, Remzi Kitabevi, İstanbul

- ÇELİK,Vehbi, 1993, **Eğitim Yönetiminde Örgütsel Kültür ve Önemi**, Verimlilik Dergisi, no:1 Milli Prodüktivite Merkezi, Ankara
- DARWIN, Charles,1872, **İnsan ve Hayvanlarda Duyguların Dili**, Çev: Orhan Tuncay İstanbul: Gün Yayıncılık
- DAS, G., **Social Psychology**, Forward Publishing Company, Delhi
- DAVIS, James R.,DAVIS, Adelaide B., 2000, **Kendi Kendine Öğrenmek**, Çev:Arzu Baykara, MediaCat Kitapları, Ankara
- DODD, Carley H., 1987, **Dynamics of Intercultural Communication**, Second Edition, Wm. C. Brown Publishers, Iowa
- DÖKMEN, Üstün, 2004, **İletişim Çatışmaları ve Empati**, Sistem Yayınları, İstanbul
- DÖKMEN, Ü. 1982, “**Geri Bildirimlerin Öğrenmeye Etkisi**”, Ankara , **Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi**
- EFLATUN, 1985, **Devlet**, Çev: Sabahattin Eyüboğlu, M. Ali Cimcoz, Remzi Kitabevi, İstanbul
- ERCAN, Ahmet Rahmi, 2000, **Çocuklar Nasıl Öğrenir**, Eğitimde Temel Kitaplar Dizisi, 3. Baskı, Galeri Kültür Yayınevi, Ankara
- ERGİN, A. & Birol, C. 2000, **Eğitimde İletişim**, Ankara: Anı Yayıncılık
- ERİNÇ, Sıtkı M., 1995, **Kültür Sanat Sanat Kültür**, Çınar Yayınları, İstanbul
- EZGİ, Evcı, 2002, **Dans Daima**, Favori Yayınları, Ankara
- FELDENKRAIS, Moshe, 2000 **Bedensel Farkındalığın Yolu**, Okyanus Yayıncılık, İstanbul
- FİDAN, N., 1986, **Okulda Öğrenme ve Öğretme**, Kadioğlu Matbaası, Ankara
- FİSKE, John, 1996, **İletişim Çalışmalarına Giriş**, Çev: Süleyman İrvan, Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları
- FREEDMAN, J. L, J. M., 1998, **Sosyal Psikoloji**, Çev: Ali Dönmez, 3. Baskı, SEARS, D. O CARLSMİTH, İmge Kitabevi, Ankara
- FROMM, Erich, 1996, **Sağlıklı Toplum**, Çev: Yurdanur Salman, Zeynep Tanrıseven, 3.Baskı, Payel Yayınevi, İstanbul
- GEÇTAN, Engin, 1994, **İnsan Olmak**, 14. Basım, Remzi Kitabevi, İstanbul
- GOLEMAN, Daniel, 2004, **Duygusal Zeka(Neden IQ’dan Daha Önemlidir?)**, Çev:Banu Seçkin Yüksel, Varlık Yayınları, 25. Basım, İstanbul
- GÜZ, Nükhet; KÜÇÜKERDOĞAN, Rengin ve Arkadaşları, 2002, **Etkili İletişim Terimleri**, İnkılap Kitabevi, İstanbul

- GÜZ, Nükhet, 1998 “**Ulusal Savunma ve Ulusal Güvenlik Yapılanmasında İletişim Stratejileri**”, <http://www.iku.edu.tr>
- GÜVENÇ, Bozkurt, 1991, **İnsan ve Kültür**, 5. Baskı, Remzi Kitabevi, İstanbul
- HAZAR, Muhsin 1996, **Beden Eğitimi ve Sporda Oyunla Eğitim**, Ankara: Tutibay Ltd. Şti.
- HOWE, Michael, J. A. , 2001, **Öğrenme Psikolojisi**, Çev:Ebru Kılıç, Alfa Basım Yayım Dağıtım, İstanbul
- İZGÖREN, Ahmet Şerif, 2003, **Dikkat Vücudunuz Konuşuyor (Türkiye’de Beden dili, İş yaşamı ve Renkler)**, Elma Yayınevi
- JAMES, Judi, 1999, **Beden Dili, Olumlu İmaj Oluşturma**, Çev:Murat Sağlam, Alfa Basım Yayım, İstanbul
- Joint Aviation Authorities, 2001, Theoretical Knowledge Manual, **Human Performance and Limitations**, Published by: Jeppesen, Frankfurt
- KAĞITÇIBAŞI, Çiğdem, 1988, **İnsan ve İnsanlar**, Sosyal Psikolojiye Giriş, 9. Basım, Evrim Basım Yayın Dağıtım, İstanbul
- KARA Necati, 2004, **Kur’an’da Beden Dili**, Bilge Yayınları, İstanbul
- KAŞIKÇI, Ercan, 2003, **Doğrucu Beden Dili**, İstanbul: Hayat Yayıncılık
- KAZANCI, Metin, 1997, **Kamuda ve Özel Sektörde Halkla İlişkiler**, 2. Bası, Turhan Yayınevi, Ankara
- KER, Müjde, 1997, “**Profesyonel İmajın Önemi**”, Media Cat, Ankara, Yıl:4, Sayı:26
- KER, Müjde, 1998, “**İletişimin Sessiz Yönü: Sözsüz İletişim**”, Media Cat, Ankara
- KIRKPATRICK, D.L., 1959a, “**Techniques for evaluating training programs**”, Journal of ASTD, 13, Vol.11
- KIRKPATRICK, D.L., 1959b, “**Techniques for evaluating training programs: Part 2-Learning**”, Journal of ASTD, 13, Vol.12
- KIRKPATRICK, D.L., 1960a, “**Techniques for evaluating training programs, Part 3-Behavior**”, Journal of ASTD, 14, Vol.1
- KIRKPATRICK, D.L., 1960b, “**Techniques for evaluating training programs, Part 4-Results**”, Journal of ASTD, 14, Vol.2
- KONTOGHIORGHES, Constantine, 2001, “**Factors affecting training effectiveness in the context of the introduction of new technology – a US case study**”, International Journal of Training and Development, Vol. 5, No. 4
- KÖKNEL, Özcan, 1997, **İnsanı Anlamak**, İstanbul: Altın Kitaplar Yayınevi

- LAMBERT, David and The Diagram Group, 1996, **Body Language**, Harper Collins Publishers, London
- LİNKEMER, Bobbi , 1993, **Profesyonel İmaj Yaratmak**, Çev. Nurdan Gülbilek, Cep Yönetim Dizisi:10, Rota Yayın Tanıtım, İstanbul
- MATHUR, S.S., 2004/05, **Social Psychology**, Publishers: Vinod Pustak Mandir, Chandigarh
- McQUAIL, D., WINDAHL, S., 1993, **İletişim Modelleri**, Çev.: Mehmet Küçükkurt, Ankara: İmaj Yayınları
- MOLCHO, Samy, 2000, **Beden Dili(Sessiz Diliniz)**, Gün Yayıncılık, İstanbul
- MORGAN, C.T., 1998, **Psikolojiye Giriş**, Çev: H.Arıca ve Arkadaşları, 12. Baskı, İstanbul
- NUTKU, Özdemir, 2002, **Sahne Bilgisi**, Kabalcı Yayınevi, 2. Baskı, İstanbul
- NEILL, A.S., 2001, **Öğretici Ruh**, Çev: Kaan Alp, Kariyer Yayıncılık, İstanbul
- OKTAY, Mahmut, 1996, **Davranış Bilimlerine Giriş**, Der Yayınları, İstanbul
- ORHUNBİLGE, Neyran, 2000, **Regresyon ve Korelasyon Analizleri**, İ.Ü. Yayını, İstanbul
- OSKAY, Ünsal, 1997, **İletişimin ABC'si**, Der Yayınları, İstanbul
- ÖZÇELİK, Durmuş Ali, 1992, **Eğitim Programları ve Öğrenme**, Ankara, ÖSYM Yayınları
- ÖZKALP, Enver, KIREL, Çiğdem, 1996, **Örgütsel Davranış**, Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir
- PLATON, 2001, **Devlet**, Çev: Canan Eyi, Gün Yayıncılık, İstanbul
- PEASE Allan, 2002, **Body Language, Beden Dili, Karşınızdakinin Davranışlarından Düşüncelerini Anlamanın Yolu**, 5. Baskı, Rota Yayınları, İstanbul
- PEASE, Allan, Barbara, 2005, **The Definitive Book of Body Language**, Manjul Publishing House Pvt. Ltd., New Delhi, India
- PELTEKOĞLU, Filiz Balta, 2004, **Halkla İlişkiler Nedir**, Beta Basım, İstanbul
- RAMSLAND, Katherine, 1998, **Öğrenme Sanatı**, Çev: İbrahim Şener, Selma Şenol, Beyaz Yayınları, İstanbul
- ROBBİNS, P. Stephen, 1994, **Örgütsel Davranışın Temelleri**, Çev: Sevgi Ayşe Öztürk, Etem Yayınları, İstanbul
- SALAS, Eduarda, Janis A. Cannon-Bowers, , Scott I. Tannenbaum, John E Mathieu, 1995, **“Toward Theoretically Based Principles of Training Effectiveness: A Model and Initial Empirical Investigation”**, Military Psychology, Vol: 7 Issue: 3

- SATİR, Virginia, **İnsan Yaratmak-Aile Terapisinin Başyapıtı**-, Çev: Selim Yeniçeri, Beyaz Yayınları, İstanbul
- SCHÖBER, Otto, 2003, **Beden Dili (Davranış Anahtarı)**, Çev: Süeda Özbent, Arion Yayınevi, İstanbul
- SEL, Ruhi,1990, **Her Yaşa Göre Oyunlar, Rondlar, Halk Dansları**, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları
- SELÇUK, Ziya, 2000, **Gelişim ve Öğrenme**, 7. Baskı, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara
- SERNİKLİ, Güner, 1976, **Türkiye’de Oyun (Raks) Konusunda Yayınlanan İlk Yazı**, Halk Bilim Dergisi, Boğaziçi Üniversitesi Folklor Kulübü Yayını, Sayı: 18, İstanbul
- SİLLARS, Stuart, 1997, **İletişim**, Çev: Nüzhet Akın, 2. Baskı, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul
- STEIN, Steven, J., BOOK, Howard, E., 2003 **EQ Duygusal Zeka ve Başarının Sırrı**, Çev:Müjde Işık, Özgür Yayınevi, İstanbul
- TEBER, Serol, 2004, **Davranışlarımızın Kökeni**, Say Yayınları, 12. Baskı, İstanbul
- TEBER, Serol, 2003, **Doğanın İnsanlaşması**, Say Yayınları, 1. Baskı, İstanbul
- TEKİNALP, Şermin, 2003, **Radyo ve Televizyon**, Camera Obscura’dan Synopticon’a, Der Yayınları, İstanbul
- TEKİNALP, Şermin, UZUN, Ruhdan, 2004, **İletişim Araştırmaları ve Kuramları**, Derin Yayınlar, İstanbul
- TOKTAMIŞOĞLU, Murat, ALKIŞ, Cengiz, **İnsan Tanıma Kılavuzu**, Düş Yıldızı Yayınları, Ankara
- TUTAR, Hasan, YILMAZ, M. Kemal, 2003, **Genel İletişim Kavramlar ve Modeller**, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara
- ÜN AÇIKGÖZ, Kamile, 2003, **Etkili Öğrenme ve Öğretme**, Eğitim Dünyası Yayınları, 5. Baskı, İzmir
- YAVUZER, Haluk, 1999, **Çocuk Eğitimi El Kitabı**, Remzi Kitabevi, İstanbul
- YILDIRIM, Osman, 2006, **İşletmelerde Eğitimin Etkinliğine Etki Eden Faktörler ve Bir Saha Araştırması**, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi, İşletme Fakültesi
- YILDIRIM, Ramazan, 2002, **Öğrenmeyi Öğrenmek**, 6. Baskı, Sistem Yayıncılık, İstanbul
- ZEYBEK, Işıl, 2004, **Topluluğa Seslenme**, Metin Analiz Kitabı, Id Kitap, İstanbul
- ZIELKE, Wolfgang, 1993, **Sözsüz Konuşma**, Çev:Esat Nermi, Say Yayıncılık, İstanbul
- ZILLIOĞLU, Merih, 1993, **İletişim Nedir?**, Cem Yayınevi, İstanbul

ZILLIOĞLU, Merih, YÜKSEL, Ahmet Haluk, 1994, **İletişim Bilgisi**, Anadolu Üniversitesi Ön Lisans Programı, Anadolu Üniversitesi Yayın No:739, Açıköğretim Fakültesi Yayın No:369.